

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Architektura 20. století v České Lípě

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jitka Kubištová

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 29. 04. 2010

.....

Ráda bych na tomto místě poděkovala všem, kteří mi během psaní mé práce pomohli. V první řadě děkuji vedoucímu práce, prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc., za cenné rady a odborný přístup. Velký dík patří pracovníkům Státního okresního archivu v České Lípě, ředitelce Janě Blažkové a archivářkám Jaroslavě Jarolímkové a Viole Bendové. Velmi též děkuji své rodině za podporu a trpělivost.

Obsah

Prohlášení	2
Poděkování	3
Obsah	4
I. Úvod	6
II. Přehled bádání	8
III. Historie města České Lípy	12
IV. Architektura druhé poloviny 19. století v České Lípě.....	21
V. Architektura České Lípy v letech 1900 - 1918	25 - 32
5.1 Úvod	25
5.2 Anton Möller	25
5.3 Náměstí T. G. Masaryka.....	26
5.4 Stavební kancelář John & Jisba.....	28
5.5 Emil F. Ruehr	32
VI. Architektura České Lípy v letech 1918 - 1939	33 - 49
6.1 Úvod	33
6.2 Hrnčířské předměstí s přílehlou obcí Vískou	34
6.3 Veřejné budovy	44
VII. Architektura České Lípy v letech 1939 - 1949	50 - 60
7.1 Úvod	50
7.2 Obytné budovy	52
7.3 Veřejné budovy	56
VIII. Architektura České Lípy v letech 1949 - 1960	61 - 70
8.1 Úvod	61
8.2 Obytné budovy	64
8.3 Veřejné budovy	68
IX. Architektura České Lípy v letech 1960 - 1970.....	71 - 80
9.1 Úvod.....	71

9.2 Obytné budovy.....	73
9.3 Veřejné budovy	75
X. Architektura České Lípy v letech 1970 - 1990.....	81 - 127
10.1 Úvod	81
10.2 Spolupráce Útvaru pro koncepci a koordinaci územního rozvoje města České Lípy s fakultou architektury Českého vysokého učení technického v Praze a s Výzkumným ústavem výstavby a architektury v Praze	84
10.3 Obytné budovy	88
10.4 Panelová sídliště	92
10.5 Akce Z	99
10.6 Sial	100
10.7 Veřejné budovy	112
XI. Architektura České Lípy od roku 1990 - současnost.....	128 - 139
11.1 Úvod.....	128
11.2 Projekty S. P. A. D. spol. s. r. o.....	129
11.3 Obytné budovy	131
11.3 Veřejné budovy	133
Závěr.....	140
Poznámkový aparát	142
Prameny	154
Literatura.....	155
Média.....	172
Summary	174
Seznam obrazové přílohy	176
Obrazová příloha	194
Anotace	280

I. Úvod

„Česká Lípa, město dramatických historických, politických a společenských změn...“, „Česká Lípa, ošklivé panelákové město...“, „Česká Lípa, uranové město se silnou komunistickou základnou...“, „Česká Lípa, město, které díky nařízením celostátní politiky uranového průmyslu prudce změnilo svou vlídnou tvář...“ Tyto nejčastější názory na severočeské okresní město plynou z úst jak českolipských starousedlíků, mladých rodin, lidí zaměstnaných v České Lípě, tak i tuzemských a zahraničních turistů. Jsou to skutečně oprávněné domněnky? Poslání předkládané diplomové práce spočívá ve snaze rozklíčovat tato vesměs negativní hodnocení, uvést klady a zápory jednotlivých časových period celého 20. století, a to především formou sledování architektonického vývoje minulého stoletého věku.

Téma práce jsem si zvolila ze dvou důvodů. Prvním bylo opomíjení moderní architektonické tvorby České Lípy odbornou veřejností, neboť dosud nevzniklo tištěné dílo zabývající se výstavbou města od počátku secesního období až do současnosti. Chtěla jsem se tedy zeptat: „Proč?“ Druhý důvod byl čistě osobní povahy, poněvadž jsem se v českolipské Obrtelově nemocnici narodila. Touto cestou zároveň České Lípě děkuji.

Úskalí, se kterými jsem se během svého bádání střetla, se týkala neochoty a zatvřelosti vedení a pracovníků českolipského stavebního úřadu a nedostupnosti některých vlastníků vybraných budov. Bohužel mi po napínavých peripetiích nebylo povoleno nahlížet do určitých dokumentů, pro mou práci klíčových. Uvedená rozhodnutí tuto diplomní práci značně devalvovala. Další nepříjemnost se zjevila v nedůslednosti archivování stavebních plánů úředníky komunistické éry. Po revoluci v devadesátých letech se celoplošně prováděla reorganizace státních institucí a správ. K psaným materiálům „čtyřicetiletého temna“ se mnohdy chovalo tvrdě a nepřátelsky. Z pramenů získané informace jsou v jistých případech kusé, jindy téměř mizivé. Přes všechny zmiňované nedostatky jsem se snažila podat ucelený přehled vývoje architektury a dobových souvislostí 20. století v České Lípě. Nutno dodat, že jsem se jednak dle vlastního zájmu a jednak z hlediska dynamického tempa rozvoje města více zaměřila právě na inkriminovaný časový interval od padesátých let do let osmdesátých.

V devíti hlavních kapitolách se posloupně věnuji celkové problematice vývoje a výstavby města. Nejprve seznamuji čtenáře s historickým pozadím České Lípy od

jejího založení po dnešek. Pro pochopení a nazírání na architekturu 20. století, zejména počátků tohoto věku, považuji za nezbytné představení výrazných českolipských staveb druhé půle 19. století. Následné chronologické členění dvou kapitol první polovice 20. století od roku 1900 do 1939 podléhá světovým politickým událostem (Architektura v letech 1900-1918 a Architektura 1918-1939). Podkapitoly těchto hlavních kategorií jsou koncipovány dle jiné osnovy než oddíly následující, protože z vyjmenovaných staveb v globálu vystávají určité skupiny objektů pojené buď místem vystavění, nebo jistými stavitelskými osobnostmi. Další velké kapitoly (Architektura v letech 1939-1949, Architektura v letech 1949-1960 a Architektura v letech 1960-1970) mají stejné tematické rozvržení členěné na dvě sorty staveb obytných a veřejných. Architekturu v letech 1970-1990 jsem pro jejich vztahové a námětové relace spojila v jednu kapitolu obohacenou o samostatné vstupy popisující českolipská panelová sídliště, svépomocné akce Z, Sdružení inženýrů a architektů Liberecka Sial a Spolupráci Útvaru pro koncepci a koordinaci územního rozvoje města s fakultou architektury ČVUT Praha. Poslední část věnovaná architektuře v letech 1990-2000 zachovává stejnou kompoziční linii jako roky 1939-1949, 1949-1960 a 1960-1970.

Práce byla vytvořena se záměrem komplexně zmapovat nejvýraznější architektonické objekty na území České Lípy a zasadit je do širšího „mimočeskolipského“ kontextu architektonicko-urbanistické tvorby 20. století. Podotýkám, že pod slovem nejvýraznější se skrývají nikoliv pouze jen nejkvalitnější realizace, ale též rozmanité dobové doklady bytové politiky minulého režimu neoplývající výtvarným cítěním. Kvalitním budovám je v textu přirozeně ponechán větší prostor pro prezentaci než budovám podružnějšího charakteru. Nedílnou součástí práce bylo sledovat dějinné, politické a sociálně společenské koheze jednotlivých probíraných období. Práce se též snaží reflektovat vlivy sudetoněmeckého prostředí na československou architekturu. Jednotlivé kapitoly se zamýšlejí i nad určitým druhem provinciálnosti a regionálním rámcem českolipských staveb. V neposlední řadě tu je vystupňována snaha po jakési očištění několikerych staveb sedmdesátých a osmdesátých let, zejména produkce libereckého ateliéru Sial, jež laická veřejnost hodnotila a stále hodnotí kritickým okem.

Přehled bádání

Problematika architektury 20. století v České Lípě v ucelené formě zatím nikdy nebyla zpracována. Největší zásluhu na zpřístupnění vývoje města ve 20. století, ovšem spíše v historické rovině, mají českolipští historikové, především Ladislav Smejkal, Jaroslav Panáček, Marie Vojtíšková a Břetislav Vojtíšek.

První detailní publikace o historii města České Lípy od jeho počátků do sedmdesátých let minulého století pochází z roku 1976, od autorské dvojice Vojtíšková – Panáček.¹ Text se opírá o politické dějiny města a vyzdvihuje nejdůležitější mezníky, které Lípu postihly od prvního středověkého osídlení oblasti až po dobu hlubokého socialismu. Na architektonické dominanty je pak přehlednou formou, jakousi procházkou po městě, krátce upozorněno.

Břetislav Vojtíšek v knize *Česká Lípa. Stručný průvodce sedmi staletími* z roku 1982² se výhradně zabývá historií města.

Publikace autorů Panáčka, Vojtíškové a Smejkal *Z dějin České Lípy* z roku 1999³ líčí dějinné souvislosti od založení města po konec druhé světové války. Ladislav Smejkal v příspěvcích *V prvním desetiletí republiky* a *Za okupace do dějinného kontextu* zasazuje i výstavbu Hrnčířského předměstí a nouzové byty *Behelfsheimy*.

Ladislav Smejkal se pod drobnohledem na stránkách *Městských novin* počátkem roku 2000⁴ pravidelně rozepisuje o dějinách České Lípy ve 20. století, rok po roce. Hlavní linii tu tvoří historie, ale autor si všímá i architektury, zejména České eskomptní banky od Karla Jaraye či Kropáčkovy základní školy. Prostor je tu vymezen i sídlištní panelové výstavbě a stavbám socialistické éry. Stejný text o historii 20. století České Lípy se nachází na internetových stránkách Vlastivědného muzea.⁵ V práci se však při určení architektonického slohu a ve jménu architekta Petra Kropáčka dopouští faktické nepřesnosti.

Prozatím poslední práce o městě, *Českou Lípou krok za krokem*, je dílem Ladislava Smejkal z roku 2005.⁶ Obdobně jako v kompilaci o České Lípě z roku 1976 Smejkal staví svůj text na obrazné městské prohlídce. Popisnou metodou skládá z výrazných staveb České Lípy mozaiku architektonického utváření města napříč všemi stoletími.

Na Smejkalovu metodu o pomyslné procházce městem navázal Jiří Kratochvíl na svých internetových stránkách <http://www.bohmischleipa.cz>. Zde podrobně

zpracovává informace převážně historického charakteru, které využívá při sestavování jednotlivých medailonů věnovaných českolipským ulicím, stavbám a životu v nich.⁷

Uvedené tituly i přes svou obsažnost postrádají hlubší sondy do urbanisticko-architektonického vývoje České Lípy 20. století. To však nebylo podstatou jejich náplně. Prvním autorem, který více pronikl do výkladu českolipské architektury, byl architekt Svatopluk Technik. V jeho díle *Města severních Čech* z roku 1967 ve zkrácené formě, ovšem komplexně, hodnotí výstavbu Lípy zejména od meziválečné doby až do šedesátých let 20. století.

Spíše politikou a místními průmyslovými podniky se zabývají práce *Okres Česká Lípa* z roku 1968⁸ a *Třicet let budování Českolipska* z roku 1975.⁹

Poválečné době socialismu se věnuje kniha *Česká Lípa: 40 let socialistické výstavby* z roku 1985.¹⁰ Práce pateticky oslavuje moderní rozvoj Lípy v komunistické éře. V prezentaci města jsou pečlivě popsána podstatná průmyslová odvětví, služby města, výstavba panelových sídlišť či akce Z.

Na obrazový materiál jsou bohaté publikace *Stará Česká Lípa v dobových fotografiích* od Jaroslava Panáčka a Ladislava Smejkalova z roku 1996, od Ladislava Smejkalova *Fotografická dokumentace významných památek a míst města Česká Lípa* z roku 2000 a *Českou Lípou krok za krokem* z roku 2005. Patří sem i Smejkalova a Panáčková kniha *Stará Česká Lípa v dobových fotografiích* z roku 2007 a Magdalenou Sobotovou v roce 2008 knižně vydaná psaní *Drazí rodiče! Pozdravy z České Lípy*.¹¹ Fotografie soustředěné do těchto knih podávají představu o původní městské zástavbě, jež zmizela za totálních asanací v „uranových“ dobách minulé komunistické diktatury.

O architektonických dominantách České Lípy blíže pojednává článek Jaroslava Panáčka ve *Věčku* z roku 2006. Autor si zde všímá staveb od druhé poloviny 19. století až do poloviny třicátých let 20. století. Určuje jejich architektonický styl a zasazuje je do širšího kontextu. Jde o první práci orientovanou pouze na českolipskou architekturu s uměleckohistorickými ambicemi.¹² I zde se ovšem autor dopouští nepřesnosti ve jménu architekta funkcionalistické budovy Tyršových škol, Petra Kropáčka.

Českolipským technickým a průmyslovým stavbám konce 19. století až dvacátých let století dvacátého se v rubrice Česká Lípa a Mimoň věnuje Lukáš Beran

s Vladislavou Valchářovou v průvodci *Industriál Libereckého kraje* z roku 2007.¹³ Informace jsou stručné, přehledné a vycházejí převážně z prací českolipských autorů.

Individuální přístup ke stavbám České Lípy nalezneme v následujících pracích.

V roce 1982 byla v *Architektuře ČSR* Lubošem Doulíkem zveřejněna urbanistická námětová studie hmotově prostorové struktury, zeleně a dopravní obsluhy v centru České Lípy.¹⁴

V témže roce v *Architektuře ČSR* František Čermák detailně píše o nové českolipské nemocnici od Víta Obrtela.¹⁵ Na nemocniční objekt poukazuje z hlediska uměleckých kvalit a inovativního způsobu řazení lůžkových oddělení a hlavního lůžkového komplementu.

O Obrtelově nemocnici v České Lípě se zmiňuje i Rostislav Švácha ve své stati *Vlaštovka, která má geometrické hnízdo?* v knize Víta Obrtela z roku 1985.¹⁶ Objevně přirovnává tento objekt k Obrtelově principu *kostky cukru a ruinky*. Dle Šváchy, se architekt nekonstruktivistickou stavbou nemocnice vrátil do devětsilských let.¹⁷

Ve smuteční řeči na pohřbu Víta Obrtela, částečně otisknuté v *Československém architektovi* v roce 1988,¹⁸ se poznámkou vrátil k umělcově českolipské nemocniční realizaci Otakar Nový. „*Co je čistota myšlení i výtvarného projevu, jsi demonstroval celý svůj život. Nejen v rohovém domě ve Štěpánské a Žitné, ale i pět let před smrtí svým nemocničním souborem v České Lípě, v monumentu ryzosti konceptu i výrazu velké stavby.*“¹⁹

Dva roky po dokončení obchodního domu *Uran* upozornil na jeho kvality Jan Sapák článkem v *Československém architektovi* z roku 1985. Sapák se zde zmiňuje o nepříznivém přijetí výrazně moderní puristické stavby u části českolipských obyvatel. Píše, že „*budova vyvolává dojem mastaby*“.²⁰

Rostislav Švácha v příspěvku Emil Příklad ve *Výtvarném umění* z roku 1990²¹ se o *Uranu* vyslovuje jako o účelové stavbě, neofunkcionalistické, ale s odchylkami od „správné“ podoby funkcionalismu. K Příkladovu *Uranu* se autor vrátil ve stati *Energie geometrie* v katalogu k výstavě *Emil Příklad a jeho škola* z roku 1995.²² Zde konfrontuje původní návrh obchodního domu z roku 1975 s uskutečněnou variantou z roku 1980.

Na obchodní dům *Uran* v souvislosti s neofunkcionalistickým projevem a postmodernistickými vlivy upozornil v roce 2007 též Petr Kratochvíl v kapitole

Architektura sedmdesátých a osmdesátých let v *Dějínách českého výtvarného umění (VI/1) 1958 -2000*.²³

V roce 1994, kdy se secesní objekt kavárny Union nacházel ve velmi zbledovaném stavu, vyšel na jeho obranu článek mapující jeho historii a zdůrazňující význam této městské památky. Autorem naléhavé statě zveřejněné v *Českolipském deníku* byl Břetislav Vojtíšek.²⁴

Článek v novinách *Jizerské a Lužické hory* o nově opravené secesní kavárně napsal Jaroslav Panáček v roce 1998.²⁵ Panáček se zde rozepisuje o vleklých peripetiích rekonstrukce objektu.

Marie Vojtíšková se v roce 1999 v publikaci *Podivuhodné příběhy Lékařského domu*²⁶ zaměřila na pojednání o vzniku a osudech této budovy postavené původně pro potřebu státních finančních úřadů. Cenná zjištění se týkají historického pozadí zástavby Hrnčířského předměstí s přilehlou bývalou obcí Vískou v meziválečné periodě. Zevrubná sdělení však postrádají uměleckohistorické vstupy.

O českolipském kulturním domě *Crystal* se vyjádřil sám jeho tvůrce, Jiří Suchomel, ve *Fóru architektury a stavitelství* v roce 2001.²⁷ Suchomel zde zejména odhaluje, co ho vedlo k ideji navrhnout nízkoenergetické kulturní centrum.

V knize *Architekti Sial* z roku 2008²⁸ Suchomel znovu vyzdvihuje svou realizaci kulturního domu v České Lípě. Architekt uvádí, že *Crystal* byl první projekt, využívající ke svému provozu solární energii. Tato energetická problematika v tehdejší době znamenala něco úplně nového. Chyběly zkušenosti. Autor uvádí, že vzhledem k rozměrům kulturního celku hledal menší objekt, v němž by se síla slunečních paprsků vyzkoušela. Tím se měl stát sluneční domek v Ondřejově.²⁹

Radomíra Valterová - Sedláková se 7. března 1989 v *Mladé frontě Dnes* o českolipském kulturním stánku vyslovila, jako o čisté sevřené architektuře, „*snad i popírající sama sebe, jež chtěla nabídnout svérázné atraktivní prostředí vně i uvnitř*“.³⁰ Tento článek, s názvem *Ztracená kultura*, byl otištěn v roce 1993 v českolipském čtrnáctideníku *Názor*.³¹ Autorka sice označuje stavbu za jedno z kvalitních děl tehdejší české architektury, ale prohlašuje, že se dokončení kulturního domu minulo s dobou, kdy Česká Lípa prožívala svůj boom.

Jan Konícar se ve své práci *Architektura a stavebnictví ČR. Období 1989 – 1995*³² zmiňuje o objektu pobočky České spořitelny od trojice architektů Kňákala, Kotíše a Šťastného z ústeckého Archprojektu. Konícar věcně hodnotí koncepci

samotné budovy. V textu je silně patrna inspirace ze spisů projektové dokumentace tvůrců provozní budovy spořitelny v České Lípě.

Na internetových stránkách skupiny S.P.A.D. spol. s r. o. jsou představeny českolipské projekty tohoto ateliéru. Architekti zde předkládají uskutečněné i nerealizované urbanistické a architektonické studie z konce devadesátých let minulého století a prvního desetiletí 21. století.³³

Pozadí příprav nejdiskutovanějšího místního projektu z nedávné doby, centra kultury a umění od Jaromíra Pizingera, jež dosud nebylo vystavěno, je detailně popsáno v příspěvku Cesta České Lípy za novou divadelní budovou v *Městských novinách* z roku 2007.³⁴ Kolektiv autorů z českolipského Odboru rozvoje, majetku a investic se v článku mimo jiné zevrubně zabývá architektonickou soutěží a popisem modelu divadla.

Samostatnou kapitolu tvoří stati bývalého městského architekta Václava Šuka o českolipské architektuře a urbanismu. Šuk je autorem obsáhlého seriálu Česká Lípa v plánech architektů, pravidelně uveřejňovaném v týdeníku Okresního výboru komunistické strany Československa a Okresního národního výboru v České Lípě, v *Českolipském nástupu*, v letech 1979-1987. V těchto krátkých statích architekt soustavně informoval českolipské obyvatele o plánovaných, právě vznikajících a čerstvě postavených architektonických objektech či o urbanistických strukturách měnících území České Lípy v bouřlivých letech socialistické výstavby. Šukovy rubriky většinou obsahovaly jeho vlastnoruční urbanistické nákresy. Obdobně zpracované zprávy publikoval i v místním měsíčníku *Zpravodaj* v letech 1984-1990.

Nejhodnotnější informace, z nichž jsem pro svou práci čerpala nejvíce, jsou uloženy ve Státním okresním archivu Česká Lípa a v archivu Stavebního úřadu v České Lípě.

Ve Státním okresním archivu Česká Lípa je například uchován Směrný územní plán České Lípy od Vladimíra Syrovátky.³⁵ Vedle navrhovaných architektonicko-urbanistických změn tu Syrovátka dopodrobna uvádí stávající fond městské zástavby, průmyslu, občanského vybavení, služeb a podobně.

Cenné poznatky o projektu kulturního domu Crystal se nacházejí v Zápisu z projednání architektonické studie výstavby kulturního domu v České Lípě.³⁶ Zde se k Suchomelově návrhu vyjadřují Karel Hubáček, Břetislav Vojtíšek a představitelé města. Hubáček svým prohlášením vystoupil na obranu mladého architekta. Kriticky se však k projektu vyjadřují českolipští zástupci národního výboru.

Z archívu Stavebního úřadu v České Lípě vybírám přednostně výklad architektů Kňákala a Kotíše z roku 1994.³⁷ V tomto stanovisku autoři rozebírají kompoziční principy a urbanistické regulativy při řešení území v Hrnčírské ulici. Bližší seznámení s ideovým základem tvůrců spořitelní budovy podávají podklady pro veřejně obchodní soutěž na komplexní dodávku novostavby českolipské pobočky České spořitelny.³⁸

Z uvedeného přehledu literatury a archivních pramenů o výstavbě České Lípy 20. století je patrná značná rozpolcenost mezi jednostranně zaměřenými českolipskými historiky a snahou po novém náhledu na kvalitní solitéry českolipské architektury z pozice uměnovědně zaměřených autorů. Českolipští autoři se nevěnují uměleckohistorické interpretaci architektonických počinů minulého století, zato však velmi pečlivě zpracovávají historické okolnosti vzniku a funkce jednotlivých významných staveb. V zásadě jednomyslně se stavějí negativně k dílům čtyřicetileté komunistické vlny, konkrétně k realizacím libereckého ateliéru Sial. Prestižní místo v architektuře československého státu nejen v dobách minulých, ale též z hlediska uceleného náhledu na architekturu naší země ve 20. století, vrací českolipským skvostům (především Přikrylově nákupnímu středisku Uran a Obrtelově nemocnici) hrstka autorů, v čele s Rostislavem Šváchou, Otakarem Novým, Petrem Kratochvílem či Janem Sapákem. Je však s podivem, že do dnešních dnů se české Lípě a její moderní architektuře věnovala odborná literatura tak málo.

III. Historie města České Lípy

První zprávy o ustavení města České Lípy jsou poněkud nejasné. Dlouho se věřilo hypotéze, že počátky města lze hledat již kolem poloviny třináctého století. V průvodní zprávě ke *Směrnému územnímu plánu České Lípy* z roku 1962 Vladimír Syrovátka datuje vznik města první polovinou třináctého století.³⁹ Břetislav Vojtíšek v knize *Česká Lípa, stručný průvodce sedmi staletími* z roku 1982 se přiklání spíše k polovině třináctého století.⁴⁰ Marie Vojtíšková v I. kapitole publikace *Česká Lípa* z roku 1976 uvádí druhou polovinu třináctého století a dokládá to existencí kupní listiny převora doksanského z roku 1263.⁴¹

Tedy někdy v polovině třináctého století, při toku řeky Ploučnice, Chval z rodu Ronovců založil vodní hrad Lipý. Od hradeb tohoto šlechtického sídla směrem severovýchodním se počalo rozrůstat středověké město situované na velice lukrativním pozemku, neboť tudy procházela důležitá zemská stezka z Prahy do Žitavy a Lužice napojená na mezinárodní obchodní cesty.

V současnosti se předpokládá, že město Česká Lípa bylo založeno až na začátku čtrnáctého století.⁴² Vztah doksanského převora Arnolda k Lípě se nyní zpochybňuje. Prvními skutečně prokazatelnými dokumenty o městě Česká Lípa jsou zakládací listiny města Bělé z 24. dubna 1337 vydané pražským purkrabím Hynkem Berkou v jeho městě Lipém. Chval z Ronova tedy jakožto zakladatel chronologicky nevyhovuje. Musel to být některý z jeho následovníků. Nejpravděpodobněji se jeví Jindřich z Lipé († 1329), jenž poté prodal město s ostatním zbožím potomkům Hynka Berky z Dubé († 1348). Nejstarší doklad velké městské pečeti pochází z roku 1388. Objevuje se na ní motiv hradeb a dvou zkřížených ostrvů, znak rodu Ronovců.

Starý i nový výklad o vzniku města České Lípy se shoduje ve faktu, že se poblíž města východním směrem nacházela původní slovanská osada, předchůdkyně dnešního města, o které se počátkem patnáctého století mluví jako o Staré Lipé (dnes Stará Lípa). Až do moderní doby, kdy se stala městskou částí České Lípy dne 12. června 1960, fungovala coby samostatná zemědělská obec.

Dnešní historické jádro města si v zásadě uchovalo středověký ráz ulic a náměstí. Z jeho půdorysné dispozice je patrný vliv řemeslnicko-obchodních cest. V městském opevnění, vzniklém nejspíše již v první třetině čtrnáctého století, se to projevilo zbudováním čtyř městských bran, vždy po jedné na každé světové straně. Historické městské jádro, roku 1992 vyhlášené městskou památkovou zónou, je

dodnes vymezeno ulicemi Sokolskou, Erbenovou, U synagogy, Jiráskovou, Žižkovou a Klášterní.

Potřeba výstavby nových domů v postupně se zalidňujícím městě měla rychlý spád už během čtrnáctého století a překročila městské hradby směrem jižním, kde bylo vytvořeno mezi rameny řeky Ploučnice Hrnčířské předměstí s kostelem sv. Máří Magdalény. Východním směrem při kostelu Povýšení svatého Kříže vzniklo Křížové předměstí, na severu u kostela Narození Panny Marie Mariánské předměstí a západní strana byla pojmenována Zádušní předměstí. Poslední uvedená lokalita je významná pozdější událostí, poněvadž zde byl Albrechtem z Valdštejna v roce 1627⁴³ založen augustiniánský klášter o čtyřech křídlech s kostelem Všech svatých (dokončeno 1707). Od roku 1698 byl klášterní komplex dále rozšiřován o loretánskou kapli, svaté schody a osmibokou kapli Nejsvětější Trojice. Po Valdštejnově smrti v Chebu v roce 1634 přešlo českolipské panství přes jeho dceru Marii Alžbětu, provdanou za Rudolfa z Kounic, do vlastnictví Kouniců. Ti ve východní části města na křižovatce ulic Purkyňovy a Moskevské založili roku 1698 pivovar. Pivovarnictví se v České Lípě dařilo až do roku 1948. Majetkem Kouniců Lípa přestala být roku 1848.

Až do požáru dne 6. října 1787 si Česká Lípa uchovala podobu středověkého města. „*V druhé polovině 18. století měla uvnitř hradeb na 200 domů a na předměstích ke 300 stavení, nepočítaje v to lidnaté ghetto se 14 domy,*“ píše Marie Vojtíšková v knize *Česká Lípa* z roku 1976.⁴⁴ Tehdy měla Česká Lípa mezi 17 městy litoměřického kraje výsostné postavení. Pracovalo zde 26 cechů (soukeníci, hrnčíři, tkalci, cínaři, hodináři). Od 18. století byla Česká Lípa centrem kartounek na potiskování látek, které ovlivňovaly vývoj města. Většina továrních budov stojí v pozměněné podobě dodnes, například závod Polydekor či Narex. Historie budovy Narexu v Moskevské ulici sahá do první poloviny devatenáctého století. Od sedmdesátých let devatenáctého století zde majitelé Grünfeld & Bloch zavedli manufakturní potisk látek, v čemž později pokračoval i následný vlastník továrny Arnold Rosenthal.

Slibný rozvoj České Lípy však na čas přerušil ničující požár z 13. května roku 1820. Podstatná část města (asi čtyři pětiny) byla živlem do základů zlikvidována. Zachránila se jižní část Hrnčířského předměstí a ojedinělá stavení. Překážkou při zdolávání ohně se ukázaly být hradby, a tudíž téhož roku byly rozebrány. Na znovuvybudování města se podílel krajský inženýr architekt David Diallyer, který již rok před požárem vyprojektoval regulaci řeky Ploučnice. V roce 1820 vystavěl hlavní

budovu nové školy v klasicistním slohu. Dodnes je v centru města zachována početná skupina klasicistních a empírových domů vyrostlých na původních základech před rokem 1820, například v ulicích Jindřicha z Lipé, Jiráskově nebo Žižkově. Česká Lípa se tedy po výše zmíněné katastrofě brzy vzmožila a již dne 4. srpna 1849 se jí dostalo pocty ve smyslu povýšení na páté krajské město v Čechách, pod nějž spadalo dvacet čtyři soudních okresů a deset okresních hejtmanství.⁴⁵ V půli devatenáctého století náležel celý českolipský okres k hustě osídlené industrializované textilní oblasti v severních Čechách. V tomto čase v roce 1850 v provizorních prostorách zrekonstruované kartounky Franze Elbla (původně Ferdinanda Thumeho) v dnešní Moskevské ulici v České Lípě započala svoji činnost krajská vláda a krajský soud. K nezbytnému vybavení soudní budovy patřila věznice. Zde si také odseděl svůj třináctiměsíční trest spisovatel a novinář Jakub Arbes odsouzený v roce 1873 za přestupky proti tiskovému zákonu. Avšak netrvalo dlouho, aby se ukázalo, že pravomoci svěřené městu poněkud přesahují jeho možnosti, a proto statut krajského města Lípa pozbyla roku 1855.

Významná událost pro Českou Lípu se udála roku 1867, poněvadž v tento čas na českolipské nádraží přijel první vlak z Bakova nad Jizerou. Výhodná poloha v době první republiky učinila z města důležitý železniční uzel, ve kterém se dosud kříží tratě do šesti směrů. Dopravní situace doznala zlepšení i v úrovni zmodernizování pozemních komunikací vedoucích do Nového Boru a Děčína. Tyto hlavní transportní tepny od konce devatenáctého a prvních let dvacátého století počaly obléhat novostavby zámožných občanů města, zejména podnikatelů, továrníků a železničních úředníků.

Začátek dvacátého století znamenal konec funkčního období kartounek, neboť celoplošně poklesl zájem o potištěný textil. Českolipský industriální vývoj od konce devatenáctého století a následného století dvacátého charakterizovala oborová rozmanitost (barvírny, cihelny, bavlnářství, pily, pivovarnictví, továrna na klavíry, atd.), nad kterou za druhé světové války začal vítězit strojírenský průmysl. Přesto rozvoj Lípy nepostupoval takovým rychlým tempem, jako u jiných severočeských měst, například u Liberce či Ústí nad Labem.

V prvním desetiletí nové stoleté epochy do města proudily výtěžky moderního technického světa. Investovalo se do městské infrastruktury, například elektrifikace, regulace Ploučnice, zdokonalení vodovodní sítě, rozšíření plynofikace. Paralelně s technickým pokrokem se v České Lípě rozvíjela i obchodní síť.

V roce 1898 vstoupila Česká Lípa do Svazu německých měst v Čechách. S velkou pompou se roku 1901 konal v Lípě sjezd svazu. Napjatá národnostní a sociální otázka znovu vyvstala. Znovu, neboť již od posledního desetiletí 18. století se začala ozývat českolipská česká dělnická menšina v opozitu ke státnímu německému aparátu.

Národnostní a sociální perzekuce se ještě zostříla po vypuknutí první světové války. Od roku 1916 v důsledku stoupající bídy a zásobovacích potíží vypukávaly hladové demonstrace. Po vyhlášení československé samostatnosti dne 28. října 1918 se němečtí nacionalisté nadvlády nad pohraničními oblastmi nového státu nechtěli vzdát. Z oblastí Liberecka, Ústecka, Litoměřicka, Českolipska, Mostecka, Děčínska a Karlovarska usilovali vytvořit jednotnou rakouskou provincii Deutschböhmen s hlavním sídlem v Liberci. Naštěstí se tyto snahy podařilo zlikvidovat již v zárodku. Československá vojska obsazovala pohraničí již od počátku listopadu a do konce roku 1918 poněmčené území přešlo zcela do českých rukou. Velkou zásluhu na sesazení německé zemské vlády v Liberci měla vojenská posádka osmnáctého pluku z České Lípy, která obléhala železniční tratě ve směru k Bělé pod Bezdězem a na opačnou stranu k Jedlové a obsadila pošty a úřady v městě i okolí.

Zásadní bod prvorepublikové ústavy tkvěl v konečném nastolení rovnoprávnosti všech občanů mnohonárodnostního státu. Pro české českolipské obyvatele z toho plynulo svolení zakládat české školy a spolky. Národní svobodný duch se však neustále potýkal se svárlivými tendencemi německého nacionalismu. Němci toto nové státní uspořádání nemohli přijmout a nadále kladli překážky českému vývoji. Německá byrokracie České Lípy zůstala členem Svazu německých měst a pořádala protičeské a protistátní agitace.

Během dvacátých let se poměr Němců k národnímu československému státu dočasně vylepšil a německé aktivistické strany se staly součástí československé vlády. 28. března 1921 byla v hostinci U lukostřelce ustavena německá sekce Komunistické strany Československa. 21. května téhož roku vznikla v dnes již neexistující kavárně Centrál česká část KSČ. V listopadových dnech roku 1921 se obě partaje sloučily v jednu. Komunisté na sebe začali upozorňovat v období počínající hospodářské krize. V roce 1928 na náměstí T. G. Masaryka veřejně protestovali proti novým zákonům o sociálním zabezpečení. Ke slovu se dostala i komunistická mládež a její kult Sovětského svazu.

Když ve třicátém třetím roce k moci nastoupil Adolf Hitler, zmítala se nejenom Česká Lípa vlivem vrcholící velké hospodářské krize v nuzných podmínkách. Tehdy se koheze Čechů a Němců výrazně narušila. Německá populace se znovu radikalizovala. V této době v České Lípě vystoupil Konrád Henlein, hlavní aktivista turnerského hnutí, tělocvikář z Aše, který vyzýval lid k vytvoření sudetoněmecké vlastenecké fronty. Jeho taktika byla promyšlená. Ačkoliv na Vůdce přímo nepoukazoval, kupříkladu se stavěl odmítavě k antisemitistickým otázkám, po Hitlerově vzoru jeho hnutí cílevědomě usilovalo o stržení davů a vytvoření magické národní jednoty. Za místo své působnosti si vybral Českou Lípou, město, které se zdálo být snadnou kořistí, neboť předpokládal, že oproti jiným městům tu není příliš rozvinuté české dělnické hnutí. 21. října 1934 uspořádal sjezd své strany, jíž záměrně nazýval hnutím (Sudetendeutsche Heimatsfront, SHF), na Ptačí louce v České Lípě. Ani snaha KSČ vyzývající k demonstrativnímu protifašistickému probuzení lidu nezabránila uskutečnění této akce, na které se sešlo na dvacet pět tisíc německých účastníků. V roce 1935 Henleinovo hnutí, kvůli parlamentním volbám přejmenované na stranu (Sudetendeutsche Partei, SdP), se stalo nejsilnější německou politickou stranou na území Československé republiky. Ladislav Smejkal v článku *Cesta k novému Českolipsku* uveřejněném v *Českolipském nástupu* v roce 1975 uvádí: „Mezi šestnácti stranami ucházejícími se o mandáty na Českolipsku zvítězila SdP s 50 až 85% hlasů.“⁴⁶ Od této chvíle už nic nestálo v cestě pokořit český národ a následně sudetoněmecké příhraniční území připojit ke Třetí říši. Henleinovy zájmy měly tedy především územní charakter, chtěly rozšířit hitlerovské impérium. Antifašistické síly se však nevzdávaly a 6. září 1938 uspořádaly velkou manifestaci. Účastníci demonstrace se přihlásili ke slavné podpisové akci Petičního výboru „*Věrní zůstaneme*“.⁴⁷

Ovšem po Hitlerově projevu ze dne 12. září 1938 v Norimberku henleinovské bojůvky Sudetoněmeckého dobrovolnického sboru (Sudetendeutsches Freikorps, SFK) provokativně podněcovaly stoupence Československé republiky k ozbrojenému zásahu, jenž měl být záminkou pro případný válečný vstup Německa. Pokus o puč v pohraničí v České Lípě nedospěl k tak násilnému průběhu jako v jiných částech pohraničních oblastí. Konečný verdikt nad osudem pohraničí byl vyřknut až Mnichovskou dohodou dne 29. září 1938. Mnichovská zrada představovala vyvrcholení snah SdP Konráda Henleina a uskutečnění Hitlerova cíle roztržít demokratické Československo. Odchod Čechů z České Lípy nastal 30. září. 9. října

byl vypraven poslední evakuační vlak do Nymburka. Českolipští odešli zejména na Mladoboleslavsko, Turnovsko a Kolínsko.

Nastala válka! Na Českolipsku neexistoval žádný koncentrační tábor, avšak praktiky prováděné v těchto žalářích smrti byly aplikovány i na českolipské poměry v řadě pracovních táborů a poboček. Bývalé kartounky a jiné tovární budovy se přeměnily na výrobu vojenského průmyslu. Například v bývalé Rosenthalově továrně berlínská firma Siemens zavedla po roce 1938 výrobu vrtaček pro wehrmacht a továrna Bohemia, v níž se produkovala zařízení pro pekárny a řeznictví, se přeorientovala na zhotovování pancířů pro tanky a obrněné vozy.

Dne 2. května 1945 Rudá armáda dobyla Berlín. Situace na Českolipsku byla taková, že poražení nacisté ještě při útěku do amerického zajetí několikrát bombardovali toto území. Nejhůře dopadlo město Mimoň. V České Lípě se Němcům podařilo částečně vyřadit z provozu železnici s přílehlými továrnami. Dne 9. května 1945 sovětsí vojáci sedmého gardového mechanizovaného sboru osvobodili Českou Lípou.⁴⁸ Téhož dne se v České Lípě utvořil národní výbor a 16. května vznikl okresní národní výbor.⁴⁹ Okresní národní výbor, který sídlil v dnešní budově Severočeských dřevařských závodů, se okamžitě pustil do akce znovuosídlení města českými emigranty jak z československého vnitrozemí, tak ze zahraničí (Češi z Polska, Francie, Belgie). K 1. prosinci ve městě žilo 15 000 občanů, z toho 10 000 Čechů. Ovzduší porážky vyvolávalo v Němcích úzkost a strach, a proto ještě před koncem války opouštěli české území a ubírali se do Německa. Po válce, avšak před verdiktem postupimské konference, systematicky po etapách probíhal odsun. Skončen byl v březnu a dubnu 1946.⁵⁰ V tomto roce se konaly volby do Národního shromáždění. V nich přesvědčivě zvítězila Komunistická strana Československa (s téměř 50% hlasů). Po totalitní Hitlerově politice se tedy otevřely dveře novému totalitnímu systému Stalinova SSSR. Únorem 1948 nastalo, díky příčinlivosti Okresního národního výboru, postupné znárodnování podniků, drobných živnostníků, jejichž majetek připadl pod státní správu. Kupříkladu ve sféře stavebnictví řada podniků přešla pod jednotný Okresní podnik služeb. Soukromí zemědělci byli nuceni vstoupit do nově vzniklých Jednotných zemědělských družstev. Začalo „radostné budování“ socialistické vlasti. První máj 1948 v České Lípě oslavilo na 12 000 účastníků. Pracovní a výrobní produktivitu vytyčovaly pětileté plány. Ony „pětiletky“ pro jednotlivé organizace ve skutečnosti představovaly mnohdy nesmyslná

ultimáta překračující fyzické i psychické možnosti pracovníků. Po celostátní reorganizaci krajů a okresů v roce 1949 Česká Lípa nadále zůstala okresním městem.

V šedesátých letech se Lípa snažila vyřešit stávající bytovou krizi. Po stagnaci stavebnictví za nacistické éry se začala budovat obytná čtvrť navazující na meziválečnou zástavbu rodinných domů v jihozápadní části města. Takto v České Lípě vzniklo první sídliště Slovanka. Od této doby až po devadesátá léta na českolipském území vyrostlo 8 panelových sídlišť. Potřebu postavit desetitisíce panelových bytů s nezbytnou občanskou vybaveností zde zapříčinil uranový průmysl, který se v Československu rozvinul počínaje rokem 1945, na Českolipsku od roku 1966 až do počátku devadesátých let. U uranu šlo o jednu z nejdůležitějších strategických surovin poválečného světa. Sovětský svaz usiloval získat tento materiál pro vojenské účely, a proto byl rozvoj uranového průmyslu SSSR intenzivně podporován. Fenomén uran České Lípě vtiskl zcela novou tvář. Měl dvě strany, kladnou, zajišťující městu vysokou prestiž, což se odrazilo i v oblasti architektury. Vznikla zde hodnotná díla libereckého uskupení Sial či jedna z nejlepších nemocničních staveb Víta Obrtela. Druhou zápornou stránkou byla nebezpečná práce horníků v uranových dolech vystavených radiačnímu a prašnému prostředí. Dynamické tempo rozkvětu města však s sebou přinášelo ničivé asanace původní městské zástavby. Staré ustoupilo novému, a to i za cenu mnohdy příliš nevydařené moderní realizace. Těmito destruktivními zásahy zmizela z povrchu České Lípy řada historických objektů.

Utopické plány městských představitelů, „ozářené“ uranovou epifanií o tom, že se okresní město Česká Lípa stane jedním z nejdůležitějších míst Československé republiky právě díky těžbě uranu, výhledově do roku 2000 předpokládaly zvýšení počtu českolipských občanů na 110 000. Avšak postupný útlum uranové těžby tento odhad vyvrátil.

IV. Architektura druhé poloviny 19. století v České Lípě

Přestože se ve své práci zabývám českolipskými stavbami dvacátého století, nemohu opomenout architekturu druhé poloviny století devatenáctého, zejména proto, že stavby z doby po roce 1900 programově navazovaly na kvalitní objekty historismu. Řeč je především o budově Krajského soudu.

Město v šedesátých letech devatenáctého století zaznamenalo nejen růst na poli dopravy, ale též na poli architektury. Dle nového moderního plánu územního rozvoje se postupně rozšířily ulice a město se obohatilo o novostavby veřejných budov.

Nade všechny chrámy České Lípy vynikla stavba **nové synagogy** [1] situované vně hradeb v samém centru početného židovského ghetta v ulici U synagogy (Templové, Stürmergasse). Vznikla na místě, kde se již v minulosti vystřídaly nejméně dvě synagogy starší, na okraji Židovské ulice. Nejstarší synagoga libereckého kraje byla postavena v historizujícím stylu mísícím prvky maurské a románské v letech 1863-1864 Eduardem Posseltem podle plánu novozámeckého civilního inženýra Josefa Goldbacha. Trojosé průčelí s převýšeným ústředním štítem a vížkami se obracelo do ulice. Ženská galerie byla řešena ve dvou patrech podél vedlejších lodí. Srovnána se zemí byla českolipskými fašisty z 10. na 11. listopadu roku 1938. Judaismus v České Lípě má velmi staré kořeny. Nejstarší písemná zmínka o židovském osídlení ve městě se váže k roku 1529. Tato menšina zde byla nejsilněji zastoupena kolem poloviny devatenáctého století. Obec vlastnila synagogu, hřbitov, talmudickou školu, špitál a ženskou lázeň.⁵¹

S autorstvím Goldbachovým je spjato i novogotické **Státní reálné gymnázium na Josefově náměstí** č. p. 422 [2], nyní náměstí Osvobození (*K. K. Staatsoberrealschule, Josefplatz*), postavené dle jeho projektu v rozmezí let 1869-1870.⁵² Dnešní vzhled školy je znehodnocen pozdějšími stavebními úpravami. V objektu sídlí Obchodní akademie. Stavební éra školských ústavů v České Lípě v posledních dvaceti letech 19. století pokračovala nebývalou měrou. Ve všech těchto institucích se vyučovalo v německém jazyce. Boj o české školství vypukl již na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Jeho ustavení českolipští dosáhli v roce 1919, avšak teprve postavení Tyršových škol roku 1932 dovršilo tento mnohaletý zápas. Z řady německých škol v České Lípě vybírám v následném výčtu ty architektonicky nejzajímavější. Nedaleko gymnázia umístěná trojkřídlá

novorenesanční **Dívčí národní měšťanská škola** (*Mädchen- Volks- und Bürgerschule*) č. p. 426 [3] v Havlíčkově ulici, z let 1894-1895,⁵³ měla být původně společná jak pro chlapce, tak pro dívky. Nakonec vznikly objekty dva blízko sebe, dívčí škola v ulici Havlíčkově a Chlapecká národní měšťanská škola v ulici Jahnově, dnes Pátově. Na fasádě budovy dívčí měšťanky nyní z velké části chybí novorenesanční dekor. Její prostory v současnosti využívá Průmyslová škola. Mezi výstavnými školskými institucemi této doby je třeba ještě zmínit objekt Státního gymnázia (*K. K. Staats-Ober-gymnasium*) v Rumburské ulici (dnes Mariánské ulici), postaveného pod vedením architekta Ing. Urbana z Prahy v letech 1880-1882 na místě venkovského statku Berků z Dubé. Historizující novorenesanční styl, jímž se honosí i tato škola, se v závěru devatenáctého století stal určujícím pro výstavbu státních veřejných budov. Ústav i nadále slouží vzdělávacím účelům. Je zde Střední odborné učiliště.

Jedna z nejdůležitějších staveb České Lípy závěru devatenáctého století, **Krajský soud** (*K. k. Gerichtsgebäude*) č. p. 389 [4], byla vystavěna s věznicí a kaplí při ulici Dolnolibchavské, nyní Děčínské, v letech 1896-1898 dvojicí vídeňských architektů Moritze (Mauritze) a jeho syna Karla Hinträgerových.⁵⁴ Tělo rozsáhlé třípatrové stavby se čtyřmi nárožními armovanými hranolovými věžemi, po vzoru renesančních kastelů, pokrývá bosáž ve spodním patře střídající se s rustikou. Na vrcholu atiky středního rizalitu sedí trojice figur od vídeňského sochaře Richarda Kauffungena. Ústřední trůnící postava znázorňuje alegorii Spravedlnosti, v pravici svírá meč, v levé ruce drží knihu zákonů. Po její pravé straně k ní vzhlíží alegorie Nevinnosti, nalevo nad svými činy přemítá socha Viníka spoutaná řetězy. Náklady na stavbu přesáhly částku 900 000 korun. Architektonická podoba Krajského soudu, dnes Okresního soudu, později mocně inspirovala architekta Karla Roehricha při realizaci Chlapecké národní měšťanské školy (*Knaben- Volks- und Bürgerschule*) situované nedaleko soudní budovy.

Vyjmenování významných architektur předminulého století uzavírám posledními dvěma ukázkami, jež nás vracejí do srdce České Lípy, do městského jádra. Jedním z nich je honosná **radnice** č. p. 1 [5], stojící v severozápadním koutu náměstí T. G. Masaryka. Počátky objektu se datují někdy po polovině patnáctého století. Z roku 1465 pochází první zmínka o jeho existenci. Zatím poslední průzkum provedený v průběhu rekonstrukce radnice v roce 1988 odhalil, že nejstarší část stávající

budovy spadá do první poloviny šestnáctého století, což vyvrátilo dřívější mylné přesvědčení, že radnice je novostavbou z období let 1822-1824.

Stavebních úprav radnice zřejmě doznala po několika požárech, prvním z roku 1515. Právě objevená nejstarší část budovy je přisuzována popožární obnově z roku 1515, druhým z roku 1614,⁵⁵ kdy byly radniční interiéry rozšířeny, a třetím požárem z již vzpomenutého roku 1820. Tehdy se zčásti zachráněné zdivo navýšilo o jedno nové patro. Fasáda byla provedena stroze a jednoduše. Honosného plastického průčelí se dvouetážová radnice dočkala novorenesanční rekonstrukcí, která byla zrealizována podle návrhu varnsdorfského architekta a stavitele Gottloba Albera v roce 1884. Bohužel se nedochovala meziokenní sgrafita druhého patra s motivy zobrazujícími řemesla, obchod a vzdělání. Alberovým vstupem však vznikly, do dneška nepozměněné, tři vysoké ozdobné štíty nad korunní římsou.

Návrh nového radničního průčelí se pro Albera v České Lípě stal druhou významnou zakázkou. První jeho práce se taktéž nachází na dnešním náměstí T. G. Masaryka, v místě, kde od šestnáctého století do roku 1882 stával hostinec U černého orla (*Zum schwarzen Adler*). Jde o vysokou trojpodlažní novorenesanční budovu spořitelny vystavěnou dle jeho projektu firmou stavitele Josefa Schneidera mezi léty 1882-1883. Stavba se pyšní bohatým architektonickým detailem. Střední osu průčelí korunuje kopule, před níž bylo umístěno figurální sousoší zpodobující Industrii a Agrarii s nápisem *Sparkasse*. Kvůli špatnému stavu byly sochy demontovány krátce před vypuknutím druhé světové války. Dům měl nezvyklý způsob centrálního teplovzdušného vytápění.⁵⁶

K historismu závěru devatenáctého století se stylově řadí ještě jedna budova postavená přesně na rozhraní devatenáctého a dvacátého století. Jde o **Chlapeckou národní měšťanskou školu** č. p. 406 [6] v ulici Jahnově, dnes Pátově, (*Knaben-Volks- und Bürgerschule*) z let 1900-1901, vystavěnou podle návrhu architekta Karla Roehricha, při již stávající tělocvičně z roku 1877.⁵⁷ Symetrickým rozvržením hmot kolem ústředního pětiosého masivního rizalitu doplněného atikovým štítem připomíná škola nedalekou budovu Okresního soudu. Roehrich jistě na stavbu Hinträgerových vědomě navázal, aby tuto důležitou část České Lípy vizuálně sjednotil. Třípatrové škole, na rozdíl od soudního domu se strohým pevnostním charakterem založeným na hře světla a stínu plastické bosáže, vtiskl architekt subtilnější tvarosloví s antikizujícím ornamentem. Podélnou budovu vzdělávacího ústavu Roehrich obrátil průčelím do klidného městského koutu, do parku. Nad vchodem je stále umístěn

v kartuši znak města, avšak německý název školy byl sňat ze štítu středního rizalitu po konci druhé světové války. Amfiteátr před hlavním portálem školy pochází z roku 1999. Jeho autorem je architekt Miroslav Pavljuk z Ateliéru A Česká Lípa. Nynější barevné řešení fasády navrhl architekt Leoš Bogar z projektového ateliéru HBV s. r. o. Česká Lípa,⁵⁸ původní barevnost byla pravděpodobně písková. Dnešní označení školy zní Základní škola Pátova. Touto stavbou uzavírám historizující období České Lípy a přikračuji k secesní epoše okresního města.

V. Architektura České Lípy v letech 1900-1918

5.1 Úvod

V roce 1900 žilo v České Lípě 9 217 obyvatel. Pouzí 103 lidí se hlásili k českému občanství.⁵⁹ V této době již Lípa náležela k důležitým městům severních Čech. Sídli zde vedle mnoha institucí krajský soud, protínaly se tu už tři železniční tratě a v neposlední řadě se tu vystavěly nové školy. To vše městu zajišťovalo určitou vážnost a svrchovanost. V prvním desetiletí nového století si drobná a střední buržoazie nechávala stavět soukromé rodinné vily v novém secesním slohu. Secese svým dekorativním tvaroslovím reagovala na eklecticismus předešlé historizující architektury, ačkoliv určité prvky „neostylů“ v sobě často absorbovala. V České Lípě tomu napovídají četné případy onoho synkretizujícího stylu secesně-historizujících budov, mezi nimiž však najdeme i čistou architekturu tak zvané florální a geometrické secese. Geometrická secesní forma se z původní florální „neposlušné“ vyvinula poměrně brzy. Upřednostnění čistých ploch a geometrických tvarů jen se střídavým ornamentováním ovládlo tehdejší secesní architektonické myšlení, v případě České Lípy již od roku 1908. Do husté zástavby středové městské části nebylo možno stavebně vstoupit, kromě hlavního náměstí a několika málo příkladů po obvodu městského jádra. Secesní výstavba se v České Lípě objevuje především v souvislých řadách domů lemujících hlavní výpadové silnice ve směrech na Nový Bor, Děčín a Prahu, zejména ve Valdštejnově ulici (nyní Arbesova) a v ulici Pod Holým vrchem. Vyjímkou je výrazný objekt kavárny Union, soliterně situovaný na rohu ulic Sokolské a Jindřicha z Lipé, a Mölleroва městská jatka v ulici U jatek.

5.2 Anton Möller

Posledně jmenovaná stavba, **městská jatka** č. p. 957 [7] při ulici Dubické a U Jatek, byla v letech 1899-1901 vystavěna podle projektu varnsdorfského městského stavitele Antona Möllera (Stadtbaumeister in Warnsdorf). Möller byl specialistou na jateční soubory. Jeho tvorba čítala několik takových realizací, například jatka podobná českolipským stojí od roku 1899 v Kraslicích. Architekt Möller vytvořil prototyp tohoto druhu staveb ve Varnsdorfu v roce 1897.⁶⁰ V tomto příhraničním městě po sobě zanechal významné budovy, historizující vyhlídkovou restauraci

Hrádek – Burgsberg, novogotický kostel sv. Karla Boromejského či neorenesanční školní budovu Státní reálky. V oblasti Šluknovského výběžku postavil v letech 1909-1911 výborný secesní kostel sv. Josefa v Rybníšti. Jak patrně, stavitelova tvorba se neprofilovala jednostylově, nýbrž čerpala invenci z historismů a secese. Möller oba styly často vzájemně kombinoval, jako například v objektu českolipských městských jatek otevřených 1. října 1901. Areál na svých fasádách slučoval novorenesanční prvky se secesními. Skladebně lze celek dělit na dvojici příčně situovaných přízemních porážkových hal, na jednopodlažní budovu chladírny s hranolovou dekorativně pojatou vodárenskou věží a na nejlépe dochovaný dvoupodlažní objekt správní budovy. Stranou se nacházejí fragmenty překladiště železniční vlečky. Od konce padesátých let téměř do poloviny let šedesátých byl soubor budov adaptován na komplexní masný průmyslový závod. Současný zbědovaný stav jatek svědčí o delším intervalu nevyužívání prostor.

5.3 Náměstí T. G. Masaryka

Lze říci, že dnešní vzhled budov na náměstí se tříbil od druhé polovice 19. století. Domy na českolipském náměstí vyrostly na půdorysech původní středověké zástavby. V některých objektech jsou dosud dochované gotické sklepy z 15. století. Prostor náměstí tvoří mírně nepravidelný obdélník. Na jižní straně tohoto prostranství vyčnívá nad domovní linii převýšený oslí hřbet stavby **č. p. 133** [8] s reliéfem žhnoucího slunce. Autorem projektu této secesní budovy z roku 1902 byl českolipský architekt a stavitel Emil F. Ruehr, nositel státní ceny za architekturu. Ruehr úzkou stavební parcelu využil ke stavbě vysokého domu pro Wilhelma Schönfelda z Nového Boru. Obsahuje přízemí, dvě podlaží a jedno patro podkrovní. Celou průčelní stěnu přízemí architekt otevřel rozměrnou výlohou a hlavním proskleným portálem. Těsné prostory ve všech etážích prosvětliil velkými trojdílnými termálními okny hledícími z mělkého arkýře. Opuletní florální secesní dekor fasády se téměř v intaktní formě zachoval dodnes. V současnosti je v objektu v přízemí zřízena kavárna Café Marilyn, v horních patrech jsou byty.

Poslední převýšený secesní dům **č. p. 172** [9], uzavírající vlevo západní stranu náměstí, postavila proslulá českolipská stavební kancelář John & Jisba v roce 1905. Bydlel zde Carl Prokop, výrobce hasičských přileb a hasičského náčiní, jak napovídají iniciály C. P. ve štítu. Trojpodlažní čtyřosá stavba se pyšní honosnou

fasádou s motivy florálními (jinan dvoulaločný, růžový keř, slunečnice), zoomorfními (veverky sbírající plody *Gingko biloby*, ptáci ozobávající trnitý keř v suprafenestrách druhého patra) i antropomorfními (maskarony v suprafenestrách prvního patra a nárožních konzolách třetího poschodí). Pod bohatým dekorem stěny však jasně vyvstává základní rozvržení plochy vysokým pilastrovým řádem. Objekt završuje oslí hřbet na vysokých konzolách zakončený fiálou s kraby a kytkou. Pod třemi obytnými patry se dnes nalézá kancelář cestovní agentury Čedok.

Skladbou architektonických komponentů průčelí se trojposchodový dům **č. p. 198** [10] v severní části náměstí nápadně podobá výše zmíněnému objektu č. p. 133. Podobnost není náhodná, i tuto stavbu přebudoval Emil F. Ruehr v roce 1904 ve stylu florální secese. S o dvě léta mladší realizací ze strany jižní budovu spojuje prosklené přízemí a způsob dělení oken v mírně vystupujícím arkýři vrcholícím přebohatě vyvedeným štítovým nástavcem. Pod korunní římsou uprostřed monogram HR s letopočtem 1904 upozorňuje na majitele tohoto prestižního domu, jímž byl zámožný obchodník moukou, obilím a zemědělskými produkty Hermann Rösler. Pracovní zaměření vlastníka lze velmi dobře vyčíst z užitého dekoru fasády, po stranách okna prvního patra „zrají“ pšeničné klasy. Za pozornost stojí výborná štukatérská práce ornamentálních pásů oddělujících jednotlivá podlaží a půlkruhové rozetové okno ve štítu. Parcela, na níž byl vystavěn Röslerův dům, platila vždy za důstojné místo, poněvadž dříve zde vlastnili svůj dům Berkové z Dubé.⁶¹ Nyní je v přízemí zřízen Bar Split.

Dům **č. p. 167** [11] přestavěný architektonickou firmou Josefa Schneidera z roku 1908 svým novým výrazovým pojetím spadá již do období geometrické secese. S Josefem Schneiderem jsme se již setkali jakožto s provádějícím stavitelem výše uvedené Alberovy spořitelny z let 1882-1883. Oproti Ruehrově florální ornamentice, Schneider nechal vyznít jednoduché geometrické tvary v konfrontaci s odlišnými povrchy fasády. Pouze v suprafenestrách a korunní římsě užil minuciézní rostlinný motiv. Trojpatrová budova má trojosé průčelí završené mohutným štítem se škrábanou omítkou. V přízemí se dodnes nachází dva vchody, jeden s postraními výkladními skříněmi do obchodu a jeden do bytu. První a druhé patro projektant vizuálně propojil pomocí parapetních poprsnic. Majitel domu č. p. 167 Adolf Herter se živil jako knihkupec a obchodník s papírenským sortimentem a tabákovými výrobky. Nyní se v přízemí nachází Tequila bar, horní patra jsou obytná.

Přiblížením secesních domů z náměstí jsme se seznámili s předními tvůrci secesní architektury v České Lípě, s Emilem F. Ruehrem a stavební korporací John & Jisba. Jejich nejlepší díla sledujme i nadále.

5.4 Stavební kancelář John & Jisba

Když sejdeme ulicí Jindřicha z Lipé (dříve Langegasse, Dlouhá ulice) na rozcestí s ulicí Sokolskou (dříve Postgasse, Poštovní ulice), uvidíme klenot českolipské secese. Na nároží těchto dvou komunikací se majestátně tyčí trojpatrová budova **Kavárny Union** č. p. 113 [12], navržená a postavená stavební a architektonickou firmou John & Jisba z let 1906-1907.

Otto H. John a Josef Jisba si v roce 1903⁶² v České Lípě založili svou vlastní stavební kancelář.⁶³ Úspěšnost této firmy zaštiťuje početná skupina jejích staveb na území České Lípy. Objevují se v ulicích Mariánské, Jindřicha z Lipé, na náměstí T. G. Masaryka. Bohužel kaple na židovském hřbitově, vystavěná touto firmou v historizujícím slohu v roce 1905, se nedochovala.

V roce 1904 město prodávalo dva empírové domy č. p. 318 a 319, které odkoupila projekční kancelář John & Jisba s příslibem, že do dvou let je přebuduje na veřejný moderní podnik. O dva roky později přestavbou těchto zchátralých jednopatrových objektů vznikla vzorová architektura českolipské secese, kavárna Union [12a] (původně Continental),⁶⁴ za jejíž návrh John & Jisba obdrželi Zlatou medaili na prvním libereckém veletrhu. Reprezentativní trojpatrová budova vysoko hledící nad obecně poměrně nízkou zástavbou, která Lípu posouvala spíše do kategorie provinčního města, způsobila všeobecné nadšení lidu. V jejích místnostech se scházeli občané města k příjemnému posezení a klidnému čtení časopisů. Kavárna se stala místem setkávání rodin z movitějších kruhů. Stala se ušlechtilou stavbou pro vznešenou společnost. V přízemí byly zřízeny tři obchody, v prvním patře kavárna a v nejvyšším poschodí byty. Vzhledem k blízkosti toku řeky Ploučnice stavitelé pamatovali na protipovodňové opatření tím, že podlahu vyzdvihli 60 cm nad uliční rovinu.⁶⁵ Hlavní exponovanou stranu domu v nároží dvou ulic architekti protkali florálním secesním dekorem a ozvláštnili ji efektní hrou dvou arkýřů vzájemně propojených kovanými zábradlími. Arkýře až do druhého patra se přimykají k tělu budovy, poslední obnažená etáž nechává vynítní polygonální koncepci nárožní věže korunované mohutnou cibulovou helmicí. Velmi působivým prvkem je za prvé

rytmická vlnovka římsy prvního poschodí, kopírující tvar jedinečných třičtvrtěkruhových oken, a za druhé kontrast obchodní sféry přízemní části, zvýrazněné zvenku hrubě opracovanou visáží, se stylově vytříbenou čistě secesní relaxační zábavní zónou prvního patra.

Budova byla v přízemí [12b] opatřena rozměrnými výlohami od sebe oddělenými sloupky. Do jednotlivých separovaných obchodů se vcházelo třemi portály. Nejrozměrnější byl obchod ve tvaru písmene L umístěný v nároží ulic. V zadní části domu byly schovány zásobovací sklady. Točitým schodištěm se vstupovalo do kavárny v prvním poschodí. Od jednolitého prostoru kavárny byl příčkou oddělen salónek. V severozápadním koutu první etáže se vedle kavárenské místnosti nacházela místnost hrací [12c].

V roce 1913 objekt vlastnil liberecký obchodník Ernst Künitz, který pronajal přízemní prostory Wilhelmu Steinzovi ke zřízení kina. Adaptační práce, spočívající ve vybourání příčných zdí a vytvoření velkého secesního sálu s vchodem z Dlouhé ulice a nouzovým východem na rohu ulic Dlouhé a Poštovní, provedl Josef Jisba. Pro nové biografní účely bylo nutné zazdít původní vchody. Sál pojal 230 míst k sezení a 44 míst ke stání po straně v nikách pěti výkladů. Jelikož však ve městě již byl provozován biograf Olympia v č. p. 853, nezískalo další kino mnoho nových návštěvníků, a proto se tato činnost natrvalo zastavila. V meziválečném období se majitelem Unionky stal Josef Grassl. Za něj v roce 1921 architekt R. Wallerstein upravil fasádu (např. dekor vertikálních pásů meziokenních polí nahradil šachovnicovým ornamentem) a o dva roky později Julius Teubner zrenovoval omítky. Poslední obnovovací zásah provedla firma O. Richter a H. Zuppelli, Bauunternehmung Böhm.-Leipa v roce 1937 na žádost ženy Josefa Grassla, Emílie Grasslové. Firma opravila fasádu, střechu, klempířské práce a přetřela okna a dveře.

66

Od šedesátých let začal objekt chátrat. Od té doby se několikrát bezúspěšně připravovala jeho rekonstrukce. Když se v roce 1996 vlastníkem této stavby stalo město, nacházela se Unionka v žalostném stavu. Vzhledem k významu secesní budovy a taktéž vzhledem k nebezpečí odpadávání jejích částí město Česká Lípa pověřila firmu a. s. Luhov Stráž pod Ralskem, aby kavárnu zrenovovala. Obnova fasády a interiérů probíhala v rozmezí let 1997-1998 dle projektu Jiřího Jarkovského. Nyní přízemí domu po několikaletých nesprávných využitích slouží kavárenským účelům.

Rozmanitost kvalitních architektonických počínů stavební kanceláře John & Jisba můžeme obdivovat a porovnat hned se sousední stavbou Kavárny Union. Objekt č. p. 108 [13], dnes uzavírající dlouhou východní stranu ulice Jindřicha z Lipé, dříve nebýval nárožní budovou. Teprve asanace spojená s uvolněním prostoru pro stavbu obchodního domu Prior zlikvidovala původní uliční zástavbu vedoucí až k řece Ploučnici a odkryla jižní stěnu domu č. p. 108. Tímto radikálním činem překvapivě zmizela i památka českolipského dělnického hnutí, kavárna Central, ve které byla v květnu roku 1921 založena místní organizace KSČ.

Dům č. p. 108 byl kompletně přestaven firmou John & Jisba v secesním slohu na objednávku **Ferdinanda Taussiga**, bohatého obchodníka s kůžemi a linoleem. Taussig tuto původně jednopatrovou nemovitost koupil od tiskaře Kunstnera.⁶⁷ Trojpodlažní objekt vznikl v jediném roce, a to 1906, tedy v čase počátků výstavby Kavárny Union. Ve srovnání s kavárenskou budovou, se Taussigův dům nevyznačuje toliko slohovou čistotou a výstavností, neboť v jeho realizaci přirozeně hrál velkou roli vkus a požadavek objednavatele. Na fasádě stavby se kombinuje secesní dekor s gotizujícími. Přízemí je zvýrazněno rozměrnými výlohami a kvádríkovým zdívem. Nad vchodem se vypíná vysoký štíhlý dvojboký arkýř ukončený kopulí. Převládá záclonový typ oken, ale je tu zastoupen i okenní oblouk ve tvaru oslího hřbetu. Zajímavým motivem umístěným ve štítu domu je sochařská reliéfní citace hrázděného zdiva ve švýcarském stylu. Obchod firmy Taussig Ferdinand & Bruder se zde udržel až do druhé světové války. Dnes se zde nakupuje maso a uzeniny.

John & Jisba svá secesní architektonická díla v České Lípě navrhovali a prováděli zejména pro vlivnou podnikatelskou klientelu. Na předměstských plochách se můžeme seznámit s jejich stavbami předcházejícími výše jmenované monumenty. Tato skupina rodinných vil měla společné jednopatrové rozvržení a užití červených cihel na fasádě, jakožto dekorativního elementu v kombinaci s hladkými světlobarevnými poli. Reminiscencí na tzv. alpský (švýcarský) styl byly dřevěné konstrukce vysokých zdobených štítů rizalitů v hojné míře uplatňované na stavbách sudetoněmeckých oblastí.

Takovéto vily zaplňovaly ulice Pod Špičákem a Libereckou v lokalitě Stará Lípa. Samotní architekti Johna & Jisba bydleli v **dvojdomek** č. p. 71 a 72 v **ulici Pod Špičákem ve Staré Lípě** [14], který si sami navrhli v květnu 1904. V přízemí se v obou naprosto shodných domech nacházela kuchyně a dva pokoje, v podkroví pak další kuchyň, pokoj a komora [14a].⁶⁸

Velmi střízlivý **firemní dvojdům Johna & Jisby** [15] vyprojektovaný v říjnu 1904, stál ve stejné ulici opodál. Obě přízemí obsahovala kuchyňku s pokojem a v patře komoru [15a]. Dnes již dům nestojí.

Rodinný domek z roku 1905 v Liberecké ulici firma postavila **pro pekaře Josefa Guttmanna** (Guttmanna) [16]. Skládal se ze sklepa, přízemí a prvního podkrovního patra. Hlavním portálem se vstupovalo do úzké dlouhé předsíně rozdělující dům na dvě poloviny. Vlevo bylo pekařství a kuchyň, vpravo pak knihovna s krbem a sousední pokoj [16a]. I tento objekt byl zbořen.

Na reprezentativní Mariánskou (dříve Kaiser Franz Josef-Straße, Třída Císaře Franze Josefa) a kolmo na ni navazující Sadovou ulici (dříve Berkova) se tvůrci John & Jisba zaměřili po dokončení Kavárny Union. Vážený občané města, kupříkladu železniční úředníci či lékaři, si dvojici architektů vybrali k vyprojektování a postavení svých privátních rezidencí. Jejich secesní ornamentální sloh výborně doplnil majestátní vzhled celé třídy.

Mariánskou ulici charakterizovaly vily napodobující venkovská aristokratická sídla. Patříčná opulentnost a okázalost sídel měla poukazovat na důležitost, majetnost a váženost majitele. Stavbám většinou přináležely zahrady s parkovou úpravou. Fasády domů se předháněly v nákladnějším provedení lodžií, balkónků, arkýřů a rizalitů s nápadnými, až manýristicky převýšenými štíty inspirovanými pozdní gotikou a severskou renesancí. Vchodové dveře zdobí ornamentálně ztvárněné baldachýny nebo kovové markýzy. Mnohým z těchto staveb vévodí nárožní věžice či prosklená bohatě vyřezávaná veranda přičleněná k boku. Vnější vzhled vil kráší velkolepá reliéfní a sochařská výzdoba, která v sobě snoubí historizující ornament se secesním. Tento druh staveb a potažmo i celkové urbanistické pojetí bylo příznačné pro tehdejší oblast Sudet.

John & Jisba cíleně navázali na zdejší zástavbu typické okázalé příhraniční architektury počátku 20. století. Obdobné realizace movitých továrníků nalzáme například v severočeském pohraničním městu Varnsdorf.⁶⁹ Ze čtyř vil od Johna & Jisby z této pompézní městské části vybírám **rodinný dům železničářského úředníka Paula Perlicka** č. p. 584 [17] z roku 1907 **v Sadové ulici**. Na první pohled zaujme naddimenzovaným rizalitovým štítem opatřeným bohatým reliéfem a dřevěnou verandou přisazenou k průčelní stěně. Výrazné je dekorativní členění omítky pomocí červených glazovaných cihel. Touto ukázkou opouštím architektonickou produkci českolipské stavební kanceláře John & Jisba a přikračuji

k působivé secesní tvorbě osobitého českolipského architekta německého původu Emila F. Ruehra (Rühra).

5.5 Emil F. Ruehr

Ruehrovy ušlechtilé domy z roku 1902 a 1904 jsme obdivovali na náměstí T. G. Masaryka. Tento absolvent pozemního stavitelství na drážďanské technice, v níž je doložen ve školním roce 1884/1885,⁷⁰ se zaměřoval na robustní, až téměř pevnostní architektonický ráz zjemněný filigránským secesním motivem. Jeho **vila č. p. 571/52 v Mariánské ulici** [18], navržená pro **učitele Josefa Plachta** a jeho rodinu roku 1905, je toho dokladem. Masivní hmota zdiva jinak poměrně drobné jednopatrové stavby se z pestré nabídky uliční zástavby soliterně vyčleňuje. V interiéru již nic autentického nenajdeme. Stavba na čtvercovém půdorysu má z každé strany bohatě tvarované mělce předsazené rizality. Sklepení domu je v exteriéru vyznačeno obnaženým kamenným soklem. Štukové omítky na obvodovém plášti umocňují hru secesního ornamentu. Obdobný secesní objekt nenajdeme na celém území České Lípy, avšak v sousedním Novém Boru ano. V Novém Boru na Mírovém náměstí, vedle barokního kostela Nanebevzetí Panny Marie, majestátně vévodí Ruehrova náročná budova bývalé Spořitelny a pošty z roku 1904. Dojmem středověkého hradu vyznívá vila J. Georga Stiera ve Smetanově ulici z let 1905-1906. Tímto návrhem vyvrcholila Ruehrova snaha po hmotném blokovitém tajemném vzhledu jeho svébytně pojatých secesních domů.

VI. Architektura České Lípy v letech 1918-1939

6.1 Úvod

V meziválečné době se v České Lípě vyostřila otázka bytové krize, neboť od války do roku 1930 obyvatelstvo vzrostlo na počet 13 715⁷¹ (14 338 dle Smejkal). Čechů zde žilo 3 129. Obec na vyřešení bytového problému získala finance při pozemkové reformě koupí pozemků Novozámeckého panství v roce 1919. Jejich rozprodáním ve dvacátých a třicátých letech město modernizovalo městská zařízení, například plynárnu, lázně, jatka, koupaliště, nemocnice, školy.⁷² Přednost před levnými činžovními domy dostaly domy rodinné, které si na odkoupených parcelách ve dvacátých letech stavěli zejména státní zaměstnanci a železničáři v dnešní lokalitě Kopeček, Slovanka nebo Svárov. Nedostatek bytového fondu byl alespoň částečně vyřešen až v polovině 30. let výstavbou původně plánovaných laciných činžovních domů na levém břehu řeky Ploučnice.

Nad tvářností měst minulých let se s odstupem času po konci druhé světové války zamýšlí architekt F. Zejdl (či Zeidl, projektant, který se v roce 1924 umístil na III. místě v soutěži na sokolovnu v nedaleké České Skalici)⁷³ ve stati uveřejněné v novinách *Pohraničí*.⁷⁴ Obecně vývoj severočeských měst hodnotí vesměs podobně, od překotného vzrůstu průmyslu, kdy se zvyšuje pracovními silami počet obyvatel, přes rozvoj obchodu a rychlé životní tempo, až po problém ubytování osob. Zejdl uvádí, že po první světové válce se pro nejnižší vrstvy lidí stavěly buď pouhé neokrasné a nehygienické činžovní domy o složení kuchyně s jedním pokojem a bez příslušenství, anebo levné maloprostorové dělnické tovární kolonie s použitím co nejmenších finančních prostředků. Dále upozorňuje na stavebně archaický střed měst... Ano, i to byla starost České Lípy, ale jak jinak mohlo město řešit bydlení pro davy z omezeného rozpočtu, navíc v době hospodářské krize?

V poválečné periodě, ve dvacátých letech, architekti v České Lípě stavěli v zažitém stylu pozdní geometrické secese. Třicátá léta jsou tu zastoupena několikaletými puristickými a funkcionalistickými objekty.

Počátečními třicátými léty město z rozprodávek Novozámeckého panství nabylo peněz a přistoupilo k tolik potřebné výstavbě činžovních domů. Pro potřebu spěšné výstavby obytných budov pro zvyšující se počet obyvatel se v době hospodářské krize velmi dobře hodila účelová architektura nových směrů purismu a především

funkcionalismu. Funkcionalismus, jakožto styl pro širokou veřejnost, se dle svých zásad zajímal i o řešení bydlení pracujících a chudých vrstev obyvatelstva. Stavby vyrostlé na principech ekonomie, racionalizace, typizovanosti, standardizace, technicity a uniformity můžeme shlédnout i zde v Hrnčířském předměstí.

Funkcionalismus, inspirovaný moderní průmyslovou pásovou výrobou po své nejen vizuální typové, ale též vnitřní obsahové stránce se příznačně začlenil do industriálního koloritu České Lípy. Tím v přeneseném slova smyslu znovu opráší již zašlou slávu továrních budov kartounářů a předznamenal strojírenské průmyslové odvětví, jež se na Českolipsku rozvinulo od druhé světové války. Nyní tu udával směr nový moderní rytmus života pracujícího člověka. Po urbanistické stránce se lokalita Hrnčířského předměstí s bývalou obcí Vískou skládala z dlouhých řad obytných domů a hlavní jádro čtvrti bylo vyznačeno střední linií Mozartovy třídy s veřejnými stavbami hotelu Merkur, Občanské záložny a objektu Tyršových škol.

Funkcionalistický styl užitý zde, v *Böhmisch Leipe*, tedy v pohraničním městě spíše německém než českém, vyznívá spíše jako demonstrace češství, neboť jak známo Němci funkcionalismu příliš neholdovali. Kropáčkova česká škola je toho zářným příkladem.

6.2 Hrnčířské předměstí s přilehlou obcí Vískou

Obytná meziválečná výstavba České Lípy se soustředila předně do oblasti Hrnčířského předměstí spojeného s integrovanou prapůvodní obcí Víška. Stavební rozmach ovlivnil především výnos ministerstva sociální péče a ministerstva veřejných prací, jímž se na podkladě Zákona o stavebním ruchu číslo 45 Sbírkou zákonů a nařízení z roku 1922 vypisovaly určité podpory pro stavebníky.⁷⁵ **Činžovní dům** této městské části **č. p. 905** [19, 19a], jež se začal stavět 2. října 1922 a kolaudován byl radním Jiráčkem dne 31. července 1923, v **Körnerstrasse**⁷⁶ (od roku 1945 Čs. armády) stál u zrodu této německé čtvrti státních zaměstnanců. Projektoval ho v dubnu roku 1920 architekt August Zwach ve stylu pozdní geometrické secese. Tuto dvouposchodovou stavbu, čerpající z ministerské finanční podpory, provedl Adolf Knöchel.⁷⁷ Uvnitř bylo zbudováno třináct maloplošných jednoduchých bytů o dvaceti šesti obytných místnostech. Každý byt měl jednotný základ sestavený z kuchyně, dvou pokojů a příslušenství složeného z předsíně, spíže, záchodu a nevelké místnosti ve sklepě. Kolektivními prostorami pro nájemníky se staly prádelna a

koupelna. Tento poměrně velký dům pro několik rodin představoval konglomerát jakýchsi „minimálních“ bytů s dvěma společnými prostorami. Dnešní břizolitová fasáda zbavená jednoduché bosáže přízemí, parapetních poprsnic a od pozdně geometrického secesního ornamentu na okenních šambránách v druhém patře, vyznívá smutnou vzpomínkou na „restaurátorské“ zásahy doby komunismu. Základní rozvrh průčelí s dvěma mírně předsazenými rizality a mohutným ústředním štítem byl při pozdějších adaptacích ponechán.

V českolipském archívu jsou uloženy plány šesti řadových činžovních budov [20] nápadně připomínajících poslední jmenovanou stavbu, avšak ve městě fyzicky neexistují. Obdobný architektonický koncept, ovšem v mnohem monumentálnějším měřítku, signovaný razítkem s podpisem stavitele Zacha, časově i ideově předcházel nájemnému domu v ulici Körnerstrasse. Návrhy vznikly v únoru roku 1920 pro České stavební bytové družstvo. Celý bytový komplex měl být důstojnou protiváhou secesní zástavbě v horní polovině Wallensteinstrasse (Valdštejnova ulice, nyní Arbesova ulice). Soubor domů měl obsahovat čtyři podlaží, z toho tři obytná. Vnitřní skladba místností [20a] byla velmi přehledně komponovaná. Podélná příčka vedoucí napříč všemi řadovými domy oddělovala pokoje umístěné blíže k ulici od kuchyní s příslušenstvím s okny do dvora. Symetricky členěná domovní fasáda s geometrickým dekorem, rozložená kolem střední osy vymezené portálem a rozměrným trojúhelným štítem, a trojpatrové dělení stavby byly společné nejen všem řadovým bytovkám ve Wallensteinstrasse, ale také činžovnímu domu na Körnerstrasse. Nerealizované domy navíc v plánech byly opatřeny prostornými balkóny. Na místě původní stavební parcely se rozprostírá klidová zóna města, park určený k dětským hrám. Park zde byl založen paralelně se stavbou sousedící chlapecké měšťanky na přelomu století devatenáctého a dvacátého.

České stavební bytové družstvo počátkem dvacátých let nabylo pozemků bývalé cihelny za tratí u Valdštejnovy ulice. Toto území Slovanka [21], se mělo stát vlastním svébytným celkem s ústředním náměstím, kostelem a obchody. Centrální část měla být obestavěna rodinnými domky. Družstvo plánovalo vystavět jakési „město ve městě“, neboť ve středové partii České Lípy vyvstávaly stavební a urbanistické nedostatky spojené s nepatřičným řešením centra. Z ideje nakonec vzešla pouze čtvrt' drobných rozdílných jednopatrových rodinných domů pro střední vrstvu družstevníků, stavěných od roku 1926, na něž později v sedmdesátých letech navázala výstavba dalších rodinných domů a panelové sídliště s vlastní školou a

občanskou vybaveností. Projekty většiny domů v ulici Slovanka navrhla aktivní českolipská stavební kancelář Josefa Uhlíře (o ní se později dozvíme více). Lokality pro stavbu rodinných vilek s připojenými plány byly vytištěny v jubilejním čísle *Deutscher Leipziger Zeitung* v roce 1925. Jižně od Děčínské ulice byl vyčleněn prostor pro rozsáhlou zástavbu rodinných domků. Tak by vznikla čtvrť Česká Lípa III. Další měly být I. Střed a II. Svárov. Perspektivní území pro stavby rodinných vilek bylo i okolí Vídeňské ulice (dnes 5. května, tedy lokalita Kopeček). K zastavění byl určen i Svárov.

Vraťme se však k prvorepublikové zástavbě Körnerstrasse a přilehlých ulic. Ve dvacátých letech, v důsledku finančního nedostatku města, se teprve začínalo se stavbou bytových jednotek pro rozrůstající se českolipské obyvatelstvo. Přesněji řečeno, vznikly zde dvě obytné budovy, první již vzpomenutá č. p. 905 a druhá **budova č. p. 910 v nároží ulic Körnerstrasse a Mozartstrasse** (Mozartova ulice, dnes Mánesova) [22]. Tato nárožní státní obytná stavba stojí od roku 1921. Provedla ji firma arch. Josef Čapek & František Chvojka, stavitelé v Praze. Stavebníkem byla Okresní správa politická za přispění státu na základě povolení z 25. května 1923.⁷⁸

Ve třicátých letech se Körnerstrasse rozrostla až k Bahnhofstrasse (dnešní Bulharská ulice). Výstavba postupovala dle striktních bezpečnostních předpisů, například okna v přízemí se musela otevírat směrem dovnitř, aby nedošlo k úrazu chodců. Městské regule též nabádaly k hygienickým návykům požadavkem větratelného sklápěcího okénka na toaletách. Celkový vzhled ulice nesměly narušovat výškové disproporce jednotlivých řadových domů. Dbalo se o sledování jednotné linie, včetně shodné výšky podezdívky, korunní římsy a hřebenu střechy vytýčené prvními budovami č. p. 905 a č. p. 910. Těmito pravidly se řídila i výstavba funkcionalistického **nájemního domu č. p. 1578/12** [23] z roku 1935 od **Františka Bartáka** (* 1. 4. 1906 (?1903) Kroměříž- † 17. 2. 1974 Mladá Boleslav). Tento absolvent architektury na VŠUP byl žákem Otakara Novotného. Působil jako architekt a urbanista v Mladé Boleslavi, kde po sobě zanechal řadu privátních, ale i veřejných staveb, například vlastní funkcionalistický dům v Havlíčkově ulici nebo lékárnou na rohu Jaselské ulice. Od poloviny padesátých let do půli let šedesátých se účastnil dostavby areálu boleslavské automobilky.⁷⁹

V Bartákově českolipském domě sídlilo soukromé sanatorium a porodnice doktora Cozla. Jako ostatní uliční budovy, je i tato dvoupatrová. Průčelí protínají nízká čtyřdílná okna se zajímavým prvkem. Každé okno je v pravé části vybaveno

krátkým zesíleným parapetem určeným pro květník. Funkční element držáku se zde v rozporu se stylovou účelností objektu střetává s dekorativní složkou květinové výzdoby fasády. Bartákův dům koresponduje s jednotným vzhledem řadové zástavby arkýřem umístěným v nejvyšším patře. V této etáži je také situována lodžie. Architekt narušil celistvý funkcionalistický ráz objektu motivem expresivně předsazené vchodové markýzy šířkově totožné s chodníkem Körnerstrasse. Dnes se původní lékařské středisko přeměnilo na místo setkávání členů církve adventistů.

Stavba č. p. 1578/12 nebyla jediným architektonickým počinem Františka Bartáka v České Lípě. Jeho další funkcionalistický dům, jímž byla zahájena výstavba protilehlé strany Körnerovy ulice, stojí opodál v nároží ulic Československé armády a Mánesovy (dříve Mozartstrasse, Mozartova ulice). Barták objekt č. p. 1580 vyprojektoval pro **Občanskou záložnu** [24]. Stavební povolení bylo vystaveno dne 29. března 1935 a již 30. srpna byla stavba kolaudována.⁸⁰ Budovu dle Bartákových plánů zrealizovala firma Karel Dlouhý z Mladé Boleslavi. Trojpodlažní dům v přízemí obsahoval kanceláře Občanské záložny. Horní patra architekt přizpůsobil obytným účelům. Zaoblené nároží trojpodlažní stavby prosvětlují šestidílná okna s balkónky v prvním a druhém poschodí. S dalšími trojdílnými okny je spojuje jednoduchá profilace navozující pocit spojených pásových oken, tedy jeden z typických znaků funkcionalistické architektury. U výše zmíněné lékařské stavby jsme se střetli s disharmonií zásad funkcionalismu, s aplikovaným dekorativismem v podobě parapetů pro květináče. V případě stavby Občanské záložny Barták spojil čistotu formy sledující funkci se symbolistním antropomorfním reliéfem střežícím vstup do objektu [24a]. Tato ženská figura byla později bohužel sňata. Na vrchních deskách vkladní knížky Občanské záložny, vydávané ještě po druhé světové válce, byla použita kresba českolipského domu, ovšem již bez sochařské výzdoby. Vodoznakem budovy byly opatřeny i vnitřní listy knížky. V padesátých letech zde bylo po vnitřních adaptacích zřízeno zubařské středisko s lékárnou v přízemí. V následných letech objekt zaznamenal další úpravy interiéru. Dnes se tu nachází drogerie.

Dům Občanské záložny důstojně vyvažoval a stylově jednotil prvorepublikovou zástavbu této městské čtvrti v čele s monumentální stavbou **Tyršových škol** [25] z let 1931-1932, č. p. 1526/16 v Mozartstrasse (Mozartova ulice, dnes Mánesova), od Petra Kropáčka. A právě tato reprezentativní školní budova udala architektonický tón a rytmus českolipské meziválečné výstavbě bývalého Hrnčířského předměstí. Byla to první česká škola v České Lípě, a to jak formou, tak obsahem. Konečně se

českolipští Češi dočkali svého vlastního vzdělávacího ústavu! Projekt České občanské a obecné školy město svěřilo pražskému architektovi Petrovi Kropáčkovi, nikoliv Josefovi Kropáčkovi, jak uvádějí některé českolipské publikace a statě regionálních novin.⁸¹

Petr Kropáček (* 14. 7. 1889- † 10. 9. 1931 Praha), architekt, scénograf a divadelní režisér, vystudoval architekturu a pozemní stavitelství na české technice v Praze.⁸² Po první světové válce odjel na rok do Argentiny. Po návratu do Čech architektonicky tvořil v duchu kubismu, který u něj ve dvacátých letech přechází v purismus a konstruktivismus. K funkcionalismu dospíval koncem dvacátých let a na přelomu let třicátých. Avšak než stačil nový sloh výrazněji rozvinout, svůj život předčasně vlastní rukou ukončil. Zanechal po sobě stavby v Praze, České Lípě, ale i na Slovensku v Košicích a Michalovcích. Proslul svými realizacemi činžovních domů, školských institucí a Benešovou vilou v Sezimově Ústí.⁸³

Již ve funkcionalisticky chápané stavbě Gymnázia Pavla Horova v Michalovcích z let 1928-1931 Kropáček navrhnul dvoutraktové rozvržení s tělocvičnou v zadním křídle, široké hlavní chodby a celkem prostupující geometrickou čistotu tvarů. Tytéž principy použil i v České Lípě. Trojpodlažní škola byla vystavěna na podélné půdorysné dispozici s příčleněnou tělocvičnou v zadní části. V přízemí Kropáček projektoval velké světlé učebnové prostory umístěné v obou zalomených křídlech [25a]. Středová přízemní část byla vyhrazena učitelským kabinetům. Horní patro patřilo spacím místnostem. Na stavebních plánech uložených v archívu českolipského stavebního úřadu však chybí Kropáčkův podpis.

Na hlavním průčelí se uplatňuje zákon přísné symetrie, hlavní osa prochází ústředním portálem. Od tohoto pomyslného průsečíku se na obě strany zrcadlí dlouhá zalomená křídla budovy. Hmotu stavby odlehčují vysoká okna seřazená v hustém sledu a jednopatrový pokles bočních křídel. Kropáčkova škola představuje velmi kvalitní funkcionalistický architektonický skvost České Lípy.

Základní kámen s nápisem *Českým dětem 1931*⁸⁴ a pamětní listinou byl k novostavbě, sevřené ulicemi Mozartovou, Körnerovou a Dörfelovou (dnes Eliášovou), položen v neděli 28. června 1931. Slavnostní projev pronesl ministr školství a národní osvěty Dr. Ivan Dérer.⁸⁵ Důležitost tohoto oslavného aktu zdůraznil ve svém proslovu inspektor Josef Maštálko: „*Otevírá-li se škola v českém městě, je to slavnost města, otevírá-li se však škola ve smíšeném území, je to slavnost většího významu - svátek státu.*“⁸⁶

Emil Keprlík ve článku Českolipsko Boj o českou školu v České Lípě v *Českolipském kraji* z roku 1931 přibližuje školskou situaci a národnostní peripetie předcházející výstavbě první českolipské české školy: „*Město Česká Lípa, sídlo krajských, okresních a jiných úřadů státních, škol středních a odborných, 4 škol obecných a 2 měšťanských, s vyvinutým průmyslem, v kraji hospodářsky a komunikačně šťastně položeném, se značnou českou menšinou. Česká Lípa neměla za trvání Rakousko-Uherské ni veřejné, ni soukromé školy české. Zjevným památkem činností a existence prvního školského výboru stala se koupě dřevěného domu v Klášterní ul. č. p. 477, získaného za 10 000 korun již roku 1908 k účelům slibované školy. Dům ten předurčenému účelu tomuto nikdy nesloužil a také všechna další snaha po uskutečnění české školy nevedla k ničemu cíli.*

Školským zákonem dubnovým z roku 1919 bylo posléze umožněno zřízení české školy v České Lípě. V září 1919 již otevřena trojtřídní obecná škola se 120 dětmi a měšťanská škola o 2 třídách se 78 dětmi.

Pro školy české získána zabráním německá chlapecká škola obecná v Křížové ulici. č. p. 679, v kteréž budově se škola ta posud nalézá.

V tomto roce (1931) má Česká Lípa českou mateřskou školu státní, mateřskou školu Ústřední Matice školské, obecnou školu s 5 třídami postupnými a 4 pobočnými, měšťanskou školu se 3 třídami postupnými jednou pobočkou a jednorocním učebným kurzem, živnostenskou školu pokračovací o 2 třídách, české státní reformní reálné gymnázium o 8 třídách.

Od r. 1922 domáhala se česká menšina vytrvale samostatné budovy školní. Dnes stojíme radostně vzrušení nad základním kamenem této naší české školy. Česká Lípa měla v roce 1910 1047 domů, 11 328 obyvatel a z těch přihlášených 500 Čechů. V r. 1931 má 1542 domů, 14 235 obyvatel a Čechů 3130.⁸⁷

Školní budovu postavila firma Josefa Uhlíře (*1891 †1961) z České Lípy. Technicky náročnou stavbu se provádějícímu staviteli nepodařilo dokončit ve stanoveném termínu v den oslav 100. výročí narození zakladatele českého Sokola dr. Miroslava Tyrše (*17. září 1832 Děčín- † 8. srpna 1884 Ötz, Tyrolsko). Objekt Tyršových škol byl Josefem Uhlířem slavnostně otevřen 28. října 1932. Ředitelem se stal Otakar Houser. O rok později byly travnaté pozemky před školou osázeny keři růží, dvěma topoly a akáty. České děti zde navštěvovaly obecnou školu smíšenou, měšťanskou školu chlapeckou a dívčí. V odpoledních hodinách se pak tříd užívalo pro hudební výuku a učňovskou školu pokračovací. Po Mnichovské dohodě se

změnilo zaměření instituce na Vyšší říšskou finanční školu. Následně tu sídlila maďarská posádka, dále němečtí uprchlíci a nakonec vojenská nemocnice. Jiří Kratochvíl ve své internetové stati o Tyršových školách vzpomíná: „*Ještě když jsem končil školní docházku v této škole roku 1982, byly učebny nejvyššího patra bíle vykachlíkované. Údajně proto, že zde byly operační sály.*“⁸⁸ Po poválečném návratu českolipských Čechů se prostory Tyršových škol opět adaptovaly pro vyučování. Od 1. září 1948 v přízemí začíná fungovat třetí národní škola dr. Miroslava Tyrše, v prvním patře první střední škola dr. M. Tyrše a ve druhém patře druhá střední škola dr. M. Tyrše. Po školské reformě v roce 1953 se ústav mění na jedenáctiletou střední školu (1953-1960) a v dalším roce (1960-61) se docházka prodlužuje na dvanáctiletou střední školu.⁸⁹ Počátkem šedesátých let byl objekt rozšířen o samostatně stojící typový šestitřídní učebnový pavilon v Eliášově ulici. V roce 1967 bylo v přízemí Kropáčkovy budovy zřízeno 20 tříd a v prvním poschodí 4 třídy základní devítileté školy. Takto koncipované je toto školské pracoviště s názvem *Základní škola dr. M. Tyrše* podnes.

Výstavba Kropáčkovy školy započala v době dokončovacích prací na sousední budově **hotelu a restaurace Merkur** [26] umístěné v nároží dvou ulic, Mozartovy a Kozákovy. Tato stavba č. p. 1433/18, pro lid významná svou kulturní, osvětovou a společenskou náplní, je zdařilou ukázkou avantgardní architektury funkcionalismu v České Lípě. Navrhli ji v březnu až říjnu roku 1928 a následně ji v letech 1929-1931 postavili českolipští architekti Josef Uhlíř s manželkou Marií. Projekt sestával ze dvou vzájemně propojených částí. K nárožnímu objektu, v přízemí přizpůsobeném restauračním účelům a v prvním patře hoteliérským, se směrem do Kozákovy ulice připojoval prostorný sál v patře s balkóny a s divadelním jevištěm [26a]. Oblá linie průčelí se v interiérech obou částí opakovaně vinula ve formě schodišťového zalomení, sálového průřezového profilu či rohového ukončení šatny. Trojpatrová stavba hotelu se důsledně oprostila od veškerého dekorování. Fasádu tvořila nahá zeď vně dělicí pohostinské místnosti od hotelových pokojů průběžnými římsami. Po generálních opravách z osmdesátých let zmizel vchod z Mánesovy ulice a nad ním balkónové chromové zábradlí. Uliční vzhled objektu byl manželi Uhlířovými kolorován zemími tóny, v přízemí hnědé a ve vyšších patrech okrové. Podle tradičního rámce městské zástavby tohoto dřívějšího Hrnčířského předměstí projektanti navrhli valbovou červenou střechu.

V roce otevření hotelu, tedy 1931, čteme reklamní upoutávku v listu *Českolipský kraj* od hoteliéra J. Sklenáře: „*Nový český, moderně zařízený hotel s 35 pokoji.*“⁹⁰ Ovšem nedlouho po uvedení do provozu, v době okupace, byl ubytovanými německými vojsky značně zpusťošen. Objekt přestal sloužit zábavním, stravovacím a ubytovacím potřebám. Po Němci Richardu Ohnheiserovi, jemuž byl dle Benešových dekretů majetek zabaven, se národním správcem majetkové podstaty stal Václav Vorlíček, ředitel Úřadovny sociálního pojištění. Vorlíček v roce 1946 pověřil projektanta hotelu Merkur, Josefa Uhlíře, aby zrenovoval stavbu pro účely užívání pojišťovny. Plány Uhlíř nakreslil v dubnu až červenci 1946. V srpnu 1946 byly zahájeny adaptační práce pod dohledem stavitele Antonína Krbce z České Lípy a již v listopadu 1947 byla budova připravena k novému obývání. Sál zůstal zachován. Na počátku osmdesátých let byly Architektonickou službou, zařízení ČFVU z Prahy, hotel a restaurace v objektu obnoveny.

V Kozákově ulici si připomeňme ještě státní **obytný dům č. p. 1568/15** [27] z roku 1932 od pražského architekta J. Kaplana.⁹¹ Tento nepříliš známý český architekt se účastnil soutěže na obecní školu v Hodoníně. Českolipská puristická trojpodlažní stavba s podkrovním patrem se do ulice obrací hladkou šedou fasádou ozvláštěnou prosklenými balkóny, do kterých se vstupovalo ze středového schodiště. Tento solidní puristický dům svým tvaroslovím i detailem, například u vchodových dveří či použitým trojdílným profilem oken vhodně doplňuje nájemní domy vystavěné naproti hotelu Merkur v Kozákově ulici.

Puristickou éru stavební činnosti nejen této městské části, ale i celé České Lípy nejlépe dokumentují **dva nájemní domy, č. p. 1449, 1636/3,5 v Eliášově ulici** (dříve Dörfelgasse, dle jména původní obce Víška, německy Dörfel), [28] od pražsko-brněnského architekta Václava Velvarského z let 1937-1938. Od tohoto absolventa pražské techniky můžeme obdivovat vynikající funkcionalistickou budovu *Československé tiskové kanceláře* v Lützovově (dnes Opletalově) ulici z let 1928-1930. Velvarský v českolipské realizaci činžovních domů navrhnul kombinaci režného zdiva s glazovanými červenými cihlami. Projektant v trojpodlažní budově s podkrovním patrem operuje s kubickými formami vystupujícími z cihlové plochy pláště, do kterých se znovu noří dvě nad sebou umístěné lodžie. Tato stavba demonstruje, že puristická poetika strukturálně odlišených konvex-konkávních hmot nepotřebuje podpurných dekorativních aplikací, aby vyznívala libozvučně a esteticky.

Puristickou **budovou státních finančních úřadů** č. p. 1566 [29, 29a] z let 1934-1935 se loučím s městskou částí Hrnčířské předměstí. V nově vzniklém státě a zejména v silně poněmčeném území, jakým byla Česká Lípa, se těžko prosazovaly snahy státních ministerstev mladé Československé republiky v ryze českých zájmech. Zřejmě z těchto příčin byl zvolen jiný přístup. Němec Leonard Paur, podnikatel původem z Arnultovic u Nového Boru, 5. září 1934 skoupil městské parcely pěti luk a dvou cest v oblasti zamýšlené výletní části města, v Nádražní ulici (Bahnhofstraße, dnes Bulharská) a jí protínající ulici Körnerově. Obchodník obratný ve finanční sféře, znalý místních poměrů, byl vhodným kandidátem pro daný záměr. Paur nemeškal a již tři dny po svolaném komisionálním řízení o přípustnosti stavby, konaném 14. září 1934, započala firma Schneider & Knobloch s výstavbou berního domu dle projektu Franze J. Brandeise a Wilhelma Zuppelliho.

Inženýr Franz Josef Brandeis (*21. 1. 1906 Dubá- †1945 Dobož, Jugoslávie) po studiu na pražské technice přesídlil do zlínského baťovského stavebního podniku. Odtud se odstěhoval do severních Čech, zde například provedl adaptace na děčínském zámku.⁹² Od roku 1934 se usadil v České Lípě, kde si otevřel stavební živnost spolu s architektem Gothem. Za druhé světové války byl nucen narukovat na frontu, kde na konci války podlehl důsledkům bitevní trýzně.

Druhým spoluvůrcem projektu byl architekt italského původu Guillelmo-Wilhelm Zuppelli (*31. 8. 1899 Kravaře). Jeho otec, taktéž architekt Enrico Zuppelli, se v roce 1912 s celou rodinou přestěhoval z Kravař do České Lípy. Mladý Wilhelm si po architektonických studiích v Lípě otevřel vlastní kancelář v Mozartově ulici č. p. 1320, v domě Marie Broschové. Jeho ženou se stala českolipská Němka Marie Tielschová, stoupenkyně Nacionálně socialistického ženského hnutí NS Frauenwerk. I Wilhelm podlehl nacistické ideologii a vstoupil do Sudetendeutsche Partei, odkud přešel do NSDAP, do Opferringu a do říšského odborářského DAF. Po osvobození Rudou armádou byl Wilhelm vyslán na nucené práce do vnitrozemí. Vrátil se, avšak ne na dlouho, po změně režimu usoudil, že tu již pro něj není místo a Československo opustil.⁹³

Objekt byl navržen pro berní správu, berní úřad, důchodkový kontrolní úřad, celní úřad a katastrální měřický úřad. Vzhledem k nepříznivému vlhkému počasí a stanovenému krátkému termínu výstavby město nasadilo velmi moderní techniku vysoušení zdiva horkovzdušnými bubny.⁹⁴ V rekordním čase postavená nárožní,

dvoupatrová budova obdržela souhlas s užíváním dne 21. prosince 1934. Omítky byly nahozeny na jaře následujícího roku.

Puristická stavba zdvižená na hloubkovém obdélném půdorysu zakončovala Körnerovu ulici. Architektonická symetrická strohost je však porušena ústředním plastickým segmentem asymetricky řešeného vstupního prostoru. Tato vystupující část z hladké omítky je navíc rozrůzněna režným zdivem.

V levém křídle směrem do ulice byly zařízeny kanceláře celního úřadu a směrem do dvora jeho skladiště. V pravém křídle v přízemí sídlil finanční úřad, v pěti místnostech s výhledem do ulice a ve třech s okny do dvora. První patro patřilo berní správě se sedmi místnostmi do Körnerstrasse a se šesti do dvora. Berní správě v té době předsedal finanční rada Robert Kubka. Druhé poschodí obsahovalo šest prostor berní správy a vpravo od schodiště ve svých kancelářích úřadovala důchodková kontrola. V tomto podlaží bydlel též domovník. Řemeslnou pečlivostí vyniká leptané křišťálové okno s motivem státního znaku Československé republiky, vsazené do meziprostoru prvního patra hledícího do dvora. Leptanou okenní výplň navrhnul a zhotovil zaměstnanec Státní sklářské školy v Novém Boru Rudolf Görtler (*1894- †1965), také rodák z Arnultovic u Nového Boru, stejně jako vlastník objektu Paur.⁹⁵

Rozšíření prostoru finančního úřadu se událo v roce 1938. Na stávající budovu v obdobném stylovém duchu navázal její spoluautor Zuppelli se svým firemním společníkem Otto Richterem. Plány přístavby pocházejí z 31. května 1938. Stavěním byl opět Leonard Paur.⁹⁶ Stavba byla staviteli prodloužena o nárožní část zasahující do Nádražní ulice (Bahnhofstrasse, dnes Bulharská ulice). Objekt na půdorysu písmene V hleděl do křižovatky široce zkoseným nárožím. Ve valbové střeše byla zřízena dvojice vikýřů, které dnes chybějí. Hmotnou těžkou fasádu protínala celkem malá okna. Objekt svou vážnou vizáží upozorňoval na důstojnost úřední samosprávy. Ze stylového hlediska ovšem přístavba nedosahovala kvalit sousedního projektu Brandeisova a Zuppelliho. Kolaudace proběhla 31. ledna 1939 za účasti říšských příslušníků nově ustanoveného landrátu (venkovského okresu).

Nový říšský stavební úřad v Ústí nad Labem však nesouhlasil s vnitřním prostorovým uspořádáním a přikázal provést určité adaptace. Oprav, skládajících se převážně ze zvětšení kanceláří vybouráním několika příček, se znovu ujala firma Otto Richter & Heinrich Zuppelli. Základní koncept byl ponechán, přístavbou procházely komunikační chodby, z nichž se vstupovalo do kanceláří umístěných po

jedné straně domu s okny do ulic. Reorganizace systému berních úřadů se v Sudetské župě přizpůsobila říšskému vzoru. Situaci přibližuje Marie Vojtíšková v knize *Podivuhodné příběhy Lékařského domu* z roku 1999: „Byly tedy zrušeny berní úřady a berní správy i okresní finanční ředitelství a namísto nich byly zřízeny jednotné finanční úřady pro správu přímých a nepřímých daní. V České Lípě byl tak zvaný Finanzamt pro správní okres Česká Lípa a pro správní okres Dubá, ale bez Štětí. Finanční úřady podléhaly vrchnímu finančnímu prezidentovi v Karlových Varech.“⁹⁷

Po převratu převzal finanční úřad 28. května 1945 Jaroslav Zachař, berní tajemník z Mladé Boleslavi. Paurův majetek byl podle příslušného zákona zkonfiskován a novým národním správcem se stal Václav Svatek. Následným vítězstvím komunistů v únoru 1948 se metamorfovaly státní správy a finanční úřady zanikly. Budova tedy zůstala neužívána až do roku 1952, kdy na základě rozhodnutí rady Místního národního výboru a po další rekonstrukci interiérů sem byl soustředěn nově založený Okresní ústav národního zdraví. Objekt zůstal zdravotnickému provozu a od poloviny devadesátých let nese název Lékařský dům.

6.3 Veřejné budovy

Zdařilou realizací **Eskomptní banky** č. p. 127 [30] od pražského architekta Karla Jaraye (*14. 3. 1878 Vídeň- † 29 listopadu 1947 Buenos Aires),⁹⁸ situovanou v jihovýchodním koutu náměstí T. G. Masaryka, se vracíme do počátečních dvacátých let. Karl Jaray (Jarray, Jarry) budovu *Böhmische Escompte-bank und Credit-Anstalt* navrhl pro peněžní ústav v roce 1920. Objekt v roce 1921 vystavěla firma Schneider & Knobloch. Jaray, absolvent a od roku 1920 i profesor pozemního stavitelství na německé technice v Praze, byl dvorním architektem Eskomptní banky, pro niž projektoval bankovní domy například v Praze, v Ústí nad Labem, v Moravské Ostravě či v Šumperku. Architekt nebyl stylově vyhraněný. Čerpal detaily i formy z pozdní geometrické secese, art deca či moderny.

Eskomptní banka je laickou veřejností chápána jako kubistická stavba, kupříkladu v Technické zprávě k rekonstrukci Městského úřadu v České Lípě z července 1992 se o ní píše „... čistě kubistická stavba...“⁹⁹ Jiří Kratochvíl na svých internetových stránkách www.bohmischleipa.cz označuje banku jako jedinou kubistickou stavbu v České Lípě.¹⁰⁰ Nepřímo na finanční dům poukazuje bývalý

starosta České Lípy Zdeněk Pokorný větou v časopisu *Jizerské a Lužické hory*: „*Ve městě je velmi dobře zastoupena secese, též zde najdeme kubismus.*“¹⁰¹ Na webových stránkách českolipského vlastivědného muzea Ladislav Smejkal objekt stylově řadí dokonce k funkcionalismu.¹⁰² Vzhledem k celkovému tvarosloví stavby, k výraznému, avšak umírněnému fasádnímu dekoru. Objekt č. p. 127 označuji jako projev balancující na pomezí pozdní geometrické secese a racionalistické moderny. Pro vřazení ke kubismu stavba nedisponuje dynamikou, tedy jedním ze základních znaků, který vyslovil Pavel Janák v uměleckém programu českého kubismu ustaveného po roce 1910.

Architekt Jaray se při realizaci banky musel přizpůsobit již dané polygonální dispozici dřívějšího nevýrazného dvoupodlažního domu *U červeného raka* s vnitřním dvorem. Interiér zahrnoval velkou vstupní obdélnou bankovní halu pro veřejnost a v hloubce domu pak provozní místnosti a archiv [30a]. Novostavbu architekt navrhl jako podsklepený dvouposchodový objekt s vysokými podkrovními prostory chráněnými sedlovou střechou. Obvodové stěny jsou zděné, uvnitř se nacházejí dřevěné stropy. Na hlavním trojosém průčelí se nejmarkantněji uplatňuje rytmicky odstupňovaný geometrický motiv okenních a dveřních šambrán. Tento dekor je v obměnách užit i na ostatních viditelných stěnách domu. Okna mají čtyřdílná dělení. Výrazná kónicky se rozšiřující korunní římsa odděluje od ostatních etáží ve své hmotě klidné podkrovní patro. To zdobí v atice trojúhelné nadokenní segmenty. Stavbu provedla firma Schneider a Knobloch. Avšak již v roce 1923 byly provedeny adaptační práce v patrech a podkroví. Po druhé světové válce Eskomptní banka připadla Pražské úvěrové bance. Poté se zde usídlil OV KSČ a později i městský úřad. Od devadesátých let se objektu opět vrátila původní bankovní funkce. Nyní sem láká klienty GE Money Bank.

Synonymem pro funkcionalistickou architekturu v Československu je výstavba **Domů obuvi Baťa** [31]. I v České Lípě již ve dvacátých letech firma Tomáš a Antonín Baťové otevřela svoji prodejnu průmyslově vyráběné obuvi v ohnisku obchodního ruchu, v prozatímních prostorách rohového jednopatrového domku č. p. 135 na náměstí T. G. Masaryka. Později, v roce 1930, firma Baťa zakoupila dvoupodlažní stavení č. p. 107 na rohu ulic Berkové a Jindřicha z Lipé a ihned je polepila reklamními plakáty nabízejícími produkty za příznivé ceny. Budova měla společnou zeď s již vzpomenutým domem č. p. 108 obchodníka Richarda Taussiga. Zakoupenou stavbu firma následně využila jako stavební parcelu pro svou

novostavbu Domu obuvi. Zdeněk Pokluda v knize *Ze Zlína do světa* píše: „*Hustá síť Baťových prodejen se šířila po celém Československu. Jejich počet vzrostl ze 176 (roku 1925) až na 1211 (roku 1930), v průběhu roku 1931 přibylo v zemi dalších 614 prodejen a správkáren.*“¹⁰³ Jeden z oněch 614 Domů obuvi byl postaven v České Lípě v letech 1931-1932 stavební firmou Schneider & Knobloch dle projektu zlínské Baťovy kanceláře. Nejpravděpodobnějším realizátorem českolipského obchodního domu byl architekt Franz J. Brandeis, rodák z Dubé. Autorská nejasnost vyplývá z otazníku označujícího projektantovo jméno jako *Ing. Franz Brandeis?* v dopise zlínské firmy T. & J. Baťa Richardu Taussigovi z 8. ledna 1930.¹⁰⁴ Plány baťovského domu jsem bohužel nedohledala ani ve Státním okresním archivu v České Lípě, ani v českolipském archivu stavebního úřadu. Avšak skutečnost Brandejsovy migrace ze Zlína, jeho následné zakotvení v České Lípě a projekční činnost na tomto území, například spoluúčast na návrhu *Budovy státních finančních úřadů*, podporují hypotézu Brandejsova autorství obuvnického objektu. Podíl Franze J. Brandeise na českolipském baťovském projektu potvrzují i Jaroslav Panáček s Ladislavem Smejkalem.¹⁰⁵ Stavba získala stavební povolení dne 13. února 1931.

Na nárožní čtyřpodlažní budově s plochou střechou se progresivně projevují moderní zásady funkcionalistické architektury. Konstruktivním prvkem se tu stal železobeton s výplněmi z tabulového skla. Do celého přízemí lze pohlédnout přes velkoformátové výlohy, oddělené od sebe pouze železnými sloupky. Horní patra z pohledu z Berkovy ulice člení jednoduchá typizovaná trojdílná okna, v oblém nároží a ve směru do ulice Jindřicha z Lipé přecházejí ve čtyřdílná. Hlavní exponovaný pohled v ohbí obou komunikací je nejvýraznější částí stavby, hlouběji do Berkovy ulice hmota výškově klesá na úroveň druhého patra. Uniformní vzhled Baťových nárožních staveb v mnoha realizacích, s charakteristickým okrouhlým rohem, v České Lípě má i svou praktickou funkci. Původní hlavní dopravní tepna Nový Bor-Praha a zpět vedla přes náměstí dál úzkou Gottwaldovou ulicí, tedy i těsně kolem Domu obuvi. Typické funkcionalistické zaoblení, užitá na obchodních domech Baťa například v Berouně či Liberci, znamenalo v Lípě i způsob řešení nelehké dopravní situace. Tělo stavby bylo pokryto dekorativní mozaikovou omítkou. Nad vchodem do prodejny od roku 1935 zářil neonový 70 cm vysoký a 400 cm dlouhý modrý nápis Baťa.¹⁰⁶

Suterén obsahoval kotelnu a sklad paliva. V přízemí se prodávala obuv a byla zde zřízena umývárna. První patro bylo uzpůsobeno pro menší obchodní místnost a

pedikúru. Ve druhém patře byla opravena a byt stávající se z jednoho pokoje s příslušenstvím. Konečně ve třetím poschodí se nacházel větší trojpokojový byt s příslušenstvím.

V té době obdobně koncipovaného obchodního domu ve městě nebylo. Obyvatelka České Lípy Jana Lejsková vzpomíná, že její prarodiče se řadili k početné skupině lidí odsuzující baťovský Dům obuvi pro jeho „ošklivou architekturu“.¹⁰⁷ Vzedmuté negativní laické ohlasy na novostavbu upozorňovaly na násilný vpád chladně vyhlížejícího funkcionalistického kolosu do třídy dekorativní secesní, empírové a klasicistní zástavby.¹⁰⁸

Přehled epochy českolipské funkcionalistické architektury rozšiřuji o projekt A. Möse a jeho stavebního podniku v České Lípě na výstavbu **chirurgického pavilonu** při místní **Všeobecné veřejné nemocnici** (*Allgemein öffentlich Krankenhaus Böhmisch Leipa*) [32, 32a] z let 1932- 1933. Hlavní budova nemocnice při ulici Pod Holým vrchem (dříve Kahlenbergstrasse), postavená v historizujícím slohu v roce 1892, určená pro rychlou pomoc těžce raněným osobám a pro akutní stavy, brzy nedostačovala potřebám města. V letech 1921-1926, za primáře dr. Adolfa Hornera, byla modernizována jak po stavební, tak i po výbavové stránce. Přibyl prostor pro chirurgické operace, pro operace ženských chorob, pro menší operativní zákroky a rentgenová místnost.¹⁰⁹

O deset let později se nemocniční areál zvětšil o stavbu chirurgického pavilonu situovaného v západním cípu nemocničního pozemku v blízkosti železniční tratě. Návrh třípodlažního pavilonu od A. Möse byl schválen Zemským úřadem v Praze 23. září 1932.

Objekt byl vyzdvižen na půdorysu písmene T. Portálem, prolomeným v hlavním průčelí, se po schodišti vstupovalo do široké haly, z níž vedly tři dlouhé chodby. Celek tvořil tvar kříže. Přízemní okna v čelní zdi patřila lůžkovým pokojům, okna do dvora pak koupelnám, sesternám, kuchyňkám a denním místnostem. Část stavby, hluboce zasahující do dvora v přízemí, pojímala kancelář primáře, ordinaci endoskopie, prádelnu [32b]. První patro mělo obdobné uspořádání, jen v zadním traktu pavilonu přibýlo lůžkových místností [32c]. Délkově zmenšená poslední etáž budovy s pokoji a příslušenstvím pro nemocniční zaměstnance využívala střechu prvního poschodí jako relaxační terasu s lehátkou, vyhrazenou v levé části pro pánské pacienty a vpravo pro pacientky [32d].

Jednoduše řešený exteriér, propouštějící dovnitř četnými okny dostatek denního světla, Möse taktéž jako interiér vyvedl dle přísných pravidel symetrie. Efektní architektonickou složkou se tu nepochybně stávají otevřená visutá místa odpočinku ve druhém patře. Místo vstupních dveří do pavilonu opticky zdůrazňují trojice vysokých schodišťových oken. Stěnu středního traktu zadní části z pohledu ze dvora pokrývají rozměrné skleněné okenní výplně eliminující zděnou hmotu.

Mösův chirurgický pavilon je zdařilým příkladem českolipské funkcionalistické architektury veřejných staveb.

Pro ucelenou představu a pro porovnání nemocničních zařízení doby funkcionalismu v České Lípě předkládám realizaci **infekčního pavilonu** [33] v nemocničním komplexu **Všeobecné veřejné nemocnice** na bývalé Kahlenbergstrasse. Nevyhovující prostředí staré nemocnice a její nedostatečný kapacitní stav přinutily vedení města k vyhlášení veřejné soutěže na stavbu infekčního pavilonu. Snahy po adaptaci pavilonu trvaly již řadu let. Teprve až komisionální řízení, konané 12. července 1935 v záležitosti pavilónové přestavby, udalo impuls k vyřešení stávající neutěšené situace. O vítězný projekt usiloval liberecký architekt Heinrich Perst, pražský Karl Tymich, stavební firma Otto Richter & Heinrich Zuppelli a českolipský architekt a stavitel Josef Uhlíř. Vybrán byl návrh Karla Tymicha¹¹⁰ (*27. 11. 1893 ve Lhotě (dnes Litovel). Tymich je znám svými nemocničními stavbami. Projektoval nemocnice, psychiatrické léčebny, sanatoria TBC. Nejbližše České Lípě se nalézá Zemský ústav pro tuberkulosní děti ve Cvikově (*Landesanstalt für tuberkulose Kinder, Zwickau*) z let 1929-1934, kde Tymich v tomto období rekonstruoval staré pavilony a přistavěl nové.

Na pozemku nemocnice severozápadně položený dvoupodlažní infekční pavilon dispozičně odpovídá písmenu E. Infekční pavilon nižší, než sousední chirurgický, se však prezentuje nepříliš pokrokovými metodami zpracování. Ve srovnání s typicky funkcionalistickou budovou chirurgie je infekční pavilon řešen spíše tradicionalisticky a kompozičně i vizuálně usiluje o sounáležitý vzhled jednotlivých nemocničních objektů. Interiérová struktura budovy infekčního oddělení se ve skromnějším měřítku podobá vnitřnímu uspořádání Möseho chirurgického pavilonu. Přístup do pokojů (v přízemí dětských) byl zajištěn z dlouhé chodby. Zadní křídlo budovy rovněž půlila chodba, z níž se dveřmi dostávalo do sesteren, kuchyněk a koupelen. Z prvního patra se obdobně vstupovalo ven do dvou menších teras. Celek kryla valbová střecha [33a, 33b].

V roce 1938 se řešily nedostačující prostory **Zemské rolnické školy** [34]. Firmou Otto Richter & Heinrich Zuppelli byly v červnu téhož roku navrhnuty dvě varianty.¹¹¹ Jedna kratší, dvoupodlažní, dvoutraktová, v přízemí vybavená kanceláři, učebnou fyziky a chemie a kuchyní s jídelnou. V zadní části budovy měl soukromý byt školník [34a]. První patro pojímalo ložnice s umývárny a terasou [34b]. Druhý vítězný stavební plán [35] obsahoval v přízemí středovou chodbu, oddělující na jedné straně kabinety, učebnu fyziky a chemie, jídelnu, umývárnu a školní kuchyň od denních místností a sociálního zařízení [35a]. V horním patře se nacházely ložnice s příslušenstvím [35b]. Obdélná přístavba byla k budově z 19. století připojena schodišťovým prostorem na východním okraji ulice Sadová. Z exteriérového pohledu šlo o standardní školní budovu s valbovou střechou, puristicky očištěnou od štukových ozdob, čímž škola ostře kontrastovala s přidruženou historizující novorenesanční stavbou Zemské rolnické školy z roku 1877. Styčnými body obou objektů bylo zachování jednopatrové výšky se shodným tvarem střechy a podélná půdorysná dispozice téměř shodné délky. Obě části školy, historizující i z třicátých let, byly v osmdesátých letech kompletně přestavěny.

VII. Architektura České Lípy v letech 1939-1949

7.1 Úvod

S nástupem druhé světové války téměř ustala stavební činnost ve městě, vyjma skromné výstavby nutných bytových jednotek pro zaměstnance místních továren s provozem přebudovaným na vojenskou výbavu a pro příchozí ze západoněmeckých vybombardovaných oblastí. Teprve po válečných letech se pozvolna rozvíjí bytová výstavba, především činžovních domů pro navrátilší se českolipské občany,¹¹² postupně se opravují domy státní správy získané konfiskací německého majetku. Do roku 1948 na výstavbě spolupracují soukromé firmy, které se po Vítězném únoru znárodňují a mění se v národní a komunální podniky se státní správou. *“Z rukou jednotlivců přecházejí do rukou lidu”*, jak se tehdy říkalo.

Návod na nový způsob bydlení po tragických válečných událostech předložil v článku *Mladé fronty* v roce 1945 architekt Ladislav Žák, pozdější autor knihy *Obytná krajina* z roku 1947. Tento text, otištěný i ve *Stráži severu* 1945, se zabýval sociálními otázkami bydlení a adaptacemi stávajících objektů, což bylo zpočátku i prioritou České Lípy. *„V jednotlivých domech stačí jednoduchá úprava, kterou lze prováděti postupně a která z nich učiní prosté, ale dokonale sloužící příbytky, vybavené buď starým, dosud vyhovujícím nábytkem, nebo levným, avšak bezvadným bytovým zařízením.”*¹¹³ Žák též zdůraznil pojem rekreační ubytování veškerého obyvatelstva. Šlo mu tedy o to, nalézt klid a pohodu, opětovný návrat do života bez pocitů úzkosti a strachu, a to jedině v klidné nepřelidněné přírodě, nové krajinné architektuře. Na tento vzor Česká Lípa navázala vhodnými úpravami lokality Holého Vrchu. V první pětiletce zde přibýlo rekreační středisko s koupalištěm a hřištěm.

Po stavebním útlumu válečné doby po čtyřicátém pátém roce, vykryštovala nutnost zbudovat privátní objekty, poněvadž bytový fond, ani po patřičných renovacích stávajících domů, kapacitně nedostačoval. Dále vzrostla potřeba veřejných novostaveb, úprav vodních toků a demolice zchátralých staveb. V neposlední řadě i novinové zprávy upozorňovaly na potřebu plánovitého znovuvybudování měst, protože ve spěšné nepromyšlené výstavbě obytných domů stavěných po okrajích města v letech minulých se při zalidňování českým obyvatelstvem začaly projevovat vážné nedostatky. Stížnosti se týkaly i nepatrně

obydlených vnitřních městských partií.¹¹⁴ Proto plánovací oddělení českolipského národního výboru 28. března 1946 schválilo, aby pro Českou Lípou byl vypracován regulační plán. Téhož roku byla vyhlášena soutěž na vypracování a zadání regulačního a upravovacího plánu města České Lípy. Podkladem pro jejich zpracování se stal Vrstevnicový plán města z roku 1946 od architekta Antonína Krbce a J. Ulvra ze stavebního oddělení technického úřadu. Zaměřovací práce (1947-1948) provedl českolipský geometr Bohuslav Gebauer. Základní upravovací plán města České Lípy, stejně jako městský asanační plán, provedl pražský architekt Rudolf Štych (*1908 v České Lípě, v lednu roku 1946 mu byla udělena II. cena ve veřejné soutěži na urbanistickou úpravu Lidic).¹¹⁵ Štych v upravovacím plánu sepsal sedm hlavních bodů, z nichž vybírám nejdůležitější: 1. Návrh plánovacích možností na rozšíření města a základní úpravu starého města, 2. Rozdělení města podle čtvrtí, 3. Návrh nového uspořádání a způsob zastavění, 6. Situační určení míst pro veřejné budovy a 7. Návrh zastavovacích podmínek pro zastavění města.¹¹⁶ Všechny tyto podklady pak využil Rudolf Štych k sestavení Podrobného územního plánu města České Lípy v roce 1950. O něm však později.

Z českolipského okresu se měl utvořit vzorový příklad pro severočeské okresní územní celky. Ona správná cesta, jak je uvedeno v Plánu potřeb okresu Česká Lípa z roku 1946, měla vést ve stopách vědeckého pokroku: „*Okres Česká Lípa se má státi okresem, který by byl příkladem ostatním pohraničním okresům, to je veškerý život v něm má býti budován na podkladě vědy, a to co nejmodernější.*“¹¹⁷ Věda jako mocný nástroj v rukou socialistického člověka!

Nastoupenou trasu s optimistickým pohledem vstříc socialistickým zítřkům po hrůzách hitlerismu, vstříc novému životu, dobře dokumentuje nadšení Jaroslava Břinčila, uveřejněné roku 1945 ve *Stráži severu*: „*Přátelé, vrátil jsem se z České Lípy, obyčejné České Lípy, a vidím vše jinýma očima. Ono to jde, jde to dobře, jen chtít být socialistou. Lid je nositelem moci... pak se nám podaří dílo, přetrvávající věky, dílo, které oni českolipští soudruzi dali do čela svého programu.*“¹¹⁸ Zrealizovaly se však tyto plamenné ideje?

Stavby čtyřicátých let v České Lípě obecně charakterizovaly v první instanci co nejmenší peněžité náklady na jejich postavení, typovost, jasnost, jednoduchost, účelnost, stylová nepřitažlivost. Veškeré finance byly použity pro bytové záležitosti, ovšem povětšinou pro formy komunálního bydlení. Skromné rodinné vilky stavěny, například na území Slovanka ve třicátých letech pro střední třídu obyvatel po

osvobození v květnu 1945 přestaly platit za důležitý způsob bydlení pro tuto sortu lidí, jež byla ze společenského rejstříku vymazána. Tím byl již socialistický a brzy komunistický stát připraven o významnou sféru bydlení a její kulturu. Stranou zůstaly některé úkoly uveřejněné 21. září 1946 v Pracovním a budovatelském programu města České Lípy pro roky 1947 a 1948 s výhledem v další léta, to znamená výstavba veřejných budov, zejména úřadů či nové nemocnice, úprava náměstí Dr. Edvarda Beneše, spočívající v novém architektonickém uspořádání, přístavba radniční budovy pro užívání Městského národního výboru, výstavba kulturního domu, a jiné.¹¹⁹ Uveďme si tedy příklady obytných domů zbudovaných za okupace a v čerstvé době osvobozené.

7.2 Obytné budovy

Již na počátku válečné vřavy v roce 1939 se v Böhmisch Leipě, městě Sudetoněmecké župy, začínají objevovat stavební plány typových činžovních domů, jednotně nazývaných **Behelfsheimy** (vypomocné byty). Za návrhy a pozdější výstavbou těchto obytných budov stála obecně prospěšná bytová a osidlovací společnost německé pracovní fronty v Sudetské župě, *Neue Heimat (Gemeinnützige Wohnungs- u. Siedlungsgesellschaft der Deutschen Arbeitsfront im Gau Sudetenland)* v čele s architektem H. Schmersahlem se sídlem v Liberci. Schmersahl působil též v Drážďanech a Gdaňsku. Novostavby se sklonem k sídlištním společenstvím měly jednotný koncept zakládající se na celkové exteriérové a interiérové uniformitě. Vyznačovaly se jednopatrovým členěním s podkrovními prostory chráněnými sedlovou střechou. Malé byty poskytovaly standardní nároky na pohodlné bydlení. Jedny z prvních *Behelfsheimů* byly postaveny až v roce 1943 v ulici Hálkově (dříve Sonneberggasse) [36] v lokalitě Slovanka. První ucelená čtvrť identických osmi bytových domů vznikla na ploše sevřené ulicemi Lipovou, U Katovny [37] a Svárovskou. Kompaktní okrsek složený z týchž činžovních domů znamenal pro tehdejší Českou Lípu prvotní krok k výstavbě sídlištních útvarů, jichž město později hojně využilo v řešení bytové otázky pro obrovský přísun uranových pracovníků od konce šedesátých let až po léta osmdesátá. Dva objekty *Behelfsheimů* v ulici Chelčického zůstaly do konce války rozestavěné. Tyto bytové jednotky obývali nejen továrenští dělníci, ale též přesunutě německé obyvatelstvo z bombardování

postižených západoněmeckých měst. Nešlo o jakýsi uprchlický tábor, nýbrž o reálné systematické převádění pracovních sil.¹²⁰

Behelfsheimy se dostavovaly i po osvobození Sovětskou armádou, neboť pro příchozí českou populaci zoufale chyběly bytové prostory. Kupříkladu hrubá stavba činžovního domu v Chelčického ulici (dříve ulici Malé) v městské čtvrti Svárov, vzniklá v době nacistické okupace (proto po válce spadala pod oddělení správy nepřátelského majetku), byla v roce 1947 dohotovena stavitelem Eduardem Budským jako jednopatrový objekt se sedlovou střechou. Národním správcem se stala českolipská firma Goth a Brandeis.

Dekretem ZNV v Praze dne 6. září 1945 č. j. III-6-818-1945¹²¹ byla společnost *Neue Heimat* dána pod národní správu. Tímto činem se změnil německý název na český, který zněl *Nový domov, obecně prospěšná bytová a osidlovací společnost s.r.o., Liberec*. Firma vlastnila domy a pozemky asi v šedesáti obcích, od Aše po Opavu, byla Místním národním výborem v České Lípě atakována, že je společností vydřidušskou, poněvadž ještě před dohotovením několika domů požadovala výběr nájemného.¹²²

Po polovině let čtyřicátých a během let padesátých město soustředilo výstavbu obytných prostor opět do Hrnčířského předměstí. Uliční zástavba, započatá dvacátými léty, pokračovala počínaje rokem 1948 rychlým tempem. V jedné z nejvýraznějších ulic této lokality, ve třídě generála Svobody (dříve Körnerova ulice, dnes **Československé armády**), vznikla naproti budovám vystavěných ve třicátých letech řada činžovních domů. Prvním poválečným objektem této třídy se měl stát **čtyřpodlažní činžovní dům** od architekta Antonína Krbce z České Lípy. Projekt pocházel z listopadu 1947. Průčelí měly protínat v šesti vertikálách trojice nad sebou umístěných oken. Hlavní vchod byl vsazen doprostřed přízemní stěny. Celek zastřešoval sedlový krov. Základní křížové dělení obdélného půdorysu v přízemí vymezovalo dva totožné, jen zrcadlově k sobě obrácené byty s ložnicí dětí, ložnicí rodičů, obývacím pokojem, kuchyní, lázní, šatnou, toaletou a spíží. V ostatních patrech byla uplatněna stejná osnova. Dům měl disponovat osmi bytovými trojpokojovými jednotkami s příslušenstvím.¹²³ K výstavbě se však z neznámých důvodů nedostalo.

Krbcovy jednopatrové **obytné domy**, navržené v roce 1947 pro **Svojsíkovu stezku** v České Lípě, zůstaly taktéž jen stavebními plány. Krbec vytvořil tři projekty (A, B, C), z nichž byl vybrán projekt B se třípokojovou bytovou jednotkou o ploše

69,64 m² a dvoupokojovou bytovou jednotkou o ploše 61,74 m². Ve východním pohledu architekt užil střídavě trojdílná a dvojdílná okna, na západní straně objektu zase dvoudílná okna v kombinaci s jednodílnými. Obě schodišťové části měla prosvětlovat úzká dlouhá okna. Okna prvního patra byla vybavena drobnými balkónky.¹²⁴

V **Dubické ulici** zůstaly čtyři bytové jednotky od Antonína Krbce rozestavěny.

Plodným stavitelem nájemných domů v České Lípě (třída generála Svobody, Děčínská ulice) byl mladoboleslavský architekt Vojtěch Er. Brožek, úředně autorizovaný civilní inženýr pro architekturu a stavby pozemní. Brožek (*9. srpna 1894 Rovensko pod Troskami) vyučoval na Zemské průmyslové škole v Mladé Boleslavi. V Boleslavi od něj pochází řada rodinných domů a výborná stavba obchodní akademie dohotovená roku 1935. Jiné jeho realizace rodinných domů můžeme hledat v Nové Pace, ale i v Praze.¹²⁵

Ve **třídě generála Svobody** Brožek svými **pěti třípatrovými činžovními domy** [38], označenými jako A1 č. p. 1669, B1 č. p. 1670, B2 č. p. 1671, B3 č. p. 624 a A2 č. p. 625, zastavěl celou jednu stranu komunikace. Se svými projekty v soutěži na stavbu bytových jednotek v ulici generála Svobody z roku 1948 zvítězil Brožek nad architektem J. Haškovcem z firmy Konstruktiva a nad libereckým architektem a stavitelem Jožou Bulířem, řádným členem ústředního svazu soudních znalců v ČSR. Tři objekty (B1, B2, B3) z pěti navržených v přízemí obsahovaly krámky.¹²⁶ Dle místního dějepisce, pracovníka Vlastivědného muzea v České Lípě, Ladislava Smejkala, šlo o „*domy stavěné dle dokumentace užívané především v Praze při stavbě domů pro střední vrstvy ve Vršovicích. Jde o typy bydlení na velmi vysoké úrovni a přitom dostupné lidem s běžnými platy.*“¹²⁷

Domy typu A se ze zahradního pohledu měly projevovat masivními balkony, které by spojovaly oba byty na jednom podlaží. Tyto sdružené balkony s panelovou dělicí stěnou byly později uplatněny na výškových panelových domech. Při výstavbě ovšem byla dvorní stěna změněna na typ bez balkonů. Uliční fasádu členila pouze drobná dvoudílná a trojdílná okna. Fasády budov typu A Brožek komponoval dle kánonu symetrie. Interiér přízemí řešil jako dvoutrakt. Etáž sestávala ze dvou bytových jednotek individuálně členěných na obytný prostor, dvojici ložnic, kuchyně, lázně a předsíně. Právě z ložnic se ve směru ke dvoru mělo vstupovat na balkon. Totožná koncepce místností dalších pater navíc obsahovala komoru.

Domy typu B se ve stavebních plánech od typu A lišily jiným umístěním a velikostí balkonů, a to po stranách dvorního průčelí. Každý obývací pokoj měl vlastnit jeden malý balkon. Při realizaci činžovních domů však i tyto balkony nebyly provedeny. Vnitřní obytná kompozice se shodovala s interiérem typu A.

Brožek se v Lípě ještě projekčně představil stavebními plány dvou alternativ domů C a D v Děčínské ulici.

Čtyři **obytné domy** č. p. 1488, 1454, 1891 a 1890 [39] v **Nádražní ulici** (dnes Bulharské ulici) v roce 1948 navrhl a vystavěl architekt a stavitel, spoluautor hotelu Merkur, Josef Uhlíř z České Lípy.¹²⁸ Jednoduché podsklepené symetrické stavby s hluboce zasazenými vstupy jsou mezi prostornými balkony obohaceny předsazenými důmyslnými dřevěnými horizontálně položenými lamely, kryjícími schodišťové partie. Všechny tři podlaží mají dvě bytové třípokojové jednotky, zrcadlově k sobě přivrácené, složené z obývacího pokoje, ložnice rodičů, ložnice dětí, kuchyně, spíže a předsíně, chybí hygienické zařízení. Uhlířovy domy se svou lamelovou konstrukcí vymykají ostatním českolipským nájemním domům z druhé půlky čtyřicátých let.

Již ne tak zdařilé návrhy **tří dvoupatrových činžovních domů** Josefa Uhlíře z roku 1948, měly být vystavěny ve **Vohradského ulici** [40]. Realizovány nakonec nebyly.

Standardní ubytovací prostory chudšího bydlení se nalézají v ulicích Na Nivách a sousední Hálkově. Autorem stavebních plánů **trojdomu** typu Ia, Ib a Ic v **Hálkově ulici** [41, 41a], jež byl posléze při celostátní akci *6000 bytů* změněn na dvojdům typu Ia a Ib, a **dvojdomu** typu IIa a IIb v **ulici Na Nivách** [42, 42a] z roku 1947 byl liberecký projektant Ludvík Stoličný.¹²⁹ Výškový rozvrh dvojdому Na Nivách č. p. 915 a 897 byl řešen jako trojpodlažní. Severní stranu rozdělávaly dvoje domovní dveře, nad nimiž se rozprostíraly velkoformátové okenní tabule tvořící jednolitou luxferovou stěnu. V opozitu k těmto rozměrným oknům byla na fasádě užita velmi skromná dvoudílná a jednodílná okénka. Navrhované dlouhé sdružené balkony s dělicími příčkami v jižní stěně se měly obracet do zeleně. Při realizaci byl zvolen typ s drobnými oddělenými balkony. Střecha měla tvar valbový. Dvanáct bytových jednotek pojímalo šest třípokojových a šest dvoupokojových bytů. Skladba třípokojového bydlení zahrnovala obývací pokoj, ložnici rodičů, ložnici dětí, kuchyň, WC se sprchou, šatnu a předsíň. Dvoupokojový byt sestával z obývacího pokoje, ložnice rodičů, kuchyně, lázně, šatny a předsíně.

Zjednodušená varianta těchto obytných objektů byla situována v ulici **Hálkově** až v padesátých letech. Šlo o **dva dvoupatrové domy**, dvojdom č. p. 1683, 1684 o dvanácti bytových jednotkách. V ulici Na Nivách byl uplatněn ekonomický a ekologický aspekt, bližší pozdější panelové výstavbě sídlišť. Vnitřní dispozice bytových třípokojových jednotek v dvojdomu na Hálkově třídě se představovala ve složení obývací pokoj, ložnice rodičů, ložnice dětí, kuchyně, šatna a předsíň. Půdorysné řešení vyjadřovalo snahu vyhovět požadované úrovni bydlení při úspornosti na materiálu a při dodržení všech stavebních předpisů. Fyzickou podobu budovám vtiskly stavební materiály ve složení cihly, omítky, trámové stropy a železobetonová schodiště.

7.3 Veřejné budovy

Po čtyřicátém pátém roce se projeví silné zdravotně-technické a provozní vady ve stávající **Veřejné všeobecné okresní nemocnici** na Kahlenbergstrasse. Nezbytnost poskytovat lékařské služby v plně funkčním, hygienicky a moderně zařízeném objektu s dostatečnou lůžkovou kapacitou byla velkou žádostí a zájmem města České Lípy. Proto již v roce 1946 město hledalo příhodné pozemky pro stavbu nové nemocnice. V úvahu, po vyřazení lokality na Slovance, přicházely dvojí prostory, první v těsné souvislosti se starým chorobincem mezi státní silnicí II. třídy ve směru na Děčín a tratí Podmokly- Česká Lípa; druhé území leželo při státní silnici směrem na Nový Bor v severní části města na svazích kopce Špičáku při městském vodojemu. První vytyčené místo platilo za akceptovanější z hlediska hospodárnosti a snazšího provedení. V roce 1948 Okresní národní výbor v České Lípě vypsal soutěž na ideový návrh nové nemocnice II. typu a zdravotního střediska. Soutěže se účastnili architekti, Bohumil Holý (předložil 17 kusů příloh), Rudolf Štych (předložil 15 kusů příloh) a Jan Řehoř (předložil 18 kusů příloh).

Žák Pavla Janáka, Bohumil Holý svým stavebním plánem situoval nemocnici při severním okraji vyhlédnutého pozemku, přístup vyznačil od silnice Děčínské. Oba zdravotnické celky, tedy vlastní nemocnici se zdravotním střediskem architektonicky sloučil v jeden monoblok s lůžkovou částí obrácenou na slunný jih. Hospodářské složky nemocnice, jako kotelnu, kuchyň a prádelnu, umístil do jednoho objektu a stejně jako objekt garáží je odsunul na východ od hlavního monobloku. Hospodářskou budovu propojil s monoblokem podzemním tunelem, jímž měla být

zajišťována doprava jídla a prádla. Jižně od hospodářské budovy Holý situoval ubytovací zařízení pro personál. Expektační oddělení a pitevnu přisadil k severní hranici pozemku. Každá stavba měla k sobě zajištěný samostatný vjezd. Nemocniční monoblok na půdorysu písmene T obsahoval jižní lůžkové křídlo a na něj navazující příčné křídlo léčebného a ošetrovacího komplementu jakožto spojku k dalšímu křídlu na severní straně, kde se nacházelo zdravotní středisko. Oddělený hlavní nástup do monobloku pro personál a pro veřejnost měl být v lůžkové části ze strany severní z nádvoří, uzavřeného na západě příčným křídlem. Lůžkové křídlo sestávalo ze tří jednotek, část střední a západní byla o sedmi podlažích a část východní o šesti podlažích. Křídlo léčebného úseku mělo šest pater a zdravotní středisko patro jedno. V lůžkových jednotkách bylo věnováno chirurgii sto lůžek rozdělených do čtyř jednotek po dvaceti pěti postelích, stejně jako interně.

Gynekologii bylo přiřknuto padesát lůžek ve dvou jednotkách a porodnictví třicet dva lůžek ve dvou jednotkách. Oddělení dětsko-kojenecké pojímalo čtyřicet devět lůžek a expektace patnáct postelí. Celkově tedy nemocnice disponovala tři sta čtyřiceti šesti lůžky. Účelné navázání na veřejné komunikace a dostatek vyčleněné plochy pro zahradu znamenaly přednost tohoto návrhu nemocničního areálu. Nevýhody bohužel přesáhly výhody. Řazením tří lůžkových jednotek docílil Holý snížení celkové hmoty monobloku, avšak naproti tomu je provoz v nich značně prodloužen.

Tento projekt se od zadavatele setkal se zevrubnou kritikou. V zápisu z jednání poroty architektonické soutěže z roku 1949 stojí: „*Zapojení nelůžkových jednotek do hlavního křídla monobloku není vhodné a v důsledku nežádoucí má zvýšení objektu. Expektace je odtržena od vnitřního provozu lůžkové části monobloku, zejména od interny, pitevna je obrácena k jihu, v porodním oddělení neodpovídá vnitřní dispozice provozním požadavkům komplementu, přičemž lůžková část porodnického oddělení je poddimenzována. Nedostatečnost vybavení poradny protituberkulosní, nedostatečnost osvětlení. Také vnitřní rozvrh a vzájemné spojení jednotlivých pracovních prostorů není plně uspokojující. Z hospodářské budovy bezprostřední spojení výdeje jídel a příjmem prádla nečistého i čistého je nevyhovující.*“¹³⁰

Projekt od Rudolfa Štycha využívá menší výměry pozemku, než byla původně zadána, a to severovýchodní část území. Přístup do nemocnice se tedy měl dít ze severu navázáním na silnici Děčínskou. V místě mezi komunikací Děčínskou a vlastním objektem nemocnice Štych navrhoval obytnou část pro zaměstnance ústavu,

jinak celý koncept nemocničního areálu projektant sloučil v jediný monoblok. Nástup do oddělení jednotlivých zdravotnických center měl vést z vnitřního nádvoří nemocnice. Jižní osmipodlažní křídlo monobloku představovalo lůžkovou část, před kterou v ose dispozice předstupovalo krátké nižší křídlo nemocniční administrativy a kterou na východě zakončovala nízká přístavba kotelny. Komín kotelny měl být vyveden ve hmotě monobloku. V příčném osmipodlažním křídle projektant usídlil léčebný a vyšetřovací úsek. Další dvě křídla na severu měla patřit zdravotnímu středisku. Zdravotní středisko architekt hmotově rozdělil do tří částí, z nichž střední přesahovalo výšku pěti podlaží, východní obsahovalo tři podlaží a západní dvě. Hospodářské složky byly rozptýleny v celé dispozici monobloku (kotelna, prádelna, kuchyň). V ústavu mělo být zřízeno celkem tři sta třicet devět lůžek (čtyři jednotky interní po dvaceti pěti lůžkách v prvním a druhém patře lůžkového křídla, ve čtyřech jednotkách po dvaceti pěti lůžkách v oddělení chirurgickém ve třetím až pátém podlaží, oddělení expektační čtrnáct lůžek v suterénu západní části lůžkového traktu, oddělení gynekologicko-porodnické o celkovém počtu osmdesát dvě lůžka, oddělení dětsko-kojenecké celkově čtyřicet tři lůžka).

V situačním řešení se návrh svou celistvou osnovou blíží projektu Bohumila Holého, ale odsunuje monoblok od veřejné komunikace. Štychův projekt, dle výpovědi zástupců Okresního národního výboru Česká Lípa, byl z hlediska vnitřní dispozice příliš složitě a nepřehledně koncipován. Nesouhlasu se dočkaly též nedostatky jednak v provozní interiérové soustavě, jednak v užití osvětlení a nedostatečnému způsobu větrání důležitých pracovních i komunikačních prostor.

Konečně třetí návrh nové nemocnice pochází z ruky Jana Řehoře. Objekt ústavu umístil do středu vymezené lokality, čímž nepříliš prospěšně předělil zahradní plochu areálu. Vnitřní systém monobloku s lůžkovou částí v zalomeném jižním křídle, s léčebným a ošetrovacím sektorem v křídle příčném a se zdravotním střediskem v křídle severním, s rozšířenými stranami východní a západní, autor řešil dosti obtížně. Též rozvrh vstupů, s hlavním vchodem ze strany severní, do jednotlivých zdravotnických oddělení s ohledem na veřejné komunikace nebyl ideální.

V monobloku byla navržena celkem 332 lůžka, šestnáct lůžek pro expektaci, dvacet lůžek pro dětské oddělení a dvacet jedno lůžko pro oddělení kojenecké, sto lůžek ve čtyřech jednotkách po dvaceti pěti lůžkách pro internu, totožné uspořádání a počet byl přiřknut i chirurgii, padesát lůžek ve dvou jednotkách po dvaceti pěti lůžkách pro gynekologii a dvacet pět lůžek pro porodnické oddělení. Zvláště architekt od

monobloku oddělil budovu s kuchyní a prádelnou, již situoval při východním křídle zdravotního střediska. Další samostatně stojící objekt, budovu kotelny s garážemi, Řehoř odsunul do jihovýchodního cípu nemocničního pozemku. V jednotném uspořádání vnitřní dispozice si zadavatelé pochvalovali napojení jednotlivých složek dle potřeb vnitřního provozu, nicméně jakožto celek plán nemocnice postrádá přehlednost a ekonomický aspekt v předimenzovaných prostorech. Přednáškový sál v prvním patře, konstruktivně vyvedený na pilířích, nevyužívá prostorů spodní etáže, což svědčí o autorově oborové nezkušenosti.

Po konfrontaci jednotlivých návrhů byly zvoleny tři základní body, dle kterých se předložené práce hodnotily. Za prvé, ve způsobu zastavění se jevil jako nejméně problematický projekt Bohumila Holého, druhé místo připadlo Rudolfu Štychovi a třetí pozice Janu Řehořovi. Za druhé, z hlediska začlenění, zvítězil opět plán Holého, a to „z důvodu nižšího zastavění a s tendencí horizontálního rozvinutí hmoty nemocnice i části bytové, kde se Holý snaží vhodnou gradací hmot přejít od stávajícího zastavení vilového do zastavení souvislého.“, jak je uvedeno v zápisu z jednání poroty architektonické soutěže v roce 1949.¹³¹ Rovnocenně potom dopadly plány Rudolfa Štycha a Jana Řehoře. V případě Štychově byla navíc slovně oceněna snaha po harmonickém vyvážení architektonických hmot. Za třetí se posuzovaly dispoziční kvality soutěžních projektů. Zde se svým nejjasnějším řešením vnitřního provozu nemocnice zabodoval architekt Jan Řehoř. Na druhé příčce skončil Bohumil Holý. Nejvíce kritiky pro svou nesrozumitelnost a stísněnost v některých složkách a nepromyšlenost vzájemných relací sklídl návrh Rudolfa Štycha. Nejlepšího skóre tedy dosáhl plán Bohumila Holého. Nejnižší počet hlasů získal projekt českolipského rodáka Rudolfa Štycha. Porota však nakonec rozhodla, že ani jeden z výkresů nelze pro stavbu nové českolipské nemocnice použít. A tak se dlouhá léta s přípravou projektové dokumentace nedělo nic. Zdravotnický a nemocniční provoz se soustředil do stávající nemocnice Pod Holým vrchem a do budovy místního chorobince pod vrchem Špičákem.

Další neuskutečněná investiční akce ve prospěch veřejné budovy navrhovala zbudovat objekt **Újezdní měšťanské školy II. stupně na Slovance** [43, 43a, 43b]. Po prázdninách v roce 1945 byly školy atakovány přívalem žactva, tudíž stávající školy, povětšinou německé provenience, se adaptovaly nejen po stavební stránce, ale též po stránce oborového zaměření, například z bývalé německé dívčí školy a školy učňovské v Havlíčkově ulici se utvořila Základní odborná škola Bohumila

Laušmana, v roce 1947 architekt Vojtěch Brožek navrhl rekonstrukci Odborné školy pro ženská povolání v Nerudově ulici. Opravu provedla firma Schneider & Knobloch.¹³² Počet obyvatel k roku 1948 stoupl na 14 270 občanů. Nová budova školy se stala nevyhnutelnou záležitostí, neboť v jedné třídě se učilo až sedmdesát dětí. Němci nové školy nepostavili, využívali již existující ústavy. Školské instituce pro ně nepředstavovaly prioritu. V roce 1947 architekt Jan Hruška, přednosta stavebního oddělení Městského národního výboru v České Lípě, schválil pozemek pro stavbu Újezdní školy II. stupně v České Lípě v severní části města, v lokalitě Slovanka. Dle požadavků Výzkumného ústavu pedagogického J. A. Komenského v Praze II. měla být budova navržena v duchu pokrokové architektury s jednoduchým, jasným a soustředěným půdorysem. Jako podklad pro zpracování návrhu školy II. stupně posloužil spis ředitele K. J. Laboutky, *Stavba a zařízení školy*. Projektový úkol byl vyhlášen veřejnou soutěží vypsanou českolipským Městským národním výborem v Úředním listě a v krajinském časopise. Účastnil se ho pražský architekt František Janda, žák Kotěřův, který projektoval současně školy v Mnichově Hradišti, Městci Králové nebo v Říčanech. Vítězný návrh vzešel z ruky Jiřího Jaroše z libereckého Stavoprojektu. Skládal se ze tří propojených komponentů, z vlastního objektu školy, tělocvičny a terasy. Dvoupatrovou školní budovu se dvěma suterény dělila v celé délce dlouhá chodba, z níž vedly vchody do jednotlivých pracoven a kabinetů obrácených k jihovýchodu. Předsálí připravovalo vstup do rozměrné tělocvičny v zadní části objektu. Projekt naprosto vyhovoval stanoveným nařízením, byl snadno přístupný z exteriéru i interiéru, neobsahoval lomené komunikace a v neposlední řadě dostatek denního světla by do učeben přiváděla řada oken umístěných na slunné straně. Stavba měla být dohotovena v roce 1949, bohužel z neznámých příčin se tak nestalo.

VIII. Architektura České Lípy v letech 1949-1960

8.1 Úvod

Po „vítězství československého pracujícího lidu nad buržoazií a reakcí,“ řečeno mluvou komunistů, v únoru 1948, se vnitrostátní politika přeorientovala výlučně na politický program Stalinova Sovětského svazu. Všeobjímající kolektivizace znárodnováním majetku nakonec úplně zničila drobnopodnikatelský sektor. Chod Československa se nyní začal řídit dle sovětského vzoru celoplošným zavedením dynamického tempa pětiletých plánů výstavby a přestavby národního hospodářství. Tak zvaná pětiletka, zakládající se na bázi centrálního plánování, omezující svobodný ekonomický vývoj ve smyslu nabídky a poptávky, nezohledňovala reálné potřeby trhu a lidí. Prvnímu pětiletému plánu předcházela v letech 1947-1948 takzvaná dvouletka „2M,“ plán na zvelebení obcí a okresů. V letech 1949-1953 se tedy uskutečnil první hospodářský pětiletý plán „5M,“ což znamenalo, že na povznesení a zkrášlení obcí a okresů bylo uvolněno pět miliard Kčs. Akce „5M“ zahrnovala práce pozemní, zejména úpravy silnic a cest, práce vodohospodářské, zemní a zemědělské, které slouží ke zlepšení stavu obce a okresu a budou sloužit obecnému užívání. Ve zprávě o akci „5M“ se píše, „*Účelem akce je zvykat občanstvo na nezištnou dobrovolnou práci ve prospěch obce.*“¹³³ Již po druhém roce první pětiletky se, konkrétně zde v České Lípě, dostavily viditelné úspěchy, například renovace Mánesovy ulice, zřízení veřejných záchodků, úprava terénu pro výstavní síň před kinem, zalesnění a výsadba ovocných stromků.

V tomtéž roce 1950 Rudolf Štych vytvořil Podrobný územní plán města České Lípy. Projektant však inklinoval k radikálním metodám přestavby a výstavby okresního města. V zápisu z 2. února 1951 o projednání Podrobného územního plánu města České Lípy se naléhavě ozval zástupce Státního památkového úřadu v Praze: „...*toto město vzniklo jako důležité hospodářské a správní středisko, jehož historický růst je dosud intaktně dokumentován městským jádrem v mezích středověkého hrazeného založení, dále pak například obvod berkovského zámku, ..., je třeba klást důraz na nezbytnost zachování původní dispozice městského půdorysu, zejména v historickém jádře města, kde trvá Státní památkový úřad na zachování původní uliční sítě a všech stavebních čar. Nelze připustit eventuelní zamýšlené průlomky neb rozšíření komunikací z náměstí Dr. E. Beneše. Dále upozorňuje na to,*

aby při budoucí výstavbě města bylo dbáno zachování vžitého měřítka výškového a zachování celkové siluety města.“ Ulice na náměstí si naštěstí zachovaly původní rozměr, avšak jedinečná památka České Lípy, vodní hrad, byl zničen. V Průvodní zprávě ke Směrnému územnímu plánu města České Lípy z roku 1962 se jeho tvůrce Vladimír Syrovátka vyslovuje o Štychově Podrobném územním plánu v globálu kladně. Uvádí, že v hlavních zásadách Podrobného územního plánu „... příznivě ovlivnil stavební rozvoj města a je cenným podkladem pro další fáze územní přípravy.“¹³⁴

Městský plán výstavby se i v padesátých letech zaměřil na palčivou otázku bydlení. Od přelomu čtyřicátých a padesátých let se v československé stavební struktuře celoplošně prosadila sídlištní koncepce typizovaných obytných domů. Stavební výroba rezignovala na výstavbu objektů pomocí klasických stavebních systémů a koncentrovala se na *"nové progresivní a ekonomicky efektivní"* stavební technologie. Z toho vzešly revoluční konstrukční panelové soustavy. V roce 1948 byl založen Typizační a normalizační ústav národní podnik ČSSZ, a Československé stavební závody národní podnik PA-100, Stavoprojekt. Tyto formace, opírající se o jednotný postup, typizaci, prefabrikaci, zprůmyslnění stavebnictví a všeobecnou ekonomičnost, nejen finanční, ale i ve smyslu prostorové úspornosti, ovládly tehdejší nabídku a poptávku. Chybou by však bylo hodnotit urbanistické celky postavené na různých místech státu podle jednotného řádu. V individuálních urbanistických komplexech se často projevovaly atypické lokálně zbarvené odchylky. Navíc se typologie bytových domů se postupem času rozvíjela a měnila. Pro jakési okamžité bydlení pro lid byly od počátečních padesátých let stavěny tak zvané dvouletkové domy založené na exteriérovém i interiérovém minimalismu, zakládajícím si na životním postoji a stylu *„asketického puritanismu.“*¹³⁵ Pro větší množství rodin firma Stavoprojekt Liberec postavila takovéto typové nájemní domy na hlavních komunikačních tepnách na hranicích městské aglomerace České Lípy. Vzácně se dostalo i na výstavbu menší skupinky rodinných domů. Slušný úvodní vstup od hlavního vlakového nádraží směrem do centra České Lípy dobře tlumočil blok obytných domů z padesátých let postavených v Hrnčířském předměstí. Tyto novodobé nájemní domy se poměrně vhodně synchronizovaly s obytnou předválečnou zástavbou této městské čtvrti.

Konečně v padesátých letech Česká Lípa, alespoň z části, řešila viditelnou potřebu výstavby veřejných staveb určených pro poskytování služeb občanům. Do

popředí vystoupila potřeba dostatečného školského zázemí a nově též zájem o sportovní vyžití. Stávající vzdělávací instituce byly rozšiřovány přístavbami a vnitřními adaptacemi. Ve výhledovém plánu z roku 1957 se objevil požadavek výstavby průmyslové školy. Tento úkol nedošel splnění, ale budovu průmyslové školy ze závěru 19. století v Havlíčkově ulici adaptoval v padesátých letech liberecký Stavoprojekt. Sportovní záležitosti byly svěřeny architektu Boháčovi z Liberce, který v roce 1954 zpracoval generální plán pro výstavbu sportovního stadionu v České Lípě. Městský národní výbor Česká Lípa požadavek na vypracování tohoto plánu zadal v roce 1952, později však tuto objednávku stornoval. Stavba sportovního areálu se uskutečnila až roku 1958. Rozvíjející se socialistické město vyžadovalo také rozšíření obchodní sítě. Prodejní infrastruktura v centru Lípy byla na začátku padesátých let označena, jakožto nedostačující. Tři obchodní domy Jiskra a padesát prodejen podniku Pramen existovaly pouze v okrajových městských částech. Jádru města z obchodního hlediska bylo již zastaralé. Teprve 10. prosince 1957 liberecký obchod drobným spotřebním zbožím otevřel svou novou prodejnu bižuterie na Gottwaldově třídě.¹³⁶ Bohužel ani v průběhu padesátých let město neobnovilo myšlenku zbudovat novou nemocnici. Provizoriem se stala v roce 1956 přístavba dvou křídel lůžkové části interního pavilonu a dvou operačních sálů v nemocničním areálu Pod Holým vrchem.

Vědecký zájem, ale také touhu po příjemném venkovním prostředí uprostřed zeleně dokumentují snahy místního okrašlovacího spolku. Ten, počínaje padesátými lety, prováděl výsadbu rozmanitých druhů rostlin na nezastavěném pozemku vrchu Hůrka u České Lípy. Dle plánu zde mělo být během tří let vysázeno na 3000 rozdílných květin, keřů a stromů, určených zejména ke studijním účelům.¹³⁷ Českolipáci taktéž dychtili po přívětivém klidném koutu přírody v centru města. V roce 1950 Plánovací komise uchystala po vzoru sovětských parků upravit a dokončit Park kultury a oddechu při železnici mezi ulicemi Arbesovou, Havlíčkovou a Slovankou.¹³⁸ Tato zelená zóna města, dřívější hřiště pro mládež, byla vybudována v roce 1891, coby největší cvičební prostor státu.¹³⁹

Rekonstrukcí parku se zabýval jeden z nejznámějších prvorepublikových zahradních architektů Josef Kumpán (*23.12.1885 v Mladé Boleslavi- †9.5.1961 v Praze)¹⁴⁰ v období 1949-1954. Tento prestižní zahradní architekt, absolvent zahradnické školy v Lednici, vynikl jako vedoucí architekt královské botanické zahrady v Berlíně. Praktikoval také v Hamburku a v Paříži. Po návratu do vlasti roku

1919 se usadil v Praze, kde si otevřel svou vlastní projekční kancelář.¹⁴¹ Rejstřík jeho specializace zahrnuje na tisíc položek projektů zahrad, veřejných sadů, parků a hřbitovů. V časech metamorfózy parku zde přibyl nízký podlouhlý objekt určený k výletním a společenským akcím. Stavení pojímalo letní divadlo, restauraci a taneční parket v sálu z lehké konstrukce.¹⁴² Navíc tu působili pionýři. V pozdějších letech park roztříštila výstavba školního internátu v letech 1957-1961 a v severní části zřízení školního fotbalového hřiště. Zábavní budova už dnes neexistuje.

8.2 Obytné budovy

Začněme s rozbohem kompozičních celků i jednotlivin městské obytné zástavby let padesátých. Nejaktivnějším stavebníkem bytových jednotek sledované doby byl silný závod Vagónka Tatra Česká Lípa, v roce 1946 navštívený Klementem Gottwaldem. Pro své zaměstnance nechal vystavět skupinu **devíti rodinných domků typu T40E/50 v Husově ulici** [44, 44a] v českolipské lokalitě Svárov. Stavební povolení pro výstavbu bylo uděleno v roce 1950 a již následující rok v listopadu se sem nastěhovaly čtyřčlenné rodiny. Závod domy předal bytové správě města. Vnitřní, téměř čtvercové půdorysné dispozici o přibližné rozloze 50 m² vévodila největší místnost obývacího pokoje, k němu se připojovala ložnice, koupelna a předsíň se spíží [44b]. Výstavba domů podélného půdorysu druhé etapy byla rozšířena o komoru a další ložnici. V obývacích pokojích byl zároveň zřízen kuchyňský kout. Do příbytků se vcházelo z jižní strany ze zápraží. Stavby se sedlovým krovem byly zdviženy na kamenných, nebo betonových základech. Stěny a interiérové příčky měly cihlovou výztuž. Okenní a dveřní překlady byly zhotoveny ze železobetonových prefabrikátů. Stropy v přízemí byly dřevěné trámové. Každý domek vlastnil svou žumpu. Nepoctivá práce stavbařů však zapříčinila, že se nedlouho po dostavbě začaly projevovat stavební nedostatky. Z důvodu nutných četných oprav byly domky převedeny do vlastnictví nájemníků. Ve srovnání s rodinnými domy meziválečné periody ve čtvrti Slovanka socialistická výstavba těchto domků vyznívá poněkud trpce.

Vagónka Tatra si pro své pracující vyhlédla výraznou ulici činžovních domů, založenou již počátkem dvacátých let dvacátého století, **třidu generála Svobody**. Zde blízko řadových dvouletkových domů, tak zvaného trojdomu typu T12 z roku 1951 z projekční kanceláře libereckého Stavoprojektu, dala v letech 1958-1959

vzniknout **dvaceti čtyřem bytovým jednotkám** č. p. 881, 888, 902 [45] rovněž ve čtyřpodlažním trojdomu typu T13/52. Trojdům uvozoval třídu generála Svobody ze strany Smetanova nábřeží. Jeho střecha z pohledu od řeky Ploučnice měla tvar valbový. Vnitřní typizované železobetonové prefabrikované schodiště bylo opatřeno ocelovým zábradlím a bukovým leštěným madlem. Stavitelem pokračování uliční bytové zástavby se stal opět Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic Ústí nad Labem, středisko Liberec. Vedoucím projektantem byl Václav Bůžek. Zástavbu třídy generála Svobody a potažmo i celého Hrnčířského předměstí ocenil architekt Vladimír Syrovátka ve Směrném územním plánu České Lípy v roce 1962: „*Stavebně lze tuto část města považovat za takřka dokončenou a představuje jedinou dobrou ucelenou výstavbu s vyšší hustotou obydlí.*“¹⁴³

V rámci celostátní akce *6000 bytů*, vládou prohlášené dne 15. září 1953, v České Lípě mělo vyrůst **třicet bytových jednotek v ulici Na Nivách**, dvouposchoďový trojdům (osmnáct bytových jednotek) a dvojdům (dvanáct bytových jednotek) typu T13/52. *Akce 6000 bytů* měla zahrnovat výstavbu celkem dvě stě padesáti šesti bytových jednotek, z toho čtyřiceti dvou v České Lípě, třiceti v ulici Na Nivách a dvanácti ve vedlejší Hálkově ulici. Zastavovací plán zhotovil Josef Patrný ze Stavoprojektu Liberec v dubnu roku 1951. Patrný do studie začlenil typový dvojdům T12/50, který se ovšem do programu *akce 6000 bytů* nehodil. Proto byl zpracován libereckým inženýrem Ludvíkem Stoličným nový zastavovací plán. Výsledek akce se omezil na dva dvojdomy č. p. 1685, 1686 v ulici Na Nivách a č. p. 1683, 1684 v Hálkově ulici [46]. Nezbytnost každého domu představovaly zeleninové záhony, dětské hřiště a hospodářský dvorek. Dohotovené domy získaly povolení k užívání v roce 1956. Půdorysná řešení typových objektů vyjadřovala snahu vyhovět komfortnější úrovni bydlení, i přes maximální úspornost na materiálu. V jednotlivých poschodích se nalézaly dva byty, dvoupokojový a třípokojový, každý s přístupem na nevelký balkón. Plocha třípokojového bytu činila 80,17m² a plocha dvoupokojového bytu 60,85 m².¹⁴⁴ Menší odchylku od šedi homogenních typových budov si dovoluje barevné zdůraznění omítky okolo ostění vstupů, v supraportách, a v rámování oken. Stavebníkem byl OBKP Česká Lípa. Výstavbu měla na svědomí českolipská stavební správa n. p. Pozemních staveb Most.

Dvojdům typu T13/52 č. p. 1688 a 1689 o dvanácti bytových jednotkách v Hálkově ulici [47] projektoval roku 1953 inženýr Jaromír Vacek ze Stavoprojektu Liberec. Investorem byl Okresní národní výbor Česká Lípa.¹⁴⁵ Tato bytovka se od

ostatních uniformních homogenních typizovaných objektů lišila jednoduchým, avšak výrazným ornamentem užitým na fasádě ve schodišťových částech. Jakoby se zde nesměle hlásila žádost o určitý stupeň zkrášlení a individualizování sériově vyráběných obydlí pro lid.

Atypické varianty **dvou dvouletkových dvojdomů** stojí v ulici **generála Svobody** č. p. 1695 [48] z let 1954-1955 a na rohu **ulic Děčínské a Antonína Sovy** z let 1957-1958. Dohoda mezi investorem OBKP Česká Lípa a projekční složkou Stavoprojektem Liberec povolila použití zlepšeného typu staveb T13/52, který vyvinula liberecká projekční kancelář. Pro umístění dvoupatrových podsklepených domů bylo nejprve vybráno území na Nivách, nakonec vyhrála rozptýlená zástavba v různých městských částech. Finální atypické řešení s použitím typizovaných prvků dle typizačních zásad pojímalo osm dvoupokojových a čtyřpokojových bytových jednotek s kompletním příslušenstvím. Bytová dispozice zahrnovala obývací pokoj s balkónem, ložnici, kuchyň a lázeň. Obvodové zdivo i příčky byly postavené z cihel. Jednotlivá podlaží byla spojena montovanými železobetonovými pravotočivými schodišti s ocelovým typizovaným prefabrikovaným zábradlím. Venkovní balkóny s dekorativním výpletem zábradlí byly vyrobeny ze železobetonu, jakož i montované železobetonové prefabrikované stropy. Vedoucím projektantem dvanácti bytových jednotek v domě v proluce ulice generála Svobody byl architekt Vlastimil Krofta.¹⁴⁶ Architekt se zde přizpůsobil okolní činžovní zástavbě. Objekt výškou římsy navazoval na sousední dům č. p. 1425 a přizpůsobil se mu i úrovní hřebene střechy. Plochy obytných místností byly větší než u typů z důvodu kompletního využití celé plochy proluky. Architektonicky byl objekt vyřešen nenáročně. Přední pohled zdobily balkóny, jednoduché rámování oken, vysoký sokl a bohatší profilace nadokenních říms. Korunní prostá římsa byla prefabrikovaná. Druhý Kroftův dvouposchoďový atypický dům s byty pro svobodné zaujímá nárožní parcelu ulic Děčínské a Antonína Sovy.

Od vedoucího projektanta Vlastimila Krofta a zodpovědného projektanta Z. Kracíka pochází **šest bytových jednotek v typovém domě T13/52** č. p. 1696 v přední obytné ulici České Lípy, **generála Svobody** [49]. Byty si nechal v letech 1955-1956 vystavět národní podnik ČSAD Liberec.¹⁴⁷ Usazení budovy respektuje zastavovací plán I. stupně situačně i výškově. Dvoupatrový objekt sestává z jednořadové sekce a z části budovy nad průjezdem do vnitřního dvora se dvěma byty. Jako konstrukční systém se zde uplatňuje železobetonový monolitický skelet s výplňovým zdivem, zbytek stavby je cihelný, krov dřevěný. Dům je architektonicky

asimilován vzhledem k okolním poměrům sousední zástavby. Fasáda je vyvedena stavebně nenáročně, architektonicky jasně, jednoduše, avšak ne stroze a tvrdě. Členěný vlys, pod hlavní římsou a v partii nad průjezdem, s vloženými skleněnými železnobroderskými prefabrikáty, výtvarně změkčuje přísný vzhled typizované stavby. Vstupy zdůrazňují balkóny.

Další **obytné budovy typu T13/52** uvádím již jen ve zrychleném přehledu. V Ruské ulici mezi vilami v letech 1955-1956 vyrostly čtyři bytové jednotky. Objekt vystavěly Pozemní stavby Česká Lípa. V Kozákově ulici v letech 1956-1957 pro podnik ČKD přibylo dvanáct bytových jednotek navržených architektem Augustinem Šimůnkem ze Stavoprojektu Liberec. Konstruktivní výška podlaží měla 3,00 m. Vzhledem k této skutečnosti zde bylo užito prefabrikované schodiště z typu T22. Architektura si vizuálně ponechala tvářnost ulice, a to aplikací jednoduchého arkýře vynořujícího se z nárožní štítové části domu. Trojetážový podsklepený objekt o dvanácti bytových jednotkách 2+1 vyplnil v letech 1956-1957 proluku ve Vohradského ulici. Investorem byl Městský národní výbor Česká Lípa. Čtyři bytové jednotky ve dvoupodlažní stavbě typu T 13 byly vystavěny Stavoprojektem Liberec v ulici Jiřího z Poděbrad v letech 1956-1957 [50]. Hlavním architektem ateliéru byl v té době Augustin Šimůnek, vedoucím a zodpovědným projektantem této zakázky se stal Jaromír Vacek. Vybudování obytného domu pro národní podnik RLI Liberec zafinancoval podnik Energotrust Česká Lípa.¹⁴⁸ Tento bytový dům, ačkoliv se stavěl o rok později a jinou stavební organizací, spolu s objektem stejného typu v přilehlé Ruské ulici vytváří jakousi symbiózu. Aplikací geometrického dekoru na průčelní fasádě se domy odklánějí od strohé typizovanosti obytných budov. Myslím si, že tu zřetelně vystupuje snaha po určitém „zlidštění“ bytovek a též po zakomponování těchto dvou novostaveb do čtvrti secesních a prvorepublikových rodinných budov.

Honosnější obytný typizovaný dům č. p. 505, 506 pro Městský národní výbor Česká Lípa navrhnul Evžen Šebek ze Státního projektového ústavu pro výstavbu měst a vesnic v Ústí nad Labem, středisko Liberec, roku 1956 **na rohu ulic Děčínské a Nawkovy** [51]. Hlavním architektem ateliéru byl tehdy Karel Hubáček. Realizovanému projektu předcházela v roce 1955 varianta s jiným řešením oken v terasové části druhého patra, s jedním francouzským oknem a jedním oknem jednodílným. Dle vítězného návrhu se na terasu vcházelo ze dvou oken francouzských. Výstavba probíhala ve dvouletém období 1957-1958. V trojpodlažním podsklepeném objektu typu AT15 s valbovou střechou se nacházelo čtrnáct bytových

jednotek 3+1 a 2+1 [51a].¹⁴⁹ Druhé patro domu [51b] na západní straně obsahovalo prostornou terasu s ornamentálním výpletem zábradlí. Výhled z terasové strany byl obrácen do tehdejšího nezastavěného přírodního prostoru. V sedmdesátých letech byla vyhlídka značně pokažena panelovými vertikálami sídliště Holý vrch.

8.3 Veřejné budovy

Nyní je záhodno, po představení objektů obytných staveb, předvést realizace veřejného charakteru. Z přelomu čtyřicátých a padesátých let dvacátého století pochází projekt na adaptaci, nástavbu a přístavbu **Jiráskova divadla** [52, 52a] č. p. 219 sevřeného ulicemi Jiráskovou (dříve Grabengasse, tedy Příkopy) a Panskou (Herrengasse) v České Lípě (1949-1951) od českolipského architekta Františka Jirky. Divadlo v roce 1932 zaujalo pozici dřívější obytné budovy s hostincem jména Zum alten Saal, kterou roku 1923 koupil tělocvičný spolek Deutschen Turnverein.¹⁵⁰ Turneři po adaptacích sálu budovu využívali jako tělocvičnu. Od roku 1932 k objektu přibyla přístavba divadelního sálu od firmy Josef Schneider & Josef Knobloch, stavitelé v České Lípě, a českolipského stavitele Gustava Breite. Změny se týkaly rozšíření jeviště lichoběžníkovým výběžkem a zřízení malého sálu restaurace. Od té doby se stavebně v Jiráskově divadle již nic nezměnilo, a to až do dnešních dnů, neboť nový návrh pozdně funkcionalistického divadla nesplňoval dobové nazírání na architekturu dle programu socialistického realismu. Jirkův projekt byl haněn představiteli města pro „*nemožné architektonické pojetí budovy, které nelze nazvat architekturou*“ a vytýkaly se mu „*četné závady provozní, bezpečnostní i zdravotnické.*“¹⁵¹ Jiráskovo divadlo bylo Jirkou navrženo do volného prostranství. Symetricky komponovaná budova se měla skládat z trojosého vstupního komponentu, za níž spočíval objekt divadelního sálu zdviženého o část lóže. Postranní schodiště po obou stranách měla být odkryta prosklenou stěnou. K celku se pak měla družít nižší budova pomocná, schodiště herců a vyvýšený prostor pro provaziště. Z pozice architektonické i kulturně osvětové lze vyslovit lítost nad nešťastným rozhodnutím českolipského představenstva minulého režimu o osudu Jiráskova divadla.

Zastavovací plán pro **učňovský domov mládeže podniku Vagónka Tatra** [53], č. p. 1687 a přilehlých objektů v **Bendlově ulici** v České Lípě, zhotovený dne 31. ledna 1951 Eduardem Adamírou z Krajského návrhového střediska Liberec z Československých stavebních závodů PA-100, n. p. Stavoprojekt, byl vypracován ve

shodě s Podrobným územním plánem města České Lípy od Rudolfa Štycha. Realizovaný projekt typové stavby učňovského internátu typu T120-180 [54] s taškovou sedlovou střechou byl týmž autorem vyhotoven dne 7. července 1951. Stavba na půdorysu písmene L, postavená ještě v tomtéž roce, obsahovala tři složky, jednopatrovou provozní budovu s kanceláři, bytem správce, kuchyní a jídelnou, dále dvoupatrovou ložnicovou budovu a mezi nimi spojovací krček s hlavním portálem, vestibulem a schodištěm. V internátu nechyběla ani klubovna a izolační místnost. Směrem ke komunikaci Antonína Sovy byla navržena ještě další dvouposchoďová internátní budova taktéž pro ubytování 120 osob, ta však nebyla uskutečněna. Pozemek vyčleněný pro stavbu internátního areálu v padesátém prvním roce, dle reorganizace Podrobného územního plánu, předpokládal odsunutí stávající ulice Na Nivách severnějším směrem, a tudíž měl dosahovat větších rozměrů. Tímto přesunem by bylo docíleno uceleného bloku obytných domů. Do Adamírova zastavovacího plánu by se tak pohodlně vešla i výše zmíněná přístavba domova mládeže a navíc zamýšlené rozlehlé obytné dvoupatrové atypické domy s obchody v přízemí. Ulice Na Nivách ovšem zrušena nebyla, a proto projektované stavby zůstaly pouze na papíře. Projektant do komplexu členil i obytný jednopatrový dvojdům čerstvého nového typu T12 s šestnácti bytovými jednotkami, ale ani tento záměr nedošel zhmotnění. Internátní území kromě budov zahrnovalo hřiště, ovocný sad, besední kout, bazén a květinový parčík. Objekt se v následných letech stal sídlem Integrované střední školy. Dnes se zde nachází firma ALS Czech Republic, s. r. o.

Eduard Adamíra v zastavovacím plánu pro výstavbu internátních budov v roce 1951 načrtnul též kolonii **dvanácti obytných typových dvojdůmů T12** pro Vagónku Tatra po dvanácti bytových jednotkách, to je 144 bytových jednotek.¹⁵² Soubor budov semknul v území ohraničeném ulicemi Antonína Sovy, Zahradní, Hálkovou, Děčínskou (1948-1952 ulice Jiřího Dimitrova) a Heroutovou. V ulici Hálkově měly typové objekty navázat na stávající uniformní *Behelfsheimy* ze čtyřicátých let. Tímto stavebním vstupem by se komunikace sjednotila v jakousi první uzavřenou českolipskou sídlištní komunitu. Avšak ani tento záměr nebyl dokonale splněn. Z původně plánovaných dvanácti dvojdůmů se v roce 1951 v ulici Antonína Sovy postavily pouze dva objekty jednoduchých samostatných jednopatrových typových domů T12/52.

K nejvýraznějším stavebním akcím padesátých let v České Lípě náleží **rekonstrukce Průmyslové školy v Havlíčkově ulici č. p. 426 [55, 55a]**. Plán adaptace a přístavby v roce 1953 zhotovil Státní projektový ústav Liberec. Vedoucím projektantem byl tehdy mladý dvacetidevítiletý architekt Karel Hubáček a zodpovědným projektantem Jaromír Vacek. Projekt rozšíření bývalé Dívčí měšťanky v Havlíčkově ulici je jednou z prvních prací tohoto předního českého architekta poválečné periody. Rekonstrukce Průmyslové školy [55b, 55c, 55d], spočívající v prodloužení bočnic s novými třídami a dílnami a v přistavění samostatného objektu tělocvičny, byla provedena libereckými Pozemními stavbami v letech 1954-1957.¹⁵³ Přistavěné boční zdi školy, zastřešené valbou, citují původní dvoupatrové členění a historizující tvarosloví. Výškově souhlasná tělocvična s přízemními spojnicemi uzavírá v zadní části školský areál. Objekt tělocvičny v podstatných znacích respektuje starobylost novorenesanční instituce, avšak typizované prefabrikované detaily přiznávají tehdy moderní způsoby stavitelství. Na hlavním průčelí budovy se po renovačním stavebním zásahu vyjímá znak technického školství prozrazující industriální zaměření ústavní výchovy.

V roce 1955 vznikl v plánovacím oddělení Státního projektového ústavu pro výstavbu měst a vesnic v Ústí nad Labem, středisku Liberec, projekt **přístavby základní osmileté školy v Partyzánské ulici na Svárově [56]** č. p. 1053 v České Lípě. Přístavbu objednanou Okresním národním výborem Česká Lípa navrhl architekt Karl Winter. Stavební práce započaly v roce 1957 a skončily rok následující, 1958. Přistavěná dvoupatrová část se sedlovou střechou byla založena na železobetonovém roštu. Korpus tvořilo cihlové zdivo, na němž se z vnějšku vyjímala břízolitová omítka. Betonové stupně schodiště s teracovým povrchem byly uloženy na železobetonové desce. Monolitické stropy byly vytvořeny ze železobetonu. Výměra činila 220 m². K novému učebnovému úseku přináležela ještě kotelna s plochou střechou.

IX. Architektura České Lípy v letech 1960-1970

9.1 Úvod

Po šedi provincionalismu, davovém uniformním nasazení stavebních podniků bez individuálních vstupů volajících po hodnotné architektuře, narůstá v šedesátých letech v Československu potřeba vývojové kontinuity, respektive návratu do úspěšných let před stalinovským diktátem, představovaných funkcionalistickým fenoménem a jeho následným evolučním posunem. Šlo tedy o to, jakousi eliminací projekční éry let padesátých navázat na modernistické principy předválečného intervalu, neboť to byla zlatá doba československé architektury. V šedesátých letech, v letech politického uvolnění, na světlo vystupují osoby značných kvalit, konkrétně mezi architektonickými osobnostmi musím zmínit funkcionalisty Františka Mariu Černého či Václava Hliského, mladší architektky Věru Machoninovou a Vladimíra Machonina, Karla Pragera nebo Karla Filsaka, žáky funkcionalistů Miroslava Masáka, Jana Bočana a zejména uskupení kolem Karla Hubáčka v liberecké pobočce projektového ústavu Stavoprojektu, která se později od roku 1968 osamostatnila jako Sial, Sdružení inženýrů a architektů Liberecka. První impuls pro zmrtvýchvstání československé architektury udala realizace československého pavilonu na EXPO 58 v Bruselu od Františka Cubra, Josefa Hrubého a Zdeňka Pokorného popírající zásady sorely a korespondující se současnými proudy světové architektury.

Českou Lípu naneštěstí tyto probouzející se kosmopolitní trendy minuly. To ovšem neznamená, že městský orgán Okresní národní výbor byl neaktivní ve stavební expanzi města. V roce 1960 se Česká Lípa při územní reorganizaci obohatila o přilehlé obce Dubici, Ladu a Starou Lípu. Na prahu šedesátých let město čítalo zatím pouhých 14 312 obyvatel. Původní Směrný územní plán z roku 1950 od Rudolfa Štycha již byl překonán nejen z hlediska urbanisticky technického, ale obzvláště z hlediska politicko-společenského. Na počátku nového desetiletí, v roce 1962 architekt Vladimír Syrovátka z libereckého Stavoprojektu zpracoval nový Směrný územní plán České Lípy. A to jednak kvůli stávající bezmyšlenkové kompoziční sounáležitosti jednotlivých stavebních komponentů, jednak z důvodu nedostačující kapacity staveb veřejných i soukromých, obytných. Syrovátka jako základ prostorové kompozice města a též místo rozšíření obytné zóny České Lípy určil severní historickou městskou část. Z geologického hlediska, dle kolektivu

pracovníků dr. Quida Záruby a RNDr. Jana Fencla z roku 1949, pro vhodnou zástavbu nejlépe vyhovovalo předměstí Na Slovance a obě strany ulice Děčínské. Příznivou lokalitu pro stavbu rodinných domů představoval jižní svah a úpatí návrší kopce Hůrky. Důtklivě ve Směrném územním plánu bylo upozorněno na nepřiměřenou architektonickou výbavu kulturně osvětových institucí, zdravotnických celků, objektů veřejného stravování a ubytování, školského zázemí, sportovišť a zařízení občanské vybavenosti, zejména výstavbu autobusového nádraží. V otázce bytové struktury byly řešeny plochy pro výstavbu bytových jednotek typu T 0B Na Slovance. Syrovátko vystoupil proti zbudování vícepatrových domů v historickém jádru. Zdůraznil potřebu rozšíření přírodních pásem města i za cenu porušení historického půdorysu, především Stalinových sadů, a asanaci příliš husté českolipské zástavby, zvláště otevřením jižní části hlavního náměstí. Tím by vznikly odpovídající zelené oblasti. Zeleň z údolím vodního toku Ploučnice by se tak dostala do samého srdce města. Stalo se. V letech 1964-1970 byly demolovány objekty č. p. 722-729 na Gottwaldově třídě, č. p. 274-280 v Sokolské ulici a objekty ve směru z náměstí na Nový Bor.¹⁵⁴ Nový Směrný územní plán navrhoval též přeložit severojižní státní silnici I. třídy (Praha- Nový Bor) k východnímu okraji města, zatímco západovýchodní silniční průtah měl vést údolím řeky Ploučnice, taktéž mimo náměstí. Tím se měl celý prostor středu města zklidnit a uvolnit pro pěší. Projektantovo doporučení se týkalo rovněž obchodního úseku, upřednostnil ve městě zbudování centrálního nákupního střediska a vůbec celkový růst sítě prodejen diferenční specializace pro pohodlnější život moderního člověka. Plán byl schválen v roce 1963.

Největší stavební akce města ve sledované době se týkaly výstavby panelového sídliště Slovanka, rozšíření prosperujících průmyslových závodů národního podniku Vagónky Tatry a národního podniku Náradí a v roce 1967 schváleného programu na územní řešení přestavby středu města. Zajímavým počinem (a myslím, že v České Lípě šedesátých let i počinem nejkvalitnějším, přibližujícím se novému nazírání na architekturu, ale pouze v kresebné podobě) byl plán libereckého Stavoprojektu zbudovat atypickou samoobsluhu v Mánesově ulici. Na budově by se uplatnily moderní materiály ve velkých plochách a výrazné šikminy.

9.2 Obytné budovy

Komplexní výstavba budov určených k bytovým účelům se již na počátku šedesátých let rozvíjela poměrně dynamickým tempem, a to celostátně. V tomto desetiletém údobí se město Česká Lípa rozšířilo o první panelové sídliště Slovanku, ohraničené okrajovou vilovou zástavbou v Kovářově a Heroutově ulici a severně ulicí Děčínskou. V případě druhého sídliště Pod Holým vrchem z roku 1969 vzešel pouze podrobný územní plán. Obě tato sídliště, jakožto enkláva družstevních bytů s kompletní občanskou vybaveností, se etablovala již v minulosti (od dvacátých let) výstavbou rodinných vilek. Tyto rodinné domy dnes tvoří jakýsi předstupeň sídlištních celků, které se za těmito povětšinou jednopodlažními objekty tyčí v závratných výškách (až dvanáctipatrových) vysoko nad nimi i nad celým městem. V prvních dvou poválečných desetiletích se na území České Lípy stavěly jednotlivé cihelné, ale již typizované obytné domy soliterně v rozptýlu. Vyhlednuté pozemky pro nová sídliště, stavěná tak zvanou komplexní bytovou výstavbou, se vyznačovaly zelenými loukami jako stvořenými pro moderní idylické socialistické žití. Předurčené lokality souhlasily s požadavky starého směrného územního plánu z roku 1962. Díky převratnému konstrukčnímu systému z panelových stěn mohla města v krátkém čase masově řešit bytovou nouzi. Nutno dodat, že konkrétně Česká Lípa se tohoto stylu stavění bytových jednotek nadšeně chopila na dlouhých třicet let, neboť jedny z posledních výškových typových panelových domů se budovaly ještě v devadesátých letech. Nový typ panelových domů, jejichž výroba započala v roce 1962, byl konstrukčně zlepšeným typem prvních zlínských paneláků řady G. Tektonická soustava byla založena na příčném nosném systému, což znamená, že „*v modulových vzdálenostech jsou v domech provedeny příčné nosné stěny z betonových panelů, na které jsou kolmo kladeny stropní panely.*“¹⁵⁵ Představiteli této nové vnitřní struktury se staly celomontované panelové domy typu T 06 B z prvků rozponu 360 cm, se skladebnou výškou podlaží 280 cm, s dvouramenným schodištěm s mezipodestou a v převážné většině s vloženou výtahovou šachtou. Tento nový typ se ihned po uvedení do stavebnictví v širokém zastoupení zavedl i v České Lípě.

První věžové panelové domy typu T 06 B a T 08 B vznikly na sídlišti Slovanka [57, 57a] pro 4180 obyvatel v letech 1965-1967 ve třech etapách výstavby. Generálním projektantem byl Krajský projektový ústav Ústí nad Labem s vedoucím projektantem architektem Pavlem Švancerem a zodpovědným projektantem J.

Hlavatým, středisko Liberec, generálním dodavatelem Pozemní stavby, národní podnik Liberec. Ústředním investorem byl Severočeský krajský národní výbor Ústí nad Labem a přímým investorem Krajský investorský ústav Ústí nad Labem, středisko Liberec. Pro vypracování investičního úkolu posloužily následující podklady: Výhledový plán bytové výstavby v České Lípě, Investiční úkol na výstavbě sídliště Slovanka Okresního investorského útvaru v České Lípě z roku 1961, Zastavovací studie sídliště Slovanka, Krajský projektový ústav, středisko v Liberci z roku 1961, Územní rozhodnutí pro výstavbu sídliště Slovanka z února 1961 a Rozšíření územního rozhodnutí o další území pro výstavbu sídliště Slovanka z března 1963. V rámci I. etapy bylo do konce roku 1965 postaveno deset obytných objektů o celkovém počtu 360 bytových jednotek.¹⁵⁶

Původní zastavovací studie navrhovala při nově budované středové komunikaci Železničářské čtyři věžové desetipodlažní domy, myšlené jakožto hlavní architektonické dominanty celého sídliště. Tato zásada nejvyšších objektů umístěných ve středu sídlištního areálu zůstala zachována. Změněn byl pouze počet podlaží, původně navrhovaných deset etáží vzrostlo na dvanáct. Upraveno bylo dále situování objektů (řadové domy, areál školy). Ve II. etapě byly vystavěny čtyři výše zmíněné dvanáctipodlažní věžové domy dle opakovaného projektu typu Tanvald. Typ Tanvald obsahoval pět bytů na jednom podlaží. Pro léta 1965-1966 byl výrobně zajištěn prefabrikáty i nezbytným jeřábem pro montáž, typu MB 40. Každý věžák měl jedno podlaží technické a jedenáct podlaží obytných. V obytných podlažích bylo zřízeno padesát pět bytových jednotek: jedenáct garsoniér (devět bytových jednotek I. a II. kategorie), dvacet dva byty 1+2 pokoje (dvacet bytových jednotek I. a III. kategorie), dvacet dva byty 1+3 pokoje (dvacet bytových jednotek IV. kategorie). Celková obytná plocha pěti bytů na podlaží činila 189,10 m². Bytové jednotky měly typizovaná bytová jádra B 2 – GA, garsoniéry pak sprchové kouty B 2 – GB.¹⁵⁷ Fasádu charakterizovala členitost pomocí lodžii.

Hlavním záměrem bylo vytvořit výškový kontrast k pravidelně rozmístěným objektům čtyřpodlažní zástavby. Městský architekt Václav Šuk ve svém článku Znáte naše sídliště? Slovanka- první českolipské sídliště, uveřejněném v regionálním měsíčníku *Zpravodaj. Česká Lípa*, dodává, že ona skupina věžových obytných domů v lidech vzbuzovala nedůvěru, strach a závratě,¹⁵⁸ neboť si nedokázali představit bydlet v horních patrech těchto českolipských „mrakodrapů“. Nižší, zato však delší obytný panelový blok typu T 06 B se rozprostírá ve stěžejní ulici sídliště Slovanky,

v ulici Železničářské. Dohotověn byl roku 1968, kdy se sem nastěhovalo 184 nájemníků družstevních majitelů bytů. Svého času si držel prvenství největší obytné jednotky českolipského okresu. Vzhledem ke svým rozměrům si tento osmipodlažní objekt vysloužil od veřejnosti pojmenování Parlament. Městský architekt Václav Šuk ve studijním úkolu Koncepce ideově umělecké výzdoby města z roku 1983 kriticky zhodnotil toto nejstarší českolipské sídliště: „*Sídliště Slovanka je svým výrazem poplatné době svého vzniku ve městě na okraji zájmů vyšších orgánů. Navazuje na původní okrajovou zástavbu rodinných domků na dřívějším severozápadním okraji města, je nesourodým organismem nízkopodlažních a výškových obytných domů. V současné době se teprve dokončuje v akcích Z prováděná výstavba základního občanského vybavení. Předností sídliště je vzrostlá zeleň, do níž bylo vhodným způsobem zakomponováno zdravotní středisko.*“¹⁵⁹

9.3 Veřejné budovy

V roce 1959 se město zmožilo na řešení neuspokojivé situace chybějících prostor pro zdravotnické účely. Tvůrcem stavebních plánů pro novou českolipskou **polikliniku a dětské oddělení** č. p. 821 [58, 58a, 58b, 58c] se stal inženýr. K. Ptáček. Pro staveniště bylo vybráno místo v téměř 13 metrů dlouhé proluce mezi budovou Okresního ústavu národního zdraví a dvoupatrovým domem v **Bulharské ulici**. Ptáček dvouposchoďovou budovu se sedlovou střechou navrhl jako trojtakt se střední chodbou se zvýšeným přízemím. Schodiště bylo vyrobeno ze železobetonu, monolitické, stropy z prefanosičů a škvárobetonových vložek. Železobetonové konstrukce ze železobetonové základové desky a monolitického schodiště vypracovala Průmyslová škola stavební v Liberci.¹⁶⁰

Pro zoufalý nedostatek prodejen se smíšeným zbožím v Hrnčířském předměstí byla architektem Jiřím Svobodou ze Stavoprojektu Liberec vyprojektována v prvním čtvrtletí roku 1960 **samoobsluha v Mánesově ulici** [59, 59a, 59b, 59c]. Stavebníkem měl být Okresní investorský útvar Liberec. Vzhledem k vlhkému podloží tohoto území měla být prodejna založena na armovaných prazích s podélnými nosnými zdmi a lehkými ocelovými nosníky, světlosti 12 m.¹⁶¹ Samoobsluha byla ve stavebním plánu projektována jako přízemní budova na téměř čtvercovém půdorysu [59d]. Před objektem byl vytvořen kruhový prostor 12 x 3 m. Samoobsluha měla vyplnit proluku mezi nově navrženými bytovkami, ovšem ne řadovým zastavěním,

nýbrž samostatným situováním volně v zeleni. Severozápadní strana by skýtala pohled na zasklenou ocelovou stěnu s pravými a levými dveřmi. Konstrukce stěny byla navržena v modulu 3 metrů. Stavbě by chyběly výlohy, avšak celoprosklená stěna by zákazníkům umožňovala dostatečný pohled do interiéru prodejny. Prodejní prostor měl mít rozlohu 210 m² o výšce 300- 460 cm s viditelným podhledem a ocelovými vazníky.¹⁶² Kubus prodejny by se směrem od hlavního vstupu mírně šikmil. Nosné zdi by byly přiznány jak objemově, tak i barevným zvýrazněním (světlou červenou). Mezi stavebními materiály by se zde uplatnily beton, dřevěné dveře, ocelová okna, střecha z likusových desek a mozaiková dlažba. Bohužel jsem nedohledala informaci, proč se samoobsluha nepostavila.

Žádost o výstavbu autobusového nádraží v České Lípě byla již v padesátých letech zamítnuta vzhledem k omezeným investičním přídělům. Počátkem let šedesátých se podnik ČSAD zmohl pouze na stavbu provizorní nocovny typu montované **sovětské přízemní chaty 3KM-35** [60, 60a] s podkrovím a vrátnice typu montované chaty CU 205 ve **Svárovské ulici**. Tyto dřevěné typizované objekty byly vystavěny v krátkém čase roku 1961. Základy a nadezdívku provedl Okresní stavební podnik Nový Bor, vlastní montáž dílců obou staveb vykonal investor svépomocí. S výstavbou autobusového nádraží se poté ještě dlouhá léta vyčkávalo.

V roce 1964 závod ČSAD Česká Lípa zamýšlel vystavět nové potřebné budovy. Tento plán byl rozvržen do období mezi léty 1965- 1967. Zadávací projekt provedl Inženýr Rašovský z Dopravoprojektu Bratislava, závod Brno. Jako prováděcí podnik byl navržen Pozemní stavby národní podnik Liberec. V návrhu se počítalo s provozovnou **ČSAD** [61], **provozní budovou**, čerpací stanicí, garážemi, kotelnou a budovou dispečerů, to vše na **Děčínské ulici**. Nejdůležitější objekt, provozní budova č. p. 1762 o obdélné půdorysné dispozici stojí na křižovatce státní silnice Děčínské a místní komunikace Zahradní. Vstupní vestibul s výraznou římsou, podepřenou dvěma subtilními sloupy a hlásající název podniku ČSAD, pojímal místnost vrátného a píchací hodiny pro zaměstnance. Každé ze dvou pater stavby v základním rozvrhu definovala středová hala, z níž se proud pracovníků rozděloval do jednotlivých směrů. Mezipatrová komunikace byla zajištěna schodištěm umístěným uprostřed obdélné hmoty provozní budovy. V suterénu byly zřízeny šatny a sociální zařízení, v přízemí kanceláře, stejně jako i v prvním patře. Poslední druhé patro pod plochou střechou pojímalo nocležny pro jízdní personál, WC a naproti schodišti rudý koutek s knihovnou. K objektu se pojila ještě jednopodlažní jídelna (s kapacitou 378 osob)

se společenskou místností, rovněž na obdélném půdorysu. Cihelná budova spočívala na betonovém základu proloženém kameny. Ve vstupní hale, v suterénu a v přízemním podlaží byly vztyčeny železobetonové sloupy kruhového průměru. Na stavbě se uplatnily i prefabrikované architektonické prvky, jako nadokenní a naddveřní překlady a římsy, stropy, v jídelně staveništní prefabrikáty a samozřejmě veškerá schodiště. Osvětlení prostor obstaraly zářivky. Zdi z vnějšku krášlila šlechtěná břizolitová omítka a sokl poštoreské granule.¹⁶³ Nejvýraznějším prvkem fasády je bezesporu série velkých dvoudílných oken v každé etáži. Projekt však předkládal dvoupatrový rozvrh stavby. V konečném řešení se provozní budova objemově rozrostla o dvě další patra, celkové výškové pojetí stavby dosahovalo čtyř poschodí.

Na prahu šedesátých let začal v České Lípě stavebně i technologicky expandovat strojírenský průmysl. V tomto období industriální výrobě vévodil národní podnik **Vagónka Tatra** [62] Česká Lípa. Závod vyrábějící 1600 vagónů ročně sídlil na jižním okraji města. Tvořilo ho devět objektů: montážní hala propojená s mechanizačním střediskem a se sociálním přístavkem, plynová redukční stanice, sklad dřeva s truhlárnou, sklad barev, tryskána materiálu, řezárna materiálu, čistící komora. Nejvýznamnější část areálu, montážní hala, byla v první etapě nově vyprojektovaná v roce 1960. Vedoucí projektant ing. Jiří Šmejkal s kolektivem z Kovoprojekty Praha přestavěli stávající halu z konce čtyřicátých let. Původní hala, navzdory rozšiřující se výrobě, byla paradoxně zkrácena z 21 metrů na 18 metrů, neboť delší rozměr nevyhovoval montovanému prefabrikovanému železobetonovému stavebnímu modulu typu 18/12 m v provedení VT Poprad. Na repasování haly se uvolnilo devět milionů Kčs. Nová dvoulodní univerzální mechanicko-montážní hala měřila tedy na šířku 18 metrů a na délku 157 metrů (13 dílů á 12 m x 2 x 0,5 m dilatace).¹⁶⁴ Podlahy se třemi průběžnými kolejemi v každé lodi byly vylity z betonu. Zastavěná plocha haly činila 5652 m². K samotné hale se družil ještě sociální přístavek se suterénem pro kryt civilní obrany. Výstavba první etapy byla však nevhodná z hlediska úzké šířky výrobního prostoru, poněvadž toto pojetí nebylo pro výrobu vagónů optimální. Ve druhé etapě se výhledově počítalo s dokončením montážní haly rozšířením o další dvě lodě. Během celého sledovaného desetiletí byly vystavěny všechny složky závodu.

Školská situace se v České Lípě šedesátých let řešila následovně. I přes své značné rozměry byla v roce 1964 Základní **škola v Mánesově ulici rozšířena**

Okresním bytovým družstvem Česká Lípa- Dubice o samostatný přízemní typový objekt šesti učeben. Přístavbu projektoval Stanislav Hrkal.

Investor národní podnik Vagónka Tatra Česká Lípa pamatoval na ratolesti svých zaměstnanců a v roce 1962 generální opravou obytného domu v Dubické ulici zbudoval mateřskou školku.

Nejhodnotnější přínos šedesátých let ve výstavbě školských ústavů se nalézá v ulici Antonína Sovy. Zde, ve vrcholové části kopce odděleného od komunikace zelenou plochou, spočívá několik typových objektů tvořících celek pavilonové osmnáctitřídní **Základní devítileté školy na sídlišti Slovanka** č. p. 1795 [63, 63a]. Myšlenka vybudovat školu na prvním českolipském sídlišti Slovanka na zasedání Městský národní výbor zazněla již v roce 1963. Byl vytvořen projekt vyhovující celostátně platnému typovému podkladu pavilonových škol z roku 1961. Avšak pro navrhované místnosti pro nízký počet žactva nebyl přijat do výrobních a investičních plánů na rok 1964, ani na léta následující. Pro období 1967-1969 pro zastaralé provedení stávajícího plánu, byl vypracován nový projekt pro 720 žáků, který zpracoval Krajský projektový ústav Ústí nad Labem, středisko Liberec, v čele s architektem Václavem Bůžkem v červnu roku 1966. Ústředním investorem se stal Severočeský krajský národní výbor Ústí nad Labem, investorem byl Krajský investiční ústav Ústí nad Labem, středisko Liberec, a generálním dodavatelem Pozemní stavby Liberec- STAS Česká Lípa. Celkové investiční náklady představovaly 6 249 500 Kčs. Stavební plány předložily návrhy na dvoupodlažní objekt učeben pro 1.- 5. ročník, objekt tělovýchovy, objekt učeben pro 6.- 9. ročník s dílnami, objekt stravování a mimoškolní výchovy, sportovní hřiště, hřiště pro 1.- 5. ročník, letní shromažďovací prostor, vodní nádrž, pokusné školní záhony a přístřešek pro zahradní nářadí. Zahájení stavby bylo rozplánováno do dvouletkového období 1967-1969. Jednotlivé typové komponenty ve složení z jednopatrových pavilónů U2 [63b], SD2, T1, SMV3 a upraveného pavilónu MV2 [63c] dle nového pavilonového typu ZDŠ schváleného ministerstvem školství a kultury dne 31. března 1965, se vzájemně propojují komunikačními krytými prosklenými chodbami. Pavilony U2, SD2, MV2 byly navrženy jako dvoutrakt, tělovýchovný pavilón T1 jako jednotrakt a hospodářský pavilón SMV3 jako trojtrakt o dvou nadzemních a jednom podzemním podlaží. Autorem pavilónu SMV3, který vznikl v roce 1971 jako poslední, byl architekt Pavel Švancer, generální projektant sídliště Slovanka.¹⁶⁵

Architektonicky je škola pojata velmi jednoduše, přehledně. Její předností jsou spojovací zastřešené chodníky propojené s venkovním prostorem pouze velkoformátovými skly. Transparentní chodby, luxfery pokrytá tělocvična, hustá řada trojdílných oken učebnových pavilónů s obrovskou skleněnou výplní postranního schodiště prezentují nejen typovou rozmanitost dobové nabídky okenních výklenků, ale i snahu po rafinovaném vzhledu jinak uniformních staveb.

V roce 1968 Okresní národní výbor Česká Lípa vypsál projektový úkol na ideový návrh **přístavby ekonomické školy k průmyslové škole v Havlíčkově ulici** v České Lípě. Zakázka byla svěřena architektu Vladimíru Valouškovi z Krajského projektového ústavu Liberec. Jeho návrh představoval dvoupodlažní trojtraktový pavilón se středovou chodbou přistavený k budově Domova mládeže od architekta Jaromíra Vacka z téže liberecké architektonické organizace. Objekt orientovaný směr sever- jih byl projektován jako montovaný železobetonový skelet o rozměrech 600 x 600 cm s vloženým středním traktem 600 x 240 cm s veškerými typovými prvky. Konstruktivní výška podlaží dosahovala 360 cm. V přístavbě bylo zbudováno osm učeben a jedna laboratoř pro 240 žáků.

Rostoucí zájem o parkové zkrášlení českolipských městských zón se v letech šedesátých značně prohloubil. V roce 1969 se dle sovětského vzoru počal upravovat největší českolipský **městský park** [64] s rozlohou 9 hektarů, Sady pracujících. Historické počátky této příjemné lokality sahají do roku 1875. Tehdy se myšlenky vybudovat v Lípě park ujal místní okrašlovací spolek. Za projektanta byl zvolen vážený zahradní inspektor z Jizeří Johann Klimesch. Tento velmi invenční zahradní architekt zde z okrasných dřevin vytvářel působivé pohledy, scenérie, dálkové průhledy, dále vodní plochy a vodoteče. Postupem času, a zejména v poválečné době, byly sady znehodnoceny vysazováním a přesazováním druhově nevhodných dřevin do travnatých ploch, čímž se zakryly veškeré efektní průhledy, a taktéž i nedostatečná péče prostoru příliš neprosperovala. Park byl postupně již od svých začátků doplňován výraznými monumenty, jako Paudlerovým pomníkem, Lönsovým pomníkem, sbírkou hornin z okolí České Lípy, hudebním pavilónem, Mohauptovou kašnou (hudební skladatel místního významu), bustou Eduarda Šteffena (akademický malíř, jeden z prvních iniciátorů zakládání parku), pomníkem Franze Schmejkala (bývalý místní starosta a poslanec), židovským hřbitovem, kostelem církve československé či letním kinem. V roce 1969 architekt Jiří Novotný z Krajské organizace pro rozvoj a zavádění nové techniky v místním hospodářství

Severočeského kraje zhotovil studii na rekonstrukci sadových úprav. Následující rok 1970 byly zahájeny první rekonstrukční práce trvající do roku 1971.¹⁶⁶

Park svým rozsahem, členitým terénem, situováním, dlouhověkostí, složením dřevin (habry, platany, červené duby, vrby, červenolisté buky, Pančičovy smrky, tsugy, douglasky, černé borovice, duby zimní převislé, a tak dále) a architektonickým řešením náleží k cenným uměle vytvořeným přírodním lokalitám.

X. Architektura České Lípy v letech 1970-1990

10.1 Úvod

Sedmdesátá léta (období páté a šesté pětiletky) pro výstavbu, urbanismus, expanzi, ale i industriální produktivitu města České Lípy představovala zlatou éru. V tomto období byl vymyšlen již kompletní plán výstavby všech českolipských sídlišť. Paralelně s dokončováním rozestavěného sídliště Slovanka vznikala sídliště Holý Vrch, Kopeček, Střed I a II, Střelnice, sídliště Sever a započato bylo s výstavbou sídliště Špičák. Plánované sídliště, jehož budování bylo zahájeno v letech osmdesátých, se soustředilo do lokality Lada. Vedle panelových sídlišť se do popředí dostávaly i komornější privátní způsoby bydlení. Za prvé, rodinné domy řadové, rozložené do dlouhých linií tvořících celé ulice, a za druhé solitéry roztroušené po různých částech města, avšak zachovávající jistou vzájemnou sounáležitost. Tedy, typ rodinného domku se v tomto období začíná masivněji uplatňovat, avšak pouze v typizovaných unifikovaných podobách, nikoli v odlišném individuálním ztvárnění. Odpověď na otázku: „*Proč v tak krátkém časovém pásmu deseti let zde vyrostlo na tisíce nových bytů?*“ je nasnadě. Toto severočeské okresní město v sedmdesátých letech vyniklo jako jedno z nejznámějších center uranového průmyslu. Těžba uranu byla na Českolipsku zavedena již od roku 1966, avšak teprve v navazujícím desetiletí stoupl jeho význam, věhlas a s tím i související dostatek pracovních míst pro lidi. Jako doklad pro stvrzení cennosti této suroviny a následný davový příliv zaměstnaneckých sil do epicentra uranového průmyslu vystupuje rok 1975, kdy počet obyvatel vyšplhal ke dvaceti tisícům. Díky uranovému fenoménu přerostly nároky a úmysly plánovacího oddělení městského národního výboru v České Lípě v předimenzované utopistické konstrukty komunistických funkcionářů či spíše vizionářů. Z těchto megalomanských záměrů města vybírám plán výstavby mimořádně velkého sportovního areálu z roku 1970. Zahájení stavby sportoviště složeného ze stadionu, kryté zimní plochy, plaveckého bazénu a dalších sportovních zařízení se mělo uskutečnit v roce 1971. Tento obrovský komplex sportovních vyžití měl dle plánů města aspirovat na kandidáta místa pořádání budoucích olympijských her. Sen však zůstal pouhým snem.¹⁶⁷

Úkoly, které se zdařily, se zakládaly na reprezentaci komunistického režimu, uranové těžby a strmě se zvyšující životní úrovni města České Lípy. Symbolem

tehdejší politické propagace nejen celého města, ale i celého území Českolipska byla stavba důležitá i poměrně kvalitním architektonickým ztvárněním, budova Okresního výboru Komunistické strany Československa od Otakara Binara. Tímto vstupem do prozatím nepříliš zajímavého města sem začal proudit svěží vzduch tvůrčí práce architektonického libereckého ateliéru Sial. Další autorské projekty hodnotných občanských staveb od architektů z tohoto libereckého sdružení byly navrženy ještě v sedmdesátých letech, zrealizování se dočkaly v následujícím desetiletí. Souhrnně řečeno, důležité objekty z projekční kanceláře Sial, jimiž se toto okresní město pyšní dodnes, byly navrženy v období let 1970-1979. Šlo o projekty nákupního střediska *Uran* od Emila Příklad, základní devítileté školy na sídlišti Sever od Zdeňka Zavřela a Dalibora Vokáče a kulturního domu *Crystal* od Jiřího Suchomela.

Chloubou Lípy, jež však dosud nedoznal pochopení občanů města, byl a stále je nemocniční areál od významného představitele purismu Víta Obrtela z pražského Zdravoprojektu. Plánované akce vypsány již v letech sedmdesátých, ale přeložené z kapacitních příčin do let osmdesátých zahrnovaly výstavbu nového gymnázia, autobusového nádraží či telekomunikační budovy. Česká Lípa si mohla později dovolit postavit výše uvedené budovy, neboť tyto stavby byly začleněny do významného dokumentu Koncepce rozvoje města České Lípy. Ten zpracovala rada Okresního národního výboru v České Lípě koncem roku 1974. Schválen byl o rok později radou Severočeského krajského národního výboru.¹⁶⁸ Vedle Mostecká, Ústecká a Chomutovska Českolipsko vystoupilo jako jedna z oblastí severočeského kraje, jíž byla dána přednost v investiční výstavbě v následných pětiletých plánech.

Česká Lípa byla v roce 1974 ustavena sídelním centrem uranového průmyslu severočeské oblasti. Již od tohoto data se rozbíhaly průzkumné práce a rozborů tehdejšího stavu města a jeho okolí. Tyto sondy pak byly využity při sestavování nového územního plánu. Po schválení územních a hospodářských zásad k jeho vypracování v roce 1977 začali pracovat projektanti urbanistického střediska Stavoprojektu Liberec opět pod vedením architekta Vladimíra Syrovátky na novém územním řešení sídelního útvaru České Lípy. Podle tohoto dokumentu se okresní město mělo rozvíjet přibližně až do roku 1990. Nebývá příliš obvyklé, aby se autor územního plánu města stačil po tak krátké době vrátit k aktualizaci svých původních koncepčních záměrů. Hotové dílo bylo dokončeno v roce 1979.¹⁶⁹ Ovšem četné rozpory při posuzování vhodnosti jiného rozmístění určitých funkcí či zařízení občanské vybavenosti v novém návrhu odsunuly termín definitivního dokončení

směrného územního plánu na rok 1983.¹⁷⁰ Těžištěm centrální zóny města se přirozeně stalo historické jádro, jemuž byla v Syrovátkově práci věnována obzvláštní pozornost při posuzování vhodnosti nové zástavby a renovacích stávajících objektů, a to jak z architektonického hlediska, tak i z hlediska urbanistického. Po obvodu městské památkové zóny měl být vybudován vnitřní dopravní okruh vymezující rozsah pěšího pásma se zredukováním motorové dopravy. Objekty vyšší občanské vybavenosti projektant odsunul stranou od historického jádra, ponechal je však v jeho blízkém dosahu, při vodním toku řeky Ploučnice při Děčínské ulici. Pozornost si v územním plánu nového sídelního útvaru vydobyla individuální výstavba rodinných domů v České Lípě na úpatí sídliště Holý Vrch podél údolí Šporky a v lokalitě Hůrka a modernizace stávajícího bytového fondu a prodejen. Územními projekty sídliště Lada a Špičák II/2 a II/3 byla řešena komplexní bytová výstavba na severním okraji města. Podrobně bylo rovněž vyřešeno území Staré Lípy. Vlastní studii měl i centrální sportovní areál u řeky Ploučnice (tehdejší Tělovýchovná jednota Vagónka), včetně nových ploch na západ od trati Československých drah.¹⁷¹ V plánu byla dále zahrnuta výstavba základní devítileté školy na sídlišti Špičák, ubytovny se sto lůžky pro zdravotnický personál Okresního ústavu národního zdraví, domu pečovatelské služby se stopadesáti lůžky, nákupního střediska a domu služeb na sídlišti Sever, kulturního domu, krytého bazénu, komunikace I/9, odbavovací budovy Československé autobusové dopravy na autobusovém nádraží.¹⁷² Připravovala se též rozsáhlá přístavba a rekonstrukce Domu obuvi Baťa.

Syrovátkův směrný územní plán České Lípy v roce 1985 obdržel první místo v kategorii územního plánování v soutěži vyhlášené Federálním ministerstvem technického a investičního rozvoje společně s ministerstvem výstavby Československé republiky a Svazem architektů.¹⁷³ Souběžně s územním plánem sídelního útvaru Česká Lípa se zpracovával územní plán velkého územního celku Českolipska v Terplanu Praha. Česká Lípa tedy v rozmezí dvou desetiletí vynikla jako město velkých investic. Během tohoto relativně krátkého časového období svůj objem dokonce dvojnásobila.

Česká Lípa, v sedmdesátých letech velmi sebevědomé město, přistoupila počínaje rokem 1970 k náročné urbanistické přestavbě svého středu. Velkoplošnou asanací, navrženou Stavoprojektem Liberec a zahájenou v roce 1975, byly stavební správou Česká Lípa národním podnikem Vodohospodářské stavby Děčín¹⁷⁴

demolovány staré objekty v I. etapě v ulicích Mikovcově (č. p. 515, 518, 519), Klášterní (č. p. 465 až 479- celkem 13 objektů), Jana Roháče (č. p. 480, 481, 1555, 483 až 485, 428 až 440, dále 442- celkem 18 objektů). V Gottwaldově ulici byly pro výstavbu lokality D sídliště Střed II v roce 1977 v II. etapě asanace strženy objekty č. p. 865 až 887,¹⁷⁵ tedy celkem dvacet sedm maximálně dvoupodlažních, většinou nepodsklepených domů z cihelného zdiva, trémových stropů, sedlových střech s dřevěnými krovy.¹⁷⁶ Původní plán asanace byl v roce 1974 rozšířen zbořením vybraných budov v Havlíčkově ulici a na nábřeží Bedřicha Smetany od č. p. 885 až po č. p. 895, to znamená celkem sedmdesát sedm bytových jednotek. Uvolněný terén posloužil jako místo pro výstavbu sídliště Střed I a II. Zbudování tohoto sídliště, velmi nevybíravě usazeného mezi původní historickou zástavbu, svědčí o naprosté ignoraci k zásadám památkové péče. V neposlední řadě se též kompletně zničil panoramatický pohled na město.

Koncem čtvrté a začátkem páté pětiletky se připravovala výstavba druhého českolipského panelového sídliště Holý Vrch. I přes tuto skutečnost však v městě neutuchávalo drobné stavitelství rodinných domů, které si občané budovali sami zejména v oblastech Svárova a Ptačí louky, v rozptýlených skupinkách pak především v ulici Lípové, Lukostřelecké, Československé armády (bývalá třída generála Svobody), Dubické, Vohradského a v okrajových částech sídliště Slovanka a nově se zakládajícího sídliště Holý Vrch. O výstavbě rodinných domů na takzvané Ptačí louce se městský architekt Václav Šuk ve studijním úkolu *Koncepce ideově umělecké výzdoby města České Lípy* z roku 1983 vyslovil velmi nelibě, protože touto „nesmyslně připuštěnou chaotickou výstavbou rodinných domků“¹⁷⁷ se vážně narušil původní vyrovnaný ráz dříve samostatné oblasti Svárov.

10.2 Spolupráce Útvaru pro koncepci a koordinaci územního rozvoje města České Lípy s fakultou architektury Českého vysokého učení technického v Praze a s Výzkumným ústavem výstavby a architektury v Praze

Městský architekt Václav Šuk byl hlavním iniciátorem vzniku Útvaru pro koncepci a koordinaci územního rozvoje města České Lípy. Tato skupina samostatně, počínaje rokem 1978, prováděla územní přípravu a architektonickou službu ve městě a v přilehlých vesnicích. Šuk v *Českolipském nástupu* z roku 1983 přibližuje součinnost Útvaru s městským národním výborem v České Lípě: „*Vedení městského*

*národního výboru si tak vytvořilo pro svou potřebu vlastní samostatné pracovní uskupení, které by se stalo odborným partnerem pro projektové organizace, zpracovávající dokumentace pro okresní město, a které by sledovalo koncepčnost jeho rozvoje a pomáhalo koordinovat a dle situace dále rozpracovávat záměry předkládaných územně plánovacích dokumentací.*¹⁷⁸ Útvaru pro koncepci a koordinaci územního rozvoje města České Lípy náležela pouze poradní funkce, výkonnou mocí disponoval odbor výstavby. Skupina architektů kolem Šuka se starala sice o podružné, avšak velmi prospěšné záležitosti, kterým se nemohly či nechtěly věnovat oficiální velké projektové organizace, jako Stavoprojekt, Sportprojekt, Dopravoprojekt, a tak podobně. Tímto způsobem vznikly například ideové návrhy na organizaci území a dopravy před hlavním nádražím Československých drah a v okolí budoucího Prioru. Útvar se především zabýval okrajovými částmi města (Dobranov, Vlčí Důl, Lada, Stará Lípa, území mezi Kopečkem a Svárovem, a tak dále).¹⁷⁹

Svou pomoc ve výstavbě překotně se rozvíjejícího města Česká Lípa v roce 1980 nabídl Svaz architektů Československé republiky, jehož členové formou studijních úkolů řešili problémy, na něž projektové ústavy kapacitně nestačily. Vůbec poprvé se českolipskou problematikou zabíral Výzkumný ústav výstavby a architektury v Praze v čele s architektkou Alenou Mansfeldovou. Předmětem jeho první práce se stal rozbor a návrh občanské vybavenosti v jednotlivých časových etapách rozvoje okresního města do roku 1990.¹⁸⁰ Václav Šuk v *Českolipském nástupu* z roku 1980 poznamenává: „*V předložené práci se konstatuje, že jsou celkově poddimenzována školská zařízení, jejichž deficit je v současné době asi 45 procent podlažních ploch. Kvalitou a rozsahem i strukturou neodpovídají zařízení kulturní a osvětová. Ve městě je dostatek krytých tělovýchovných zařízení, zejména tělocvičen. K pokrytí deficitu by bylo třeba vybudovat přes 8000 m² tělocvičných zařízení. Obchodní síť odpovídá v současnosti pouze ze tří čtvrtin předepsanému standardu.*“¹⁸¹ Výzkumný ústav výstavby a architektury v Praze v roce 1978 spolu s Odborným pracovištěm pro životní prostředí severočeského kraje v Ústí nad Labem zpracoval studii řešení ochranných protihlukových a protiexhalačních pásem v okolí areálu Československých drah a Vagonky v České Lípě.

Další významná příležitost pro nové budování města se udála ve stejném čase. Šlo o pozoruhodnou a současně výhodnou dlouhodobější spolupráci města (zejména z finančního hlediska, bezplatně) a studentů z fakulty architektury pražského Českého vysokého učení technického, započatou v roce 1980. Součinnost mezi

oběma složkami fungovala v letech 1980-1987. Mladým budoucím architektům a urbanistům (samozřejmě pod vedením pedagogů) se tak naskytla ojedinělá příležitost podílet se na utváření nové tváře významného střediska uranového průmyslu, jakým tehdy Lípa skutečně byla. Již od počátku roku 1980 ulicemi města procházeli studenti v doprovodu vysokoškolských kantorů a seznamovali se co nejdůvěrněji s jeho aktuálním stavem. První studentskou práci, urbanistickou studii východního okraje města [65], zhotovil posluchač posledního ročníku katedry průmyslových staveb z fakulty architektury Suda pod odborným dohledem architektů Michala Hlaváčka a Tomáše Šenbergera. Suda předložil ideový návrh možného využití ploch mezi Ploučnicí a Chelčického ulicí pro rozšíření národního podniku Nářadí, Jednoty, Okresní organizace bytového hospodářství a nového závodu Mikov.¹⁸² Následných více než sto studijních úkolů pocházelo od studentstva katedry urbanismu, architektonické tvorby a teorie a vývoje architektury. Od začátku spolupráce s Českou Lípou vytvořili početnou skupinu projektů. Šuk v *Českolipském nástupu* z roku 1980 vyjmenovává nejdůležitější studie: „*Urbanistické řešení centrální části města, rekonstrukci historického jádra, po dvou variantách návrhy sídlišť Libchava a Hůrka, dvě pozoruhodná řešení přestavby sportovního areálu Vagónky, nové řešení sportovního areálu naproti nádraží Česká Lípa-město, dvě různá řešení domu potravin a studie zastřešení letního kina, včetně restauračního zařízení a podobně. Přestože projekt na nový kulturní dům je již hotov, vypracovali studenti na toto zajímavé staveniště pět objemových studií. Na programu pro mladé architektky byly projekty Lidové školy umění, Domov důchodců, Okresní knihovna, z urbanistických úloh přestavba částí historického jádra a detaily budoucích sídlišť.*“¹⁸³ V roce 1982 se do projektových prací zapojili i sami pedagogové. Ti zpracovali urbanistické studie Kvítkova, Dolní Libchavy, návrhy úprav okolí ruin vodního hradu a dokumentaci přístavby Domu obuvi v Berkově ulici.

V roce 1986 na novém obrazu České Lípy pracovalo už sedm architektů vysokoškoláků. Mezi nimi uvádím architektku Irenou Šaumanovou, autorku Výpravní budovy na autobusovém nádraží, a Luboše Patu, který se zabýval územím podél jihovýchodního úseku vnitřního městského okruhu a alternativním průběhem ulic Erbenovy a U synagogy [66]. Stejně jako architekti Václav Krejčí s Janou Kallmünzerovou navrhl Pata objekt pojišťovny a další zařízení občanského vybavení, včetně parkovacích míst.¹⁸⁴ Svými pracemi studenti pomáhali vyhledat optimální

řešení výstavby, úprav a dostaveb a pedagogové vyplnili mezeru v nedostatku kapacit u projektových ústavů v českolipském kraji.¹⁸⁵

Nejpodstatnější studie pocházela od kolektivu Architektonické služby Praha, vedeného architektkou Dagmar Rybářovou. Projektanti kolem Rybářové, Michal Hexner, Ladislav Kalivoda a Ivan Vorel, se zaměřili na proměnu jižního okraje historického jádra [67, 68], kam později přibyly nejvýraznější objekty nákupního střediska Uran, obchodního domu Prior a kulturního domu Crystal.¹⁸⁶ Řešení studie vycházelo ze Surovátkova územního plánu města. Ten však na dané území nahlížel pouze z hlediska funkčního využití ploch. „*Všechny objekty stávající i nově navržené jsou propojeny promyšlenými systémy motorové a pěší dopravy tak, že se z této části města stává jednotný fungující organismus, což je největší přínos studie*“.¹⁸⁷ Studie přestavby historického jádra byla v roce 1987 vystavena na mezinárodním bienále Interarch v bulharské Sofii. Jednu z hlavních cen obdržel za řešení centra nového Mostu architekt Václav Krejčí z Krajského projektového ústavu v Ústí nad Labem.¹⁸⁸ Krejčí společně s architektkou Janou Kallmünzerovou vytvořili nerealizovaný projekt budovy pobočky České pojišťovny v ulici U synagogy [69].

V rozsahu úkolu přestavby jižního okraje historického středu architekti Dagmar Rybářová a Ladislav Kalivoda zpracovali projekt na rekonstrukci a **přístavbu prodejny obuvi Baťa** č. p. 107 [70] v **Berkově ulici**. V roce 1986 bylo vydáno stavební povolení. Termín uskutečnění stavebních prací byl stanoven mezi roky 1988-1990. Objekt byl zařazen do akce Z. Akci financoval městský národní výbor Česká Lípa.¹⁸⁹ Přístavbě ustoupily domy původní městské zástavby č. p. 101-106. Na jižním okraji ulice byl prostor pro výstavbu omezen stopou gotické zdi, která zůstala při výstavbě zachována. Hmotovým řešením měl objekt navázat na starou zástavbu, stejně jako architektonickým členěním a detailem. Návrh dispozice odpovídal tehdejšímu požadavkům obchodu a způsobu prodeje, ale umožnil i určitou variabilitu podle eventuálních měnících se podmínek a potřeb v budoucnosti. Obdélná přístavba s Brandejsovou stavbou Domu obuvi utvořila jeden provozní celek.

Nosnou konstrukci dvoupodlažní plochostropé budovy tvořil montovaný skelet MS 71. Uvnitř na nosné prvky železobetonového skeletu byla usazena dvojice ocelová schodiště spojující přízemní jednolitý prodejní prostor se skladovými místnostmi prvního patra. Ocelovou konstrukci má i plynová kotelna na střeše obuvnické prodejny. Svým pojetím již postmoderně laděná přístavba obuvi byla jistě navržena s ohledem na sjednocení jižního úpatí historického jádra s tehdy již postaveným

nákupním střediskem *Uran*. S Přikrylovým obchodním domem nový objekt obuvi z Berkovy ulice [70a] spojuje velmi podobný obklad stěn hnědými keramickými dlaždicemi, tenké neofunkcionalistické okenní pásy a v interiéru jakýsi „tekoucí“ prostor prodejny. Strana z Erbenovy ulice skýtá pohled na bílou fasádu. Dvojboké skleněné pásy, sloužící k oživení hladkých ploch fasád a ke zvýraznění vstupů do přístavby, odkazují již k postmodernistickým tendencím. Novým stylovým cítěním je prochnuta i prosklená zdvihající se střešní část, jež se připojuje k funkcionalistické stavbě Domu obuvi Baťa.

První městský architekt Václav Šuk v České Lípě dokázal něco naprosto nového, přivést architekturu do České Lípy. Do té doby, jak Šuk píše ve své diplomové práci z roku 1985, „*měla Česká Lípa zcela vyhraněný spíše negativní názor na architektury a jejich práci.*“¹⁹⁰ Osvětovou činností se Šuk společně s Útvarem pro koncepci a koordinaci územního rozvoje města snažil navázat kontakty s veřejností. Architektonické plány důležitých staveb vystavovali členové Útvoru v informačních vývěskách ve městě. Městský architekt v týdeníku Okresního výboru Komunistické strany Československa a Okresního národního výboru v České Lípě, *Českolipském nástupu* pravidelně v letech 1979-1987 uveřejňoval rubriku Česká Lípa v plánech architektů většinou s podrobnými urbanistickými plány. Svými zevrubnými články o současné výstavbě České Lípy, *Znáte naše sídliště?* či *Perspektivy České Lípy* v českolipském měsíčníku *Zpravodaj. Česká Lípa* informoval Šuk veřejnost v letech 1984-1990.

10.3 Obytné budovy

Již na prahu páté pětiletky, v letech 1970-1971 se ve stavebních plánech obce objevily nové typy rodinných domků. Jako první se představila neobvyklá novinka, **atriový dům**. Autorem tohoto návrhu byl inženýr Vladimír Kareš, v místních novinách vzpomínaný jakožto průbojný projektant z Okresního stavebního podniku v Novém Boru. Kareš projekt vytvořil pro novoborské družstvo pro výstavbu rodinných domů svépomocí s názvem *Lesná*. Lesná proto, že rodinné objekty situoval na okraj města do lesního prostředí, v mnohém připomínajícího severské pojetí moderního bydlení.¹⁹¹ Deset takových domů mělo vyrůst mimo rámec komplexní bytové výstavby sídliště Slovanka v Příčné ulici v roce 1970. Stavební plán vycházel ze základní půdorysné dispozice tvaru písmene L, čímž bylo vytvořeno v dvorní partii

atrium. Vnitřní uspořádání jednopodlažního objektu s rovně uzavřenou střechou bylo v zásadě určeno ústřední halou-jídelnou, na niž navazovaly další místnosti (kuchyně, obývací pokoj, dvě ložnice dětí a ložnice rodičů, koupelna, předsíň). Zvenčí byl objekt z uliční strany rozšířen o předsíňový přístavek, ze dvora o přístřešek k uschování popelnic. Nechyběla tu garáž. Obytná plocha čítala 83,3 m². Nápad pro tuto novou koncepci bydlení pro rodinu s maximálním počtem tří dětí vzešel z hlavy samotných družstevníků. Vzhledem k drsným povětrnostním podmínkám severočeského kraje měl být domek opatřen izolační dvouplášťovou konstrukcí. Atriový dům byl chválen v *Českolipském nástupu* v roce 1969: „Účelně a přitom moderně řešený atriový domek je vlastovkou svého druhu a věříme, že skutečně výtečnou.“¹⁹² K vystavění těchto nových typů rodinných domů se však nepřikročilo, namísto nich byla celá ulice scelena třiceti řadovými montovanými domy typu OKAL [71] vystavěnými družstevní formou. Původně se zde připravovala výstavba dvaceti řadových Okalů. Bohužel mi není známo, co zapříčinilo zmar realizace atriových domů.

Dům typu OKAL se v Československu v sedmdesátých letech budoval poměrně často, a to hlavně z ohledu rychlého způsobu stavění a příznivých cen. Stavby OKAL se modifikovaly v několika typových mutacích. Historie této formy bydlení německé provenience sahá do roku 1968. Tehdy se v Německu utvořil stavební podnik jména OKAL vyrábějící tyto nové objekty. Počátkem sedmdesátých let Rudné doly Jeseník, závod Rýmařov, převzaly na zahraniční montované budovy z lehkého prefabrikovaného dřeva licenci. Již v počátečním stadiu, v roce 1970, Česká Lípa odebírala tuto moderní podobu rodinného domku. Čtveřice objektů druhu OKAL pro Velkovýkrmu Mimoň byla situována i roku 1971 v Lužické ulici na severním okraji města České Lípy ve směru na Nový Bor. Stavbu v čele s vedoucím projektantem Šebkem provedl Agroprojekt, projektový a inženýrský podnik Praha, závod Liberec, v letech 1971-1972. Investorem byl objednavatel Rudné doly Jeseník.

Největší soubor rodinných domků typu OKAL 78/280/S se začal realizovat až v osmdesátých letech, v roce 1982, na jižní slunné straně vrchu Hůrky [72] u lesního porostu. Územní projekty dvou na sebe navazujících lokalit pod Hůrkou pro toto husté sídliště řadových rodinných montovaných domků pro přibližně 5000 obyvatel zpracovala architektka Eliška Šrůtová¹⁹³ z libereckého Stavoprojektu.¹⁹⁴

Urbanistickou studii první lokality vyhotovil architekt Vilém Kastner z Projektového ústavu uranového průmyslu v České Lípě v roce 1984.¹⁹⁵ Urbanistickým řešením druhé lokality se v roce 1985 zabýval architekt Miroslav Pavljuk z téže projekční

kanceláře. Výstavbu sídliště finančně podporoval podnik Uranové doly Hamr.¹⁹⁶ Vytápění Okalů se dělo pomocí elektrické energie, což podtrhovalo záměr projektantů vytvořit budoucím obyvatelům čisté životní prostředí. Z původně plánovaných 700 domů vzniklo do roku 1988 pouze 100, neboť území této okrajové části České Lípy bylo velmi bažinaté a staveniště tím pádem bylo náročné na odvodnění a zainvestování inženýrskými sítěmi i komunikacemi. Sídlíšti nechyběly prodejna potravin se 220 m² prodejní plochy a řada hřišť a koutků pro hry dětí.

Experimentální typové rodinné domy byly v roce 1970 postaveny v českolipské oblasti Ptačí louka. Jednopatrové rodinné domy, takzvané lité domy do forem, se stavěly pomocí posuvné formy, do níž se hnala tekutá stavební směs.¹⁹⁷ Obdobný technologický postup předpokládal použít ve svém návrhu na sídliště sto třiceti rodinných domů v lokalitě Pod Holým vrchem v České Lípě architektonický ateliér pražského podniku národní správy Monolit. V oblasti pod sídlištěm Holý vrch směrem k Dolní Libchavě a od ulice Na blatech směrem k dráze Československých drah Česká Lípa- Děčín se v letech 1970-1974 mělo postupně rozrůst sídliště družstevního charakteru na 222 **rodinné domky typu Monolit** [73]. Urbanistickou studii sídliště vytvořili autoři Josef Vrana a Daniel Špička již v roce 1967. Sídlíště nízké zástavby (sídlíště rodinných domů), stavěné závodem Monolit Česká Lípa, mělo vhodně kontrastovat se současně stavěným výškovým panelovým sídlištěm na Holém Vrchu. Sídlíště s rodinnými domy, projektované v listopadu roku 1969 autory z architektonického ateliéru Monolitu Vranou a Špičkou, bylo rozčleněno po skupinkách do dvou částí. Jednotlivé skupinové soubory byly navrhnuty tak, aby vytvářely samostatné klidné zelené prostory navázané na průběžnou zeleň procházející sídlištěm. V projektu se objevil i požadavek výtvarného vybavení buď samostatnými plastikami, či umělecky zpodobenými bazény, fontánami a dětskými prolézačkami.

Oddělené skupinky po šesti až devíti domech, koncipované jako samostatné prostorové jednotky, tvořilo celkem sto třicet rodinných monolitických domů typu Monolit [73a, 73b, 73c]. Tento stavební typ se po technologické stránce, to je odléváním do ocelových forem, shodoval s obdobným typem Nýřany.¹⁹⁸ Každý jednopatrový domek vnitřně členila hala procházející napříč celým objektem. Hala v přízemí rozdělovala stavbu na dvě poloviny, na část obytnou, složenou z obývacího pokoje s venkovní terasou, skromné kuchyně a spíže, a na část nebytovou s garáží, předsíní, záchodem a prádelnou. V patře se nacházela opět středová hala oddělující

ložnici rodičů s ložní od dvou menších spacích místností dětí. K ložnici rodičů se pojila pracovna a k jedné dětské ložnici koupelna se šatnou. Zevně bylo průčelí domu Monolit, o téměř čtvercovém půdorysu, skoro celé prosklené, horizontálně ho dělilo pouze dřevěné zábradlí ložie. Střecha měla tvar plochý.

V roce 1970 však zastavovací studie s typem rodinných domů Monolit byla Stavoprojektem Liberec změněna na zastavovací studii o 92 rodinných domech typu Minor z projekční kanceláře Monolit Praha. Vedoucím projektantem byl architekt František Dvořák, zodpovědným projektantem pak inženýrka Martina Jeřábková. Výstavbu mělo zafinancovat Okresní stavební bytové družstvo Česká Lípa.

Monolitické patrové domy typu Minor [74] se ve stavebních plánech proměňovaly v několika objemových variantách. Typ Minor dovoľoval variabilitu v osazení do terénu i ve vlastní skladbě skupin. Největší obytná plocha bytových prostor by dosahovala 67,9 m². Z hlediska technologického se mělo jednat o litý struskobeton do ocelového bednění.¹⁹⁹ Tyto jednopatrové nízké domky, se dvěma oddělenými vchody pro každou bytovou jednotku, zakomponované do zeleně, měly tvořit nenásilný přechod mezi tehdy právě stavěným sídlištěm výškových budov Pod Holým vrchem a sousední obcí Dolní Libchava. Už i v městském týdeníku *Českolipský nástup* se psalo o připravované stavební akci²⁰⁰ o celkových nákladech 42 147 000 korun, avšak nakonec se k realizaci nedostalo. Nyní se na tomto prostranství rozprostírá širá louka.

S nápadem na brzké vyřešení problémů bytové výstavby přišly **Dřevařské závody** v České Lípě, které v *Českolipském nástupu* v roce 1970²⁰¹ uveřejnily fotografii makety nového praktického typu kubického jednoposchoďového rodinného domu v horním podlaží s balkonem [75].

Z rodinných domů chápaných jako separované bytové jednotky, nicméně v rámci územní úspornosti propojené řadovou zástavbou, vybírám šest zděných domů typu **SD 10** [76] umístěných po obou stranách **ulice Nebeského na Svárově** z let 1970-1974. Pro výstavbu bydlení pro rodiny zaměstnanců Melioračního družstva České Lípy bylo zvoleno místo v okrajové městské partii. To aby bylo zachováno kontinuum s klidným přírodním prostředím. I celkové vzezření řadových budov nenápadně prostupovalo okolní krajinou, to znamená, že stavby navržené inženýrem Jiřím Svobodou ze Stavoprojektu Liberec, ateliéru 2, se přiblížily vesnickému pojetí lidských obydlí. Objednavatelem byl Okresní národní výbor Česká Lípa a investorem Okresní výstavbové bytové družstvo Česká Lípa. Interiérová skladba dvoupodlažních

obdélných objektů, zastřešených sedlově, pojímala v přízemí obývací pokoj, kuchyň, sklad, spíž, toaletu a chodbu. V prvním patře se nacházela ložnice s balkonem, dětský pokoj, koupelna, šatna, sušárna a chodba.²⁰² Každý byt vlastnil svou garáž.

Již opakovaně se tentokráte vstupem ze sedmdesátých let vracíme do městské čtvrti Hrnčířského předměstí s integrovanou bývalou obcí Vískou. Zde v roce 1975 vyplnil nároží ulic **Vohradského a Eliášovy obytný dům** č. p. 2243 [77, 77a] o osmnácti bytových jednotkách a připojený dům hledící do ulice Vohradského o čtrnácti bytových jednotkách. Rozebereme si rohovou stavbu o větším počtu bytů. I v moderní době panelové výstavby se stále stavělo z cihel a malty. Osmnáct bytových jednotek vzniklo svépomocí pro zaměstnance Okresního stavebního podniku v České Lípě. Důvodem výstavby byla stabilizace pracovníků Okresního stavebního podniku formou členství ve stavebním bytovém družstvu. Závod byl v roce 1972 vyznamenán Rudým praporem ministerstva stavebnictví Československé republiky. Jako projektant se nám tu znovu představuje inženýr Kareš z Okresního stavebního podniku v Novém Boru. Tento podnik stavbu též financoval. Rohový čtyřpodlažní atypický cihlový dům železobetonové konstrukce s rovně uzavřenou střechou byl rozdělen na dvě samostatné sekce se svými vlastními portály a schodišti. Jeden vstup byl zajištěn z Eliášovy ulice a druhý vchod z ulice Vohradského. V prvním technickém podlaží byly zřízeny tři byty, prádelna, sušárna, žehlárna, dvě kočárkárny, dílna, sklepy na potraviny. Každé další podlaží mělo pět různě velkých bytů. Všechny etáže byly členěny dle podélného systému se středovou chodbou. Vnější stěny domu byly určeny vertikálami z jednodílných a francouzských dvoudílných a trojdílných oken s balkóny. Dvoudílná okna patřila obývacím pokojům. Z trojdílných francouzských oken se na balkón vstupovalo ze dvou místností (z ložnice a kuchyně, z obývacího pokoje a lázně a z pokoje a kuchyňského koutu) [77b, 77c].

10.4 Panelová sídliště

Hlavní úkol bytové politiky páté pětiletky českolipského okresu spočíval ve výstavbě urbanisticky jednotné soustavy výškových panelových domů druhého velkého **sídliště Pod Holým vrchem** [78] (též Holý Vrch) na pozemku vymezeném ulicemi Na blatech, Ruskou, Jiřího z Poděbrad, Tylovou a Pod Holým vrchem. Autorem sídliště, rozlohou srovnatelným s prvním českolipským sídlištěm Slovanka,

avšak architektonicky vyspělejší, byl architekt Vladimír Syrovátko ze Stavoprojektu Liberec.²⁰³ Architekt plně navázal na již provedenou zástavbu sídliště Slovanka. Dodavatelským podnikem byl národní podnik Pozemní stavby Liberec. Souboru staveb sídliště Pod Holým vrchem dominovaly tři třináctipodlažní věžové objekty. Od nejvyšší trojice panelových objektů oddělený čtvrtý věžový dům uvozoval nástup do panelové kongregace ze směru od sídliště Slovanka. V podnoží těchto vertikál se seskupovaly budovy občanského vybavení (obchody, restaurace, služby, pošta, pavilony mateřské školy a jeslí) řazené do nestejných skupin. Po zkušenostech s občanským a technickým vybavením sídliště Slovanka, které i v sedmdesátých letech čekalo na dobudování potřebné vybavenosti, byla nyní této nutnosti věnována zvýšená pozornost. Nosnou páteř prostorového uspořádání představovaly dva bloky sedmipodlažních domů sledujících terén a orientaci jihozápad-severovýchod. Ostatní bytové jednotky se vměstnaly do čtyřpodlažních řadových domů rozmístěných po okrajích panelového sídliště. Komplex panelových domů s převažující konstrukční soustavou T 06 B na Holém Vrchu absorboval v konečné fázi 823 bytové jednotky. Individuální prostor byl vymezen základní devítileté osmnáctitřídní škole pro 720 žáků. V projektu nezůstaly opomenuty ani parkovací plochy pro automobily a řadové garáže. Vytápění sídliště Slovanka bylo zajištěno kotelnou, v případě Holého Vrchu se užilo tekutých paliv, což mělo zaručovat daleko příznivější ekologické podmínky. Půdorysným uspořádáním a výškovým členěním dosáhl architekt a urbanista esteticky vyrovnaného prostředí s vlastní občanskou vybaveností.

Jakýmsi mostem mezi rodinnými skromnějšími příbytky a hustě osídlenou naddimenzovanou zástavbou panelových sídlišť se jeví zastavění jižního českolipského území **Na Kopečku** [79] (též Kopeček). Zde od konce šedesátých let se začaly objevovat samostatné rodinné domy a v roce 1969 Projektový ústav uranového průmyslu v Ostrově nad Ohří vytvořil zastavovací studii pro 147 bytových jednotek nového panelového sídliště Na Kopečku. Investorem této akce se stal Československý uranový průmysl Hamr u České Lípy. Lokalizaci sídliště, sevřeného ulicemi Válečných zajatců, 5. května a komunikací Kožnarovou, navrhnul v roce 1969 nejprve Agroprojekt Liberec. Tuto zastavovací studii roku 1971 upravil Projektový ústav uranového průmyslu v Ostrově nad Ohří a výstavba se uskutečnila v letech 1972-1973. Sídliště bylo určeno šesti panelovými objekty již z výstavby sídliště Slovanka osvědčeného typu T 06 B s prodejnou potravin. Jednotlivé bytové domy zaujímaly výšku buď tří, nebo čtyř podlaží. Dva domy orientované ve směru sever-jih

při ulici 5. května tvořily svou čtyřpodlažní výškou hradbu, za kterou se ukrývaly čtyři nižší budovy ukotvené ve směru východ-západ. Velikost bytů se různila. Zastoupeny zde byly garsoniéry, dvojpokojové a trojpokojové bytové jednotky s vlastním úplným příslušenstvím. Přízemní samoobsluha s výměrou 100 m², umístěná mezi dva čtyřpodlažní objekty při ulici 5. května, měla dostačovat kapacitě tisíce obyvatel. Sídliště bylo řešeno jako celek pro zaměstnance uranového průmyslu. Zbudování tohoto prvního uceleného sídlištního souboru pro uranové pracovníky a další plánované českolipské panelové komplexy (vyjma sídliště Pod Holým vrchem), dokládají váhu a důvěru kladenou v uranový zázrak. Neboť, z dnešního úhlu pohledu, fenomén uran od sedmdesátých let do konce let osmdesátých formoval dějiny města Česká Lípa.

Se vzrůstajícím množstvím obyvatel České Lípy kvantitativně stoupala i výstavba dalších českolipských sídlišť. Po kvalitativní urbanistické stránce však celkové vyznění panelových souborů notně kolísalo. V pořadí třetí sídliště **Sever** [80, 80a] pro 5 000 lidí příliš neoplývá progresivním urbanistickým konceptem. Sídliště pořízené pro uranové pracovníky se dělí do tří hlavních celků skládajících se ze dvou okrsků bytových domů, mezi nimiž se rozprostírá areál občanské vybavenosti a ostatní objekty sloužící potřebám sídlištních obyvatel, za jejichž srdce je považována základní devítiletá škola od architektů Zdeňka Zavřela a Dalibora Vokáče. Stavební práce byly rozděleny do čtyř etap, z nichž každá tvořila ucelenou část. První dvě etapy uskutečněné v době od dubna 1973 až do konce června 1977 pojímaly 634 bytové jednotky, prodejnu potravin a pavilon služeb. Ve třetí etapě do roku 1979 se postavilo celkem 309 bytových jednotek, jesle pro 70 dětí, mateřská školka pro 210 dětí a v plánu byla i základní devítiletá škola s 24 třídami.²⁰⁴ Základní škola si však na své otevření počkala do roku 1983. Ve čtvrté etapě do roku 1980 měl dle plánu vzniknout rovný 781 byt a z občanské výstavby dům obchodu a služeb s prodejnou potravin, masa, zeleniny, cukrárnou, drobným zbožím, textilem, drogerií, dále se zdravotnickým střediskem, poštou, restaurací a službami (krejčovstvím, kadeřnictvím, a tak dále). Mimo tohoto velkého obchodního střediska o provozní ploše více než 22 000 m² byla v areálu čtvrté stavby zbudována prodejna potravin a pavilon služeb totožný s objektem stejného zaměření z první etapy sídlištní výstavby. Kromě řadových domů zde vznikly i domy věžové, ovšem bez přitažlivého urbanistického řádu. Chybí zde gradace hmot a kompoziční vyváženost vertikál k horizontálním rovinám zástavby. Sídliště Sever se dostavělo v osmdesátých letech. V roce 1984

předaly Pozemní stavby národní podnik Liberec, stavební závod Česká Lípa, celkem 141 bytovou jednotku ve dvanáctipodlažních domech A, B, a C typu OP 1-21 s fasádou z vymývaných panelů²⁰⁵

V druhé půli sedmdesátých let se v roce 1976 v severozápadní části území České Lípy vyčlenila obrovská plocha pro výstavbu nejrozsáhlejšího panelového sídliště **Pod Špičákem** [81, 81a] (též Špičák), jakéhosi města ve městě pro cca 20 000 nájemníků. Plán gigantické akce se dělil do několika stavebních fází zahrnujících jednak zbudování obytných domů, rozložených do tří etap realizace s kompletní občanskou vybaveností, jednak učňovské středisko a garáže a výstavbu nové nemocnice. V sedmdesátých letech se začala I. etapa výstavby 960 bytových jednotek, v plánech označená jako Stavba I. sídliště Špičák I. Tento první stavební úsek v jižní části území byl rozložen do časové periody 1977-1981. Projektového úkolu, který zadal Okresní národní výbor v České Lípě, se znovu zhostil Stavoprojekt Liberec, tentokrát ale ateliér 4. Vedoucím projektantem sídliště Špičák [82] se stal architekt Zdeněk Brynda a zodpovědným projektantem Jiří Komínek. Generálním dodavatelem se staly národní podnik Pozemní stavby Liberec, středisko Česká Lípa, a národní podnik Pozemní stavby Brno, závod 07 Jihlava. Jako podklad pro zpracování projektového úkolu posloužil investiční záměr z června 1976 vypracovaný zaměstnanci odboru výstavby a územního plánování z Okresního národního výboru v České Lípě. Na investiční záměr navazovala studie k projektovému úkolu od Stavoprojektu Liberec z téhož roku 1976. Studie rozčlenila soubor staveb sídliště Pod Špičákem do těchto obytných skupin: Stavba I/1 a I/2, Stavba II/1, II/2, II/3 a II/4. Pro Stavbu I/1 bylo navrženo dvacet osmipodlažních řadových obytných objektů v konstrukčním systému BANKS a T 06 B o 960 bytových jednotkách pro 3408 obyvatel a tři objekty občanského vybavení (mateřská škola pro sto dvacet dětí, jesle pro třicet pět dětí a prodejna potravin o prodejní ploše 176 m²). Pro všechny tři objekty byl použit beztrámový montovaný skelet MS 71 a obvodové zdivo z keramických panelů.²⁰⁶ V roce 1986 byl vypracován koncept územního projektu zóny části sídliště Špičák II/2, včetně urbanistické studie celého obytného souboru Špičák II/2, II/3 a II/4, ve Stavoprojektu Liberec. Panelové domy a mateřská škola byly montovány technologií OP 1-21 užitou již na sídlišti Sever a na sídlišti Špičák I/2, ovšem obohacenou o novinku plastické vnitřní úpravy stropů a části stěn nástřikovou stěrkovou hmotou.²⁰⁷ Od hlavní silnice I/9 bylo sídliště hlukově izolováno bariérou garáží.

Občanská vybavenost největšího českolipského sídliště Špičák se vměstnala do domu služeb. První patro domu služeb obsahovalo kadeřnictví a kosmetiku, sběrnou čistírny a žehlení prádla, květinářství, sběrnou oprav elektrických spotřebičů, klenoty, poštu, spořitelnu a veřejnou bezpečnost, obuv, textil, drogerii, domácí potřeby a drobné zboží. Ve druhém patře byly zřízeny taxi, pohřební služba, zámečnictví a sklenářství a opravná koženého zboží. Velkoprodejna potravin o prodejní ploše 300 m² byla zaměřena na maso a uzeniny a zelinářství. Kulturní komplex *Central* pojímal dvě kulturní střediska, dvě restaurace, kavárnu, vinárnu a sociální zařízení.²⁰⁸ Druhé patro patřilo knihovně, velkému sálu pro 320 lidí s dřevěným obložením stěn, mobilním nábytkem, balkonem, oddělitelným přísálím a s dvěma klubovny. Všechny objekty občanské vybavenosti tvořil montovaný železobetonový skelet MS 71. Děti navštěvovaly jesle o kapacitě třicet dětí, dvoje mateřské školy pro šedesát dětí a pro stovacet dětí a osmnáctitřídní základní školu. V prostoru mezi kulturním střediskem a velkoprodejnou potravin byla v roce 1987 osazena plastika *Hrající si děti* od sochaře Ivana Záleského z Rumburku.²⁰⁹

Poslední části sídliště, 3 333 bytové jednotky pro 11 000 obyvatel,²¹⁰ byly realizovány v devadesátých letech na jižním úpatí kopce Špičák. Hlavní komunikační trasu reprezentovala pěší zóna lemovaná obytnými domy v přízemí s občanskou vybaveností. Čtyři samostatné objekty byly využity jako mateřské školy pro 420 dětí. Dalším nezbytným sídlištním vybavením se staly dvoje jesle pro 90 dětí, dvě základní školy dvacetičtyřtřídní, zdravotní středisko, kulturní středisko, dům pečovatelské služby pro 160 důchodců, internát Československého uranového průmyslu pro 300 učňů, halové garáže se dvěma podzemními a třemi nadzemními podlažními, řadové individuální garáže a parkovací místa.²¹¹

Bariéra panelových sídlišť byla scelena, od druhé poloviny osmdesátých let do let devadesátých, výstavbou severozápadně situovaného sídliště Na Ladech (též Lada). Projekt sídliště vytvořil architekt Jaroslav Nekola ze Stavoprojektu Liberec v roce 1985.²¹² Sídlíště Lada územně navazovalo na již vzniklé sídliště Sever. Vedle obytných domů a občanského vybavení byl na rozhraní těchto dvou sídlišť postaven dům s pečovatelskou službou pro staré občany. Občanská vybavenost se zde vyskytovala ve dvojí podobě, v samostatných objektech a v přízemí bytových domů zkonstruovaných metodou OP 1-21. Novinkou v tomto sídlišti bylo předání objektů bez kompletního dokončení terénních a sadových úprav. Tento úkol splnil Městský národní výbor v České Lípě. Dle schváleného projektu zóny Lada v roce 1986 bylo

sídlíště rozděleno do tří staveb: 1. stavba obsahovala 830 bytových jednotek, 2. stavba 2 643 bytové jednotky a 3. stavba 3 609 bytových jednotek.²¹³ V roce 1988 se do prvních nových 140 bytových jednotek nastěhovali první nájemníci. Obyvatelům sídlíště byly v následných letech k dispozici základní škola, dvě mateřské školky, jesle a centrum občanského vybavení s kulturně společenským zařízením se sálem pro 300 diváků a restaurací, zdravotnickým střediskem, objektem Veřejné bezpečnosti, specializovanými prodejny a službami.²¹⁴ Václav Šuk se ve svém studijním úkolu věnovanému koncepci ideově umělecké výzdoby města České Lípy z roku 1983 vyslovil o urbanistické koncepci I. stavby sídlíště Špičák jako o poměrně dobře zpracovaném plánu: „*Osmi a více podlažní obytné domy vytvářejí příznivé vnitroblokové prostory, doplňované nižší hladinou výškového zónování objektů, včetně občanské vybavenosti. Zatím však sídlíště nese znaky typické československé, tak zvané komplexní bytové výstavby, to je bez jakékoliv paralelně s byty dokončované občanské vybavenosti s řadou provizorií technické infrastruktury. Toto sídlíště však bude nejhezčí částí moderní České Lípy.*“²¹⁵

Ve stejném čase, v roce 1977, se rozbíhala výstavba nejnecitlivěji situovaného **sídlíště Střed II.**, které svým výškovým rozvrhem vážně narušilo drobné měřítko historického jádra. Tento jižní okraj města podstatně změnil svou podobu na vzhled tehdy velmi žádoucí, odpovídající předpokládanému významu budoucí přístupové trasy od budoucího nového autobusového nádraží a od hlavního vlakového nádraží. Komplexní bytová soustava lokality D sídlíště Střed II. [83], chystaná v souladu se směrným územním plánem a Podrobným územním plánem města, byla soustředěna do místa položeného jižně od kostela Svaté Máří Magdalény mezi ulicemi Gottwaldovou (dnes Hrnčířská), Mánesovou, Nábřežím Bedřicha Smetany a ulicí Československé armády. Stavba započala demolicí původní městské zástavby. Na prázdné ploše po asanovaných objektech vyrostly nové 172 bytové jednotky v sedmi osmipodlažních domech systému BANKS, včetně občanské vybavenosti. Malorozponový nesvařovaný konstrukční systém BANKS s nosným obvodovým pláštěm byl používanou stavební soustavou ve druhé polovině sedmdesátých let minulého století. Typové řešení zpracoval v roce 1975 bratislavský Studijní typizační ústav. Pro výstavbu v Čechách byla konstrukční soustava upravena Pozemními stavbami Liberec. Příčné nosné stěny měly tloušťku 15 cm. Konstrukční výška podlaží dosahovala 280 cm. Objekt byl obalen obvodovým sendvičovým pláštěm.²¹⁶

Generálním projektantem se znovu stal Stavoprojekt Liberec. Generálním dodavatelem byl n. p. Pozemní stavby Liberec a investorem Inženýrská organizace pro investiční výstavbu Ústí nad Labem. Celková cena činila 50 613 000 korun. Termín výstavby byl naplánován od dubna 1977 do října 1979.²¹⁷ Občanské vybavení sídliště se vměstnalo do tří podélných objektů. První jednopatrový objekt ze železobetonového skeletu MS 71 na rohu ulic Gottwaldovy a Smetanova nábřeží obsahoval v přízemí prodejnu potravin a v patře restauraci s kavárnou. Druhý dvoupodlažní objekt, označený jako Dům služeb, měl v přízemí zřízenou prodejnu tabáku, květinovou síň, galanterii, mandl a sběrnou a v druhém podlaží holičství, kadeřnictví a krejčovství. Konstrukčně se jednalo rovněž o montovaný železobetonový skelet MS 71. Konečně třetí objekt občanského vybavení se nacházel v obytném domě číslo 6 pod bytovými podlažími v přízemí, kde byly koncentrovány čtyři obchodní jednotky.

Sídliště Střed I. [84] s 391 bytem, mateřskou školou, jeslemi a prodejnou se počínaje rokem 1977 ze severozápadní strany zaklínilo do historického jádra. Tuto sídlištní zástavbu obepínaly ulice Klášterní, Mikovcova, Roháče z Dubé, Havlíčkova a městský park. Násilné začlenění sídliště Střed I. a II. do městského historického jádra bylo dle plánovaných cílů městského výboru Národní fronty v České Lípě na léta 1971-1975 zdůvodněno následovně: „*Další rozšiřování sídlištní výstavby do okrajových částí města by vyvolalo další zábor zemědělské půdy, což je v rozporu se zákonem o ochraně zemědělské půdy. Z toho důvodu je nutné situovat novou výstavbu do stávajícího areálu města, tam, kde bytový fond je zastaralý a nevyhovuje již současným požadavkům moderního bydlení.*“²¹⁸ Na toto vyjádření lze odpovědět otázkou: „*Jakým způsobem byl vzat v úvahu zákon o ochraně památek?*“

V údobí šesté pětiletky 1976-1980 se v prostoru nad sídlištěm Slovanka při maloplošném sídlišti Střed I. zrodil **komplex panelových domů** o 272 bytových jednotkách s názvem **Střelnice** [85]. Střelnici ohraničovaly stejnojmenná ulice Střelnice, ulice Roháče z Dubé a komunikace Okružní.

Nepříjemným a v případě České Lípy přímo kritickým problémem sídlišť bylo nesouběžné zřizování objektů občanského vybavení. Konkrétně u sídliště Slovanka, vystavěného v šedesátých letech, se čekalo na dokončení občanské vybavenosti hluboko do let sedmdesátých. Touto nesourodostí kompletizace panelových celků se v Československu vyznačovala takzvaná komplexní bytová výstavba. Za výstavbou

bytových jednotek výrazně zaostávalo budování občanské vybavenosti a technické infrastruktury.

Pro výrobu panelů, sestav silikátových bytových jader a doplňkových prvků pro bytovou výstavbu, byla v lednu 1970 stanovena výstavba Ambulantní výroby prefabrikátů Panelárna provozovaná Střediskem rozvoje prefabrikace a servisu HSV v okrajové části města, v přilehlé obci Dubici. Projektantem bylo pod vedením inženýra Jaroslava Urbana samo středisko a Pozemní stavby Národní podnik Liberec. Tento podnik též výstavbu zafinancoval a provedl. V roce 1976 byla v souvislosti s řešením potřeby produkce prvků pro domy BANKS rozšířena výroba a skladové plochy panelů. Za zvětšením závodu projekčně stál Josef Pietschmann z Pozemních staveb národní podnik Liberec.²¹⁹

10.5 Akce Z

Autorský kolektiv ze Studijního a typizačního ústavu v Praze (vedoucím střediska 07 byl tehdy architekt František Feistner a ředitelem ústavu architekt Josef Brunclík) ve složení architekt Bohuslav Straka a inženýr Kamil Skřivan začal v září 1970 projektovat experimentální stavbu **mateřské školy pro 90 dětí a jeslí pro 70 dětí na Svárově** [86] z montované dřevokonstrukce.²²⁰ Novum testovací stavby tkvělo v uspořádání čtyř jednopodlažních pavilonů (dva pavilony pro dvojí oddělení jeslí, jeden pavilon pro jedno oddělení mateřské školy a jeden hospodářský pavilon). Pokusná sestava v návrhu dokončená roku 1971 byla vybrána pro svou úspornost, respektive minimální zastavěnost pozemku, a to i za cenu sníženého oslunění sekce mateřské školy. Výrobu stavby zajistil Dřevoprojekt Praha. Výstavbu investor, Městský národní výbor v České Lípě, předpokládal rozložit do let 1972-1974, ale ke skutečné realizaci se dostalo až v letech 1973-1976. Oblast umístění školky a jeslí č. p. 2063 byla stanovena při ulicích Svárovské a U rybníčku. Původně však měla stát v prostoru ulic Vrchlického, Škrétovy a 5. května. Poněvadž šlo o experiment, posouzení stavby sledovala a požadovala Technická správa pro výstavbu ministerstva školství v Praze (inženýr Filsak a architekt Studený), dále Studijní a typizační ústav v Praze (inženýr Skřivan a inženýr Straka), Ministerstvo zdravotnictví (hlavní hygienik Škovránek) a Ministerstvo průmyslu, dřevařský průmysl (inženýr Chrz).²²¹ Interiéry byly zbudovány z lakolitu, umakartu a z materiálů napodobujících dýhu. Každý pavilon vlastnil odpočívárnu, jídelnu, hernu a WC. V hospodářském

pavilonu se nacházela kuchyně. Stavba uskutečněná v rámci akce Z poté sloužila jako vzor pro ostatní zájemce. Jedna obdobná mateřská škola s drobnými odchylkami se vystavěla v nedalekém Cvikově a pět školek na Frýdlantsku.

Svárovským objektem jsme se dotkli svépomocných akcí Z. Na rok 1977 jich bylo uchystáno požehnaně: mateřská školka ze skeletu TMS 66 pro 120 dětí národního podniku Nářadí v Moskevské ulici od projektanta Trojana z Okresního výstavbového bytového družstva Děčín, přístavba pavilonu pro 30 dětí k mateřské škole v Arbesově ulici od Stavoprojektu Liberec, prodejna domácích potřeb typu 300 BIOS na sídlišti Slovanka od Obchodního projektu Praha, prodejna zeleniny na sídlišti Slovanka od Obchodního projektu Brno, smuteční obřadní síň od Společnosti přátel žehu inženýrského střediska Praha, prodejna potravin na Svárově konstrukčního ocelového systému BAUMS od Strojinvestavu Praha, nápusná zařízení pro koupaliště v Dubici od architekta Viléma Kastnera z Projektového ústavu uranového průmyslu Ostrov nad Ohří, pracoviště v České Lípě, tělocvična na Svárově od projektanta Vindušky z Okresního stavebního střediska Česká Lípa, sportovní areál zahrnující sportovní halu a zimní stadion od Sportprojektu Praha, a tak dále.²²²

10.6 Sial

Česká Lípa na přelomu let sedmdesátých a osmdesátých poskytovala téměř ideální podmínky pro zviditelnění mladých talentovaných absolventů školy architektury. Tím nabízela jakousi příležitost k hravým experimentům. Uranový zázrak formoval vidinu bohaté moderní obce, a tak i z tohoto důvodu se město nezdráhalo přizvat ke spolupráci specialisty tehdejší československé architektonické špičky, Sial. Zde, v České Lípě, vznikly pozoruhodné práce tohoto libereckého architektonického ateliéru. Zejména pak realizace Jiřího Suchomela a Emila Přikryla, což vyzdvihuje i Rostislav Švácha ve svém příspěvku v knize *Architekti Sial*.²²³

Sdružení architektů a inženýrů Liberecka (Sial), jeden z prvních nezávislých ateliérů architektury v tehdejší Československu, přispělo, počínaje rokem 1973, svými výraznými architektonickými díly k novému vzezření města České Lípy. Liberecký ateliér v červenci 1968 založili architekti Karel Hubáček (*1924), Otokar Binar (*1931), Miroslav Masák (*1932) a ekonom Karel Plecity. Po politické likvidaci ateliéru v roce 1971 se sdružení muselo vrátit zpět, odkud původně vzešlo, do

Stavoprojektu, pod označením Ateliér 2. Vedoucího ateliéru Karla Hubáčka v roce 1984 vystřídal Jiří Suchomel (*1944). Po pádu komunistického režimu se Sial opět stal samostatným podnikem. Úplné nezávislosti dosáhl v roce 1991, kdy pod vedením architekta Karla Novotného začal fungovat (a funguje dodnes) jakožto Sial architekti a inženýři, spol. s r. o. Samostatnou kapitolu pak představovala takzvaná Školka Sial, založená Hubáčkem a Masákem rok po vzniku ateliéru Sial. Hlavou Školky se stal Miroslav Masák. Ana Miljacki v publikaci *Architekti Sial* z roku 2008 předkládá výčet předpokladů činnosti ateliéru mladých architektů, definovaných Masákem: „1. důvěra v každého jednotlivce, 2. osobní a kolektivní odpovědnost, 3. respekt k individuálním názorům, 4. pojetí práce jako experimentu, jako hry, jako příležitosti k důkazu o nadání jednotlivce, a 5. pozitivní vliv každodenního (a každonočního) života na Jedlové.“²²⁴ Školka byla vnímána jako osvěžující příliv do tehdejšího architektonického dějiště. Mezi její členy se řadili i Jiří Suchomel s Emilem Příkrylem. Václav Havel v knize *Architekti Sial* z roku 2008 líčí svůj vztah k Sialu: „Význam Sialu nebyl jen v jeho architektonické práci, zajisté důležité, ale především v tom, že to bylo jedno z ohnisek nového sebeuvědomování a sebeosvobodování společnosti, tak charakteristických pro léta šedesátá s jejich samozřejmým smyslem pro názorovou pluralitu a odklonem od vsí ideologičnosti.“²²⁵ Sial ve své době překročil hranice Československa.

Jedna z prvních a skutečně hodnotných staveb komunistické éry do České Lípy vešla s rokem 1973. Tehdy byl Stavoprojektem Liberec zpracován projekt na stavbu **Základní devítileté třicetičtyřtřídní školy** pro 900 žáků na nově budovaném **sídlišti Sever** [87, 87a]. Přesněji řečeno, návrh byl vytvořen ne přímo Stavoprojektem, ale Hubáčkovou organizací Sial integrovanou v libereckém kolosu. Pod projektem je podepsána autorská dvojice Zdeněk Zavřel (*13. 8. 1943 v Praze) a Dalibor Vokáč.²²⁶ Odpovědným projektantem se stal Jiří Svoboda. Objednavatelem a investorem stavby byl koncernový podnik Uranové doly k. p. Hamr a dodavatelem Pozemní stavby Liberec. Stavební povolení bylo vydáno 31. ledna 1973. Škola vznikala posloupně v několika etapách. Kolaudační rozhodnutí o užívání školského areálu je vročeno k 1. březnu 1984.²²⁷

Na školním pozemku byla, vedle samotné budovy školy, zbudována četná sportovní zařízení (25 metrový bazén, tři tělocvičny, fotbalové hřiště 48 x 36 m s běžeckou dráhou, dvě hřiště na odbíjenou s antukovým povrchem, hřiště na házenou s živičným povrchem.), které nevyužívalo pouze žactvo, nýbrž i českolipští

občané. Architektonická osnova, tvořící objekt vzdělávacího ústavu, byla založena na hmotové sounáležitosti čtyř hlavních bloků, jednoho jednokřídlého a tří dvoukřídlých. Jednotlivé bloky se v základním kompozičním celku pojily do dvou velkých rozměrově rozdílných částí propojených přízemním vstupním pavilonem. Větší část lze dále dělit na nízký dvoupodlažní pavilon D (D1 a D2) a širší čtyřpodlažní učebnový pavilon A (A1 a A2). Tyto dva sdružené objekty svým výškovým odstupněním zvenčí vytvářely prostorné terasy. V navazujícím menším dvoupodlažním pavilonu B (B1 a B2), hledícím do ulice Příbramské, se rovněž prováděla výuka. Jednotlivé pavilony „svazovala“ středová páteřní osa, jejíž součástí je i vstupní pavilón C. Stejně jako v případě základní školy Jižní na Holém Vrchu byl i zde užit konstrukční systém montovaného skeletu MS 71. K hlavnímu, dříve celoprosklenému portálu vedlo dlouhé, rozměrově se vchodem shodné betonové schodiště, jež se před vchodovým prostorem rozestupovalo v úzkou terasu. Světlo bylo do interiérů přiváděno pomocí prosklených pásů z východní a západní strany. Ze severu a z jihu byla pásovými okny osvětlena pouze vstupní část C. Jednotný přísný a strohý charakter školy, založené na nekonvenčním kompozičním schématu, byl zjemněn na východních fasádách kovovými lamely slunolamů. Nahé štítové stěny pavilonu A ze severu i z jihu ozvláštnila mohutná ocelová dvouramenná schodiště. Západní strana skýtá zajímavý pohled na skleněný plášť u tělocvičného pavilonu, dovedený do krajnosti ve smyslu jednoduše skleněné plochy. Pouze části nad zdvihadlím se terénem byly v nízké úrovni opatřeny bílým keramickým obkladem.²²⁸ Atypický montovaný skelet syrově prostupoval interiérovým prostorem budovy. Tento dekorativní záměr projektantů však laická veřejnost nepochopila. Místní historik Ladislav Smejkal se o stavbě vyjádřil jako o „trochu zvláštní a neobvyklé. V prvním období vyvolával její interiér dojem věznice. Třeba říci, že se časem udělalo mnoho, aby prostory nabyly příjemnějšího vzhledu.“²²⁹

Úsek A tvořily dvě zrcadlově přivrácená křídla o sedmi traktech. Tři vnitřní trakty představovaly komunikační chodby, které při spojení ve všech čtyřech patrech vytvořily jakousi dvoranu, tak, že první a druhé patro byly terasami této dvorany.²³⁰ Všemi poschodími v obou křídlech procházela dvojice železobetonových schodišť. Do celé haly díky našikmo umístěným světlíkům v druhém patře pronikalo dostatek slunečních paprsků rozzařujících celý ústřední prostor. Suterén pavilonu části A1 byl využit k hospodářským účelům školy. Též sem byla soustředěna jídelna personálu a kuchyně. Suterén pavilonu části A2 obsahoval zázemí pro přilehlý bazén. V přízemí

pavilonu křídla A1 byly na východní straně od dvorany zřízeny třídy a na západní straně dílny na zpracování kovomateriálu a klubovna. V přízemí pavilonu křídla A2 byly na východě umístěny kanceláře školy, sborovna a ředitelna a na západě dílny pro obrábění dřeva. Nápadité řešení zvukově izolačního zádveří těchto dílen konvexně, ve formě půlktogonu, vystupovalo do komunikačního traktu. První patro pavilonu A po obou stranách disponovalo učebnami. V nejvyšším patře se taktéž nacházely třídy, ale pouze ve východní polovině, neboť v západní části byl proražen vchod do volně přístupné přestávkové střešní terasy. Mimoúrovňový sousední pavilon D o dvou suterénech byl nejnižší uloženým objektem školy. V prvním suterénu části D1 byla umístěna jídelna o 184 místech a jedna ze tří tělocvičen školy. V prvním suterénu části D2 byl situován ocelový bazén o rozměrech 12 x 25 m. Druhý suterén části D1 slouží velké tělocvičně. Ve stejném podlaží části D2 byla zbudována malá tělocvična. Přiznané rameno spojovacího mezičlánu C půlí dvoupodlažní pětitraktový pavilon B. Dva západní trakty náležely chodbě, tři trakty pak třídám, kabinetu a sociálnímu zařízení. Hana Zahradníčková se ve svém článku uveřejněném v *Českolipském nástupu* kladně vyjadřuje o třídách a chodbách, „*kteřé jsou plné světla,*“ a dodává, že jde o „*zatím nejmodernější stavbu školy v naší republice.*“²³¹

Realizaci základní školy Sever se město Česká Lípa počalo pozvolna vymaňovat ze stávající mnohaleté architektonické nevýraznosti a provincialismu. Hromadně stavěné typové objekty bez invenčního stimulu již několik desetiletí ovládaly stavební vývoj okresního města. Teprve tímto počinem se Lípa zapojovala do současného kvalitního stavitelského dění reprezentovaného libereckým sdružením Sial. Reflexe Sialu reagující na aktuální zahraniční umělecké dění stylu high-tech se náznakově odráží i v českolipské škole. Objekt sice nepatří k nejlepším realizacím autorů Zavřela a Vokáče, avšak převedením na tehdejší českolipské poměry se dílo v pomyslném žebříčku umělecké jakosti posouvá na vyšší příčku. Realizovaný projekt vyniká skladbou hmot na nerovném podloží, použitými výraznými ocelovými komponenty robustních tvarů, obnaženým konstrukčním ústrojím stavby či propojením exteriéru s interiérem pomocí průhledných skleněných fasádových ploch. Bohužel však školský a tělocvičný areál neměly takové vyžití, jak bylo původně zamýšleno.

Další českolipskou prací z projekčního ateliéru Sial byla realizace **sídla Okresního výboru komunistické strany Československa**, č. p. 2077, [88, 88a]

usazeného v lichoběžníkovém území mezi ulicemi Arbesovou, Pátovou a Děčínskou. Vlastní budovu Okresního výboru Komunistické strany Československa oficiálně projektoval Stavoprojekt Liberec. Studii areálu vytvořil architekt M. Strach. Návrh „*Bílého domu*“, jak se objektu dodnes obecně přezdívá, vytvořil v roce 1974 architekt Sialu Otokar Binar (*17. 6. 1931 v Jaroměři).²³² Provádějícím stavitelem byl n. p. Pozemní stavby Liberec. Celkový náklad byl hrazen z finančních prostředků Krajského výboru Komunistické strany (cca 20 milionů Kčs). Termín výstavby byl stanoven na léta 1976-1978. Slavnostní otevření se však uskutečnilo až 6. května 1981.²³³ Ladislav Smejkal na webových stránkách Vlastivědného muzea v České Lípě přibližuje tehdejší situaci: „*Novostavby okresních sekretariátů komunistické strany byly charakteristickým jevem nového stupně růstu politické moci KSČ. Jednotlivá oddělení kopírovala státní správu a měla vše kontrolovat. Průmysl, zemědělství, samosprávu, a velká pozornost byla zaměřena na veškerý kulturní život a intelektuální tvoření vůbec. Ideologická oddělení byla největší a byla spojena s okresní politickou školou. Projít Večerní univerzitou marxismu – leninismu (VUML) bylo povinností každého člena strany, který měl nebo chtěl mít nějakou i drobnou hospodářskou funkci.*“²³⁴ Víceúčelová ohromná stavba Okresního výboru Komunistické strany Československa se začlenila do vážené severozápadní oblasti města v sousedství reprezentativní soudní budovy a naproti novostavbě Okresního oddělení Českého statistického úřadu v České Lípě. K získání staveniště bylo třeba zbourat objekt rodinného domu z roku 1882 a opěrné zdi clonící pohled do dvorů věznice krajského soudu z roku 1989.

Bílý dům pojímal tři provozní celky: vlastní administrativní šestipodlažní budovu, dvoupodlažní dvoutraktovou společenskou část a dvoupodlažní trojtraktový Dům politické výchovy. Výškové zónování jednotlivých kompartmentů bylo podřízeno technologii monolitické železobetonové konstrukční soustavy povolující zásadně dvoupodlažní a pětipodlažní rozvrh. Skelet tvořil příčný železobetonový rámový systém s výplňovým zdivem ve společenské části a v Domu politické výchovy, u administrativní budovy s použitím podélného systému bednění NOE s výplňovým zdivem. Objekt byl zařazen do mimořádného seznamu ČPK- zvláštní stavby.²³⁵ Do trojtraktové administrativní budovy, ve třetím patře odstupněné, se vcházelo z ulice Arbesovy. Vlastní dispozice vycházela z požadavku investora a uživatele. V suterénu byly soustředěny sklady, garáže a technické vybavení. V přízemí se nacházel informátor, hovorna, zasedací sály, čekárny a šatny. První až třetí patro patřilo

vlastním kancelářím sekretariátu Okresního výboru komunistické strany. Ve čtvrtém, posledním poschodí byly zbudovány dvě garsoniéry. Z obdélného monobloku se v zadní části půdorysně i výškově vyčleňovalo mohutné kryté schodiště tvořící komunikační mezipodlažní přístupy. Ostatní jednoposchodové stavební komponenty se k administrativní budově přimykaly z levého boku, dvorní strany a z boku pravého ve sledu: objekt velkého zasedacího sálu pro 200 osob o výměře téměř 300 m², foyer, malý zasedací sál, bufet s učebnami a objekt čítáren a kabinetu. Exteriér celku byl ze tří exponovaných stran sjednocen bílými keramickými obkladačkami. Přízemí všech objektů charakterizoval unifikovaný vzhled z červenohnědých dlaždiček a velkoformátových prosklených ploch. Plášť administrativní budovy byl protkán hustou sítí jednoduchých oken. Technologií montovaného skeletu se českolipský objekt shodoval s budovou Okresního výboru Komunistické strany Československa a Domu politické výchovy čp.162/I na nároží ulice Jiráskovy, náměstí 5. května a ulic Palackého a Josefa Knihy v Rokycanech z let 1974-1977.²³⁶

V nárožním cípu křižovatky s hlavní děčínskou silnicí byl vymezen vydlážděný prostor, jakési náměstíčko, shromaždiště pro „adoraci“ sochy Vladimíra Iljiče Lenina, respektive odkazu jeho životního díla. Jemu byl zde vzdán hold formou nadživotní sochy od dvojice výtvarníků Ludvíka Kodyma a Boženy Kodymové. Dílo umístěné na vysokém podstavci bylo slavnostně odhaleno 31. 10. 1987. Tvůrcem architektonického řešení byl architekt Jan Sedláček [89].²³⁷

Kolosální sídlo Okresního výboru Komunistické strany Československa v České Lípě vyniká stylovým technicismem, mnohapohledovostí, stavebnicovou strukturou a působivou gradací hmot. Hravý prvek v jinak poměrně stroze vyvedené stavbě byl uplatněn v nároží ulic Arbesovy a Děčínské. Síť složená z drobných bílých a červených koulí hlásala název uživatele OV KSČ. Možnost variabilního přeskupování názvu je možno vnímat jako autorovu skrytou představu jiného využití objektu. Styčné body se Zavřelovou a Vokáčovou realizací školy na sídlišti Sever spatřují v podélném rozvržení stavby s terasovitým odstupněním, v užití bílého keramického obkladu na venkovní fasádě a v dostatečném prosvětlení bloků pomocí okenních pásů. Uspořádáním oken a vertikálním rozměrem Binarova stavba koresponduje s vedlejší budovou Okresního oddělení Českého statistického úřadu v České Lípě. Novostavbu pochvalně zhodnotil místní tisk jakožto „*krásnou dominantu okresního města.*“²³⁸

Dne 6. května 1974 se uskutečnilo jednání o objemové a zastavovací studii nejočekávanější stavby České Lípy, nového **kulturního domu** [90, 90a, 90g, 90h] a celého kulturního areálu [90i]. Hodnocenou studii kulturního zařízení zpracoval v období od září do března 1974 architekt Sialu Jiří Suchomel (*1944). Investor, Městský národní výbor v České Lípě, přijal v prosinci 1973 první fázi této studie. Úvodní dokumentace předkládala předběžné architektonické řešení a předběžný stavební program kulturního domu. V souladu se Syrovátkovým podrobným územním plánem bylo 20. června 1973 stanoveno místo výstavby. Dle plánu bylo uvedeno, že Sokolská ulice se stane součástí vnějšího komunikačního okruhu historického jádra České Lípy. Touto stanovou si město vynutilo další rozsáhlé asanace v centrální části. Výbuch srovnal se zemí starobyilou nesourodou řadovou zástavbu mezi ulicemi Gottwaldovou, Sokolskou a Boženy Němcové. Samotná Sokolská ulice byla kompletně zbavena své celé levé fronty. Odstřelem Lípa nabyla dvou prostranných stavebních parcel, z nichž jedna, přiléhající ke komplexu kláštera, byla dle podrobného územního plán určena pro výstavbu kulturního domu a druhá mezi ulicemi Sokolskou, Gottwaldovou a tehdejší novou výpadovou silnicí na Děčín byla rezervována pro stavbu obchodního střediska. Projekt kulturního domu měl vhodně výtvarně a přitom pevně a jasně dotvořit areál kláštera, odpovídajícím způsobem dokomponovat klášterní zahradu a vizuálně ji propojit s veřejným městským parkem. Návrh měl klášterní areál zpřístupnit široké veřejnosti. Objekt měl na jedné straně jednotit duchovní komplex a na straně druhé architektonicky souznít s připravovanou nákupní zónou.

Vzhledem k rozsahu stavební akce se již v zárodku předpokládalo, že výstavba se neuskuteční takzvaně naráz, ale že bude vznikat postupně po etapách. Budování kulturního celku se tedy rozvrstвило do vícera stádií, konkrétně do tří částí (Blok A, Blok B a Blok E). Pod označení Blok A se skrývala stavba malého (využíván zejména jako kino se 174 místy) a velkého (630 míst) společenského sálu, foyer,²³⁹ okresní lidové knihovny, provozu restaurace, polytechnické dílny pro návštěvníky, aranžérské dílny pro potřeby celoměstské propagace, garáže pro čtyři dodávky a obchodní pasáže, jež zajišťovala přímé spojení parkingu a ústředního pěšího prostoru. Velký a malý společenský sál byly řazeny spolu se skladem nábytku za sebou tak, aby vzájemným sloučením těchto tří prostor vznikl jeden sál schopný pojmout 900 míst. Blok B se skládal z víceúčelového sálu (kino, divadlo, koncerty), jeho příslušenství, klubovny (při realizaci byly klubovny zčásti změněny na herny),

fotoateliéru, výtvarného ateliéru, administrativy kulturního domu, redakce deníku *Českolipský nástup*, místnosti městské odborové rady, čtyř služebních bytů a dvou nájemných garsoniér- ateliérů. Krytá chodba umožnila osamostatnit jednotlivé funkční jednotky kulturního domu tak, aby mohly fungovat nezávisle na sobě, ale v případě potřeby mohly tvořit jeden celek. Blok E (energoblok) obsahoval kotelnu, strojovnu chlazení, trafostanice a velín.

Vedoucí ateliéru Karel Hubáček se vyslovil ke studii v Zázpisu z projednání architektonické studie výstavby kulturního domu v České Lípě: „*Hlavním záměrem je vytvořit pěší komunikaci u obchodního domu a sledovat, aby část estrádních místností byla živá po celý den, to znamená umístit do této části taková zařízení, která mají největší provoz v mimovečerních hodinách.*“²⁴⁰ Námitky proti projektu ze strany představitelů města se shodovaly zejména v obavě, že objektem kulturního domu, ale též stavebním zásahem v severní části daného území se zakryje klášter. Další kritika mířila na rozměrnost velkého společenského sálu. Posuzovatelům se zdál být, z pohledu uživatelnosti, poměrně předimenzovaný. Inženýr Maršálek pochyboval o navrhovaném rozsahu kulturního areálu, neboť si nebyl jist, zda takové měřítko vůbec odpovídalo potřebám města. Českolipský historik Břetislav Vojtíšek napadl nedostatečný projektantův respekt ke klášteru a jeho zahradě coby významné památce města. V Zázpisu z projednání architektonické studie výstavby kulturního domu v České Lípě uvedl, že výstavbou kulturního domu by se výrazně narušil pohled z města na sakrální dominantu. Suchomel reagoval tím, že se pokusí snížit výšku objektu o kulisárnu, z areálu vyloučí objekt kotelny a budovu „*trochu posune*“, tak, aby zůstal pohled na klášter nezastíněný.²⁴¹

Od počátku výstavby kulturního domu v roce 1984 se počaly odvíjet vleklé těžkosti způsobené jednak problémy komunikace mezi projektantem, dodavatelem a investorem a jednak nedostatečnou peněžní základnou města pro zřízení tohoto rozsáhlého objektu. Od počátku vzniku prvního návrhu až do kolaudačního řízení v roce 1990 uběhlo dlouhých šestnáct let. O to víc tu byl projektantovi otevřen prostor pro rozjímání a experimentování.

Územní rozhodnutí o stavbě českolipského kulturního domu bylo vydáno 13. května 1983. v Rozhodnutí o změně nedokončené stavby kulturního domu z roku 1989 se píše: „*Původně na tuto stavbu bylo vydáno územní rozhodnutí 29. 8. 1978, ale pozbylo platnosti, neboť nebylo z důvodu dodavatelských rozporů požádáno o stavební povolení.*“²⁴² Základní kámen, šedočerný syenit ze Šluknova, ke stavbě

kulturního domu byl položen v pondělí 21. listopadu 1983.²⁴³ S výstavbou se však započalo až po vydání stavebního rozhodnutí ze 4. dubna 1984. Objekt byl vystavěn na lichoběžníkovém půdorysu. Svým zadním traktem, administrativní částí, se nořil do klášterní zahrady terasami, atrii a betonovým amfiteátre[m] [90f] s kapacitou 600 míst. Přední jižní stěna, svou šikminou ubíhající směrem ke klášterní zahradě, byla rozdělena na dvě části středovým širokým schodištěm vedoucím do klášterní zahrady. Tato exponovaná nakloněná strana chrámu devatera múz byla jako stvořená pro umístění slunečních kolektorů. Autor českolipského kulturního domu ve svém příspěvku v časopisu *Fórum architektury a stavitelství* v roce 2001 objasňuje svoje toho času v Československu nezvyklé řešení energetické úspornosti: „*Po krátké sérii úvah o možné koncepci využití solární energie jsme se rozhodli pro řešení soustředěné na ohřev a chlazení větracího vzduchu dvou hlavních sálů a foyer domu. Šikmá jižní fasáda s plochou asi 800 m² měla být provedena jako solární kolektor, ohřívající nasávaný větrací vzduch, který byl po příslušném ošetření ve vzduchotechnických systémech buď okamžitě použit pro větrání, nebo proháněn soustavou kanálů v betonové desce o rozloze zhruba 2400 m² pod budovou a teplo z něj akumulováno pro pozdější využití. Tatáž deska mohla být v letním období předchlazena nočním vzduchem a využita ve dne k ochlazení větracího vzduchu.*“²⁴⁴ Nápad nízkoenergetického provozu se v Suchomelově hlavě nezrodil hned od počátku projektování kulturního objektu. Na neformální letní škole architektury na Jedlové v roce 1976 přednášel čerstvý navrátilce ze stáže v Dánsku, inženýr Ctibor Dattel.²⁴⁵ Tehdy zaujatým posluchačům přibližoval v Československu dosud neznámé možnosti redukce spotřeby energie při provozu budov. Tato podnětná přednáška mocně inspirovala mladého realizátora českolipského kulturního domu, neboť zjistil, že výrazná šikmá plocha jižní fasády dokonale splňovala předpoklady pro využití slunečního záření. Bohužel však tato jedna z hlavních předností stavby byla pouze částečně uvedena do provozu.

Vzhledem k podmáčenému území se zvolilo založení stavby na dvou stech betonových pilotech hluboce usazených v zemi (až 12 metrů). Zcela netradiční technologie budovy činila značné potíže českolipským stavbařům. Původní projekt počítal s technologií systémového velkorozměrového bednění NOE od dodavatele Pragostavu Praha. Ta byla použita při stavbě Paláce kultury v Praze²⁴⁶ Projektant původně rovněž navrhl množství atypických prvků. Problém nastal v dodávkách atypických dřevěných a zámečnických výrobků, tudíž Suchomel několikrát měnil

projekt a přepracovával výrobní dokumentaci, například místo dubových výrobků uplatnil borovicové. Podobně tomu bylo i s ocelovými výrobky pro jižní fasádu. Velkorozměrné panely nad oběma sály měly určité vzepětí, s nímž projektant nepočítal, a nevznikl tedy uvažovaný jednostranný spád střechy.

Nejdůležitější prostory byly do budovy soustředěny ve dvoupodlažním rozvrhu [90b, 90c, 90d, 90e]. V první etáži byl tedy zřízen velký sál se čtyřmi pojízdnými mosty s osvětlovací a zvukovou technikou a sdělovacími kabely (výrobu zabezpečily Uranové doly Hamr) a restaurace se 116 místy s kavárnou pro 72 lidí, v druhém podlaží se nacházely prostorné klubovny (herny) a malý sál. Jedna z premis nového architektonického projevu, reprezentovaného ateliérem Sial, tkvěla ve spolupráci architekta s výtvarníky jiných uměleckých profesí. Již v ještědském vysílači se tyto dvě složky spojily v jednotný celek. Zde, v oblasti sklářské tvorby, figurovaly osobnosti Stanislava Libenského a Karla Wünsche. U příležitosti českolipské realizace byl osloven výrazný sklářský výtvarník, novoborský malíř Ivo Rozsypal (*1942), jehož rozměrné abstrahované malované skleněné plastiky zdobí vstupní vestibul.

Mezičlánek spojující vysoce technologickou stavbu s měkkým přírodním prostředím byl založen na kontaktu stavby s porostem klášterní zahrady. Zahrada s úpravou dle francouzského vzoru částečně pokrývala střechu kulturního stánku. Kulturní komplex se mimo jiné vyznačoval i rozmanitostí povrchových materiálů. Plášť jižní fasády byl utvořen ze skleněných desek. Uvnitř se vyjímal kamenné obklady a dlažby z leštěné žuly. Vydlážděné plochy pokračovaly i v exteriéru na terasách v zadní části střechy. Různé druhy materiálů doplnil travertinový obklad z Jugoslávie.

Při finálních pracích byl řešen název kulturního domu. V roce 1989 se uvažovalo o jménu *Spektrum*, díky široké škále rozmanitých pořadů. Nakonec převážila regionální sklářská tradice, podpořená Rozsypalovými sklářskými díly v interiérech. Vítězné označení stavby *Crystal* korespondovalo i s pohledovou jižní stranou pokrytou skleněnými deskami.

Architekt Jiří Suchomel se od roku 1983, souběžně s výstavbou kulturního domu, zabýval technickým řešením osobní části nového železničního uzlu, ale též studií nové výpravní budovy a hlavní pošty.

Další mladý, tehdy třicetiletý architekt Emil Prikryl z libereckého Sialu, jež se účastnil utváření „*nového centra*“ České Lípy v jižním úpatí historického jádra při

vodním toku řeky Ploučnice, byl pracovně přizván do České Lípy v roce 1975. Byl mu svěřen úkol, vyprojektovat velké nákupní středisko pro rychle narůstající českolipské obyvatelstvo. V té době stávající obchodní síť již dávno nevyhovovala potřebám sílícího města. Po celém městě roztroušené samoobsluhy Pramen a Jednota a drobné krámky, vměstnané převážně do historické zástavby 19. století v městské památkové zóně, nestačily pokrývat zvyšující se obchodní ruch. V souladu se směrným územním plánem bylo v roce 1978 vybráno staveniště pro nové **nákupní středisko Uran** [91, 91a, 91b] č. p. 2662 vyprojektované Emilem Příkrylem. Výstavbu provedl národní podnik Základna rozvoje uranového průmyslu Příbram, závod Stráž pod Ralskem, v letech 1980-1983. Investorem byl Okresní národní výbor Česká Lípa. Cílem architekta bylo vytvořit jasnou a přehlednou stavbu, ve které by se člověk snadno orientoval a hlavní funkce objektu by byla zřejmá navenek.²⁴⁷ Příkryl chtěl docílit co největší variability stavby, avšak do jisté míry se musel přizpůsobit možnostem, jež nabízel použitý konstrukční systém MS 71. T znamená, že například v prvním patře umožnil užité zatížení pouze 400 kg/m² při malém rozponu.²⁴⁸ Prioritu, branou v úvahu při realizaci stavebních plánů, měla vazba na Suchomelův projekt kulturního domu a potažmo i na celý historický střed. Opticky i funkčně se kulturní dům a nákupní středisko měly sjednotit. Příkryl toho dosáhl klidnou horizontálními liniemi stavby. Tímto řešením nezastínil důležitou městskou památku, Kavárnu *Union*, ani výhled na augustiniánský klášter. Komplikované, ale zároveň i inspirativní bylo umístění *Uranu* do prozatímní dopravně nevyřešené centrální městské části. V perspektivě České Lípy se již rýsovala přeložka silnice I/9. Ovšem, než byly započaty stavební práce na tomto tolik potřebném obchvatu, jezdilo se středem historického jádra, přes náměstí a ulici Gottwaldovu (dnes Jindřicha z Lipé).

Dvoupodlažní obchodní středisko bylo postaveno na obdélném půdorysu. Z ploché střechy vystupovala vyvýšená část pro vzduchotechniku, která mimo jiné měla původně tvořit podestu pro vysoký světelný kinetický poutač s nápisem *Uran*. Ten svou vertikálností, dle mého názoru, měl tvořit jakési napětí mezi klidnou horizontálou střediska a „živou“ složkou pohyblivé konstrukce. Zrealizovat se však tento otočný poutač bohužel nezdařilo. Tento oživující element celkovému obrazu stavby dodnes schází. Novem, udivujícím kolemjdoucí, byla projektantova idea bezokenního obvodového pláště. Atypická okna, jakoby vytažená z éry funkcionalismu, buď vodorovná úzká, nebo schodišťová kruhová s křížovým profilem, se zdála občanům značně nedostačující vzhledem k rozměrům budovy. Městský

architekt Václav Šuk se v roce 1982 v *Českolipském nástupu* snažil vysvětlit Příklad: „Nákupní středisko projektovali zkušení projektanti, znali velmi dobře požadavků a podmínek pro stavby tohoto druhu. Stačí se podívat na *Obchodní dům Ještěd v Liberci, Don v Hradci Králové a Prior v Děčíně*- tam také okna vlastně nejsou. Protože energetická bilance hovoří ve prospěch umělého osvětlení a klimatizace proti zvýšeným nárokům na vytápění prosklených objektů, protože vnitřní uspořádání provozů soustřeďuje zákazníky do středních částí prodejních prostorů, je objekt bez tradičních oken výhodnější. To už nemluvím o architektonických výrazových prostředcích, které se tak lépe uplatňují.“²⁴⁹

Objekt, složený z kubických komponentů, scelovalo obložení povrchu hnědými keramickými dlaždicemi dodávajícími stavbě na hmotnosti. Po dokončení stavebních prací občany udivovalo pouze jednopatrové rozvržení. To bylo odvislé od limitovaných investičních prostředků. Protože si pozemek vyžádal nákladné zakládání stavby z důvodu mokrého podloží, mohl si architekt dovolit postavit jen jednopatrový obchodní dům. Tento handicap se později projevil. V místech plánovaného hotelu, v sousedství Příklad: nákupního střediska, vyrostl o pár let později další obchodní dům, čtyřpodlažní objekt *Prior*.

Interiér prodejní plochy o výměře přes 2500 m² Příklad: pojal jako jeden propojený celek. Prodejnu dělily pouze nosné sloupy. Domnívám se, že ve vnitřním otevřeném prostoru architekt v podstatě simuloval atmosféru venkovního tržiště s jednotlivými „stánky“ nabízejícími rozličný sortiment, textil, oděvy, kožešiny, papír, hračky, rádia, televizory, sklo, porcelán, kočárky, drogistické a kosmetické zboží. Odkaz k technicismu a konstruktivnímu smýšlení ateliéru Sial spatřujeme v obnažené kostře stropu. Stavba je zaměřena zejména účelně, každý užitý prvek tu má své opodstatnění. Interiéry jsou v obou patrech podřízeny velké prodejní ploše. Jižní zásobovací část je členěna trojtraktově, severní část je ponechána přístupovým schodišťovým komunikacím, střed ovládá nákupní prostranství.

V roce 1993 Nákupní středisko, tehdy již supermarket *Banco*, prošel adaptacemi interiéru. Projektantem byl žilinský architekt Lubomír Zaymus a kolektiv, investorem pak inženýr Tarek Buchara.²⁵⁰ Rekonstrukční práce ve stylu aktuálního postmodernismu podstatně přetvořily původní vzhled budovy. V roce 1998 supermarket zaznamenal další stavební úpravu berounskou projektantkou Marií Krejčovou pro účely užívání obchodního řetězce *Delvita*.²⁵¹

Přikryl projekt nákupního střediska *Uran* v České Lípě představil na výstavě *Architektura všem* v roce 1986. Architektura *Uranu*, funkční a účelná, doslova nesplňuje obsažnost těchto jejích vlastností. Prohřeškem proti přísně funkcionálnímu tvarosloví je důsledná apriorní symetrie objektu a onen hmotný okachlíkovaný vzhled, jak se ostatně zmiňuje Rostislav Švácha o českolipském obchodním domě ve svém článku o Emilu Přikrylovi z roku 1990.²⁵² Aplikaci kachliček na tence obepínající zdi nákupního prostoru architekt použil jistě i z hlediska souznění jižního okraje historického jádra s jedinou funkcionalistickou stavbou v této části České Lípy a s jedinou funkcionalistickou okachlíkovanou stavbou v České Lípě, s Domem obuvi Baťa. Vedle přímých odkazů na motivy architektury doby funkcionalismu *Uran* vstřebává impulzy i z tvorby průkopníka postmodernismu Roberta Venturiho.²⁵³ Nákupní středisko *Uran* náleží k jednomu z nejcennějších architektonických klenotů České Lípy. Bohužel však občany města je stále vnímán veskrze negativně. Za všechny uvádím výrok autora stránek <http://www.bohmischleipa.cz>, Jiřího Kratochvíla, zarytého staromilce, který se o Přikrylově stavbě vyjádřil takto: „*Na Uranu neshledávám nic zajímavého, přijde mi to opravdu jako větší okachlíkovaný řopík, tedy vojenský betonový bunkr. Jen hranatý. Vnitřní prostor byl jednoduchý a přehledný, tedy maximálně funkční, ale ten vnější vzhled mi opravdu neseďí.*“²⁵⁴

10.7 Veřejné budovy

V roce 1970 bylo vydáno povolení k výstavbě **Základní školy Jižní** č. p. 1903 [92, 92a] pro sídliště Holý Vrch. Generálním projektantem se stala organizace navrhnuvší celé sídliště, Stavoprojekt Liberec. Vedoucím projektantem byl inženýr Vladimír Pavlů a zodpovědným projektantem architekt Vladimír Syrovátko. Odběratelem a zároveň investorem stavby byl Okresní národní výbor v České Lípě. Školu vystavěly Pozemní stavby Liberec, závod STAZ Česká Lípa.²⁵⁵ První stavební plán byl proveden pro osmnáctitřídní základní školu. Později v roce 1972 investor požadoval kapacitní zredukování na třináct tříd, a proto inženýr Pavlů vyhotovil další studii. Paradoxně po předávce hotové školy se v místních novinách *Českolipský nástup* psalo o vyšší potřebě patnácti tříd.²⁵⁶

Objekt situovaný v jihozápadní části sídliště byl řešen jako pavilonový. Obsahoval tři učební pavilony U1 pro první až třetí ročník, U2 pro třetí až pátý ročník, U3 pro pátý až devátý ročník, pavilon tělovýchovy T, pavilon mimoškolní výchovy MV

s družinou, sklady a jídelnou, kovodílňu a dřevodílňu, vstupní halu B3, šatny, sociální zařízení a spojovací chodby B1 a B2.²⁵⁷ Jednotlivé jednopodlažní a dvoupodlažní pavilony se vzhledem ke svažitosti terénu výškově různí. Pro výstavbu vzdělávacího ústavu byla vybrána nová technologie pro základní devítileté školy, konstrukční systém MS 71 České Budějovice charakterizovaný bezprůvlakovým montovaným skeletem.

Samotná škola však nevykazuje takovou uměleckou hodnotou jako její vnitřní nezastřešený areál atria vyhrazený odpočinku, výuce a dalším společenským akcím [92b]. Projektový úkol na jeho zbudování byl vytvořen autory základní školy Jižní v roce 1975. Přestávkový dvůr, částečně dlážděný bílým mramorem, částečně doplněný zelení a fontánami, byl navržen v atriu s dělením, pomocí keramické výtvarně pojaté stěny, na oba věkové stupně, to je na první až pátý ročník a na šestý až devátý ročník. V prostoru atria byly schodovitě osazeny dřevěné lavice zvlášť pro první a zvlášť pro druhý stupeň školy, jež byly v jarních měsících využívány pro výuku dětí. Do atria projektanti umístili volné, lávkami přemostěné vodní plochy s okrasnými vodními rostlinami. Školský komplex patřil v té době k nejmodernějším v severočeském kraji.

Architekt Emanuel Losenický s kolektivem spolupracovníků z účelového zařízení Českého fondu výtvarných umění, pražské Architektonické služby, v roce 1976 vyhotovil studii k projektovému úkolu na **Výrobu polotovarů** [93] a lahůdkářských výrobků v prostoru komunikací U Kapličky a Poříční na Svárově v České Lípě. Projektový úkol poté vytvořil Stavoprojekt Liberec. Vrchním investorem byl Okresní národní výbor v České Lípě a přímým investorem a zároveň uživatelem podnik Restaurace Česká Lípa se sídlem v Doksech. Dvoupatrová prefabrikovaná montovaná železobetonová stavba o celkové obdélné podlahové ploše 1320 m² měla přízemí vnitřně členěno na vlastní výrobu, sklady masa, chladírny, přípravnu zeleniny, a tak dále. V horním patře byla zbudována strojovna, kancelář, sociální zařízení, jídelna a varná kuchyně. Tedy do prvního podlaží se soustředila výrobní část polotovarů a lahůdek (studená jídla) a do druhého výrobní část hotových jídel, sklady a příslušenství (teplá jídla). Objekt s rovnou střechou nevlastnil sklep. Ve studii k projektovému úkolu se uvádí: „*Architektonické a stavební technické řešení vycházelo z komplexní dispozice staveniště, funkčního programu stavby a z konkrétních možností dodavatelských, investičních a technicko-organizačních, jakož i ze známých technologických postupů, což vše dávalo záruku včasného a*

*kvalitního provedení stavby.*²⁵⁸ Výstavba byla zahájena v roce 1977. Obdobnou stavbu můžeme vidět v Liběchově.

V listopadu 1976 Okresní oddělení Českého statistického úřadu v České Lípě zadalo projektový úkol na **administrativní budovu Okresního oddělení Českého statistického úřadu v České Lípě** [94] Agroprojektu, projektovému a inženýrskému podniku Praha, závod Liberec. Plán stavby vytvořil projektant Josef Frolík z ateliéru 530 Agroprojektu Liberec. Výstavba byla provedena v letech 1977-1979 blízko městského centra.²⁵⁹ Novostavba ukončovala starou Žukovovu ulici (dnes Paní Zdislavy), v níž se nachází klášter a domovní klasicistní a historizující zástavba. Budova úřadu se vyjímalala na křižovatce ulic Žukovovy, Děčínské a Arbesovy. Atypický objekt byl zdvižen na obdélném základu o půdorysné ploše 442,3 m² do výše čtyř podlaží včetně suterénu. Pro konstrukci nadzemních pater Frolík navrhl ocelový skelet systému KORD-B od výrobce Rudné doly Jeseník. Vstup byl zajištěn z ulice Žukovovy krytým přístřeškem. Vnitřnímu uspořádání přízemí vévodila středová rozměrná zasedací místnost, ostatní patra byla řešena jako trojtakt. V prvním a druhém poschodí byly umístěny kanceláře. Lakonicky vyvedená fasáda racionalisticky pojaté administrativní budovy s hustým sledem jednodílných oken byla provedena řemínkem z břidlice a travertinovým obkladem. Úřadovna sloužila nejen potřebám jejího investora, Okresnímu oddělení Českého statistického úřadu v České Lípě, ale též Okresní finanční správě České Lípy a Severočeským dřevařským závodům v České Lípě.

Stavbou **pobočky Projektového ústavu uranového průmyslu** č. p. 2338 [95a, 95b] v České Lípě byla zpečetěna vůdčí úloha města jakožto jednoho z hlavních protagonistů československého uranového průmyslu. Touto realizací Lípa získala vlastní pracoviště produkující projektové práce uranového průmyslu pro oblast celého Českolipska. Objekt se stal neméně důležitou stavbou z hlediska potřeb rozvoje uranového průmyslu na území Hamr a Stráž pod Ralskem. Projektový úkol byl vytvořen v únoru 1977 architektem Vilémem Kastnerem z Projektového ústavu uranového průmyslu v Ostrově nad Ohří z podkladů investičního záměru z dubna 1976 a geometrického zaměření převzatého od Stavoprojektu Liberec. Projektový ústav stavbu také financoval. Dodavatelem byl Československý uranový průmysl koncern Příbram. Termín výstavby byl stanoven od června 1978 do září 1980.²⁶⁰ V otázce situování stavby se rozhodovalo mezi parcelou umístěnou na rohu ulic Svárovské a 5. května a mezi územím dolního okraje sídliště Sever a sídliště

Střelnice při ulici Okružní. Druhá varianta, odsouhlasená i generálním projektantem sídliště Sever, zvítězila především kvůli úzkému sepětí projekční kanceláře se zatím největším sídlištěm vystavěným pro uranové pracovníky. Po technologické stránce se objekt konstrukčně rozdělil na část vytvořenou tradiční zděnou technologií s panelovým a deskovým monolitickým stropem (suterén a přízemí) a na část moderního způsobu stavění pomocí systému z ocelového skeletu KORD Rudné doly Jeseník. Tato dvojí konstrukční soustava byla v exteriéru viditelně odlišena diferenčními rozměry a rozdílným materiálovým obložením. Se soustavou typu KORD jsme se již setkali u objektu Okresního oddělení Českého statistického úřadu v České Lípě na rohu ulic Paní Zdislavy a Arbesovy.

Pobočka, zařazená do šestého pětiletého plánu, se budovala ve dvou stavebních etapách. První etapa představovala výstavbu objektu pro 163 pracovníky a druhá pak objekt pro cca 250 pracovníků. Vlastní trojpatrová budova Projektového ústavu uranového průmyslu byla uložena na obdélném půdorysu. Vnitřní uspořádání [95] odpovídalo klasickému trojtraktovému řádu s ústřední komunikační chodbou opatřenou vstupy do jednotlivých místností. Do suterénu se uchýlily pomocné provozy (garáže, sklady, vzduchotechnika, rozvodna, tisk, světlotisk, knihař a sociální zařízení). V přízemí byla zbudována vrátnice, archiv, návštěvní místnost, přípravná, jídelna, kantýna, knihovna a kanceláře provozního vedení projektového střediska včetně nezbytného vybavení (sociální zařízení, a tak dále). Dispoziční rozvrh tří zbylých poschodí zachovával trojtraktové uspořádání s projekčními kanceláři a sociálním zařízením. Vnitřní stěny budovy byly vybaveny dřevěnými obklady. Mezipatrové vertikální spojení bylo zajištěno hlavním dvouramenným schodištěm umístěným na ose vstupní haly. Na toto schodiště, mírně vystupující z jednolitého obdélného základu celku, byly napojeny střední chodby. Obdobně jako u úřední budovy Okresního oddělení Českého statistického úřadu v České Lípě i zde byl obvodový plášť pobočky v nadzemních patrech pokryt panely typu KORD, které v každém patře protínal pás jednodílných oken. Přízemí bylo zvýrazněno červenohnědými obkladačkami. Oživujícím elementem rozbíjejícím unylou kubickou kompaktnost je technicistní prvek mohutného ocelového požárního schodiště připevněného k jihovýchodní stěně pobočky. Obdobné schodiště, jen natočené v jiném úhlu, se druzí k jižní stěně nedaleké základní školy Sever. Tímto nápadným prvkem byly sjednoceny a zároveň rozeznány důležité stavby sídliště Sever.

V roce 1978 započaly rozšiřovací stavební práce na objektu č. p. 1734/14 při ulici Pod Holým vrchem. Stávající budova totiž již kapacitně nedostačovala jejímu uživateli, **Okresní správě Sboru národní bezpečnosti** [96]. Přístavbu ze systému KORD, navrhnutou Projekčním střediskem Uranových dolů Hamr, vystavělo v letech 1978-1980 Okresní výstavbové bytové družstvo Česká Lípa- Dubice. Přímým investorem byla Krajská správa Sboru národní bezpečnosti v Ústí nad Labem. Objekt byl přistavěn ke stávající budově. Výškou jednotlivých podlaží, včetně výšky oken a vrat, se novostavba shodovala se starší budovou. Celé pracoviště Okresní správy Sboru národní bezpečnosti bylo členěno na tři hlavní celky. Nejvyšší trojpatrová trojtraktová budova sloužila administrativě, byly zde umístěny kanceláře a na každém patře sociální zařízení. V patře vstupní jednoposchodové předsazené části byla zřízena jídelna a kantýna. Tento z hmoty vystupující komplement nesly čtyři železobetonové sloupy. Přístup byl zajištěn formou širokého venkovního schodiště. Poslední sektor správy byl využíván pro potřeby garáží, dílny, příručního skladu, strojovny a místnosti pro techniku. K této části policejního areálu se pojil ještě přístavek sauny. Administrativní budova díky použité technologii konstrukční soustavy KORD se velmi podobá, ne-li shoduje s jižní stranou budovy Okresního oddělení Českého statistického úřadu v České Lípě.

Rozměrově největší a uměleckou hodnotou jedna z vrcholných staveb České Lípy byla od roku 1976 budována v těsném sousedství městského chorobince v lokalitě Pod Špičákem. Od třicátých let jsme pozorovali zdlouhavé peripetie usilující o výstavbu nového nemocničního komplexu, v němž by bylo koncentrováno veškeré lékařské zázemí, jež město naléhavě potřebovalo. Teprve druhá polovina sedmdesátých let v tomto směru zaznamenala úspěch. Hojné osídlování Českolipska pracovníky uranového průmyslu znovu probudilo zájem města zbudovat moderní **nemocnici** [97m, 97n, 97o, 97p] s dostatečnými prostory a kvalitním lékařským zázemím. Základní kámen ke stavbě nové nemocnice byl slavnostně položen dne 10. září 1976, v prvním roce šesté pětiletky. Novou dominantu města České Lípy navrhl přední český architekt Vít Obrtel ze Zdravoprojektu Praha. Dodavatelem byl UEB Beograd, uživatelem Okresní úřad národního zdraví v České Lípě. Půlmiliardové náklady na stavbu pokryly Okresní úřad národního zdraví v České Lípě a Investorsko-inženýrská organizace v Mostě.

Pozemek, na němž nemocnice spočívá, se ve směru sever-jih prudčeji svažuje. Sklon svahu byl při výstavbě jedním z hlavních faktorů celkové koncepce.

Dle původního plánu bylo chystáno zbudovat nemocnici prvního typu, avšak během stavby byl program rozšířen na nemocnici druhého typu. V nemocnici byla umístěna oddělení chirurgické, ortopedické, neurologické, ušní-nosní-krční, ženské a porodnické, anesteziologické, dětské, dále poliklinika dospělých [97d] i dětská [97f, 97g, 97h], patologicko-anatomické oddělení [97i, 97j], lékárna [97e] a rozsáhlá oddělení hospodářská. Celý areál byl prakticky a účinně komunikačně řešen. František Čermák ve svém článku o nemocnici v České Lípě, uveřejněném v roce 1982 v *Architektuře ČSR*, píše: „*Dispozičně architektonický koncept nemocnice byl založen na myšlence dosáhnout nejkratší a nejpřehlednější vnitřní i vnější spojení hlavních provozů nemocnice.*“²⁶¹ Jádrem komplexu je vysoký devítipodlažní a pětitraktový železobetonový monoblok [97, 97a] s lůžkovým oddělením dospělých. Vně po východní i západní straně jsou jednotlivé místnosti opatřeny malými balkony. Lůžkové jednotky o 470 lůžkách sestávají z devíti pokojů po třech lůžkách, z jednoho pokoje po jednom lůžku, s možností ještě jednoho přídatného lůžka, a ze dvou pokojů pouze jednolůžkových. Každý pokoj je tedy vybaven balkonem a vlastní koupelnou s WC. Původní návrh počítal s desetipodlažním rozvrhem [97b, 97c]. Stejný pětitraktový rozvrh zachovávají doplňkové provozy v navazující části monobloku. Pod osmipodlažním až devítipodlažním objektem z komplementárních složek se v přízemí prochází od vrátnice k hospodářským složkám a patologii. Velikostně monoblok disponuje půdorysnými rozměry 30 x 91 metrů a 30 metrů výšky. Jižní čelo tohoto obdélného jednolitého korpusu absorbujícího oba nemocniční úseky, je jakýmsi pomyslným průsečíkem stavby ortogonálně přisazené k monobloku. Kaskádovitě uspořádaný čtyřpodlažní až sedmipodlažní objekt železobetonové konstrukce kryje výhled do nemocničního pozemku od hlavní Moskevské ulice. Zde je do tohoto komplementu soustředěna poliklinika dospělých, směrem k vrátnici se pak stupňovitá gradace hmoty uklidňuje v třípodlažní lékárně. Zakřivenou pavlačí se k nemocničním objektům pojí samostatná jednotka dětské polikliniky o 60 lůžkách [97n]. Pětipodlažní trojtraktová poliklinika s horními dvěma patry lůžkové části je umístěna ve stejném směru jako hlavní monoblok a zároveň kolmo k poliklinice dospělých. V zadní části se k objektu dětské polikliniky přičleňovalo hmotné, avšak přitom ladně vyvedené betonové schodiště. Do nemocničního komplexu se včleňuje skupina přízemních hospodářských budov situovaných ve východní parcele stranou od zdravotnického sektoru. Lineárně za sebou srovnané objekty obsahují v postupném sledu centrální kuchyni, ústřední

zásobování, prádelnu, údržbářské dílny a garáže, dopravní středisko a kotelnu. Ústavní trojtraktová kuchyně [97k, 97l] má bazilikální rozvržení s převýšenou střední částí po obvodu osvětlenou řadou okének. Na kuchyni se přímo napojují jídelny zaměstnanců. Z dětského oddělení a z patologie se lze do jídelny dostat použitím podzemních chodeb. Přístup k jednotlivým složkám zajišťuje dvoupodlažní komunikace s hygienicky dobře vymyšleným způsobem provozu. Spodní cesta představuje dopravu nečistou a rozvody instalační, horní chodba pak provoz čistý. Kompletnost areálu doplňuje v severní části trafostanice a sklady hořlavín a stlačených plynů. Zmínili jsme tu objekt patologie. Jeho výstavba v letech 1984-1985 představovala závěrečnou fázi dohotovení nemocničního areálu. Tuto dvoupodlažní budovu se zvýšenou částí strojoven na střeše tvořil skelet MS 71. Zajímavým prvkem vstupního krytého přístřešku byly luxferové výplně zamezující pohled do tohoto pitevního oddělení.

František Čermák se ve svém článku Nemocnice s poliklinikou v České Lípě vyjádřil o jednosměrném principu řazení lůžkových oddělení a hlavního lůžkového komplementu v jediném bloku jako o vzácnosti nejen v Československu, ale i v zahraničí. Podobný kompoziční způsob se v roce 1982 právě realizoval v klinické nemocnici v Brně.²⁶² Architekt si skvěle poradil s ohromným měřítkem nemocničního gigantu, jednak nápaditým kompozičním členěním, jednak zdrobněním architektonických prvků, dále schodišťovým profilem zděných mas a roztroušením menších zdravotnických budov před tělo největší stavby, hlavního monobloku. Traktaci staveb zvýrazňuje barevné odlišení v jemných teplých tónech s užitými geometrickými ornamenty tvarů kříže a kruhu a vysedlé střešní nástavce. Prostory byly vybaveny moderní technikou domácí i zahraniční výroby. Vít Obrtel navrhl i parkové úpravy ploch mezi nemocnicí a sídlištěm Pod Špičákem.

Obrtelova nemocnice se ve městě po dlouhých letech typizace a standardizace objevila jako zjevení. Město objektivními formami nemocničního areálu získalo opět vazbu na meziválečnou funkcionalistickou architekturu prezentovanou zejména monumentální školou od architekta Petra Kropáčka a realizacemi Františka Bartáka. Stavbu prostoupila harmonie čisté tvarové účelnosti s niternou autorovou poetickou pocitovostí. Rostislav Švácha ve své stati ke knize Víta Obrtela *Vlaštovka, která má geometrické hnízdo*, označil českolipskou stavbu jako jeho „...nejdůležitější a nejzdařilejší realizaci vůbec.“ Nemocniční objekt se dle Šváchy vyznačuje „neokonstruktivistickým tvořivým elánem i promyšlenou kombinací principu

*kostky cukru a principu ruinky.*²⁶³ Švácha vychází z Obrtelovy vlastní formulace, že „*architektura má vypadat jako kostka cukru, nebo jako taková ruinka...*“²⁶⁴ Pro aplikované puristické a nekonstruktivistické principy Švácha českolipskou nemocnici spojil se šťastným návratem do doby Devětsilu, konkrétně v případě dětské polikliniky s neobyčejným plastickým skloubením pavlačí a vydělených schodišť a balkónového průčelí lůžkové části monobloku.²⁶⁵ Českolipská nemocnice představuje vyvážení objektivního a subjektivního hlediska, které Obrtel označil pojmem *neokonstruktivismus*.²⁶⁶ Neokonstruktivismus byl určen komplexností složek technických, psychologických a estetických. Syntézou formových vazeb na ryzí architekturu meziválečných let stavba spadá do stylového revivalismu.

A jak novostavba působila na lid? Pacientka Drahoslava Králová z Bohatic v *Českolipském nástupu* uvedla: „*Toto prostředí působí zcela jinak, zejména psychicky. Cítím pocit bezpečí a bezstarostnosti.*“ Doktor Volek dodal: „*Operační sály jsou jakýmsi srdcem celé nemocnice.*“²⁶⁷ Operační sály byly rozmístěny ve dvou patrech. Toto uspořádání ohodnotila J. Pyšová ve svém příspěvku *Nemocnice v místních novinách Českolipský nástup* jako „... *ne příliš šťastné řešení, poněvadž vznikají zbytečné problémy se sterilizací. Jde o zcela nový model. Dříve byly operační sály přímo na odděleních a v mnohem menším počtu.*“²⁶⁸ I českolipský historik Ladislav Smejkal nachází na stavbě negativa v podobě „*zbytečně*“ předimenzovaných prostor.²⁶⁹

Zdravotnický personál byl v pozdějších letech, od roku 1985, ubytován ve dvanáctipodlažní **budově hotelového typu** [98] na severním okraji areálu nemocnice v ulici U nemocnice. Dle původního územního plánu sídliště Špičák měl být v tomto místě postaven osmipodlažní panelový obytný dům. Projekt vytvořili projektanti ze Stavoprojektu Liberec, ateliér v Jablonci nad Nisou. Dodavatelem byly Pozemní stavby Liberec²⁷⁰ a později Pozemní stavby Brno. Konstrukční soustavu objektu tvořil systém T 06 B. Uvnitř se nacházela 51 garsoniéra s kuchyňskými linkami a s kompletním sociálním zařízením. V každém patře byla k dispozici prádelna. Společnost zdravotníků se měla možnost scházet ve třech klubovnách.

Vít Obrtel (*22. 3. 1901 v Olomouci- † 12. 6. 1988 v Praze) byl pozoruhodná postava československé umělecké tvorby. Jeho okruh zájmů obsáhl oblasti architektury, scénografie, ilustrace a knižní grafiky, nábytkářského designu. Též se věnoval vytváření poeticky laděných obálek prvních děl předních českých básníků a literátů, například pro Vítězslava Nezvala navrhl obal knih *Akrobat* a *Edison*. Obrtel

byl činný i v literární sféře, například knihou *Kštice Bereniky* z roku 1937. Rovněž proslul jako teoretik umění. Během studia na české technice se již aktivně zapojoval do kruhů moderní československé architektury. Se svými třemi spolužáky architektky (Karlem Honzíkem, Evženem Linhartem a Jaroslavem Fragnerem) založil v roce 1922 architektonickou skupinu *Puristická čtyřka*. V roce 1923 vstoupil do levicového avantgardního uměleckého sdružení uskupeného kolem Karla Teigehe, Devětsilu. Roku 1925 utvořil s Vítězslavem Nezvalem a Emilem Františkem Burianem uvnitř Devětsilu frakci sdruženou kolem letáku *Tam-Tam*. Byl také členem Spolku výtvarných umělců Mánes, Svazu a Klubu architektů. V letech 1930–1937 a znovu 1945–1949 redigoval revui *Kvart*.

Nejprve, ve dvacátých letech, byla jeho tvorba v klasicizující umírněnosti ovlivněna kubismem. Teprve později začíná na architekturu nahlížet poetickým puristickým postojem. Obrtelovy charakteristické aplikace kruhových tvarů a výrazných křivek jeho realizace posunují k organické architektuře. V uměleckém světě jeho osobnost a jeho práce vystupují poněkud solitérně. Švácha ve svém článku o Obrtelovi z roku 1988 v *Architektuře ČSR* uvádí: „*Obrtelovo dílo se vyznačuje obdivuhodným univerzalizmem, který ho vehnal do sporu s Teigehe vědeckofunkcionalistickou koncepcí. Obrtel si uvědomoval, že pouze vědeckou, racionální architekturu nemůže tvořit ani užívat celý člověk.*“²⁷¹

Velkoryse pojatými stavbami se Česká Lípa v sedmdesátých a osmdesátých letech pyšnila v hojné míře. Další dominanta byla situována při ulici Lužické (dnes U spojů), těsně pod vilovou zástavbu Mariánské ulice při bývalém Josefově náměstí. Její vertikální hmota nevyčnívala nad jednopatrovémi domy příliš ostře, neboť svou rozlehlostí a výškou vyvažovala protější historizující školu a barokní kostel Narození Panny Marie. Řeč je o nepřehlédnutelné technicistní stavbě **Telekomunikační budovy** [99]. Projekt byl vypracován v roce 1979 Spojprojektem Praha, odpovědnou projektantkou byla inženýrka Lenka Vrbová. Objekt postavila Základna rozvoje uranového průmyslu Příbram, závod Stráž pod Ralskem, pro Severočeské ředitelství spojů Ústí nad Labem v letech 1980-1984.²⁷² Vytypovaný pozemek pro telekomunikační budovu musel být nejprve upraven. Zbořeny tedy byly dva rodinné domy, dvě stodoly a jeden obytný dům. Telekomunikační budova se podle návrhu dělila na dvě propojené části, na technologickou budovu a na budovu technicko-administrativní. Technologická část pro spojové technologie měla pět podlaží a nákladní výtah se sociálním zařízením. Ve třetím, čtvrtém a pátém podlaží vycházely

z objektu tři ocelové tuby, jimiž se budova připojovala k technicko-administrativnímu komplementu. Tento sedmipodlažní objekt byl vybaven dvěma osobními výtahy a sociálním zařízením pro obsluhu spojové technologie. Ve třetím podlaží se dělil na čistý a nečistý provoz. Obě stavby byly vytvořeny ze železobetonového skeletu MS 71. Fasády pokrývaly radiační hliníkové lamely Sidalvar v barvě červeň- bordó na ocelové konstrukci s boletickým panelem.²⁷³ Okenní a dveřní otvory a schodiště byly provedeny typově. Spojprojekt navrhnul i kompletní zázemí telekomunikační budovy, to znamená komunikace v areálu, sadové úpravy, parkoviště, obvodové zdi a venkovní osvětlení. V devadesátých let budova prošla drobnými stavebními úpravami.

Již dlouhá léta proklamovaná výstavba **autobusového nádraží** [100] s důstojnou výpravní budovou a dostatečně prostornou plochou s nástupišti se dočkala své realizace teprve až v roce 1982. Zájem o výstavbu českolipského nádraží podává zpráva plánovací komise z 16. června 1954. V dokumentu se praví, že „*vzhledem k omezeným investičním přidělům nemůže ČSAD prozatím budovat autobusové nádraží, čekárny, zastávky, a podobně.*“²⁷⁴ V roce 1979 vytvořil inženýr Hruška z Projektového ústavu v Ostrově nad Ohří v atelieru Česká Lípa projekt přednádražního prostoru autobusového nádraží. Kromě něho vyhotovil návrh i městský architekt Václav Šuk. Hruška zvítězil. Investorem se staly Technické služby města v České Lípě. Kompletní výstavbu provedl Okresní stavební podnik Česká Lípa se sídlem v Novém Boru v letech 1983-1986. Územním plánem sídelního útvaru byla pro nové autobusové nádraží vymezena plocha mezi libereckou tratí a vlečkou Československých drah západně od třídy 5. května. Kolektiv projektantů v čele s dopravním inženýrem Hruškou se museli vypořádat s řadou překážek, se stísněným územím, vysokou hladinou spodních vod, a tak dále. Šanci zde dostala mladá architektka Irena Šaumanová z Českého vysokého učení technického v Praze. Dle jejího návrhu se na podzim roku 1983 začala stavět montovaná stavba výpravní budovy ze skeletu MS 71. Slavnostní otevření objektu č. p. 2723 se událo 1. března 1986. Šaumanová pamatovala při vzniku projektu na pohodlí cestujících, účelnost i na provozní potřeby Československé autobusové dopravy. Trojpodlažní stavba s plochou střechou obsahovala v přízemí vybavovací halu o rozloze 182 m² s pokladnami, informacemi, bufetem, provozními místnostmi, úschovnou zavazadel, dvěma čekárnami, z toho jednou pro matky s dětmi, a sociálním zařízením. Investorem byl národní podnik Československá autobusová doprava Ústí nad Labem,

závod Česká Lípa.²⁷⁵ První patro bylo vyhrazeno potřebám uživatele (kanceláře, dispečink, nocležny pro řidiče autobusů a sociální zařízení).²⁷⁶

Předností budovy je v celé své délce prosklená stěna vybavovací haly, k níž se přichází sloupovým portikem. Světlo je též přiváděno pásem oken v druhém podlaží předsazeného prostoru dispečinku. Výstavba celého areálu nádraží probíhala ve třech etapách. První se týkala odstavné plochy a podchodu pro pěší, při druhé etapě se zbudovala lávka pro pěší a konečně ve třetí vznikla výpravní budova.

Nedlouho po dostavbě nákupního střediska *Uran* v roce 1983 bylo radou městského národního výboru v České Lípě potvrzeno, že pouze jeden obchodní objekt pro kvapně se rozšiřující uranové město²⁷⁷ nepokryje koupěschopnost českolipského obyvatelstva. Výběr staveniště pro nový obchodní dům se omezil na centrální část města. Nejvhodněji se opět jevila parcela na jižním pomezí historického středu, na rohu ulic Gottwaldovy (dnes Hrnčířské) a Děčínské, v těsné blízkosti Přikrylova nákupního střediska. Tento pozemek, zastavěný prodejny s drogistickým zbožím a bývalým objektem městských lázní, byl původně rezervován pro stavbu domu potravin. Před zahájením stavby obchodního domu byla započata výstavba nové spojky v trase definitivního městského okruhu, v prodloužení ulice Sokolská až k nároží ulice Zámecká- Erbenova. Tímto novým obslužným okruhem měl být zásobován i nový obchodní dům. Již v tomto čase se předpokládalo, že ulice Gottwaldova bude v budoucnu řešena jako pěší zóna.

V roce 1984 již pilně pracoval kolektiv zaměstnanců uskupený kolem architekta Zdeňka Řiháka ze Státního projektového ústavu obchodu v Brně na projektovém úkolu Obchodního domu v České Lípě. Řihákův tým dostal za úkol vyprojektovat obdobný **Prior** [102c, 102f], jaký byl právě tehdy v roce 1984 otevírán v Děčíně [101].²⁷⁸ Projektantkou se stala architektka Jana Emmerová. Obchodní dům *Prior* postavil národní podnik Základna rozvoje uranového průmyslu Příbram, závod Stráž pod Ralskem. Stavbu finančně podpořil podnik Severočeské obchodní domy Prior Teplice. Územní rozhodnutí bylo vydáno 13. května 1986. Doba výstavby byla vymezena roky 1986-1990.²⁷⁹ Dne 19. listopadu 1986²⁸⁰ byl slavnostně položen základní kámen ke stavbě a opravdu dne 9. listopadu 1990 proběhla kolaudace.²⁸¹

Vlastní čtyřpodlažní objekt obchodního domu, koncipovaný jako monoblok z montovaného železobetonového skeletu *Prefa monolit* s bezprůvlakovými deskami, se zakládal na mírně protáhlém čtvercovém půdorysu s dvěma vyčleněnými masivními schodišťovými útvary na půdorysu oválu [102, 102a, 102b]. Plochostropá

budova se střešní nástavbou strojoven výtahů disponovala vymoženostmi moderního obchodního domu, jakými byly telefonní automaty, klimatizace, WC v každém podlaží a zejména eskalátory [102g] dopravující zákazníky do vyšších pater. Eskalátory zajišťovaly pouze jednosměrný provoz, cesta ven vedla po betonových schodištích. Vnitřní prodejní prostory se ve třech etážích „rozlévají“ skoro po celé ploše podlaží. Nosnými články jsou tu sloupy kruhového průřezu, jenž byly betonované do tenkostěnných ocelových trub s funkcí ztraceného bednění.²⁸² Poslední poschodí je věnováno skladovým prostorům a kancelářím. Obchodní dům měl statut plnosortimentní obchodní jednotky II. velikostního typu s širokou nabídkou textilního zboží ve druhém patře, s úplným prodejem průmyslových výrobků, vyjma nábytku, v prvním patře a s kompletním výběrem potravinářského zboží v přízemí, kam bylo situováno i rychlé občerstvení.

V českolipském projektu lze vysledovat architektův úmysl porozumět prostředí, do něž stavbu umísťuje. Obchodní dům *Prior* se svým zevnějškem snažil začlenit do nově vznikajícího obchodního a kulturně společenského městského okrsku. Svým neofunkcionalistickým vzhledem a hnědým keramickým obkladem stěn souhlasil se sousedním nákupním střediskem *Uran* a s přístavbou Domu obuvi. Svými oblými objemy, pásovými okny a také vykachlíkovanou fasádou navodil harmonické prostředí pro funkcionalistickou stavbu nedalekého Bařova obchodního domu. I přes uplatněný požadavek maximálního využití typových výrobků se do popředí dostává zájem o umělecké ztvárnění architektonických detailů. Velmi efektní prvek barevného vitrajového pásu protíná v celé délce schodišťový tubus obrácený do ulice Erbenovy [102e]. Spokojení zákazníci mohou při opouštění prodejních prostor obdivovat českolipské panorama díky prosklenému schodišti, ale prostřednictvím vitrajové stěny mohou sledovat barevně i křivkově se měnící domy. Zvláště při slunečném počasí sklářské dílo propouští barevný obraz vytvářející zajímavou kompozici barev v interiéru schodišťového prostoru. Autorem tohoto rozměrného abstraktního díla, založeného na hře diagonál s barevnými akcenty, je nám již poměrně známý sklářský výtvarník Ivo Rozsypal. Tento novoborský umělec si vyzkoušel techniku velkoformátové vitraje v zakázce interiérového dotvoření pivnice s bowlingovou dráhou v pražském Interhotelu Fórum v roce 1988. Dle jeho vlastních slov, zveřejněných v *Českolipském nástupu* v roce 1988, „*Fórum byla dobrá zkušenost a zároveň sonda do problematiky prostorových vitráží, kterou bych chtěl nechat výrazněji zaznít právě v případě českolipského Prioru a kulturního domu.*“²⁸³ Další

zajímavý detail se vyjímá na všech pásových oknech, jimiž je prosvětleno každé podlaží. Okenní výklenky totiž striktně nesledují půdorysný obrys monobloku, ale pozvolna se noří do architektonické masy [102d].

V porovnání s děčínským obchodním domem Prior českolipská realizace vyniká promyšleným detailem, ať už v zabíhavé linii okenních partií, či v proskleném, jakoby zavínutém schodišťovém válci.

Obrovská srostlice, složená z pěti samostatných komponentů školského ústavu, se začala od roku 1980 budovat na travnaté ploše blízko městského hřbitova při ulici 28. října na sídlišti Pod Špičákem. Naddimenzované měřítko školského areálu bylo dáno významem uživatelské funkce. Zde totiž pedagogové vychovávali nové pracovní síly pro uranový průmysl. Komplex **Středního odborného učiliště Československého uranového průmyslu** [103, 103c] pro 650 učňů projektoval kolektiv pracovníků Projektového ústavu v Ostrově nad Ohří v roce 1979. Dodavatelem se stala Základna rozvoje uranového průmyslu Příbram, závod Stráž pod Ralskem, a investorem Uranové doly Hamr u České Lípy. Celek tvořily dvoupodlažní ústřední objekt vstupní a stravovací části A, dvoupodlažní objekt dílen B s jednopodlažním skladem dílen B1, šestipodlažní objekt školy C, objekt tělocvičny D s přilehlými sportovišti a desetipodlažní objekt internátu E s předsazeným dvoupodlažním objektem společenského sálu. Výstavba se dělila do dvou fází, objekty A až D byly zahrnuty do I. stavby a objekt E do II. stavby.²⁸⁴ Vlastní objekt internátu byl zamýšlen jako doplňující objekt stavby Středního odborného učiliště v České Lípě. Skladba jednotlivých podlaží měla stejné schéma. Na jednom podlaží se nacházelo šestnáct dvoulůžkových pokojů (celkem 256 lůžek) s příslušenstvím. Buňky byly přístupny z komunikačního prostoru. Podlaží bylo dále vybaveno čistírnou šatstva a obuvi, žehlírnou, sklady prádla, úklidovou komorou a místností pro vychovatele.²⁸⁵ Samotná školní budova disponovala osmnácti učebnami, kabinety a laboratořemi. Dílny byly přizpůsobeny 220 pracovním místům. Objekty A a B [103a, 103b] byly sloučeny do jednoho monobloku a s ostatními částmi areálu se vzájemně spojovaly pomocí krytých chodeb. Každá jednotlivá budova celku je individualizovaná odlišnou výškou, samostatně vyčleněným prostorem a mimoúrovňovým založením buď přímo na zemi, nebo na sloupech. Školský areál však tím kompozičně netrpí, scelujícím prvkem je konstrukční systém KO Montostav národní podnik Praha. Tento montovaný skelet je uložen na základové železobetonové desce v ochranné izolační vaně. Obvodový plášť je vytvořen kombinací keramického pláště, boletických panelů

a copilitových stěn.²⁸⁶ Kompletní dostavba učiliště byla uzavřena rokem 1986. Areál školy vhodně dotvořil novou českolipskou oblast, kterou do konce osmdesátých let určily moderní montované objekty telekomunikační budovy, základní školy a občanské vybavenosti sídliště Špičák.

Ohromné rozměry učiliště však od devadesátých let činily velké problémy s jejich využitím. Škola nyní částečně funguje jako vzdělávací ústav. V bývalém objektu internátu se učí strojírenské, elektrotechnické a gastronomické obory. Z původního objektu školy byl utvořen hotel *Lípa*. V důsledku zřízení hotelového ubytování byl objekt bývalé závodní jídelny s výrobnou pokrmů v roce 1992 změněn na restauraci včetně tanečního parketu, na bar, kavárnu a jídelnu závodního stravování. Zasvěcení stavby těžbě uranu však dodnes dokumentuje kamenný reliéf umístěný nad vstupním proskleným portálem, oslavující tento chemický prvek.

V předstihu před výstavbou posledního českolipského sídliště Lada, byl zbudován na hranici se sídlištěm Sever při hlavní komunikaci ve směru na Nový Bor **Dům pečovatelské služby** [104b, 104c, 104d] č. p. 2855. Územní rozhodnutí pro tuto stavbu bylo vydáno 20. září 1983 a rozhodnutí o přípustnosti stavby dne 3. července 1984. Projektant sídliště Lada Jaroslav Nekola vytvořil též stavební plány domu s péčí pro staré občany. Investorem této stavební akce se stala Investorsko inženýrská organizace a dodavatelem Pozemní stavby Brno, závod Jihlava. Termín realizace byl ohraničen roky 1984-1987. Kolaudace stavby proběhla 21. 10. 1988.²⁸⁷

Architekt navrhl celkem 102 byty jednolůžkové a 29 bytů dvoulůžkových s příslušným vybavením pro 160 lidí. Ubytovací zařízení se členilo na dva atypické komponenty A a C v konstrukčním systému T 06 B vzájemně propojené vstupním krčkem B [104, 104a]. Každý objekt měl vnitřní trojtraktové členění. Části A a C vystavěné na obdélném půdorysu s jednou skosenou stranou, stupňovitě stoupaly od přízemního podlaží k podlaží pátému. Ze středových chodeb se vcházelo do jednotlivých pokojů vybavených kompletním sociálním příslušenstvím a balkonem. K pohybu mezi patry sloužily tři výtahy a dvoje schodiště. Vnitřním uspořádáním souhlasné celky A a C využívaly rozdílné etážové úrovně k vyhlídkovým krytým a nezastřešeným terasám. Přízemí objektu A obsahovalo jídelnu s přípravou, ošetřovnu, kadeřnictví, pedikúru, umývárnu, prostor pro izolaci a rehabilitaci, šatnu pečovatelek a místnost okrskové sestry. V prvním podlaží úseku C se nacházela prádelna, dílna, údržba a sklady. V klubovně polygonálního spojovacího krčku B se obyvatelé budovy věnovali společenským aktivitám. Terasové pavilony jakoby

reagovaly na podobné formy polikliniky dospělých v nemocničním areálu pod Špičákem. Zatímco velké měřítko Obrtelovy nemocnice zjemňovaly teplé odstíny fasád, monotónní šedivá barva stěn penzionu pro staré lidi ubírala stavbě na zajímavosti a přívětivosti. Okolní prostor domu s pečovatelskou službou byl vybaven kruhovými formami zastřešeného a otevřeného odpočívadla, amfiteátru a bazénku. Pohled do areálu z jihovýchodu clonila opěrná zídka.

Urbanistická studie architektů Miroslava Pavljuka, Luboše Kotiše, Jiřího Kňákala a architektky Lenky Kotišové z roku 1986 řešila území mezi řekou Ploučnicí a městským nádražím Československých drah při Gottwaldově ulici až k mostu přeložky silnice I/9 [105]. V té době se tu již provozovala tělocvična Tělovýchovné jednoty Lokomotiva. Ve stádiu výstavby se nacházelo otevřené kluziště s krytým plaveckým bazénem a připraveno již bylo staveniště pro nový luxusní hotel *Lípa*. Ten však nebyl nikdy realizován.²⁸⁸ V sousedství hotelu autorský kolektiv předpokládal umístit budovu hotelového typu v přízemí s obchody a službami. Vyšší podlaží měla obsahovat terasy. Urbanistická studie situovala mezi stávající tělocvičnu a sousedící zimní stadión s plaveckým krytým bazénem a novou Mimoňskou ulici víceúčelovou sportovní halu [106]. Představu mladých architektů publikoval v *Českolipském nástupu* v roce 1986 Václav Šuk.²⁸⁹ Sportovní objekt nebyl vystavěn, poněvadž vítěznou studii sledovaného území vyhotovil Sportprojekt Praha v čele s architektkou Marií Kašparovou a architektem Antonínem Buchtou [107].²⁹⁰

Ze sportovních staveb vybírám tu nejvýraznější, sportovní areál složený z **krytého plaveckého bazénu a umělé ledové plochy** [108, 108a]. Vedoucím i zodpovědným projektantem byl architekt Antonín Buchta ze Stavoprojektu Praha. Stavební povolení bylo vydáno 13. prosince 1982. Investorem se stala Výstavba středočeského kraje, generální ředitelství Liberec. Stavba byla dokončena v roce 1990. Objekt zimního stadiónu byl řešen v kontextu se související stavbou krytého plaveckého bazénu. K objektu s plaveckou dráhou přiléhaly z obou stran schodiště zimního stadiónu. Kluziště mělo veškeré sociální vybavení a technické provozy vestavěny do konstrukce tribuny. Vstupní hala společná pro obě sportoviště se nacházela v prvním podlaží objektu bazénu. Vestibul neobsahoval jen pokladny a vrátnice, ale též přezouvárnu a ohřívárnu pro bruslíci veřejnost. Druhé patro patřilo plavecké dráze, na niž navazovaly prostory šaten, umýváren a sociálních zařízení. Ve třetím podlaží byly zřízeny tři kanceláře a strojovna vzduchotechniky. Nosná

konstrukce objektu byla vyrobena z oceli. Klenbu nad bazénem tvořily čtyři lepené dřevěné oblouky.

Předprostor u obou sportovních zařízení, navržený Janem Jirkou ze Sportprojektu Praha, byl rozdělen do souběžných pásů dělených zelenými pruhy. Uprostřed prostranství bylo instalováno umělecké dílo *Lipový list* od sochaře Vladimíra Preclíka. Kovový list spočíval na betonovém stupni vítězů. Celek byl posazen na žulový podstavec ve vodní ploše. Tato kašna se již objevila, jako ústřední plastika celého sportovního reálu, v předešlém územně technickém a urbanistickém řešení souboru staveb od architekta Siegla ze Sportprojektu Praha z roku 1977.²⁹¹

XI. Architektura České Lípy od roku 1990 - současnost

11.1 Úvod

Po politickém převratu v roce 1989 se společnost poměrně dlouho vzpamatovala. Česká Lípa, jakožto město se silnou komunistickou základnou, změnu politického ovzduší vnímala poněkud zmatečně. Navíc v souvislosti s poklesem zájmu o uranovou surovinu se výrazně omezila výstavba sídlištních celků. Sen o silné, lidnaté socialistické základně uranového průmyslu se začal rychle rozplývat. Stavební rozmach sedmdesátých a osmdesátých let utichával ve všech směrech, ve sféře obytné, veřejné i průmyslové.

V roce 1990 byl architektem Vladislavem Hronem z urbanistického střediska Stavoprojektu Liberec dohotoven koncept územního plánu centrální části města. Nejvýznamnější plánované stavební zásahy se v tomto elaborátu týkaly zejména dostaveb, kavárny *Union*, ulice Erbenovy a obchodních zařízení při nákupním středisku *Uran*. Nutno podotknout, že ani jedna z navrhovaných dostaveb dosud nebyla uskutečněna. Nerealizovaných plánů na zkrášlení, dotvoření, či úplně novou výstavbu vzniklo ve sledovaném období hned několik. Uvádím ty nejvýznamnější, nejprve studii přístavby českolipské nemocnice [109] z projekční kanceláře pražského Zdravoprojektu. Na místě zbouraného starého objektu interny v nemocničním areálu pod vrchem Špičák měl být postaven vysoký nový interní blok na kruhovém půdorysu. S lůžkovým komplementem měl být spojen tunelem. Vzhledem k chybějícím investičním prostředkům se výstavba neuskutečnila. Nad tímto neúspěchem lze vyslovit lítost z hlediska provozních důvodů a zkvalitněním péče pro občany. Avšak z hlediska architektonického je dobře, že se ke zbudování nového nemocničního celku nepřikročilo, neboť tím by se vážně narušila stylová a kompoziční jednota Obrtelova projektu. Další neprovedená studie se týkala již vzpomenuté dostavby Erbenovy ulice [110]. Po demolici původní domovní zástavby měla toto volné prostranství nahradit řada pěti budov s obchodním a administrativním provozem. Dva domy měly obsahovat podloubí a jeden dům pasáž. Nárožní stavba předpokládané banky měla architektonickým tvaroslovím zrcadlit sousední secesní objekt kavárny *Union*, a to jak po stránce formy s kopulí a věžicí, tak i skutečným odrazem v proskleném nároží banky. Tehdy se však kavárna nacházela ještě ve značně zpustošeném stavu. Její rekonstrukce se uskutečnila až v druhé půli

devadesátých let, 1997-1998. Nová navrhovaná zástavba Erbenovy ulice měla být stylově sjednocena stavbami v postmoderním stylu.

V devadesátých letech do výstavby města výrazněji zasáhl mladý kolektiv architektů, projevující se už v předcházejícím desetiletí vytvářením urbanistických studií pro důležité lokality České Lípy. Skupina ve složení Jiří Kňákal, Luboš Kotiš, Zdeněk Šťastný a Miroslav Pavljuk z Archprojektu, s. r. o. Ústí nad Labem, se podílela i nadále na architektonicko-urbanistickém utváření města. Architekti se nyní zaměřili na centrální část Lípy, zejména na dostavbu dvou v minulosti asanovaných území, v ulici U synagogy a v ulici Hrnčířské. Architektura vyznávající postmodernistické tendence vyplnila proluky v heterogenní městské zástavbě. Českolipská architektonická díla devadesátých let se obecně vyznačují monumentalitou, ušlechtilou materiálovou skladbou, snahou o jakousi zvláštnost a architektonickým detailem. Pozoruhodné realizace postkomunistické perrody stojí v nároží ulic Arbesovy a Bezručovy a v ulici Hrnčířské. V prvním objektu sídlí Česká správa sociálního zabezpečení, v druhém pobočka České spořitelny.

11.2 Projekty S.P.A.D. spol. s.r.o.

V závěru 20. století a v prvním desetiletí století jednadvacátého do urbanistického a architektonického vývoje České Lípy přispěla svými realizacemi pražská společnost S.P.A.D., spol. s. r. o. (Společnost pro architekturu a design). Architekti Filip Řepka (*1963) a Jan Dostál (*1964- †2005) pro město vyhotovili regulační plán centrální zóny České Lípy. Tvorba územně plánovací dokumentace včetně schvalovací procedury proběhla mezi léty 1998-2006.²⁹² Proberme si nyní v přehledu nejvýraznější projekty tohoto pražského ateliéru pro Českou Lípu.

V nákupním pásmu, v jižním okraji městského středu, mezi obchodními domy *Lípa* (dříve *Prior*) a *Banco* (dříve nákupní středisko *Uran*), provedli Filip Řepka ve spolupráci s Janem Dostálem **renovaci pěší zóny** [111].²⁹³ Kdysi tímto úsekem vedla Mostecká ulice s přemostěním slepého ramene řeky Ploučnice. Pomocí dvoubarevné dlažby a nově vysazené trojřadé aleje se bývalá ulice, alespoň náznakově v roce 2003 vrátila do českolipské přítomnosti.

Obdobnou připomínku českolipské minulosti se Filip Řepka snažil vnuknout Škroupově náměstí v České Lípě. Zde původně stával děkanský kostel sv. Petra a Pavla ze 14. století s hlavním městským hřbitovem. Zničen byl při požáru v roce

1787. Dodnes se nezná jeho přesná podoba a půdorys. Po zániku kostela až do osmdesátých let 20. století náměstí sloužilo jako místo konání trhů. Dobový snímek, pořízený před rokem 1905, nám prozradil, že náměstní plocha byla osázena alejí listnatých stromů.²⁹⁴ Dnes se tu již nenachází. Architekt Řepka se svým projektem **revitalizace Škroupova náměstí** [112] z roku 2006²⁹⁵ snažil vrátit místu jeho přibližný původní vzhled. Takzvanou českolipskou čedičovou dlažbou měly být vyznačeny základy středověké sakrální stavby v nově kamenem vydlážděné ploše náměstí. Autor se opíral o skutečné výsledky archeologických průzkumů. Nejcennější vykopávky měly být zpřístupněny lidu v dlažbě přes skleněné výplně. Výsadbou dvouřadu listnatých stromů měl znovuoživit původní historickou alej. Prostor měly doplnit kruhový pavilon z lehké ocelové konstrukce a kašna. Ale do dnešních dnů nebyla studie realizována.

Filip Řepka ve spolupráci s Janem Dostálem v roce 2004 navrhli **regeneraci Holého vrchu** [113] v České Lípě. Studie z roku 2004 zahrnovala novostavbu rozhledny a sanaci torza barokní kaple Nejsvětější Trojice z roku 1720. Místo po původní rozhledně měla zaujmout štíhlá věž s odkrytou konstrukcí točitého schodiště. Rozhledna měla spočívat na nové kamenné podestě, která měla mimo jiné, sloužit k divadelním představením v rámci českolipského festivalu.²⁹⁶ Avšak i přes vydané územní rozhodnutí nebyla výstavba provedena.

Další neuskutečněnou zakázkou řešila autorská dvojice Dostál a Řepka **proluku mezi kavárnou *Union* a historickou zástavbou v Sokolské ulici** [114]. Proluka vznikla v roce 1988. Tehdy zde byly strženy dva domy při přípravách rekonstrukce objektu kavárny *Union*. Obnova kavárny ovšem nebyla uskutečněna. Již v roce 1987 se však ve výhledu počítalo s pozdější dostavbou uvolněného místa [115]. Novodobý projekt vzešel z rukou čelních představitelů ateliéru S.P.A.D. v letech 2005-2008. Pětipodlažní polyfunkční objekt měl v suterénu obsahovat parkovací místa, v přízemí a v prvním poschodí nebytové prostory a v horních patrech pětici luxusních bytů.²⁹⁷ Kaskádovité uspořádání domu by kompozičně vyvažovalo nakupené hmoty v nároží kavárenské budovy. Transparentní prosklená výplň zamýšlené novostavby by tvořila přechod ze secesního tvarosloví do moderního jazyka současnosti.

Realizovaným projektem se stal obytný soubor Lada v České Lípě. O něm se dozvíme více v následující kapitole *Obytné budovy*.

11.2 Obytné budovy

Od počátku šedesátých let se Česká Lípa ve sféře obytné rozvíjela překotným tempem. Okolnosti politického převratu v listopadu 1989 a utlumený zájem o uranovou surovinu zapříčinily zastavení stavebního tempa. Sídlištěm, posledním svého druhu, byl komplex panelových domů Lada s převládající technologií nosných struktur OP1 21. Pomineme-li v devadesátých letech dokončování rozestavěných panelových objektů, zjistíme, že město pro novou kolektivní formu bydlení hledalo lidštější, přívětivější tvář. Jedna z takto nově koncipovaných staveb v ulici Komenského v obytném souboru Lada II slouží k obývání od roku 1996. **Obytný dům** č. p. 2989 [116] vyprojektoval inženýr Pavel Jiroudek z Regionprojektu s. r. o. Ústí nad Labem v roce 1993.²⁹⁸

Jde o zděnou stavbu založenou na obdélném půdorysu o jednom podzemním a čtyřech nadzemních podlažích. Plochostropá budova se dělí na dvě poloviny spojené konvexně vypouklou středovou částí. Suterén byl využíván, mimo jiné pro potřeby občanské vybavenosti. Nadzemní patra obsahovala tři velikostní varianty bytových jednotek. Každý byt vlastnil jednu či více lodžii, bytové prostory situované ve střední ose pak balkóny. Vnitřní schodiště byla vyrobena ze dřeva.

V šedi výškových, převážně osmipodlažních panelových domů vyznívá čtyřpodlažní postmodernistický objekt č. p. 2989 osvěžujícím dojmem. Jeho běžnou podélnou dispozici oživuje ústřední oblý útvar natřený načerveno s příčně sedlovou střechou. V nároží ulic Komenského a Jana Zrzavého se z těla stavby vydělují dva nad sebou umístěné kruhové balkónky s dřevěným zábradlím na vysuté betonové noze. Nyní se v objektu nachází pobočka městské knihovny.

Českolipské území Lada je i v současnosti vyhledávanou lokalitou pro stavbu obytných domů. V roce 2000-2005 vznikl v pražském ateliéru S.P.A.D. spol. s. r. o. projekt **obytného souboru Lada** [117], čítající na 149 bytových jednotek v jedenácti čtyřpodlažních bytových domech. Za studií stojí zakládající členové ateliéru, architekti Jan Dostál a Filip Řepka. Projekt byl realizován v letech 2004-2007. Investorem se stalo město Česká Lípa spolu se Státním fondem rozvoje bydlení. Generálním dodavatelem byl Metrostav a. s. divize 9.²⁹⁹ Urbanistický plán zasadil objekty do prostoru mezi stávající sídliště Lada, přeložku I/9 a Špálovu ulici. Komplex orientovaný ve směru sever- jih, je rozdělen na dvě části, jejichž hranici tvoří Šluknovská ulice.

V severní části území je situováno pět podélných obytných domů o třech různých typech. Třikrát se zde objevuje typ MK [118] o patnácti bytech kombinujících velikosti od garsoniér až po třípokojové bytové jednotky ve dvoutraktovém uspořádání [118a]. Střecha kombinuje plochý tvar se segmentovým. Autorem domu typu MK je Filip Řepka ve spolupráci s Janem Dostálem.

Nejseverněji položený dům typu SP [119] o jedenácti bytech velikosti garsoniér až čtyřpokojových bytových jednotek má trojtraktový rozvrh. Půdorysná dispozice tohoto rovně zastřešeného objektu vychází ze stupňovitě poskládaných obdélných tvarů [119a]. Tvůrcem domu typu SP byl Jan Dostál v součinnosti s Filipem Řepkou.

Poslední budovou typu VP [120] se uzavírá severně umístěná skupina obytných domů. Tento Řepkův půdorysně rytmicky odsazovaný pavlačový dům obsahuje celkem 24 byty o velikosti jedné místnosti se sociálním vybavením. Řešení vychází ze vzoru klasických pavlačových domů, kdy přístup do jednotlivých místností byl zajištěn pouze z venkovních pavlačí [120a]. Plochý tvar střechy je kombinován s tvary pultovými.

Jižní část projektu obytného souboru Lada se skládá ze dvou trojic tak zvaných vila domů. Tři domy o dvanácti bytech typu VDH [121] navrhl Jan Dostál. Objekty postavené na půdorysu písmene T disponují bytovými jednotkami od garsoniér až po třípokojové byty. Vnitřní dispozice domu je řešena jako trojtakt [121a]. Na rovné střeše se opět uplatňuje segmentová forma zastřešení.

Typ VDF [122] užitý v poslední trojici staveb pochází od Filipa Řepky. Obsahuje byty ve stejném velikostním formátu, jako u předchozího typu VDH. Liší se však jiným uspořádáním [122a]. Oba dva typy jsou koncipovány do uzavřeného středového komunikačního prostoru.

Projekt Lada je zajímavým architektonickým a urbanistickým počinem, jak z hlediska členění a koncepčního rozvržení prostoru, tak i kombinací barev na fasádách a zejména pak dispoziční osnovou bytových jednotek. Velmi harmonicky též souzní rozdílné typy bytových domů v jednotné obytné zóně. Projekt Lada nabízí nájemcům nadstandardní způsob bydlení.

11.3 Veřejné budovy

Jednu z nejlépe hodnocených staveb, jak architekty, tak i laickou veřejností, najdeme na východní straně ulice Hrnčířské. Tato soliterně stojící budova **okresní pobočky České spořitelny a. s.** [123a, 123b] je dílem architektů Kňákala, Kotíše a Šťastného z Archprojektu Ústí nad Labem. Česká spořitelna a. s. byla zároveň investorem. Dodavatelem se stal Průmstav, s. r. o. Výstavba se uskutečnila v letech 1994-1995. Objekt se vyjímá na místě dříve zaplněném nízkou řadovou zástavbou. Asanované území bylo již od osmdesátých let rezervováno pro výstavbu moderního hotelu *Lípa* a pobočku České spořitelny. V nové urbanistické studii Hrnčířské ulice zpracované výše zmíněnou trojicí architektů z Archprojektu Ústí nad Labem v roce 1992, bylo stále počítáno se stavbou hotelu. Vzhledem k tomu, že výškový hotelový objekt nebyl nikdy uskutečněn, vyhlíží spořitelní budova poněkud předimenzovaným dojmem, ale jen pokud se na stavbu díváme se sídlištěm Střed D v zádech. V celistvém obrazu s objekty občanské vybavenosti a s panelovými domy lemujícími západní stranu ulice Hrnčířské, je novostavba navzdory své monumentalitě, vlnivému průčelí a barevnému akcentu v nerovnovážném úrovňovém zónování ochuzena o svůj plnohodnotný účín.

Samotný čtyřpodlažní objekt provozní budovy České spořitelny č. p. 2985 nabízí, na poměry Českolipska, kvalitní promyšlený architektonický koncept založený na výrazové působnosti evokující dojem solidnosti a jistoty. Autoři bankovního domu se snažili, dle jejich vlastních slov, uveřejněných v podkladech pro veřejně obchodní soutěž na komplexní dodávku novostavby okresní pobočky České spořitelny v České Lípě z roku 1992, „... *navázat kontinuitu s meziválečnou architekturou přilehlé oblasti Hrnčířského předměstí, například na objekt základní školy v Mánesově ulici.*“³⁰⁰ Pozornost autorského kolektivu se obrátila i jakýmsi památkářským směrem. Architekti totiž dbali na urbanistické požadavky tvarování uliční čáry, kdy průčelní fasáda vlnovitě ustupovala komunikaci Hrnčířské, a tím rozevírala průhled na historické centrum. Urbanisticko-architektonické řešení podstatným způsobem ovlivnilo i dispoziční členění peněžního ústavu. Jádrem kompozičního rozvrhu byla stanovena vnitřní dvoupodlažní dvorana kruhového půdorysu s kašnou, spojená s půlkruhovým uzavřeným sloupovým atriem. Mezipatrový pohyb zajišťovalo dvouramenné reprezentativní schodiště. Podkovovitý celek integrovaný ve hmotě spořitelní budovy shora osvětlovala majestátní prosklená kopule [123]. Na tento

prostor vyhrazený klientům reaguje zvlněná linie čelní fasády s válcovým útvarem bezbariérové vstupní části. Oblé, tubusové, kruhové, půlkruhové a vlnící se tvary prostupují celou stavbu v interiérech i v exteriéru.

Západní fasáda je v úrovni druhého patra horizontálně rozdělena na dvě odlišné poloviny. V dolní části jsou proražena velkoformátová plastová okna. Stěny mají dvoubarevný keramický obklad. Expresivně vysunutý přístřešek nad portálem koresponduje s postmodernisticky laděnou stěnou prvních dvou podlaží. Horní partie se poněkud zklidňuje. Hladkou omítnutou zeď prosvětlují dvoudílná okna ve dvouřadém uspořádání. Chromovaná zábradlí, čistá plynulost linie a celoprosklené lodžie jsou jistě vzdálenou reminiscencí na funkcionalistické objekty Hrnčířského předměstí.

Stavba klame svou asymetricky řešenou uliční fasádou. Pokud objekt obejdeme ze všech stran, zjistíme, že byl projektován dle pravidel souměrnosti. Průsečíkem konkávně vpadlých rizalitů s mohutnými balkóny na severní a jižní stěně a konvexně vypouklého rizalitu na stěně východní, je vnitřní dvorana. Kňákal, Kotiš a Šťastný se při navrhování budovy inspirovali odkazem švýcarského architekta Maria Botta, neboť také vzájemně kombinují geometrické hmoty. Výrazným tvarem je tu zejména kruh a okrouhlé výseče. Stejně jako Botta, reflektují architektonické styly minulosti. Na českolipské stavbě je náznakově připomenut velký pilastrový řád. Další styčné body s tvorbou švýcarského architekta nacházíme ve výrazné barevné pruhované fasádě a v architektonických detailech, jako jsou balkóny podepřené štíhlým sloupem či malá kruhová okénka.

Silueta objektu je řešena s ohledem na dálkové pohledy z hlavní komunikační tepny, silnice I/9. Provozní budova České spořitelny náleží svým výtvarným pojetím a vysokou technickou hodnotou k významným dílům devadesátých let v České Lípě.

Podruhé, obdobným výrazným způsobem, zasáhla trojice architektů Kňákal, Kotiš a Šťastný v devadesátých letech do stavebních dějin města Česká Lípa. Místo po asanovaných židovských domech v ulicích U synagogy a Mlýnské bylo zastaveno v rozmezí let 1993-1995 novostavbou **provozní budovy České pojišťovny** [124, 124a]. Mezi strženými objekty byl i bývalý mlýn. Odběratelem a současně investorem se stala Česká pojišťovna a. s. Liberec. Budovu vystavěla firma Albia s. r. o. Česká Lípa.³⁰¹ Autoři objektu č. p. 2983 z obchodní společnosti Archprojekt Ústí nad Labem spolu s projektantem stavební části ing. Bartoníčkem vytvořili návrh slučující dva výrazově odlišené celky. Severní část objektu pojišťovny svým tvaroslovím i hmotově

navázala na stávající uliční zástavbu, což se v realizaci projevilo poněkud umírněným tradičnějším pojetím. Zato jižní část nabízela zajímavý pohled na postmodernistickou expresivně členěnou stavbu.

Severní úsek trojpodlažní budovy s podkrovním patrem zachovává půdorysnou dispozici písmene L. Svou kubaturou a architektonickým detailem se snaží zachovat linii klasicistních domů v ulici U synagogy. S objektem č. p. 700, k němuž je svou severní stěnou přisazen, sdílí shodnou výšku korunní římsy a připodobňuje se mu i rozvrhem oken oddělených naznačeným velkým pilastrovým řádem. Přízemní partie novostavby je, stejně jako u klasicistního domu, od horních pater vizuálně odlišena. Moderní vstupy do obvodového pláště administrativní budovy jsou charakterizovány keramickým obkladem stěn prvního podlaží, kovovými vyloženými markýzami, plastovými okny a robustním oplechováním mansardové střechy a štítu rizalitu.

Jižní dvoupodlažní sektor pobočky České pojišťovny se zakládá na půdorysu pravoúhlého trojúhelníku. Ostré úhly se na těle stavby opakují v podobě sedlových světlíků umístěných na ploché střeše objektu a vyčleňujícím se útvarem z jinak pravidelné trojúhelné základny. Střešní pásové světlíky se ve shodném dvojbokém formátu spouštějí přes okraj střechy ve vertikálním směru. Prosklená jižní část stavby kopíruje tvar točitého schodiště. Částečně je zakryta špičatou hranou obracející se do nároží ulic U synagogy a Mlýnské. Fasády nízkého, avšak rozlehlého objektu pokrývají šedé keramické dlaždice. Vnitřní prostor je po obvodu utvářen patrovým sloupovým ochozem, z něhož se vchází do jednotlivých kanceláří. Ochoz shora osvětluje denní světlo proudící do interiéru skrz stropní světlíky [124b].

Autoři projektu administrativní budovy pojišťovny se možná až příliš snažili o maximální ozvláštňování stavby. Přemíra geometrických vztahů vede k těžkopádnosti a ztrátě orientace. Chvályhodný je však ohled architektů na původní historickou městskou zástavbu. To se projevilo v analogickém řešení severního kompartmentu, respektujícího klasicizující styl okolních domů. Též snížení jižní části stavby o dvě patra mělo svůj důvod. Tím projektanti uskutečnili svůj záměr zachovat pohledovou dostupnost městského jádra ve směru jihovýchodním. Plány byly jistě dobré, ovšem o výsledcích se dá pochybovat. Podstatný nesoulad lze vysledovat z heterogenity obou komunikačně provázaných celků, a to i přes jednotící prvky dlaždicového obložení a barevné akcentace. Nesourodý celek završilo po obvodu rozmístěné

pouliční osvětlení na hranolových podstavcích pokrytých keramickým obkladem. Lamy zároveň plní funkci patníků.

Již v osmdesátých letech bylo dáno, že na sídlišti Špičák vyroste budova, do níž se přestěhuje gymnaziální výuka ze stávajícího historizujícího objektu od Josefa Goldbacha na náměstí Osvobození. Stavebního povolení se novostavba dočkala 14. srpna 1990. **Gymnázium** [125] s kapacitou 720 žáků vyprojektoval Stavoprojekt Liberec a postavily ho Pozemní stavby Česká Lípa. Výstavbu finančně pokryla Stavoinvesta Liberec se Severočeským Krajským národním výborem. Termín realizace byl stanoven mezi léta 1990-1993. Objekt vlastního dvacetitřídního gymnázia č. p. 2969 při Žitavské ulici tvoří monoblok ve tvaru U o konstrukční soustavě S1 3/22. Urbanistická koncepce vychází z řešení obytného souboru Špičák II/2-4. Situování při severním okraji panelového sídliště Špičák I/3 je v souladu s tímto řešením.³⁰²

Stavba obsahuje tři sloučené celky, jednopodlažní vstupní a šatnovou část, k níž se ze severní strany pojí čtyřpodlažní blok učeben a ze západní strany tělocvična.

Všechny složky školy jsou příčně propojeny hlavní komunikací. Vstupy a vnitřní chodby umožňují pohyb handicapovaných osob na vozíku. Učebnová sekce je řešena jako trojblok. Jejím středem prochází čtyřpodlažní krček schodiště. Interiéry jsou plošně bohatě dimenzovány. Vnitřní atrium bylo využito k přestávkovým účelům. Ze západně položeného pozemku školy byla zbudována hřiště a stadion. Parcela gymnázia se mírně svažuje k jihozápadní straně. Podélná orientace školského areálu je vyvolána jednak sklonem území, a jednak úsilím o minimální zabrání plochy. Co největší snaha o ekonomičnost prostupuje celou stavbu. Částečně to podmiňuje použitý konstrukční systém. Průvodní zpráva ke stavbě gymnázia poukazuje na projektantovo ekonomické smýšlení: „*Hala centrálních šaten je řešena s jednou řadou vnitřních podpor, což umožňuje ekonomicky umístit šatní skříňky pro žáky.*“³⁰³ Velmi praktické je též umístění laboratoří a odborných učeben nad sebe z důvodu snadnějšího provádění instalací. Areál gymnázia je v neofunkcionalistickém duchu složen z jednoduchých účelových kubických hmot. Exteriérová výrazová jednoduchost je podtržena pásovými okny. Horizontální traktování vnějších stěn se snaží převést členění dispozice na fasádu, ve smyslu, že jedna učebna odpovídá jednomu okennímu pásu.

Urbanistický a architektonický koncept objektu a přilehlých ploch počítal s možností dalšího rozšíření. Již v roce 1993 byla Ateliérem 4 z Jablonce nad

Nisou³⁰⁴ navržena severně od gymnázia stavba stravovny [125a]. Školní jídelna se 194 místy o téměř čtvercovém půdorysu byla napojena v úrovni druhého patra na učebnový pavilón prosklenou lávkou na sloupech. I tato stavba byla vytvořena montovaným železobetonovým skeletem S1 3. Investorem se stal školský úřad v České Lípě. Do stravovny vedou dva prosklené hlavní vstupy, jeden z gymnázia prostřednictvím kryté spojnice a druhý z východní strany jídelny. Venkovní vstup ve střešní partii přechází v postmodernistický čtyřboký světlík.

Prázdný roh Arbesovy a Bezručovy ulice při železniční trati v České Lípě byl v roce 1997 zastaven **administrativní budovou Okresní správy sociálního zabezpečení** [126a, 126d] (dnes České správy sociálního zabezpečení). Hlavním inženýrem projektu byl Jaromír Hronza z českolipského Ateliéru A. Architektonické řešení navrhl Miroslav Pavljuk ze stejné projekční organizace. Investorem se stala Česká správa sociálního zabezpečení Praha a uživatelem Okresní správa sociálního zabezpečení Česká Lípa. Stavební povolení bylo vydáno dne 11. prosince 1995 a o dva roky později dne 8. října 1997 byla stavba zkolaudována.³⁰⁵

Objekt se z Arbesovy ulice [126c] napojil na štít stávajícího secesního domu, s nímž zachovává shodnou výšku tří podlaží a jednoho podkrovního patra. Půdorysná dispozice sedlově zastřešené novostavby č. p. 3015 zaujímá nepravidelný tvar daný ostrým úhlem dvou protínajících se komunikací. Nosnou kostru budovy tvoří atypický ocelový skelet. Hlavní komunikační prostor je, obdobně jako u realizace pobočky České spořitelny v Hrnčířské ulici, soustředěn do středové části objektu. Pohyb mezi patry se děje po půlkruhovém schodišti a výtahem. Půlkruhová forma je přítomna i v interiéru spořitelní banky, stejně tak i střešní kruhový světlík. Za schodištěm směrem do dvora jsou umístěna sociální zařízení. Ve všech podlažích se do ulic obrací jednotlivé místnosti složené z kanceláří, čekáren či lékařských pracovišť [126]. Podkroví disponuje dvěma zasedacími sály, balkónem a střešní terasou.

Pavljukova budova Okresní správy sociálního zabezpečení měla scelit prestižní Arbesovu ulici lemovanou secesními obytnými domy. Strana přisazená k objektu č. p. 404 svými spíše klasickými kompozičními principy (rozvrhem oken, arkýřem a vikýři) respektuje zdobnou dekorativní architekturu počátku 20. století. Ve střetu ulic Arbesovy a Bezručovy se však fasáda dramaticky mění v ryze modernistickou stavbu s hloubkově dimenzovanými rozměry. Na severní stěně objektu se v nároží uplatňují postmodernistické zásady plné výrazných úhlů,

geometrizedaných vzájemně se prolínajících forem, obnažených ocelových konstrukcí a prosklených ploch. V nároží zasklení je použit zahraniční systém s vnitřní duralovou konstrukcí.³⁰⁶ Z pohledu do Bezručovy ulice [126b] se dynamika severního průčelí zase zklidňuje a přechází do klasičtější laděného formátu se zřetelem na okolní secesní a historizující zástavbu.

Objekt Okresní správy sociálního zabezpečení se stylově řadí k postmodernistickému historismu. Architektův cit zasadit novostavbu do víceméně intaktní historické zástavby je kladně přijímán odborníky i laiky.³⁰⁷ Pavljukova realizace náleží ke skutečně pozoruhodným stavbám České Lípy devadesátých let.

V České Lípě je první desetiletí 21. století stavebně zastoupeno poskrovnu. Mezi novodobými veřejnými budovami vyniká zejména objekt **Centrální požární stanice** č. p. 3152 [127] situované při silnici I/9 v městské části Svárov na jižním okraji města. Touto realizací se v České Lípě opět připomněl liberecký ateliér Sial, nyní však již v jiném personálním složení, které funguje jako společnost Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec od roku 1991. Ovšem slavný odkaz původního uskupení architektů a inženýrů kolem Karla Hubáčka žije dál, českolipská hasičská stanice je toho dokladem. Projekt vytvořil Jaromír Syrovátko pro Hasičský záchranný sbor okresu Česká Lípa, jež výstavbu financoval. Stavební povolení bylo vystaveno 6. prosince 1999. Objekt postavený Stavební firmou Syner s. r. o. a Stavebním podnikem Ralsko a. s. Česká Lípa byl předán 22. října 2004.³⁰⁸

Stavba z prefabrikovaného železobetonového systému se zakládá na členitém půdorysu [127b], z něhož jako základní tvar vyvstává obdélník s plochou střechou. Toto jednopodlažní obdélné garážové jádro obklopují dvou až třípodlažní hmoty ve tvaru písmene U. Požární stanice je vzhledem ke svažitému pozemku tvořena třemi výškově rozlišenými dilatačními celky. Nejnižším je zmíněný objekt garáží, nejvyšším pak pětipodlažní sušící věž spojená s hlavním objektem terasou. Sušící věž [127c] obložená dřevem s modrou lazurou sloužila též k praktikám výcvikovým a lezeckým. Technicistní charakter stavby je podpořen vedle vnějšího obkladu zdí přízemí z umělého pískovce v barvě světlého okru, hliníkovými lamely obepínajícími zbrojnici po celém jejím obvodu a industriálním pásovým prosklením stěn. Hlavními zásadami návrhu byla jasnost, přehlednost a kontinuita dispozičního řešení jednotlivých provozních úseků. Tím se splnil i ekonomický aspekt, neboť výsledný kompaktní tvar vedl k minimalizaci stavebních nákladů. Architektonický akcent hmotového řešení byl kladen na severozápadní stranu budovy. Při výjezdu z České Lípy směrem na Prahu

byla totiž tato vstupní část v patře s operačním střediskem nejvíce exponovaným místem celého areálu. Prvotní návrh [127a] však počítal nikoliv s plynulou nelámanou linií, ale s polygonálně zaklenutým úsekem, v čelní části se zvětšeným sklem. Konečná verze tak, jak ji můžeme spatřit dnes, vyniká hladkým nepřerušovaným obrysem sceleným jednolitým okenním pásem.

Svým proskleným tvarem vybíhajícím z architektonické masy a jeho subtilní sloupovou podporou má požární stanice blízko k restauračnímu objektu československého pavilonu z mezinárodní výstavy Expo 58. Spojení novofunkcionalistických principů s technicistními industriálními elementy vyznívá čistě a harmonicky. Průmyslový ráz stavby změkčují štíhlé sloupy popírající tíhu nesených prvků. Reminiscencí na slavnou československou architektonickou minulost a souzněním moderních stylových proudů se Syrovátkova stavba řadí k významným realizacím nejen Lípy, ale i celého českolipského okresu.

Posledním projektem budovy **městského divadla** [128] v České Lípě od Jaromíra Pizingera, vedoucího architekta pražské společnosti MORIX s. r. o., uzavírám nejen tuto kapitolu, ale též vývoj architektury 20. století v České Lípě. Již v roce 1995 se rada města zajímala o výstavbu nového městského divadla, neboť stávající Jiráskovo divadlo svou architekturou nedostatečně reprezentovalo Českou Lípou a nevyhovovalo ani z hlediska provozních podmínek. O výstavbě nového důstojného kulturního centra [128a, 128b], vedení města rozhodlo v roce 2000. Za staveniště byla vybrána lokalita ve středu historického jádra, na rohu Jeřábkova a Škroupova náměstí. Dne 13. května 2002 byla vyhlášena architektonická soutěž. Z dvanácti došlých soutěžních návrhů bylo do druhého kola vybráno pouze pět. Vítězem se stal projekt Jaromíra Pizingera. Autor ve svém návrhu respektoval městskou historickou zástavbu tím, že moderní architekturu v interiéru i v exteriéru prolнул s prvky odkazujícími k architektonické minulosti zástavby městského jádra. V článku Cesta České Lípy za novou divadelní budovou uveřejněném v *Městských novinách* v roce 2007 je uvedeno: „*Architektonickým záměrem řešení je postupné „prorůstání“ stávajícího stylu zástavby do nové, moderní architektury.*“³⁰⁹ Realizace se ale kulturní celek zatím nedočkal, a dle nejnovějších zpráv, zřejmě ani nedočká. Důvodem je neúspěch radních v získání dotací. Zastupitelé města Česká Lípa se v roce 2009 dohodli, že opraví stávající Jiráskovo divadlo.³¹⁰

Závěr

Prošli jsme celým 20. stoletím. Sledovali jsme vývoj českolipské architektury od druhé poloviny století devatenáctého až po současné stavební dění. Po prostudování architektonicko-urbanistické stránky města, archivních pramenů a střídavě publikovaných informací vyznívá Česká Lípa velmi rozporuplně. Toto severočeské okresní město v minulosti poznamenaly mnohé politické události, jež měly zásadní vliv na jeho utváření. Přednostně lze uvést dva dlouhodobé totalitní systémy. Nejprve se Lípa nacházela v německém područí coby pohraniční sudetoněmecká obec. V poválečné době se pak stala jedním z významných středisek komunistické moci. A právě doba komunismu městu již nesmazatelně vtiskla jeho charakteristickou tvář.

Horečný rozvoj města se odehrál v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Hybnou silou byl uranový průmysl, jenž se na Českolipsku rozvinul od konce let šedesátých. Tisíce bytů pro nové obyvatele, převážně uranové pracovníky, byly vystavěny v rekordním čase. Zvyšování životní úrovně prostoupilo i centrální část města. Při historickém jádru byla situována velká nákupní střediska a jiné nové veřejné budovy, bohužel však za cenu zničení původní českolipské městské zástavby. Vzhledem k dynamickému vývoji města byl kladen velký důraz na ekonomičnost a co nejrychlejší výstavbu, což některým novostavbám uškodilo v jejich celkovém architektonickém výrazu.

Architektura 20. století v České Lípě, až na pár výjimek, nepřesáhla regionální rámec. Vzhled provinčního města si Lípa svou poměrně nízkou zástavbou uchovala až do období první republiky. V meziválečném čase byla uskutečněna významnější výstavba na levém břehu řeky Ploučnice. Do lokality Hrnčírské předměstí byla soustředěna obytná čtvrť složená z činžovních domů. V této bývalé německé čtvrti najdeme kvalitní zástupce funkcionalistické architektury, zejména objekty od Františka Bartáka a základní školu od Petra Kropáčka.

Skutečně hodnotná architektura, po éře socialistického realismu, se v České Lípě objevila s příchodem libereckého Sialu v sedmdesátých letech. Nejdůležitější stavby vznikly při jižním okraji historického středu, nákupní středisko *Uran* od Emila Přikryla a kulturní dům *Crystal* od Jiřího Suchomela. Ve stejném období, kdy se Lípa stala terčem zájmu Sialu, uvedl se ve městě svým projektem nové nemocnice

renomovaný architekt Vít Obrtel. Českolipská nemocnice náleží k nejvýznamnějším stavbám svého druhu, nejen v Obrtelově tvorbě, ale i v celostátním měřítku.

Předkládaný exkurz do problematiky architektonického vývoje České Lípy napříč celým 20. stoletím si v žádném případě neklade nároky na definitivní uzavřenost tématu. Z obsahu diplomové práce stále vystupuje řada otázek, které jsem vzhledem ke stanoveným limitům nezodpověděla, například se blíže seznámit s městskou industriální a inženýrskou architekturou či s odstupem času detailněji zhodnotit výstavbu posledních dvaceti let. Zajímavé by bylo též kompletně zpracovat téma Sial ve spojení s předchozí tvorbou Karla Hubáčka v českolipské oblasti, neboť výrazné Hubáčkovy budovy z doby kolem roku 1960 se nacházejí v Doksech, Zákupích a v Novém Boru. Práce svou koncepcí stojí na počátku bádání o architektuře minulého století v České Lípě. Byla bych ráda, kdyby posloužila jako určité vodítko k obsáhlejšími dílům mapujícím architektonický vývoj dané oblasti.

Poznámkový aparát

1. Marie Vojtíšková - Jaroslav Panáček, *Česká Lípa*, Liberec 1976.
2. Břetislav Vojtíšek, *Česká Lípa. Stručný průvodce sedmi stoletími*, Česká Lípa 1982.
3. Jaroslav Panáček - Marie Vojtíšková - Ladislav Smejkal, *Z dějin České Lípy*, Česká Lípa 1999.
4. Ladislav Smejkal uveřejňoval svůj seriál Historie České Lípy rok po roce v *Městských novinách* v letech 2000-2005.
5. Ladislav Smejkal, *Historie České Lípy*, <http://www.muzeumcl.cz>.
6. Ladislav Smejkal, *Českou Lípou krok za krokem*, Česká Lípa 2005.
7. Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>.
8. Ladislav Pěnička (ed.), *Okres Česká Lípa*, Česká Lípa 1968.
9. *Třicet let budování Českolipska*. Česká Lípa 1975.
10. *Česká Lípa. 40 let socialistické výstavby*, Praha 1985.
11. Jaroslav Panáček – Ladislav Smejkal, *Stará Česká Lípa v dobových fotografiích. Alt Böhmisch-Leipa in zeitgenössigen Photos*, Česká Lípa 1996. Ladislav Smejkal, *Fotografická dokumentace významných památek a míst města Česká Lípa*, Česká Lípa 2000. Ladislav Smejkal, *Českou Lípou krok za krokem*, Česká Lípa 2005. Ladislav Smejkal - Jaroslav Panáček, *Stará Česká Lípa v dobových fotografiích*, Česká Lípa 2007. Magdalena Sobotová, *Drazí rodiče! Pozdravy z České Lípy*, Česká Lípa 2008.
12. Jaroslav Panáček, *Českou Lípou 19. a 20. století*, *Věčko* 5, 2006, č. 4, s. 34-37.
13. Lukáš Beran - Vladislava Valchářová, *Industriál Libereckého kraje. Technické stavby a průmyslová architektura. Průvodce*, Praha 2007.
14. Luboš Doutlík, *Česká Lípa – centrum*, *Architektura ČSR XLI.*, 1982, č. 1, s. 20 – 21.
15. František Čermák, *Nemocnice s poliklinikou v České Lípě*, *Architektura ČSR XLI.*, 1982, č. 10, s. 434 – 439.
16. Rostislav Švácha, *Vlaštovka, která má geometrické hnízdo?*, in: Vít Obrtel, *Vlaštovka, která má geometrické hnízdo. Projekty a texty*, Praha 1985, s. 309-324, 338-343, 352.
17. *Ibidem*, s. 343.
18. Otakar Nový, Vít Obrtel, *Československý architekt* 19, 1988, s. 6.
19. *Ibidem*
20. Jan Sapák, *Obchodní dům Uran*, *Československý architekt*, 1985, č. 23, s. 3.
21. Rostislav Švácha, Emil Příklad, *Výtvarné umění*, 1990, č. 5, s. 61 – 64.
22. Rostislav Švácha, *Energie geometrie*, in: *Emil Příklad a jeho škola* (kat. výst.), Praha 1995, s. 37 - 59.
23. Petr Kratochvíl, *Architektura sedmdesátých a osmdesátých let*, in: Rostislav Švácha - Marie Platovská - Polana Bregantová et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění (VI/1) 1958 -2000*, Praha 2007, s. 387 – 415.
24. Břetislav Vojtíšek, *Sešlá královna českolipské secese*, *Českolipský deník*, 1994, č. 173, 26. 7., nestr.
25. Jaroslav Panáček *Secese v České Lípě. Kavárna Union*, *Jizerské a Lužické hory*, 1998, č. 11. – 12, nestr.
26. Marie Vojtíšková, *Podivuhodné příběhy Lékařského domu*, Česká Lípa 1999.

27. Jiří Suchomel, Český dům v Malmö, *Fórum architektury a stavitelství* 6, 2001, <http://www.estav.cz/forum/2001/06/malmo.html>, vyhledáno 20. 4. 2009.
28. Miroslav Masák (ed.), *Architekti Sial*, Praha 2008.
29. Mariana Holá, Jako když rozsvítíte světlo a létají na něj mury, in: Miroslav Masák (ed.), *Architekti Sial*, Praha 2008, s. 174 - 179.
30. Radka Valterová, Ztracená kultura, *Mladá fronta Dnes* 1989, 7. 3.
31. Radka Valterová, Ztracená kultura, *Názor* 6, 1993, č. 6, s. 2.
32. Jan Konicar, *Architektura a stavebnictví ČR. Období 1989 – 1995. Současné trendy*, Jihlava 1995, s. 44 – 45.
33. <http://www.spad-architekti.cz>, vyhledáno 12. 12. 2009.
34. Odbor rozvoje, majetku a investic, Cesta České Lípy za novou divadelní budovou. *Městské noviny*, 2007, č. 6, 23. 3., s. 3, 7 – 10.
35. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 206, Směrný územní plán České Lípy 1962.
36. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 270, Zápis z projednání architektonické studie výstavby kulturního domu v České Lípě 1976.
37. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2985, Kotiš - Kňákal, Stanovisko autorů objektu a urbanistických studií řešících území a jeho okolí 10. 3. 1994.
38. Ibidem, Česká spořitelna, a.s. Okresní pobočka v České Lípě. Podklady pro veřejně obchodní soutěž na komplexní dodávku novostavby Okresní pobočky v České Lípě 1991 (výňatek ze zadání stavby).
39. Státní okresní archiv Česká Lípa, karton 206, inv. MěNV, Vladimír Syrovátko, *Průvodní zpráva ke Směrnému územnímu plánu České Lípy, Liberec 30. 11. 1962*.
40. Viz B. Vojtíšek (pozn. 2), s. 5.
41. Marie Vojtíšková, Od počátku města České Lípy do znovuupevnění feudalismu po husitských válkách, in: Marie Vojtíšková - Jaroslav Panáček, *Česká Lípa*, Česká Lípa 1976, s. 11.
42. Viz L. Smejkal (pozn. 6), s. 3.
43. Viz M. Vojtíšková – J. Panáček (pozn. 1), s. 44. Zakládací listina ze dne 12. března 1627.
44. Ibidem, s. 63- 64.
45. Libor Sommer - Martina Sommerová, *Program regenerace MPZ Česká Lípa*, Praha 1996, s. 16.
46. Ladislav Smejkal, Cesta k novému Českolipsku II. zápas o mandáty, *Českolipský nástup XXV*, 1975, č. 5, 6. 2, nestr.
47. Ladislav Smejkal, Cesta k novému Českolipsku VI. Českolipské září 1938, *Českolipský nástup XXV*, 1975, č. 8, 27. 2, nestr.
48. Ladislav Smejkal, Cesta k novému Českolipsku XI. Kronika osvobození Českolipska, *Českolipský nástup XXV*, 1975, č. 16, 24. 4, nestr.
49. Viz B. Vojtíšek (pozn. 2), s. 12. Již před osvobozením se v České Lípě utvořil revoluční národní výbor, který 9. 5. převzal výkonnou moc.
50. Viz L. Sommer – M. Sommerová (pozn. 45), s. 19.
51. Markéta Lhotová, „Křišťálová noc“ v oblasti Libereckého regionu, www.holocaust.cz, vyhledáno 15. 4. 2007.
52. Viz J. Panáček (pozn. 12), s. 34.
53. Viz L. Smejkal (pozn. 6), s. 25.
54. Viz J. Panáček (pozn. 12), s. 35.

55. Viz L. Smejkal (pozn. 6), s. 30.
56. Viz J. Panáček (pozn. 12), s. 35.
57. Viz L. Smejkal (pozn. 6), s. 26.
58. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2906, Amfiteátr při ZŠ Pátova.
59. Viz J. Panáček (pozn. 25), nestr.
60. Viz L. Beran- V. Valchářová (pozn. 13), s. 40. Zde je uveden rok 1888.
61. Dokladem toho je raně renesanční Brána Berků z roku 1549 dnes vsazená do severní zdi ambitu českolipského augustiniánského kláštera. První transfer byl, dle německého nápisu na klášterní zdi, proveden v roce 1872 nejprve do zdi Věžeňské uličky. Druhý přesun Berkovské brány na dnešní místo nastal v roce vzniku Röslerova domu, tedy 1904. Nesprávně je v nápisu uvedeno č. p. domu, z nějž byla brána vyjmuta.
62. Pro doklad individuální stavební činnosti před vytvořením českolipské architektonické a stavební kanceláře John & Jisba v roce 1903, zmiňují vilu rytce Herrmanna Prasseho, navrženou Otto Johnem v roce 1902. Objekt č. p. 36/1 je situován v Liberecké ulici. Budova svým celkovým pojetím čerpá z historismu přelomu století. Fádni novorenesanční stavbu ozvláštňují dřevěné štíty švýcarského stylu. Obytným prostorem je přízemí s kuchyní, dvěma pokoji a koupelnou.
63. Viz B. Vojtíšek (pozn. 24), nestr.
64. Hana Plicková, Unionka do gala, *Českolipský Nástup* XXXVI, 1983, č. 3, 23. 1., nestr.
65. Viz B. Vojtíšek (pozn. 24), nestr.
66. Ibidem.
67. Ladislav Smejkal, Pohledy do minulosti, *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 33, 21. 8., nestr.
68. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. Archiv města České Lípy, karton 938, stavební plány dvojdomu.
69. Zde se setkáváme s brilantním architektem synkretického secesně-historizujícího slohu Johannem Eduardem Millerem.
70. PV [Pavel Vlček], heslo Ruehr Emil F., in: Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 564.
71. Svatopluk Technik, *Města severních Čech*, Liberec, 1967, s. 142.
72. Viz L. Sommer – M. Sommerová (pozn. 45), s. 18.
73. PV [Pavel Vlček], heslo Zeidl F., in: Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 726.
74. F. Zejdl, O novou tvářnost měst v pohraničí, *Pohraničí* 1946, nestr.
75. Viz M. Vojtíšková (pozn. 26), s. 22.
76. Název dle hrdiny národně osvobozených válek, německého básníka Theodora Körnera *1791, †1813.
77. Viz M. Vojtíšková (pozn. 26), s. 23. Zde je uvedena firma inženýra Schneidera.
78. Ibidem, s. 22.
79. Regionální výročí, *Boleslavan*, 2006, č. 4, duben, s. 7.
80. Jiří Kratochvíl, ČSA, www.bohmishleipa.cz, vyhledáno 2. 5. 2007.
81. Jaroslav Panáček, *Naše škola*. Jaroslav Panáček, *Českou Lípou 19. a 20. století*, Věcko, roč. 5, č. 4, 2006, s. 37. Ladislav Smejkal, *Historie České Lípy*, www.muzeumcl.cz, vyhledáno 3. 5. 2007.
82. PV [Pavel Vlček], heslo Kropáček Petr, in: Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 343.

83. Zdeněk Lukeš, *Architektura: Benešova vila v Sezimově Ústí*, <http://neviditelnypes.lidovky.cz/architektura-benesova-vila-v-sezimove-usti-fe1-/>, vyhledáno 11. 11. 2009.
84. Nápis odstranili Němci ihned po okupaci.
85. Emil Keprlík, Česká škola v České Lípě, *Českolipský kraj I*, 1931, č. 8, 19. 6, s. 3.
86. Ladislav Smejkal, Historie města rok po roce (Česká Lípa 1932), *Městské noviny*, 2002, č. 6, březen, s. 10.
87. Emil Keprlík, Českolipsko Boj o českou školu v České Lípě, *Českolipský kraj I*, 1931, č. 9, 26. 6., s. 3.
88. Jiří Kratochvíl, *Tyršovka*, www.bohmishleipa.cz, vyhledáno 27. 6. 2007.
89. Jaroslav Panáček, *Naše škola*.
90. *Českolipský kraj I*, 1931, č. 9, 26. 6., s. 5.
91. PV [Pavel Vlček], heslo Kaplan J., in: Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 298.
92. Viz M. Vojtíšková (pozn. 26), s. 28.
93. Ibidem, s. 28-29.
94. ibidem, s. 29.
95. ibidem, s. 29.
96. ibidem, s. 30.
97. Ibidem, s. 44.
98. PV [Pavel Vlček], heslo Jaray Karl., in: Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 277.
99. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2969, Technická zpráva k rekonstrukci Městského úřadu v České Lípě, července 1992.
100. Jiří Kratochvíl, *Jihovýchodní strana náměstí*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 25. 3. 2008.
101. Zdeněk Pokorný, Česká Lípa, *Jizerské a Lužické hory 2*, 1997, č. 7- 8, nestr.
102. L. Smejkal (pozn. 5), vyhledáno 16. 5. 2008.
103. Zdeněk Pokluda, *Ze Zlína do světa- příběh Tomáše Bati*, Zlín 2004, s. 32.
104. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. Archiv města České Lípy V., karton 868.
105. Viz J. Panáček (pozn. 12), s. 36. Viz L. Smejkal (pozn. 5), vyhledáno 16. 5. 2008.
106. Viz Státní okresní archiv Česká Lípa (pozn. 104).
107. Rozhovor s obyvatelkou České Lípy Janou Lejskovou, 13. 5. 2008.
108. Ibidem
109. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. Archiv města České Lípy, karton 952.
110. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. Archiv města České Lípy, karton 953.
111. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2969, Příklad Zemské rolnické školy v České Lípě.
112. Těsně po válce klesá počet obyvatel z 17 000 na 11 000. Ale již v roce 1946 se množství obyvatel zvyšuje na 15 000.
113. Ladislav Žák, Krajinový plán a pohraniční území, *Stráž severu I*, 1945, č. 19, 17. 6, nestr., Ladislav Žák, Krajinový plán a pohraniční území, *Mladá fronta I*, 1945, č. 28, s. 3.

114. F. Zejdl (pozn. 74), nestr.
115. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 205, Žádost o zadání vypracování polohopisného upravovacího plánu České Lípy 18. 2. 1946.
116. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 205, Výpis z rady 31. 1. 1946.
117. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 290, Plán potřeb okresu Česká Lípa pro období od 6-12/1946 Sektor plánovací.
118. Jaroslav Břinčil, České Lípě pozdrav na cestu!, *Stráž severu* I, 1945, č. 19, 17. 6, nestr.
119. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 232, Předseda MNV František Ludvík, *Pracovní a budovatelský program města České Lípy pro roky 1947 a 1948 a další.*
120. L. Smejkal (pozn. 5), vyhledáno 20. 5. 2008.
121. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. Archiv města České Lípy, karton 228, Firma Nový domov 1946.
122. Ibidem
123. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 224, Stavební dokumentace obytných domů od Antonína Krbce.
124. Ibidem
125. PV [Pavel Vlček], heslo Brožek Vojtěch Er., in: Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 87.
126. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 224, Stavební dokumentace obytných domů.
127. L. Smejkal (pozn. 5), vyhledáno 20. 5. 2008.
128. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 226, Stavební dokumentace obytných domů.
129. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 228, Stavební dokumentace obytných domů.
130. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV v ČL, karton 241, Zápis 4. 6. 1949 u ONV v České Lípě, Jednání poroty užší soutěže, vypsané ONV ČL za účelem získání náčrtků pro výstavbu nové nemocnice.
131. Ibidem
132. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 192.
133. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 281, Akce 5M.
134. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 206, Směrný územní plán České Lípy, Průvodní zpráva, Vladimír Syrovátko 30. 11. 1962 Liberec.
135. Recenze Pavel Halík (rec.), Koncept pod slupkou samozřejmosti, Levné bydlení v Hostinci, *Architekt* 10, 2000, s. 14.
136. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. ONV, karton 616, Návrh generální výstavby a přestavby obchodní sítě v letech 1956-60.
137. Budování botanické zahrady v České Lípě, *Stráž severu* VI, 1950, č. 106, 6. 5., nestr.
138. J. Poláček, Co plánují v České Lípě, *Stráž severu* VI, 1950, č. 120, 23. 5., nestr.
139. M. Vojtíšková – J. Panáček (pozn. 1), s. 168.
140. Regionální výročí, *Boleslavan*, 2006, č. 5, květen, s. 5.

141. Antonin Dolenský, *Kulturní adresář ČSR: biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníc*, Praha 1934, s. 233.
142. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 248, Park kultury a oddechu 1949-1954.
143. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 206, Směrný územní plán České Lípy.
144. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 228, Výstavba bytových jednotek, ulice Na Nivách v České Lípě pro investora MNV Česká Lípa.
145. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 438, Dvanáct bytových jednotek T13/52 Hálkova ulice.
146. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 225, Dvanáct bytových jednotek ve třídě gen. Svobody.
147. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. ONV ČL, karton 436, Průvodní zpráva k technickému projektu šesti bytových jednotek T13/52 v České Lípě v ulici gen. Svobody.
148. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. ONV ČL, karton 436, Rozhodnutí o povolení k užívání čtyř bytových jednotek T13 v ulici J. z Poděbrad.
149. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 227, Čtrnáct bytových jednotek v České Lípě.
150. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 248, Projekt Jiráskova divadla v České Lípě.
151. Ibidem.
152. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 251, Komisionelní řízení za účelem projednání zastavovacího plánu pro stavbu bytových jednotek v České Lípě 11. května 1951.
153. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 250, Průmyslová škola Havlíčkova ulice.
154. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 290, Městská plánovací komise v České Lípě, *Návrh 7letého plánu na léta 1964-1970*.
155. *Obytná panelová výstavba- Historie panelových domů*, www.polir.cz, vyhledáno 2. 4. 2008.
156. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 223, Sídliště Slovanka.
157. Ibidem, Čtyři věžové domy sídliště Slovanka 1964.
158. Václav Šuk, Znáte naše sídliště? Slovanka- první českolipské sídliště, *Zpravodaj. Česká Lípa* 1985, č. 2, s. 11.
159. Václav Šuk, *Koncepce ideově umělecké výzdoby města* (studijní úkol), FA ČVUT, Praha 1983, s. 9.
160. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 242, Poliklinika Česká Lípa.
161. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 252, Samoobsluha Česká Lípa, Mánesova ulice.
162. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 252, Beranová, *Průvodní zpráva k samoobsluze*.
163. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL výstavba, karton 240, Vozovna ČSAD ČL Technická zpráva.
164. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 231, Zadávací projekt na montážní halu.

165. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2969, Zápis 12. 12. 1966.
166. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 252, Projektový úkol na rekonstrukci Sadu pracujících v České Lípě 1969.
167. *Českolipský nástup* XX, 1970, č. 52, 31. 12., nestr.
168. Význam Českolipska roste, *Českolipský nástup* XXV, 1975, č. 34, 28. 8., nestr.
169. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů, *Českolipský nástup* XXIX, 1979, č. 5, 1. 2., nestr.
170. Václav Šuk, *Územní řízení. Podmínky a strategie realizace záměrů územní plánovací dokumentace* (diplomová práce), FA ČVUT, Praha 1985, s. 14.
171. Václav Šuk, Významný dokument- Směrný územní plán města schválen vládou ČSR, *Zpravodaj. Česká Lípa* 1984, 3, s. 1.
172. Oblastní plán rozvoje Severočeského kraje realizovaný v podmínkách českolipského okresu, *Českolipský nástup* XXXII, 1982, č. 12, 25. 3., nestr.
173. Václav Šuk, Vysoká pocta v tvrdé konkurenci, *Českolipský nástup* XXXV, 1985, č. 34, 22. 8., nestr.
174. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 272, Přestavba města 1973.
175. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 272, Rozhodnutí o odstranění objektů hlavních i vedlejších v ulici Gottwaldově 1977: č. p. 867 Prodejna masa a uzenin, č. p. 868 Prodejna chleba, č. p. 869 Cukrárna, Čedok, Opravna sportovních potřeb, č. p. 870 Sběrné suroviny a opravna prádla, č. p. 871 Dieta, č. p. 872 Mototechna, č. p. 873 Služby, č. p. 875 Potraviny, č. p. 876 Tabák, č. p. 878 Agitační středisko, č. p. 880 Okresní sekretariát československé strany lidové, č. p. 884 Prodejna textilní galanterie, č. p. 886 Mlékárna, č. p. 887 Prodejna masa a uzenin.
176. Emil Malý, Informace o plánované přestavbě města, *Českolipský nástup* XXII, 1972, č. 13, 30. 3., nestr. Vedeno 28 domů č. p. 865- č. p. 888.
177. V. Šuk (pozn. 159), s 10.
178. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 100. útvar pro koncepci a koordinaci města, *Českolipský nástup* XXXIII, 1983, č. 20, 19. 5., nestr.
179. Václav Šuk, Deset let ÚKKURM Česká Lípa, *Zpravodaj. Česká Lípa* 1989, č. 3, s. 5.
180. Václav Šuk, Středem pozornosti architekti, *Českolipský nástup* XXX, 1980, č. 2, 10. 1., nestr.
181. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 36. Koncepce rozvoje občanského vybavení, *Českolipský nástup* XXX, 1980, č. 29, 17. 7., nestr.
182. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 23. Východní průmyslový okrsek, *Českolipský nástup* XXX, 1980, č. 3, 17. 1., nestr.
183. Václav Šuk, Budoucí architekti se činí, *Českolipský nástup* XXX, 1980, č. 21, 22. 5., nestr.
184. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 167. Studie mladých architektů, *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 25, 26. 6., nestr.

185. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 90. Projekty z fakulty architektury, *Českolipský nástup* XXXII, 1982, č. 42, 21. 10., nestr.
186. Více se o plánované úpravě dočteme v seriálu: Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 119. Jižní okraj historického jádra, *Českolipský nástup* XXXIV, 1984, č. 12, 22. 3., nestr.
187. Jiří Kňákal, Jižní okraj historického jádra města, *Zpravodaj. Česká Lípa* 1984, č. 4, s. 3.
188. Václav Šuk, Světové bienále architektů, *Českolipský nástup* XXXVII, 1987, č. 48, 3. 12., nestr.
189. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 107, Rekonstrukce objektu prodejny Obuvi, Gottwaldova ulice 107 v České Lípě.
190. Václav Šuk, Územní řešení. Podmínky a strategie realizace záměrů územně plánovací dokumentace (studijní úkol), FA ČVUT, Praha 1985, s. 26.
191. Českolipské atrium, *Českolipský nástup* XIX, 1969, č. 47, 27. 11., nestr.
192. Ibidem
193. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 83. Sídliště Hůrka I a II, *Českolipský nástup* XXXII, 1982, č. 26, 1. 7., nestr.
194. Eliška Šrůtová od roku 1991 působí ve společnosti SAUL, Sdružení architektů a urbanistů Liberec.
195. Jiří Matys, Rodinné domy pod Hůrkou, *Českolipský nástup* XXXIV, 1984, č. 21, 24. 5., nestr.
196. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 158. Rodinné domy pod Hůrkou, *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 7, 20. 2., nestr.
197. *Českolipský nástup* XX, 1970, č. 41, 15. 10., nestr.
198. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 266, Zastavovací studie rodinných domů Pod Holým vrchem.
199. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 266, Projektový úkol a územní studie 92 rodinných domů Minor Holý vrch.
200. Rozvoj města, *Českolipský nástup* XX, 1970, č. 25, 25. 6., nestr.
201. *Českolipský nástup* XX, 1970, č. 45, 12. 11., nestr.
202. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV, karton 266, 6 rodinných řadových domů v ulici Nebeského pro OVBD Česká Lípa.
203. Karel Šašek, Výstavba bytů do další etapy... Holý vrch na obzoru, *Českolipský nástup* XXI, 1971, č. 3, 21. 1., nestr.
204. Lépe bydlet- lépe žít, *Českolipský nástup* XXVII, 1977, č. 22, 2. 6., nestr.
205. Jiří Matys, Byty na Severu, *Českolipský nástup* XXXIV, 1984, č. 49, 6. 12., nestr.
206. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 223, Výstavba 960 bytových jednotek, kotelen a občanské vybavenosti sídliště Špičák I- Stavba I.
207. Jiří Matys, Novinka v bytech, *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 34, 28. 8., nestr.
208. Hana Zahradníčková, Na sídlišti Špičák I/2 staví Brňáci. Komplexní bytovou výstavbu chápou opravdu komplexně, *Českolipský nástup* XXXIII, 1983, č. 34, 25. 8., nestr.
209. Jiří Fišer, Centrál na Špičáku, *Zpravodaj. Česká Lípa*, 1987, č. 11, s. 8.
210. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 109. Dokončení sídliště Špičák, *Českolipský nástup* XXXIII, 1983, č. 42, 20. 10., nestr.
211. Ibidem

212. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 160. Sídliště Lada, *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 11, 20. 3., nestr.
213. Stavbaři na Ladech v předstihu. Dokončení sídliště je plánováno v roce 1990, *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 47, 27. 11., nestr.
214. Václav Šuk, Na obzoru Lada- Domov pro 7000 obyvatel, *Zpravodaj Česká Lípa*, 1984, č. 7, s. 4.
215. Václav Šuk, *Česká Lípa. Koncepce ideově umělecké výzdoby města* (studijní úkol), Svaz architektů ČSR, Praha 1983.
216. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 256, Stavba lokality D, sídliště Střed 1976.
217. Ibidem
218. Ibidem
219. Ibidem
220. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 254, Jesle-MŠ Svárov 1971.
221. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 272, MŠ Svárov 1972-1977.
222. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 271 a 282, Akce Z 1977.
223. Rostislav Švácha, Místo Sialu v dějinách architektury, in.: *Architekti Sial*, Praha 2008, s. 224.
224. Ana Miljacki, Na cestě k utopii, in.: *Architekti Sial*, Praha 2008, s. 23.
225. Václav Havel, Měl jsem to štěstí, in.: *Architekti Sial*, Praha 2008, s. 6.
226. Hana Zahradníčková, Škola volá... tatínky a brigádníky, *Českolipský nástup* XXXIII, 1983, č. 24, 16. 6, nestr. Zde je nesprávně uvedeno autorství a rok realizace: „projekt arch. Hubáčka vznikl v r. 1976.“
227. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2520, ZDŠ Sever.
228. Dnes v pravém křídle obklad chybí.
229. L. Smejkal (pozn. 5), vyhledáno 20. 6. 2008.
230. Ludmila Hájková-Hůrková, *Základní škola Sever v České Lípě* (seminární práce), FF UPOL, Olomouc 1998.
231. Hana Zahradníčková, Škola volá... tatínky a brigádníky, *Českolipský nástup* XXXIII, 1983, č. 24, 16. 6.
232. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2906, Budova OV KSČ.
233. Významné architektonické dílo, *Českolipský nástup* XXXI, 1981, č. 18, 7. 5., nestr.
234. L. Smejkal (pozn. 5), vyhledáno 20. 6. 2008.
235. Ibidem.
236. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 270, budova OV KSČ.
237. Ibidem.
238. Socha V. I. Lenina, *Českolipský nástup* XXXVII, 1987, č. 38, 24. 9., nestr.
239. Viz Významné architektonické dílo (pozn. 233).
240. Část určená jako kuřárna nebyla vůbec využívána, uživatel ji proto pronajal na stálou výstavu a prodejnu skla.
241. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV ČL, karton 270, Zápis z projednání architektonické studie výstavby kulturního domu v České Lípě.

242. Ibidem.
243. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2942, Rozhodnutí. Změna nedokončené stavby Kulturního domu v České Lípě, objekt č. 4 (amfiteátr a atrium) 7. 9. 1989.
244. Hana Zahradníčková, Chrám pro devatero múz Základní kámen kulturního domu v České Lípě položen, *Českolipský nástup XXXIII*, 1983, č. 47, 24. 11., nestr.
245. J. Suchomel (pozn. 27).
246. Ibidem
247. S. Valdman, Každý měsíc za milión. Jak na kulturním domu v České Lípě. Stavbaři si poradili, *Českolipský nástup XXXVI*, 1986, č. 27, 10. 7., nestr.
248. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2662, Souhrnná technická zpráva k nákupnímu středisku Uran v České Lípě, červen 1979, s. 2.
249. Ibidem, s. 2.
250. Odpovídá městský architekt Václav Šuk, *Českolipský nástup XXXII*, 1982, č. 12, 25. 3., nestr.
251. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2662, Supermarket Banco Česká Lípa, projekt interiéru, 1993.
252. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2662, Souhrnná a technická zpráva stavební, 10/1998.
253. Rostislav Švácha, Emil Příklad, *Výtvarné umění*, 1990, č. 5, s. 62.
254. P. Kratochvíl (pozn. 23), s. 409.
255. Korespondence mezi Jitkou Kubištovou a Jiřím Kratochvílem, únor 2010.
256. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 1903, 13třídní ZŠ Jižní Holý vrch.
257. Reportáž: Než se otevrou brány škol..., *Českolipský nástup XXVII*, 1977, č. 31, 4. 8., nestr.
258. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad (pozn. 256).
259. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv MěNV, karton 238, Architektonická služba, studie k Projektovému úkolu na výstavbu v. p. Restaurací Česká Lípa.
260. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV, karton 245, Administrativní budova OOČSÚ Česká Lípa 1977.
261. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV, karton 238, Projektový ústav uranového průmyslu.
262. František Čermák, Nemocnice s poliklinikou v České Lípě, *Architektura ČSR XLI*, 1982, č. 10, s. 435.
263. Ibidem, s. 438.
264. R. Švácha (pozn. 16), s. 342.
265. Ibidem, s. 342.
266. Rostislav Švácha, Vít Obrtel, *Architektura ČSR 47*, 1988, č. 6, s. 74.
267. J. Pyšová, Nemocnice, *Českolipský nástup XXXI*, 1981, č. 26, 2. 7., nestr.
268. Ibidem.
269. Rozhovor s Ladislavem Smejkalem dne 21. 3. 2008.

270. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 97. Ubytovna zdravotnického personálu, *Českolipský nástup* XXXIII, 1983, č. 10, 10. 3., nestr.
271. Rostislav Švácha, Vít Obrtel, *Architektura ČSR* 47, 1988, č. 6, s. 75.
272. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2906, Zápis o odevzdání a převzetí dokončených staveb 3. 12. 1982.
273. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2906, Zápis o odevzdání a převzetí dokončených staveb, 3. 10. 1983.
274. Státní okresní archiv Česká Lípa, inv. MěNV, karton 240, Plánovací komise, ČSAD výstavba autobusového nádraží, 16. 6. 1954.
275. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2906, Kolaudace Vybavovací budovy autobusového nádraží v České Lípě 23. 2. 1986.
276. Hana Plicková, Jaká bude výpravní budova, *Českolipský nástup* XXXIV, 1984, č. 4, 26. 1., nestr.
277. V roce 1985 Česká Lípa čítala 35 000 občanů.
278. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 127. OD Prior, *Českolipský nástup* XXXIV, 1984, č. 30, 26. 7., nestr.
279. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2906, Kolaudační rozhodnutí 9. 11. 1990.
280. Základní kámen pro Prior, *Zpravodaj. Česká Lípa* 1987, č. 1, s. 3.
281. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2906, Kolaudační rozhodnutí 9. 11. 1990.
282. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2906, inženýr Hladký, *Technická zpráva*, 1985.
283. Hana Plicková, Fórum, Prior a kulturní dům, *Českolipský nástup* XXXVIII, 1988, č. 26, 30. 6., nestr.
284. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2707, Inženýr Švácha, *Požárně technická zpráva*, 7/1979.
285. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2707, Stavební povolení 7. 2. 1980.
286. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2707, Kolaudační rozhodnutí 9. 1. 1986.
287. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2855, Splnění podmínek kolaudačních rozhodnutí vydaných v r. 1988 .
288. Projektantem hotelu při Gottwaldově ulici byl architekt Vyhlídal. Původně však studii hotelu Lípa vytvořili projektanti z pražského Projektového ústavu ústředního výboru svazu socialistické mládeže Götzová a Pýcha. Hotel měl obsahovat 300 lůžek, dvě restaurace s 200 místy, vinárnu se 120 místy, denní bar, několik salónek a také vlastní učňovské středisko pro obory číšník a kuchař. detipodlažní lůžkovou část ve dvou kolmo k sobě situovaných hmotách, zvýšené přízemí s přímým východem na otevřené terasy, rozsáhlé suterénní garáže pro hosty a velké parkoviště před hotelem směrem k areálu piánky. Investorem a uživatelem měly být Restaurace Doksy. Avšak již v roce 1988 se připravovalo omezení investiční výstavby. Místopředseda ONV Česká Lípa Josef Němec v článku *Současnost a budoucnost okresního města*, *Českolipský nástup* XXXVIII, 1988, č. 23, 9. 6., nestr., upozorňoval na možné nebezpečí nerealizace některých staveb, například hotelu.

289. Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 170. Územní rezervy, *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 31, 7. 8., nestr.
290. Více v Sportovní areál, *Zpravodaj. Česká Lípa* 1984, č. 2, s. 6.
291. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2690, Lubomír Benátský, *Stanovisko ke SSS Zimní stadion a krytý bazén v České Lípě*, 22. 6.1982.
292. Regulační plán centrální zóny města Česká Lípa, <http://www.spad-architekti.cz/projekty020.htm>, vyhledáno 14. 2. 2010.
293. Pěší zóna Česká Lípa, <http://www.spad-architekti.cz/projekty019.htm>, vyhledáno 14. 2. 2010.
294. Jiří Kratochvíl, Škroupovo náměstí, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 8. 2. 2010.
295. Rekonstrukce Škroupova náměstí- Česká Lípa, <http://www.spad-architekti.cz/projekty029.htm>, vyhledáno 14. 2. 2010.
296. Regenerace Holého vrchu, <http://www.spad-architekti.cz/projekty022.htm>, vyhledáno 12. 2. 2010.
297. Proluka Union- Česká Lípa, <http://www.spad-architekti.cz/projekty031.htm>, vyhledáno 12. 2. 2010.
298. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2989, Obytný dům v obytném souboru Lada II, bytový objekt J3, Komenského ulice Česká Lípa.
299. <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>, vyhledáno 16. 2. 2010.
300. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2985, Česká spořitelna a.s. Okresní pobočka v České Lípě. Podklady pro veřejně obchodní soutěž na komplexní dodávku novostavby Okresní pobočky v České Lípě (výňatek ze zadání stavby), 1992.
301. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2983, Provozní budova české pojišťovny.
302. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2969, Stavba 20třídního Gymnázia Česká Lípa, úvodní projekt.
303. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2969, Průvodní zpráva, Stavební část.
304. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 2969, Stravovna u objektu Gymnázia.
305. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 3015, Kolaudační rozhodnutí 8. 10. 1997.
306. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 3015, Administrativní budova Okresní správa sociálního zabezpečení Česká Lípa, Arbesova ulice. Jaromír Hronza, *Průvodní zpráva*, 11. 12. 1995.
307. Korespondence s Vladimírem Lavříkem, 3. 3. 2006.
308. Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad, karton 3152, Centrální požární zbrojnice Česká Lípa.
309. Cesta České Lípy za novou divadelní budovou, *Městské noviny*, 2007, č. 6, 23. 3., s. 8.
310. Leona Vacková, Česká Lípa nebude stavět nové divadlo, opraví to staré, 29. 05. 2009, <http://www.archiweb.cz/news>, vyhledáno 3. 1. 2010.

Prameny

Archivní prameny

Státní okresní archiv Česká Lípa

- fond Městského národního výboru Česká Lípa, výstavba
- fond Okresního národního výboru
- fond Archivu města České Lípy I - V
- nezpracovaný fond Projekty od architekta Václava Šuka

Městský úřad Česká Lípa- Stavební úřad

- kartony 107, 127, 588, 1053, 1433, 1526, 1734, 1795, 1903, 2077, 2456, 2520, 2662, 2675, 2690, 2723, 2904, 2906, 2942, 2956, 2969, 2983, 2985, 2707, 2733, 2855, 2989, 3015, 3152

Literatura

Chronologické řazení

Adreßbuch 1907

Adreßbuch und Wohnungs-Anzeiger für die Städte B. Leipa, Niemes und Haida, Tannwald 1907.

Häuser~Verzeichnis 1914

Häuser~Verzeichnis der Stadt B. Leipa, B. Leipa 1914.

Adreßbuch 1924

Adreßbuch für die politischen Bezirke B. Leipa, Niemes, Warnsdorf 1924.

Dolenský 1934

Antonín Dolenský, Kulturní adresář ČSR. Biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníc, Praha 1934.

Adreßbuch 1935

Adreßbuch der Stadt u.d. Orte des Gerichtsbezirkes Böhm. Leipa 1935, Leipa 1935.

Bienert 1937

Karl Bienert, Böhmisch Leipa 1337 – 1937, Böhmisch Leipa 1937.

Vojtíšková – Novotný 1957

Marie Vojtíšková - Rudolf Novotný, Českolipsko, Liberec 1957.

40 let Vagónky Tatra v České Lípě 1960

40 let Vagónky Tatra v České Lípě, Česká Lípa 1960.

Jakub Arbes a Česká Lípa 1964

Jakub Arbes a Česká Lípa. Vlastivědný sborník, Liberec 1964.

Technik 1967

Svatopluk Technik, Města severních Čech, Liberec 1967.

Panáček 1968

Jaroslav Panáček, Naše město. Česká Lípa, Česká lípa 1968.

Pěnička 1968

Ladislav Pěnička (ed.), Okres Česká Lípa, Česká Lípa 1968.

Vojtíšková – Vojtíšek 1968

Marie Vojtíšková – Břetislav Vojtíšek, Osmnáctá chasa v boji proti Deutschböhmen. Počátky československé samostatnosti na Českolipsku, Česká Lípa 1968.

Almanach 1970

Almanach k 25. výročí ekonomického školství v České lípě, Česká Lípa 1970.

Severní Čechy 1975

Severní Čechy, Liberec 1975.

Třicet let budování Českolipska 1975

Třicet let budování Českolipska. Česká Lípa 1975.

Smejkal 1975

Ladislav Smejkal, *Kronika osvobození Českolipska*, Česká Lípa 1975.

Volební program v České Lípě 1976

Volební program v České Lípě na léta 1976 – 1981, Česká Lípa 1976.

Vojtíšková – Panáček 1976

Marie Vojtíšková - Jaroslav Panáček, *Česká Lípa*, Liberec 1976.

UPČ 1977

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech 1. A – J*, Praha 1977.

Panáček 1977

Jaroslav Panáček, Osmnáct let českého Gymnázia v České Lípě (1920-1938), in: Helena Smíšková, Břetislav Vojtíšek, Marie Vojtíšková, *Z minulosti Děčínska a Českolipska*, Česká Lípa 1977.

Sovadina 1977

Miloslav Sovadina, Vývoj obyvatelstva na okrese Česká Lípa v letech 1850-1980, in: Helena Smíšková, Břetislav Vojtíšek, Marie Vojtíšková, *Z minulosti Děčínska a Českolipska*, Česká Lípa 1977.

Vojtíšková 1978

Marie Vojtíšková, Cesta k Mnichovu na Českolipsku, in: *Mnichov 1938*, Praha 1978, sv. 2, s. 140 – 156.

Vojtíšková 1978

Marie Vojtíšková a kolektiv okresního archivu, *Osídlení českolipského okresu ve světle archivních dokladů*, Česká Lípa 1978.

25 let SPŠ strojnické 1979

25 let SPŠ strojnické v České Lípě 1954 – 1979, Česká Lípa 1979.

Kotalík 1979

Jiří Kotalík, *Almanach Akademie výtvarných umění v Praze. K 180. výročí založení (1799- 1979)*, Praha 1979.

Vebr 1980

Jaroslav Vebr, *Soudobá architektura ČSSR*, Praha 1980.

Sedláková 1982

Radomíra Sedláková, *Soudobá architektonická kritika*, Praha 1982.

Vojtíšek 1982

Břetislav Vojtíšek, *Česká Lípa. Stručný průvodce sedmi stoletími*, Česká Lípa 1982.

Česká Lípa 1985

Česká Lípa. 40 let socialistické výstavby, Praha 1985.

Obrtel 1985

Vít Obrtel, *Vlaštovka, která má geometrické hnízdo. Projekty a texty*, Praha 1985.

Sedláková 1991

Radomíra Sedláková, *Česká a slovenská novofunkcionalistická architektúra*, Praha 1991.

Toman 1993

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců (I, A – K, II. L – Ž)*, Ostrava 1993.

Toman 1994

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců. Dodatky*, Ostrava 1994.

Sedláková 1994

Radomíra Sedláková, *Sorela. Česká architektura 50. let*, Praha 1994.

Smejkal 1994

Ladislav Smejkal, *75 let první české školy v České Lípě 1919 – 1994*, Česká Lípa 1994.

Almanach gymnázia 1995

Almanach gymnázia Česká Lípa 1627 – 1995, Česká Lípa 1995.

Blažiček – Kropáček 1995

Oldřich Blažiček – Jiří Kropáček, *Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění*, Praha 1991.

Horová 1995

Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění (I - II)*, Praha 1995.

Konicar 1995

Jan Konicar, *Architektura a stavebnictví ČR. Období 1989 – 1995. Současné trendy*, Jihlava 1995.

Masák – Švácha – Vybíral 1995

Miroslav Masák – Rostislav Švácha – Jindřich Vybíral, *Veletržní palác v Praze*, Praha 1995.

Švácha 1995

Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu. Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*, Praha 1995.

Švácha- Ryndová 1995

Rostislav Švácha-Soňa Ryndová (ed.), *Emil Příklad a jeho škola* (kat. výst.), Galerie Jaroslava Fragnera, Praha 1995.

Mapa čísel popisných 1996

Mapa čísel popisných, Česká Lípa 1996.

Panáček 1996

Jaroslav Panáček, *Jména ulic v České Lípě*, Česká Lípa 1996.

Smejkal 1996

Ladislav Smejkal, *Městský park v České Lípě. Přírodně-historická studie*, Česká Lípa 1996.

Panáček - Smejkal 1996

Jaroslav Panáček – Ladislav Smejkal, *Stará Česká Lípa v dobových fotografiích. Alt Böhmisch-Leipa in zeitgenössigen Photos*, Česká Lípa 1996.

Koubová 1998

Marta Koubová, Domy Emila Příklad v Bílovci, in: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Facultas Philosophica: Philosophica - Aesthetica 16, Historia artium II*, Univerzita Palackého, Olomouc 1998, s. 157 - 170.

DČVU IV/1, IV/2 1998

Vojtěch Lahoda - Mahulena Nešlehová - Marie Platovská et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění (IV/1, IV/2) 1890 - 1938*, Praha 1998.

Nový 1998

Otakar Nový, *Česká architektonická avantgarda*, Praha 1998.

Kratochvíl – Halík 1999

Petr Kratochvíl - Pavel Halík, *Česká architektura, Czech Architecture. 1989-1999*. Praha 1999.

Panáček - Vojtíšková - Smejkal 1999

Jaroslav Panáček - Marie Vojtíšková - Ladislav Smejkal, *Z dějin České Lípy*, Česká Lípa 1999.

Švácha 1999

Rostislav Švácha, Regionalismus – internacionalismus, in: Friedrich Achleitner (et al.), *Regionalismus a internacionalismus v soudobé architektuře*, Praha 1999.

Vojtíšková 1999

Marie Vojtíšková, *Podivuhodné příběhy Lékařského domu*, Česká Lípa 1999.

Vojtíšková 1999

Marie Vojtíšková, *Židé v České Lípě*, Libice nad Cidlinou 1999.

Honců 2000

Miroslav Honců, *Městský park v České Lípě*, Česká Lípa 2000.

Jenč – Peša 2000

Petr Jenč - Vladimír Peša, *Nejstarší osídlení severních Čech*, Česká Lípa 2000.

Smejkal 2000

Ladislav Smejkal, *Fotografická dokumentace významných památek a míst města Česká Lípa*, Česká Lípa 2000.

Ševčík 2000

Jiří Ševčík (ed.), *České umění 1939 - 1999. Programy a impulsy*, Praha 2000.

Švácha 2000

Rostislav Švácha, Teorie českého funkcionalismu, in: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Facultas Philosophica: Philosophica - Aesthetica 21, Historia artium III*, Univerzita Palackého, Olomouc 2000, s. 233 - 249.

Almanach Základní školy, ul. Antonína Sovy 2001

Almanach Základní školy, ul. Antonína Sovy, Česká Lípa 1971 – 2001, Česká Lípa 2001.

Almanach Základní školy v Pátově ulici 2001

Almanach Základní školy v Pátově ulici, Česká Lípa 1901 – 2001, Česká Lípa 2001.

Karpaš 2001

Roman Karpaš (et al.), *Stalo se na severu Čech 1900/2000*, Liberec 2001.

Lukeš 2001

Zdeněk Lukeš, *Architektura 20. století. 10 století architektury*, Praha 2001.

Pelčák 2001

Petr Pelčák, *Česká architektura, Czech architecture. 1999-2000*, Praha 2001.

Dulla – Moravčíková 2002

Matúš Dulla - Henrietta Moravčíková, *Architektúra Slovenska v 20. storočí*, Bratislava 2002.

Lukeš 2002

Zdeněk Lukeš, *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900-1938*, Praha 2002.

Půčková 2002

Světla Půčková, *Českolipské kartounky*, Česká Lípa 2002.

Kotalík – Vávra – Frič 2003

Jiří T. Kotalík – David Vávra – Pavel Frič, *Obrazy z dějin české architektury*, Praha 2003.

Venturi 2003

Robert Venturi, *Složitost a protiklad v architektuře*, Praha 2003.

Frampton 2004

Kenneth Frampton, *Moderní architektura: kritické dějiny*, Praha 2004.

Jakubec – Štemberk 2004

Ivan Jakubec – Jan Štemberk (edd.), *Sborník učitelských prací z kurzů Univerzitních extenzí v České Lípě. Českolipsko v historických studiích*, Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta 2004.

Pokluda 2004

Zdeněk Pokluda, *Ze Zlína do světa- příběh Tomáše Bati*, Zlín 2004.

Smejkal – Fišer 2004

Ladislav Smejkal – Jiří Fišer, *Almanach Základní školy Partyzánská. Česká Lípa*, Česká Lípa 2004.

Švácha 2004

Rostislav Švácha, *Česká architektura a její přísnost. Padesát staveb 1989-2004*, Praha 2004.

Viček 2004

Pavel Viček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Smejkal 2005

Ladislav Smejkal, *Českou Lípou krok za krokem*, Česká Lípa 2005.

DČVU V 2005

Rostislav Švácha - Marie Platovská - Polana Bregantová et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění (V) 1939 - 1958*, Praha 2005.

Kratochvíl 2006

Petr Kratochvíl, *Karel Hubáček. Pocta České komory architektů 2005* (kat. výst.), Galerie Jaroslava Fragnera 31. 3.-7. 5. 2006. Praha 2006.

ČSÚ 2006

Kolektiv autorů ČSÚ, *Historický lexikon obcí České republiky 1869 — 2005*, Praha 2006.

Mleziva – Kuča 2006

Štěpán Mleziva - Karel Kuča, *Historický lexikon městysů a měst. Vývoj postavení a funkce městských sídel v dějinách územněsprávního členění českých zemí od roku 1850 do současnosti*, Praha 2006.

Panáček 2006

Jaroslav Panáček, *Českolipské obrázky*, Liberec 2006.

Sedláková 2006

Radomíra Sedláková, *20. století české architektury*, Praha 2006.

Svoboda – Noll 2006

Jan E. Svoboda - Jindřich Noll, *Praha 1945-2003, Kapitoly z poválečné a současné architektury*, Praha 2006.

Tvrzníková – Bílek 2006

Bronislava Tvrzníková - Ivan Bílek, *Česká Lípa. Zralé město s mladou tváří*, Česká Lípa 2006.

Zralé město s mladou tváří 2006

Zralé město s mladou tváří. Město Česká Lípa, Česká Lípa 2006.

Žák 2006

Dita Dvořáková (ed.), Ladislav Žák, *Byt a krajina*, Praha 2006.

Beran – Valchářová 2007

Lukáš Beran - Vladislava Valchářová, *Industriál Libereckého kraje. Technické stavby a průmyslová architektura. Průvodce*, Praha 2007.

Halík 2007

Pavel Halík (ed.), *Slavné vily Libereckého kraje*, Praha 2007.

Chaloupková 2007

Jana Chaloupková, *Kulturní a společenský život v České Lípě*, Ústí nad Labem 2007.

Smejkal – Panáček 2007

Ladislav Smejkal - Jaroslav Panáček, *Stará Česká Lípa v dobových fotografiích*, Česká Lípa 2007.

DČVU VI/1, VI/2 2007

Rostislav Švácha - Marie Platovská - Polana Bregantová et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění (VI/1, VI/2) 1958 -2000*, Praha 2007.

Masák 2008

Miroslav Masák (ed.), *Architekti Sial*, Praha 2008.

Panáček 2008

Jaroslav Panáček, *Historické mapy, plány a veduty České Lípy*, Česká Lípa 2008.

Sobotová 2008

Magdalena Sobotová, *Drazí rodiče! Pozdravy z České Lípy*, Česká Lípa 2008.

Ševčík – Beneš 2009

Oldřich Ševčík - Ondřej Beneš, *Architektura 60. let. "zlatá šedesátá léta" v české architektuře 20. století*, Praha 2009.

Panáček

Jaroslav Panáček, *Naše škola*, Česká Lípa.

Abecední řazení

25 let SPŠ strojnické 1979

25 let SPŠ strojnické v České Lípě 1954 – 1979, Česká Lípa 1979.

40 let Vagónky Tatra v České Lípě 1960

40 let Vagónky Tatra v České Lípě, Česká Lípa 1960.

Adreßbuch 1907

Adreßbuch und Wohnungs-Anzeiger für die Städte B. Leipa, Niemes und Haida, Tannwald 1907.

Adreßbuch 1924

Adreßbuch für die politischen Bezirke B. Leipa, Niemes, Warnsdorf 1924.

Adreßbuch 1935

Adreßbuch der Stadt u.d. Orte des Gerichtsbezirkes Böhm. Leipa 1935, Leipa 1935.

Almanach gymnázia 1995

Almanach gymnázia Česká Lípa 1627 – 1995, Česká Lípa 1995.

Almanach 1970

Almanach k 25. výročí ekonomického školství v České Lípě, Česká Lípa 1970.

Almanach Základní školy, ul. Antonína Sovy 2001

Almanach Základní školy, ul. Antonína Sovy, Česká Lípa 1971 – 2001, Česká Lípa 2001.

Almanach Základní školy v Pátově ulici 2001

Almanach Základní školy v Pátově ulici, Česká Lípa 1901 – 2001, Česká Lípa 2001.

Beran – Valchářová 2007

Lukáš Beran - Vladislava Valchářová, Industriál Libereckého kraje. Technické stavby a průmyslová architektura. Průvodce, Praha 2007.

Bienert 1937

Karl Bienert, Böhmisch Leipa 1337 – 1937, Böhmisch Leipa 1937.

Blažíček – Kropáček 1995

Oldřich Blažíček – Jiří Kropáček, Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění, Praha 1991.

Česká Lípa 1985

Česká Lípa. 40 let socialistické výstavby, Praha 1985.

ČSÚ 2006

Kolektiv autorů ČSÚ, Historický lexikon obcí České republiky 1869 — 2005, Praha 2006.

DČVU IV/1, IV/2 1998

Vojtěch Lahoda - Mahulena Nešlehová - Marie Platovská et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění (IV/1, IV/2) 1890 - 1938*, Praha 1998.

DČVU V 2005

Rostislav Švácha - Marie Platovská - Polana Bregantová et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění (V) 1939 - 1958*, Praha 2005.

DČVU VI/1, VI/2 2007

Rostislav Švácha - Marie Platovská - Polana Bregantová et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění (VI/1, VI/2) 1958 -2000*, Praha 2007.

Dolenský 1934

Antonín Dolenský, *Kulturní adresář ČSR. Biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníc*, Praha 1934.

Dulla – Moravčíková 2002

Matúš Dulla - Henrietta Moravčíková, *Architektúra Slovenska v 20. storočí*, Bratislava 2002.

Frampton 2004

Kenneth Frampton, *Moderní architektura: kritické dějiny*, Praha 2004.

Halík 2007

Pavel Halík (ed.), *Slavné vily Libereckého kraje*, Praha 2007.

Häuser~Verzeichnis 1914

Häuser~Verzeichnis der Stadt B. Leipa, B. Leipa 1914.

Honců 2000

Miroslav Honců, *Městský park v České Lípě*, Česká Lípa 2000.

Horová 1995

Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění (I - II)*, Praha 1995.

Chaloupková 2007

Jana Chaloupková, *Kulturní a společenský život v České Lípě*, Ústí nad Labem 2007.

Jakub Arbes a Česká Lípa 1964

Jakub Arbes a Česká Lípa. Vlastivědný sborník, Liberec 1964.

Jakubec – Štemberk 2004

Ivan Jakubec – Jan Štemberk (edd.), *Sborník učitelských prací z kurzů Univerzitních extenzí v České Lípě. Českolipsko v historických studiích*, Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta 2004.

Jenč – Peša 2000

Petr Jenč - Vladimír Peša, *Nejstarší osídlení severních Čech*, Česká Lípa 2000.

Karpaš 2001

Roman Karpaš (et al.), *Stalo se na severu Čech 1900/2000*, Liberec 2001.

Konicar 1995

Jan Konicar, *Architektura a stavebnictví ČR. Období 1989 – 1995. Současné trendy*, Jihlava 1995.

Kotalík 1979

Jiří Kotalík, *Almanach Akademie výtvarných umění v Praze. K 180. výročí založení (1799- 1979)*, Praha 1979.

Kotalík – Vávra – Frič 2003

Jiří T. Kotalík – David Vávra – Pavel Frič, *Obrazy z dějin české architektury*, Praha 2003.

Koubová 1998

Marta Koubová, *Domy Emila Přikryla v Bílovci*, in: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Facultas Philosophica: Philosophica – Aesthetica 16, *Historia artium II*, Univerzita Palackého, Olomouc 1998, s. 157 – 170.

Kratochvíl 2006

Petr Kratochvíl, *Karel Hubáček. Pocta České komory architektů 2005* (kat. výst.), Galerie Jaroslava Fragnera 31. 3.-7. 5. 2006. Praha 2006.

Lukeš 2001

Zdeněk Lukeš, *Architektura 20. století. 10 století architektury*, Praha 2001.

Lukeš 2002

Zdeněk Lukeš, *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900-1938*, Praha 2002.

Mapa čísel popisných 1996

Mapa čísel popisných, Česká Lípa 1996.

Masák 2008

Miroslav Masák (ed.), *Architekti Sial*, Praha 2008.

Masák – Švácha – Vybíral 1995

Miroslav Masák – Rostislav Švácha – Jindřich Vybíral, *Veletržní palác v Praze*, Praha 1995.

Mleziva – Kuča 2006

Štěpán Mleziva - Karel Kuča, *Historický lexikon městysů a měst. Vývoj postavení a funkce městských sídel v dějinách územněsprávního členění českých zemí od roku 1850 do současnosti*, Praha 2006.

Nový 1998

Otakar Nový, *Česká architektonická avantgarda*, Praha 1998.

Obrtel 1985

Vít Obrtel, *Vlaštovka, která má geometrické hnízdo. Projekty a texty*, Praha 1985.

Panáček

Jaroslav Panáček, *Naše škola*, Česká Lípa.

Panáček 1968

Jaroslav Panáček, *Naše město. Česká Lípa*, Česká Lípa 1968.

Panáček 1977

Jaroslav Panáček, Osmnáct let českého Gymnázia v České Lípě (1920-1938), in: Helena Smíšková, Břetislav Vojtíšek, Marie Vojtíšková, *Z minulosti Děčínska a Českolipska*, Česká Lípa 1977.

Panáček 1996

Jaroslav Panáček, *Jména ulic v České Lípě*, Česká Lípa 1996.

Panáček 2006

Jaroslav Panáček, *Českolipské obrázky*, Liberec 2006.

Panáček 2008

Jaroslav Panáček, *Historické mapy, plány a veduty České Lípy*, Česká Lípa 2008

Panáček - Smejkal 1996

Jaroslav Panáček – Ladislav Smejkal, *Stará Česká Lípa v dobových fotografiích. Alt Böhmisch-Leipa in zeitgenässigen Photos*, Česká Lípa 1996.

Panáček - Vojtíšková - Smejkal 1999

Jaroslav Panáček - Marie Vojtíšková - Ladislav Smejkal, *Z dějin České Lípy*, Česká Lípa 1999.

Pelčák 2001

Petr Pelčák, *Česká architektura, Czech architecture. 1999-2000*, Praha 2001.

Pěnička 1968

Ladislav Pěnička (ed.), *Okres Česká Lípa*, Česká Lípa 1968.

Pokluda 2004

Zdeněk Pokluda, *Ze Zlína do světa- příběh Tomáše Bati*, Zlín 2004.

Půčková 2002

Světla Půčková, *Českolipské kartounky*, Česká Lípa 2002.

Sedláková 1982

Radomíra Sedláková, *Soudobá architektonická kritika*, Praha 1982.

Sedláková 1991

Radomíra Sedláková, *Česká a slovenská novofunkcionalistická architektúra*, Praha 1991.

Sedláková 1994

Radomíra Sedláková, *Sorela. Česká architektura 50. let*, Praha 1994.

Sedláková 2006

Radomíra Sedláková, *20. století české architektury*, Praha 2006.

Severní Čechy 1975

Severní Čechy, Liberec 1975.

Smejkal 1975

Ladislav Smejkal, *Kronika osvobození Českolipska*, Česká Lípa 1975.

Smejkal 1994

Ladislav Smejkal, *75 let první české školy v České Lípě 1919 – 1994*, Česká Lípa 1994.

Smejkal 1996

Ladislav Smejkal, *Městský park v České Lípě. Přírodně-historická studie*, Česká Lípa 1996.

Smejkal 2000

Ladislav Smejkal, *Fotografická dokumentace významných památek a míst města Česká Lípa*, Česká Lípa 2000.

Smejkal 2005

Ladislav Smejkal, *Českou Lípou krok za krokem*, Česká Lípa 2005.

Smejkal – Fišer 2004

Ladislav Smejkal – Jiří Fišer, *Almanach Základní školy Partyzánská. Česká Lípa*, Česká Lípa 2004.

Smejkal – Panáček 2007

Ladislav Smejkal - Jaroslav Panáček, *Stará Česká Lípa v dobových fotografiích*, Česká Lípa 2007.

Sobotová 2008

Magdalena Sobotová, *Drazí rodiče! Pozdravy z České Lípy*, Česká Lípa 2008.

Sovadina 1977

Miloslav Sovadina, Vývoj obyvatelstva na okrese Česká Lípa v letech 1850-1980, in: Helena Smíšková, Břetislav Vojtišek, Marie Vojtišková, *Z minulosti Děčínska a Českolipska*, Česká Lípa 1977.

Svoboda – Noll 2006

Jan E. Svoboda - Jindřich Noll, *Praha 1945-2003, Kapitoly z poválečné a současné architektury*, Praha 2006.

Ševčík 2000

Jiří Ševčík (ed.), *České umění 1939 - 1999. Programy a impulsy*, Praha 2000.

Ševčík – Beneš 2009

Oldřich Ševčík - Ondřej Beneš, *Architektura 60. let. "zlatá šedesátá léta" v české architektuře 20. století*, Praha 2009.

Švácha 1995

Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu. Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*, Praha 1995.

Švácha 1999

Rostislav Švácha, Regionalismus – internacionalismus, in: Friedrich Achleitner (et al.), *Regionalismus a internacionalismus v soudobé architektuře*, Praha 1999.

Švácha 2000

Rostislav Švácha, Teorie českého funkcionalismu, in: : Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Facultas Philosophica: Philosophica – Aesthetica 21, *Historia artium* III, Univerzita Palackého, Olomouc 2000, s. 233 – 249.

Švácha 2004

Rostislav Švácha, *Česká architektura a její přísnost. Padesát staveb 1989-2004*, Praha 2004.

Švácha- Ryndová 1995

Rostislav Švácha-Soňa Ryndová (ed.), *Emil Přikryl a jeho škola* (kat. výst.), Galerie Jaroslava Fragnera, Praha 1995.

Technik 1967

Svatopluk Technik, *Města severních Čech*, Liberec 1967.

Toman 1993

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců (I, A – K, II. L – Ž)*, Ostrava 1993.

Třicet let budování Českolipska 1975

Třicet let budování Českolipska. Česká Lípa 1975.

Tvrzníková – Bílek 2006

Bronislava Tvrzníková - Ivan Bílek, *Česká Lípa. Zralé město s mladou tváří*, Česká Lípa 2006.

UPČ 1977

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech 1. A – J*, Praha 1977.

Vebr 1980

Jaroslav Vebr, *Soudobá architektura ČSSR*, Praha 1980.

Venturi 2003

Robert Venturi, *Složitost a protiklad v architektuře*, Praha 2003.

VIČEK 2004

Pavel Viček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

VOJTÍŠEK 1982

Břetislav Vojtíšek, *Česká Lípa. Stručný průvodce sedmi stoletími*, Česká Lípa 1982.

VOJTÍŠKOVÁ 1978

Marie Vojtíšková, Cesta k Mnichovu na Českolipsku, in: *Mnichov 1938*, Praha 1978, sv. 2, s. 140 – 156.

VOJTÍŠKOVÁ 1978

Marie Vojtíšková a kolektiv okresního archivu, *Osídlení českolipského okresu ve světle archivních dokladů*, Česká Lípa 1978.

VOJTÍŠKOVÁ 1999

Marie Vojtíšková, *Podivuhodné příběhy Lékařského domu*, Česká Lípa 1999.

VOJTÍŠKOVÁ 1999

Marie Vojtíšková, *Židé v České Lípě*, Libice nad Cidlinou 1999.

VOJTÍŠKOVÁ – NOVOTNÝ 1957

Marie Vojtíšková - Rudolf Novotný, *Českolipsko*, Liberec 1957.

VOJTÍŠKOVÁ – PANÁČEK 1976

Marie Vojtíšková - Jaroslav Panáček, *Česká Lípa*, Liberec 1976.

VOJTÍŠKOVÁ – VOJTÍŠEK 1968

Marie Vojtíšková – Břetislav Vojtíšek, *Osmnáctá chasa v boji proti Deutschböhmen. Počátky československé samostatnosti na Českolipsku*, Česká Lípa 1968.

Volební program v České Lípě 1976

Volební program v České Lípě na léta 1976 – 1981, Česká Lípa 1976.

Zralé město s mladou tváří 2006

Zralé město s mladou tváří. Město Česká Lípa, Česká Lípa 2006.

ŽÁK 2006

Dita Dvořáková (ed.), Ladislav Žák, *Byt a krajina*, Praha 2006.

Periodika

- Ladislav Žák, Krajinový plán a pohraniční území, *Mladá fronta I*, 1945, č. 28, s. 3.
- Ladislav Žák, Krajinový plán a pohraniční území, *Stráž severu 1.*, 1945, č. 19, 17. 6., nestr.
- F. Zejdl, O novou tvářnost měst v pohraničí, *Pohraničí* 1946.
- Rostislav Švácha, Vít Obrtel a teorie architektury, *Umění a Řemesla* 1981, č. 2, s. 56-59.
- Luboš Doutlík, Česká Lípa – centrum, *Architektura ČSR XLI*, 1982, č. 1, s. 20 – 21.
- František Čermák, Nemocnice s poliklinikou v České Lípě, *Architektura ČSR XLI*, 1982, č. 10, s. 434 – 439.
- Jan Sapák, Obchodní dům Uran, *Československý architekt* 1985, č. 23, s. 3.
- Rostislav Švácha, Vít Obrtel poslední z Devětsilu, *Výtvarná kultura X*, 1986, č. 3, s. 2 - 3.
- Rostislav Švácha, Jubileum Víta Obrtela, *Československý architekt* 1986, č. 11, s. 2.
- Rostislav Švácha, Vít Obrtel, *Architektura ČSR 47*, 1988, č. 6, s. 74 - 75.
- Vít Obrtel, *Československý architekt*, 1988. č. 19, s. 6.
- Rostislav Švácha, Emil Příklad, *Výtvarné umění* 1990, č. 5, s. 61 - 64.
- Břetislav Vojtíšek, Sešlá královna českolipské secese, *Českolipský deník* 1994, č. 173, 26. 7., nestr.
- Vladimír Czumalo, Emil Příklad ve Fragnerově galerii, *Architekt 5*, 1996, s. 22.
- Rostislav Švácha, Limity postmodernistické architektury, *Architekt 42*, 1996, č. 11, s. 42-44.
- Jaroslav Panáček Secese v České Lípě. Kavárna Union, *Jizerské a Lužické hory* 1998, č. 11. – 12, nestr.
- Členové Sialu, *Architekt 42*, 1996, č. 23 - 24, s. 29.
- Regionální výročí, *Boleslavan. Měsíčník statutárního města Mladá Boleslav* 2006, č. 4, duben, s. 7.
- Regionální výročí, *Boleslavan* 2006, č. 5, květen, s. 5.
- Jaroslav Panáček, Českou Lípou 19. a 20. století, *Věčko 5*, 2006, č. 4, s. 34- 37.

Ladislav Smejkal, Pohled do historie, *Echo Časopis NsP Česká Lípa* 2006, č. 9, s. 9 a 12.

Odbor rozvoje, majetku a investic, Cesta České Lípy za novou divadelní budovou, *Městské noviny* 2007, č. 6, 23. 3., s. 3, 7 - 10.

Michal Janata, S architektem Jiřím Suchomelem, *Architekt* 55, 2009, č. 10, s. 84 – 90.

Dále především časopisy: *Architektura ČSR*, *Architektura ČSSR*, *Architekt*, *Československý architekt*, *Stavba*, *Styl*, *Výtvarná kultura*, *Výtvarné umění*, *Umění*.

Regionální noviny: *Deutsche Leipaer Zeitung* 1899 - 1944, *Českolipský kraj* 1931, *Stráž severu* 1945, 1950, *Nástup* 1968 – 1971, *Českolipský nástup* 1972 – 1988, *Zpravodaj. Česká Lípa* 1984 – 1992, *Bezděz* 1990 – 2010, *Názor* 1993 – 1994, *Jizerské a Lužické hory* 1998, *Městské noviny* 2000 – 2010, *Věčko* 2002 – 2010, *Mladá fronta Dnes* 2003 – 2005.

Nepublikované práce

Kolektiv autorů Terplan- Státní ústav pro územní plánování, *Českolipsko. Územní plán velkého územního celku*, Praha 1978.

Kolektiv autorů Terplan- Státní ústav pro územní plánování, *Českolipsko. Koncept územního plánu VÚC*, Praha 1979.

Alena Mansfeldová, *Návrh koncepce rozvoje občanského vybavení v centrální části města Česká Lípa*, Praha červen 1980.

Václav Šuk, *Česká Lípa koncepce ideově umělecké výzdoby města* (studijní úkol), Svaz architektů ČSR, Praha 1983.

Václav Šuk, *Koncepce ideově umělecké výzdoby města České Lípy* (studijní úkol), Praha 1983.

Václav Šuk, *Územní řešení. Podmínky a strategie realizace záměrů územní plánovací dokumentace* (diplomová práce), Fakulta architektury ČVUT v Praze, Praha 1985.

Libor Sommer, Martina Sommerová, *Program regenerace MPZ Česká Lípa*, Praha 1996.

Ludmila Hájková-Hůrková, *Základní škola Sever v České Lípě* (seminární práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 1998.

Ludmila Hájková – Hůrková, *Počátky SIAL. Tvorba atelieru 7., 9. a Skupiny S 12 libereckého Stavoprojektu v letech 1956 – 1969* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 1999.

Vanda Buranská – Rubešová, *Ideové zdroje meziválečného funkcionalismu v československém i mezinárodním kontextu* (bakalářská diplomová práce), Masarykova univerzita v Brně, Brno 2007.

Média

Internet

L. Hapl, *Učební texty KME obor stavitelství – SA2*,
<http://www.kme.zcu.cz/download/predmety/sa1/obvodovy-plast.pdf>, vyhledáno 3. 8. 2007.

Václav Kokeš, *K panelovému domu* (proseminární práce), Praha 2009 – 2010,
<http://pasik4a.blog.cz/1001/k-panelovemu-domu>, vyhledáno 7. 2. 2010.

Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*,
<http://www.bohmischleipa.cz>.

Zdeněk Lukeš, *Architektura: Benešova vila v Sezimově Ústí*,
<http://neviditelnyes.lidovky.cz/architektura-benesova-vila-v-sezimove-usti-fe1-/>,
vyhledáno 11. 11. 2009.

Markéta Lhotová, „Kříšťalová noc“ v oblasti Libereckého regionu,
<http://www.holocaust.cz>, vyhledáno 15. 4. 2007.

Obytná panelová výstavba- Historie panelových domů, <http://www.polir.cz>, vyhledáno 17. 9. 2007.

Hubert Pavelek, *Architektura a její fáze v socialistickém Československu*, 2008, 4. 5.,
<http://pavelek.blog.respekt.cz>, vyhledáno 15. 6. 2008.

Ladislav Smejkal, *Historie České Lípy*, <http://www.muzeumcl.cz>.

Jiří Suchomel, *Český dům v Malmö*, *Fórum architektury a stavitelství*, 2001, č. 6,
<http://www.estav.cz/forum/2001/06/malmo.html>, vyhledáno 20. 4. 2009.

<http://www.archiweb.cz>, <http://www.archprojekt.cz>,
<http://aa.vslib.cz/jiri.suchomel/index.html>, <http://www.ceskolipsko.euweb.cz>,
<http://www.cka.cc/>, <http://www.earch.cz/>, <http://www.e-architekt.cz>,
<http://www.morix.cz>, <http://www.mucl.cz>,
<http://www.sial.cz>, <http://www.slovníkceskeliteratury.cz>,
<http://www.spad-architekti.cz/>, <http://www.usti-aussig.net>

Televize

Pavel Jirásek, SIAL - legenda české architektury. Váš průvodce současným designem a životním stylem, *Styl*, ČT2, 31. 3. 2007.

Radovan Lipus – David Vávra, Šumná Česká Lípa a Nový Bor, *Šumná města*, ČT2, 3. 11. 2008.

Rozhovory

Korespondence s Jiřím Kratochvílem, autorem webových stránek <http://www.bohmischleipa.cz>, únor 2010.

Rozhovor s českolipským historikem Ladislavem Smejkaem, 21. 3. 2008.

Rozhovor s obyvatelkou České Lípy Janou Lejskovou, 13. 5. 2008.

Rozhovory s českolipskými starousedlíky, 2008 – 2009.

Summary

The theme of my thesis is based on monitoring questionable development and construction of northern Czech town Česká Lípa from the beginning of twentieth century till nowadays. Till now, our trade press paid marginally attention on last century architecture and urbanism at this town. Except for solitary excursus occupy with architectonic most remarkable objects from seventies and eighties, as the department store named Uran by architect Emil Příklad and the hospital by architect Vít Obrtel.

The thesis is focused on complex chart of important buildings at this town not only from position of artistic quality, but also from political and social point of view. The main accent is put on seventies and eighties, when this town was ruled by uranic phenomenon. The golden period of this town in seventies was at all trends as development, urbanism, expansion and industrial productivity. At this successful decade were originated plans of most significant town buildings. Except neoconstructively poetical hospital mall by architect Vít Obrtel, Česká Lípa was after twenty years of social realism supremacy lighten up by atelier Sial projects. Architects from Liberec atelier Sial made valuable architectural works as the department store named Uran (by Emil Příklad), which connects neofunctionalism and postmodern influences, the low energy cultural house named Crystal (by Jiří Suchomel), the basic school in housing estate named Sever (by Zdeněk Závřel and Dalibor Vokáč), which reflects international and actual artistic event of High-Tech style, and the residence of district national committee KSČ (by Otakar Binar), which predominates in having on technical style and modular structure.

However communist age and uranic industry radically changed the origin face of Česká Lípa, we can find here examples of pre-war and inter-war architecture in very high quality, as the art nouveau café named Union by structural office John & Jisba, or the functional house of once civic credit union by František Barták.

Substantial and most comprehensive information for studies of Česká Lípa construction in twentieth century are stored in Česká Lípa state district archive and Česká Lípa structural office. Architecture of seventies and eighties is registered in detail at long standing work by first town architect Václav Šuk. Šuk, from the beginning of seventies till start of nineties regularly had published about

contemporary at that time architecture in newspaper named *Českolipský nástup* and *Zpravodaj. Česká Lípa*.

The research on thesis theme see above is at the beginning. Prime concern of this work was to point architectonic-urbanistic town fund, because professional public did not pay attention to Česká Lípa architecture. This thesis strives to change the opinion of this problem.

Seznam obrazové přílohy

- [1] Josef Goldbach, Nová synagoga, ulice U synagogy, Česká Lípa 1863 – 1864. Obrázek použit z Markéta Lhotová, „*Křišťálová noc*“ v oblasti Libereckého regionu, <http://www.holocaust.cz>, vyhledáno 15. 4. 2007.
- [2] Josef Goldbach, Státní reálné gymnázium, náměstí Osvobození 422, Česká Lípa 1869 – 1870. Obrázek použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007.
- [3] Dívčí národní měšťanská škola, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1894 – 1895. Obrázek použit z pohlednice z roku 1900.
- [4] Moritz a Karl Hinträgerovi, Krajský soud, Děčínská 389, Česká Lípa 1896 – 1898. Obrázek použit z pohlednice z roku 1898.
- [5] Gottlob Alber, Radnice, náměstí T. G. Masaryka 1, Česká Lípa 1884. Obrázek použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007.
- [6] Karl Roehrich, Chlapecká národní měšťanská škola, Pátova 406, Česká Lípa 1900 - 1901. Obrázek použit z pohlednice z roku 1903.
- [7] Anton Möller, Městská jatka, Dubická ulice a U Jatek 957, Česká Lípa 1899 - 1901. Obrázek použit z Ladislav Smejkal, *Českou Lípou krok za krokem*, Česká Lípa 2005, s. 74.
- [8] Emil F. Ruehr, Dům Wilhelma Schönfelda, náměstí T. G. Masaryka 133, Česká Lípa 1902. Foto Jitka Kubištová 7. 10. 2006.
- [9] John & Jisba, Dům Carla, Prokopa, náměstí T. G. Masaryka 172, Česká Lípa 1905. Foto Jitka Kubištová 7. 10. 2006.
- [10] Emil F. Ruehr, Dům Hermanna Röslera, náměstí T. G. Masaryka 198, Česká Lípa 1904. Foto Jitka Kubištová 7. 10. 2006.
- [11] Josef Schneider, Dům Adolfa Hertera, náměstí T. G. Masaryka 167, Česká Lípa 1908. Foto J. Kubištová 7. 10. 2006.
- [12, 12a] John & Jisba, Kavárna Union, roh ulic Jindřicha z Lipé a Sokolské 113, Česká Lípa 1906-1907. Obrázek 12 použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007, obrázek 12a použit ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 113.
- [12b, 12c] John & Jisba, Půdorysné plány Kavárny Union, roh ulic Jindřicha z Lipé a Sokolské 113, Česká Lípa 1906-1907. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 113.

[13] John & Jisba, Dům Ferdinanda Taussiga, roh ulic Jindřicha z Lipé a Sokolské 108, Česká Lípa 1906. Foto J. Kubištová 7. 10. 2006.

[14, 14a] John & Jisba, Dvojdům Johna & Jisby a půdorysný plán jeho levé poloviny, ulice Pod Špičákem 71, 72, Česká Lípa 1904. Obrázek 14 foto J. Kubištová 6. 3. 2009, obrázek 14a použit ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 938.

[15, 15a] John & Jisba, Firemní dvojdům (levá část) a půdorysný plán jeho pravé poloviny, ulice Pod Špičákem, Česká Lípa 1904. Dnes již objekt neexistuje. Obrázky použity ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 938.

[16, 16a] John & Jisba, Dům Josefa Guttmanna a jeho půdorysný plán, Liberecká ulice, Česká Lípa 1905. Dnes již objekt neexistuje. Obrázky použity ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 938.

[17] John & Jisba, Dům Paula Perlicka, Sadová 584, Česká Lípa 1907. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[18] Emil F. Ruehr, Dům Josefa Plachta, Mariánská 571, Česká Lípa 1905. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[19, 19a] August Zwach, Činžovní dům, Československé armády 905, Česká Lípa 1922-1923. Obrázek 19 foto J. Kubištová 6. 3. 2010. Obrázek 19a použit ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 949.

[20] August Zwach, Činžovní dům a jeho půdorysný plán, ulice Arbesova, Česká Lípa 1920. Nerealizováno. Obrázky použity ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 949

[21] Čtvrť rodinných domů na Slovance, ulice Slovanka, Česká Lípa od 1926. Obrázek použit z [www. bohmischleipa.cz](http://www.bohmischleipa.cz)

[22] Josef Čapek & František Chvojka, Činžovní dům, roh ulic Československé armády a Mánesovy 910, Česká Lípa 1921. Obrázek použit z J. Panáček – M. Vojtíšková – L. Smejkal, *Z dějin České Lípy*, Česká Lípa 1999, s. 144.

[23] František Barták, Činžovní dům, Československé armády 1578/12, Česká Lípa 1935. Foto J. Kubištová 27. 2. 2008.

[24, 24a] František Barták, Občanská záložna, Mánesova 1580, Česká Lípa 1935. Obrázek 24 foto J. Kubištová 27. 2. 2008, obrázek 24a použit z pohlednice z roku 1936.

[25, 25a] Petr Kropáček, Tyršovy školy a jejich půdorysný plán, Mánesova 1526, Česká Lípa 1931-1932. Obrázek 25 použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007,

obrázek 25a použit ze stavebních plánů školy uložených v archivu Stavebního úřadu Česká Lípa, karton 1526.

[26, 26a] Josef a Marie Uhlířovi, Hotel Merkur a jeho půdorysný plán, Mánesova 1433, Česká Lípa 1928-1931. Obrázek 26 foto J. Kubištová 12. 5. 2007. Obrázek 26a použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1433.

[27] J. Kaplan, Obytný dům, Kozákova 1568/15, Česká Lípa 1932. Foto J. Kubištová 27. 2. 2008.

[28] Václav Velvarský, Nájemní domy, Eliášova 1449, 1636/3,5, Česká Lípa 1937-1938. Foto J. Kubištová 27. 2. 2008.

[29, 29a] Franz Josef Brandeis a Guillelmo-Wilhelm Zuppelli, Budova státních finančních úřadů, roh ulic Československé armády a Bulharské 2973, Česká Lípa 1934-1935. Obrázek 29 použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007, obrázek 29a foto J. Kubištová 27. 2. 2008.

[30, 30a] Karl Jaray, Česká eskomptní banka a její půdorysný plán, náměstí T. G. Masaryka 127, Česká Lípa 1920-1921. Obrázek 30 použit z L. Smejkal, *Českou Lípou krok za krokem*, Česká Lípa 2005, s. 9. Obrázek 30a použit ze stavebního plánu adaptace domu z roku 1952, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 127.

[31] Franz Josef Brandeis, Dům obuvi Baťa, Jindřicha z Lipé 107, Česká Lípa 1931-1932. Foto J. Kubištová 19. 4. 2007.

[32, 32a] A. Möse, Chirurgický pavilon při Všeobecné veřejné nemocnici, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1932-1933. Obrázky použity ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 952.

[32b, 32c] A. Möse, Půdorysné plány chirurgického pavilonu při Všeobecné veřejné nemocnici, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1932-1933. Obrázky použity ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 952.

[32d] A. Möse, Půdorysný plán chirurgického pavilonu při Všeobecné veřejné nemocnici- druhé patro, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1932-1933. Obrázek použit ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 952.

[33] Karl Tymich, Projekt infekčního pavilonu s půdorysnými plány pro areál Všeobecné veřejné nemocnice, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1935. Obrázek použit ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 953.

[33a, 33b] Karl Tymich, Projekt infekčního pavilonu s půdorysnými plány pro areál Všeobecné veřejné nemocnice, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1935. Obrázky použity ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 953.

[34] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, První varianta přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázek použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[34a, 34b] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, Půdorysné plány první varianty přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázky použity ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[35] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, Druhá varianta přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázek použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[35a] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, Půdorysné plány druhé varianty přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázek použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[35b] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, Půdorysné plány druhé varianty přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázek použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[36] Neue Heimat, Behelfsheim, Hálkova ulice, Česká Lípa 1943. Foto J. Kubištová 7. 3. 2010.

[37] Neue Heimat, Behelfsheim, ulice U Katovny, Česká Lípa první půle čtyřicátých let 20. století. Foto J. Kubištová 7. 3. 2010.

[38] Vojtěch Er. Brožek, Činžovní domy, Československé armády 1669, 1670, 1671, Česká Lípa 1948. Foto Jitka Kubištová 7. 3. 2010.

[39] Josef Uhlíř, Obytné domy, Bulharská 1488, 1454, 1891 a 1890, Česká Lípa 1948. Foto J. Kubištová 7. 3. 2010.

[40] Josef Uhlíř, návrh činžovních domů, Vohradského ulice, Česká Lípa 1948. Obrázek použit ze stavebních plánů domů, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.

[41] Ludvík Stoličný, Trojdům typu Ia, Ib a Ic a půdorysný plán přízemí, Hálkova ulice, Česká Lípa 1947. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 228.

[41a] Ludvík Stoličný, Trojdům typu Ia, Ib a Ic a půdorysný plán přízemí, Hálkova ulice, Česká Lípa 1947. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 228.

[42] Ludvík Stoličný, Dvojdům typu IIa a IIb a půdorysný plán přízemí, ulice Na Nivách, Česká Lípa 1947. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 228.

[42a] Ludvík Stoličný, Dvojdům typu IIa a IIb a půdorysný plán přízemí, ulice Na Nivách, Česká Lípa 1947. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 228.

[43] Jiří Jaroš, půdorysné plány Újezdní měšťanské školy II. stupně na Slovance, Česká Lípa 1947. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 251.

[43a, 43b] Jiří Jaroš, půdorysné plány Újezdní měšťanské školy II. stupně na Slovance, Česká Lípa 1947. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 251.

[44, 44a] Stavebník Vagónka Tatra Česká Lípa, rodinný dům typu T40E/50, Husova ulice, Česká Lípa 1950-1951. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. ONV Česká Lípa, karton 460.

[44b] Stavebník Vagónka Tatra Česká Lípa, rodinný dům typu T40E/50- půdorysný plán, Husova ulice, Česká Lípa 1950-1951. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. ONV Česká Lípa, karton 460.

[45] Václav Bůžek, obytný dům typu T13/52, Československé armády 881, 888, Česká Lípa 1958-1959. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[46] Ludvík Stoličný, obytný dům typu T13/52, Hálkova 1683, 1684, Česká Lípa 1956. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[47] Jaromír Vacek, obytný dům typu T13/52, Hálkova 1688, 1689, Česká Lípa 1953. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[48] Vlastimil Krofta, Obytný dům, Československé armády 1695, Česká Lípa 1954-1955. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[49] Vlastimil Krofta, obytný dům T13/52, Československé armády 1696, Česká Lípa 1955-1956. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[50] Jaromír Vacek, obytný dům T13/52 Jiřího z Poděbrad 1697, Česká Lípa 1956-1957. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[51] Evžen Šebek, Obytný dům, roh ulic Děčínské a Nawkovy 505, 506, Česká Lípa 1956. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[51a] Evžen Šebek, půdorysný plán přízemí obytného domu, roh ulic Děčínské a Nawkovy 505, 506, Česká Lípa 1956. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.

[51b] Evžen Šebek, půdorysný plán druhého patra obytného domu, roh ulic Děčínské a Nawkovy 505, 506, Česká Lípa 1956. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.

[52] František Jirka, projekt Jiráskova divadla- pohledy, ulice Jiráskova, Česká Lípa 1949-1951. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 248.

[52a] František Jirka, projekt Jiráskova divadla, půdorysné plány přízemí a prvního patra, ulice Jiráskova, Česká Lípa 1949-1951. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 248.

[53] Eduard Adamíra, Učňovský domov mládeže Vagónky Tatry, Bendlova 1687, Česká Lípa 1951. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[54] Eduard Adamíra, Zastavovací plán pro Učňovský domov mládeže Vagónky Tatra, Česká Lípa 1951. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 246.

[55, 55a] Karel Hubáček, Jaromír Vacek, plán rekonstrukce průmyslové školy- sídelní plán a půdorys přízemí, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1953. Obrázky použity ze stavebních plánů školy, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 250.

[55b, 55c] Karel Hubáček, Jaromír Vacek, plány rekonstrukce průmyslové školy- půdorys prvního a druhého patra, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1953. Obrázky použity ze stavebních plánů školy, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 250.

[55d] Karel Hubáček, Jaromír Vacek, Plány přístavby průmyslové školy- půdorys přízemí, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1953. Obrázek použit ze stavebních plánů školy, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 250.

[55e] Karel Hubáček, Jaromír Vacek, Plány přístavby průmyslové školy- půdorys prvního patra, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1953. Obrázek použit ze stavebních plánů školy, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 250.

[56] Karl Winter, přístavba základní školy, Partyzánská 1053, Česká Lípa 1955-1958. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[57, 57a] Pavel Švancer, sídliště Slovanka, Česká Lípa 1965-1968. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[58, 58a] K. Ptáček, Poliklinika a dětské oddělení- pohled z ulice a půdorys přízemí, Bulharská 821, Česká Lípa 1959. Obrázek 58 foto J. Kubištová 6. 3. 2010. Obrázek 58a použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 242.

[58b, 58c] K. Ptáček, Poliklinika a dětské oddělení- půdorys prvního a druhého patra, Bulharská 821, Česká Lípa 1959. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 242.

[59] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- pohled severozápadní, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

[59a] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- pohled severovýchodní, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

[59b] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- pohled jihovýchodní, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

[59c] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- pohled jihozápadní, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

[59d] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- půdorys, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

[60, 60a] Sovětská chata 3KM-35, Svárovská ulice, Česká Lípa 1961. Obrázky použity z *Montážní příručky sovětské chaty 3KM-35*.

[61] Rašovský z Dopravoprojektu Bratislava, Provozní budova ČSAD Česká Lípa, Děčínská 1762, Česká Lípa- druhá polovina šedesátých let 20. století. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[62] Národní podnik Vagónka Tatra Česká Lípa, jižní okraj města, Česká Lípa od roku 1960. Obrázek použit z <http://mapy.cz>.

[63] Václav Bůžek, Základní devítiletá školy na sídlišti Slovanka, Antonína Sovy 1795, Česká Lípa 1966-1969. Foto J. Kubištová 19. 4. 2007.

[63a] Václav Bůžek, Základní devítiletá školy na sídlišti Slovanka, Antonína Sovy 1795, Česká Lípa 1966-1969. Foto J. Kubištová 19. 4. 2007.

[63b] Václav Bůžek, Základní devítiletá školy na sídlišti Slovanka- půdorys přízemí pavilónu U2, Antonína Sovy 1795, Česká Lípa 1966-1969. Obrázek použit ze stavebních plánů školy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1795.

[63c] Václav Bůžek, Základní devítiletá školy na sídlišti Slovanka- půdorys prvního patra pavilónu M2, Antonína Sovy 1795, Česká Lípa 1966-1969. Obrázek použit ze stavebních plánů školy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1795.

[64] Městský park, Česká Lípa. Foto J. Kubištová 19. 4. 2007.

[65] Suda, studie východního průmyslového okrsku při n. p. Náradí. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 23. Východní průmyslový okrsek. *Českolipský nástup* XXX, 1980, č. 3, 17. 1., nestr.

[66] Luboš Pata, studie území podél jihovýchodního úseku vnitřního městského okruhu. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 167. Studie mladých architektů. *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 25, 26. 6., nestr.

[67] Dagmar Rybářová a kolektiv Architektonické služby Praha, studie jižního okraje historického jádra. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 119. Jižní okraj historického jádra. *Českolipský nástup* XXXIV, 1984, č. 12, 22. 3., nestr.

[68] Dagmar Rybářová a kolektiv Architektonické služby Praha, studie jižního okraje historického jádra. Obrázek použit z Jiří Kňákal, Jižní okraj historického jádra města. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1984, č. 4, s. 3.

[69] Václav Krejčí – Jana Kallmünzerová, Projekt Pojišťovny, ulice U synagogy. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 177. Rekonstrukce ulice U synagogy. *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 47, 27. 11., nestr.

[70] Dagmar Rybářová – Ladislav Kalivoda, přístavba prodejny obuvi Baťa, Berkova 107, Česká Lípa 1986-1990. Foto Jitka Kubištová 19. 4. 2007.

[70a] Dagmar Rybářová – Ladislav Kalivoda, přístavba prodejny obuvi Baťa, Berkova 107, Česká Lípa 1986-1990. Foto Jitka Kubištová 19. 4. 2007.

[71] Rodinné domy typu OKAL, Příčná ulice, Česká Lípa 1970-1971. Foto Jitka Kubištová 7. 3. 2010.

[72] Rodinné domy typu OKAL pod Hůrkou, Jasmínová ulice, Česká Lípa 1982-1988. Foto Jitka Kubištová 7. 3. 2010.

[73] Josef Vrana – Daniel Špička, projekt obytného souboru rodinných domů typu Monolit, 1969. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.

- [73a] Josef Vrana – Daniel Špička, projekt obytného souboru rodinných domů typu Monolit, 1969. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.
- [73b] Josef Vrana – Daniel Špička, projekt obytného souboru rodinných domů typu Monolit- půdorysné plány přízemí a patra, 1969. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.
- [73c] Josef Vrana – Daniel Špička, projekt obytného souboru z rodinných domů typu Monolit, 1970. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.
- [74] František Dvořák – Martina Jeřábková, projekt obytného souboru z rodinných domů typu Minor, 1969. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.
- [75] Dřevařské závody Česká Lípa, model nového rodinného domu, 1970. Obrázek použit z *Českolipský nástup XX*, 1970, č. 45, 12. 11., nestr.
- [76] Jiří Svoboda, Obytné domy typu SD 10, ulice Nebeského, Česká Lípa 1970-1974. Obrázek použit z <http://www.fotocr.cz>.
- [77, 77a] Vladimír Kareš, Obytný dům- půdorysný plán a situace, roh ulic Vohradského a Eliášovy 2243, Česká Lípa 1975. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.
- [77b, 77c] Vladimír Kareš, Obytný dům- pohledy, roh ulic Vohradského a Eliášovy 2243, Česká Lípa 1975. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.
- [78] Vladimír Syrovátka, Model sídliště Holý vrch, Česká Lípa 1970. Obrázek použit z K. Šašek, Holý vrch na obzoru. *Českolipský nástup XXI*, 1971, č. 3, 21. 1., nestr.
- [79] Projektový ústav uranového průmyslu v Ostrově nad Ohří, Panelové sídliště Na Kopečku, Česká Lípa 1969-1973. Foto Jitka Kubištová 12. 5. 2007.
- [80, 80a] Panelové sídliště Sever, Česká Lípa 1973-1984. Obrázek 80 použit z Václav Šuk, Znáte naše sídliště? Sídlíště Sever. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1985, č. 4, s. 10. Obrázek 80a foto Jitka Kubištová 3. 5. 2007.
- [81, 81a] Zdeněk Brynda, Panelové sídliště Špičák, Česká Lípa 1976-1987. Obrázek 81 použit z Václav Šuk, Znáte naše sídliště? Horní Špičák. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1985, č. 10, s. 10. Obrázek 81a použit z Václav Šuk, Znáte naše sídliště? Dolní Špičák. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1985, č. 12, s. 10.
- [82] Zdeněk Brynda, Panelové sídliště Špičák, Česká Lípa 1976-1987. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[83] Stavoprojekt Liberec, Panelové sídliště Střed II. D, Česká Lípa 1977-1979. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[84] Stavoprojekt Liberec, Panelové sídliště Střed I., Česká Lípa 1977. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[85] Panelové sídliště Střelnice, Česká Lípa 1976-1980. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[86] Bohuslav Straka - Kamil Skřivan, Mateřská škola na Svárově, Svárovská 2063, Česká Lípa 1970-1976. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[87] Zdeněk Zavřel – Dalibor Vokáč, Základní škola Sever, Školní 2520, Česká Lípa 1970-1976. Foto Jitka Kubištová 3. 5. 2007.

[87a] Zdeněk Zavřel – Dalibor Vokáč, Základní škola Sever, Školní 2520, Česká Lípa 1970-1976. Foto Jitka Kubištová 3. 5. 2007.

[88] Otakar Binar, Budova OV KSČ- pohledy, Arbesova 2077, Česká Lípa 1974-1981. Obrázek použit ze stavebního plánu budovy, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2077.

[88a] Otakar Binar, Budova OV KSČ, Arbesova 2077, Česká Lípa 1974-1981. Obrázek použit www.muzeumclnet.cz.

[89] Ludvík a Božena Kodymovi, socha V. I. Lenina před budovou OV KSČ, Arbesova ulice, Česká Lípa 1987. Obrázek použit z František Pokorný, Rozvoj další aktivity. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1987, č. 12, s. 4.

[90] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- pohledy, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90a] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- příčné řezy, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90b] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- půdorysný plán přízemí části A2, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90c] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- půdorysný plán přízemí části B2, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90d] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- půdorysný plán přízemí části C2, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90e] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- půdorysný plán přízemí části D2, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90f] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- amfiteátr, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[90g, 90h] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- interiéry, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[90i] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[91] Emil Příklad, Nákupní středisko Uran, Dr. Edvarda Beneše 2662, Česká Lípa 1975-1983. Obrázek použit z Rostislav Švácha, Emil Příklad. *Výtvarné umění* 1990, č. 5, s. 61.

[91a] Emil Příklad, Nákupní středisko Uran, Dr. Edvarda Beneše 2662, Česká Lípa 1975-1983. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[91b] Emil Příklad, Nákupní středisko Uran, Dr. Edvarda Beneše 2662, Česká Lípa 1975-1983. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[92] Vladimír Pavlů – Vladimír Syrovátka, Základní škola Jižní, Jižní 1903, Česká Lípa 1970-1975. Obrázek použit z <http://www.zsjizni.clnet.cz>.

[92a] Vladimír Pavlů – Vladimír Syrovátka, Základní škola Jižní- půdorysný plán vstupní haly, Jižní 1903, Česká Lípa 1970-1975. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1903.

[92b] Vladimír Pavlů – Vladimír Syrovátka, Základní škola Jižní- půdorysný plán atria, Jižní 1903, Česká Lípa 1970-1975. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1903.

[93] Emanuel Losenický, Výrobní polotovary a lahůdkářských výrobků, U Kapličky 2550, Česká Lípa 1976. Obrázek použit z <http://fotocr.cz>.

[94] Josef Frolík, Administrativní budova Okresního oddělení Českého statistického úřadu, Paní Zdislavy 2353, Česká Lípa 1976-1979. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[95] Vilém Kastner, Pobočka Projektového ústavu uranového průmyslu- půdorysný plán přízemí, Okružní 2338, Česká Lípa 1977-1980. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2338.

[95a] Vilém Kastner, Pobočka Projektového ústavu uranového průmyslu- severní pohled, Okružní 2338, Česká Lípa 1977-1980. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2338.

[95b] Vilém Kastner, Pobočka Projektového ústavu uranového průmyslu, Okružní 2338, Česká Lípa 1977-1980. Foto Jitka Kubištová 3. 5. 2007.

[96] Projekční středisko Uranových dolů Hamr, Okresní správa Sboru národní bezpečnosti, Pod Holým vrchem 1734/14, Česká Lípa 1977-1980. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[97] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- monoblok, západní průčelí, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97a] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- monoblok, východní průčelí, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97b] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- monoblok, půdorysný plán přízemí, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97c] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- monoblok, půdorysný plán druhého podlaží, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97d] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- poliklinika, půdorysný plán čtvrtého podlaží, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97e] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- lékárna, půdorysný plán prvního podzemního podlaží, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97f] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- jižní pohled na dětskou polikliniku, polikliniku dospělých a lékárnu, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97g] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- dětská poliklinika, půdorysný plán prvního podlaží, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97h] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- dětská poliklinika, západní průčelí, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97i] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- objekt patologie, pohledy, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97j] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- půdorysný plán prvního podlaží objektu patologie, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

- [97k] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- jižní průčelí objektu kuchyně, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.
- [97l] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- půdorysný plán prvního podlaží objektu kuchyně, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.
- [97m] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.
- [97n] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.
- [97n] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.
- [97o] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.
- [97p] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.
- [98] Stavoprojekt Liberec, ateliér v Jablonci nad Nisou, Ubytovna zdravotnického personálu, U Nemocnice 2696, Česká Lípa 1985. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.
- [99] Spojprojekt Praha, zodpovědná projektantka Lenka Vrbová, Telekomunikační budova, U Spojů 2675, Česká Lípa 1979-1984. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.
- [100] Irena Šaumanová ČVUT Praha, Výpravní budova ČSAD, Konopeova 2723, Autobusové nádraží Česká Lípa 1983. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.
- [101] Obchodní dům Prior, Děčín 1984. Obrázek použit z *Českolipský nástup XXXIV*, 1984, č. 16, 19. 1., nestr.
- [102, 102a] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům Prior- půdorysné plány prvního a druhého podlaží, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2906.
- [102b] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům Prior- půdorysný plán třetího podlaží, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2906.
- [102c] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům Prior, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[102d, 102e] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům Prior- detail oken a schodišťového tubu, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[102f, 102g] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům Prior- hlavní vstup a interiér, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[103] Projektový ústav v Ostrově nad Ohří, Střední odborné učiliště Československého uranového průmyslu, 28. října 2707, Česká Lípa 1979-1986. Obrázek použit z koordinační studie z roku 1999, uložené v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2707.

[103a] Projektový ústav v Ostrově nad Ohří, Střední odborné učiliště Československého uranového průmyslu- půdorysný plán přízemí objektů A a B, 28. října 2707, Česká Lípa 1979-1986. Obrázek použit z plánů požární ochrany, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2707.

[103b] Projektový ústav v Ostrově nad Ohří, Střední odborné učiliště Československého uranového průmyslu- půdorysný plán prvního patra objektů A a B, 28. října 2707, Česká Lípa 1979-1986. Obrázek použit z plánů požární ochrany, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2707.

[103c] Projektový ústav v Ostrově nad Ohří, Střední odborné učiliště Československého uranového průmyslu, 28. října 2707, Česká Lípa 1979-1986. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[104] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou- půdorysný plán přízemí, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2855.

[104a] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou- půdorysný plán čtvrtého patra, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2855.

[104b] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou- jižní pohled, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2855.

[104c] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou- východní pohled na část A, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2855.

[104d] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z <http://www.ssmcl.cz>.

[105] Miroslav Pavljuk - Luboš Kotiš - Jiří Kňákal - Lenka Kotišová, Urbanistická studie území mezi řekou Ploučnicí a městským nádražím ČD, 1986. Obrázek použit z Václav Šuk, Budoucnost území na levém břehu Ploučnice. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1986, č. 5, s. 8.

[106] Miroslav Pavljuk - Luboš Kotiš - Jiří Kňákal - Lenka Kotišová, Návrh víceúčelové sportovní haly, 1986. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 170. Územní rezervy. *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 31, 7. 8., nestr.

[107] Marie Kašparová – Antonín Buchta, Urbanistická studie sportovního areálu, 1983. Obrázek použit ze Sportovní areál. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1984, č. 2, s. 12.

[108] Antonín Buchta, Sportovní areál v České Lípě- situace, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánu sportoviště, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2690.

[108a] Antonín Buchta, Sportovní areál v České Lípě, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z http://www.zivefirmy.cz/media/fotos/9375/syner_max12500.jpg.

[109] Zdravoprojekt Praha, Návrh na dostavbu nemocnice, 1990. Obrázek použit z Václav Šuk, Perspektivy České Lípy, 22. Dostavba nemocnice. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1990, č. 9.

[110] Návrh na dostavbu Erbenovy ulice, 1993. Obrázek použit ze Stavební ruch u Prioru. Budeme mít v České Lípě pasáž? *Názor* 17, 1993, s. 2.

[111] S.P.A.D. spol. s. r. o., Úprava parteru, pěší zóna mezi obchodními domy Banco a Lípa, 2003. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty019.htm>.

[112] S.P.A.D. spol. s. r. o., Rekonstrukce Škroupova náměstí, 2006. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty029.htm>.

[113] S.P.A.D. spol. s. r. o., Nerealizovaný projekt regenerace Holého vrchu, 2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty022.htm>.

[114] S.P.A.D. spol. s. r. o., Nerealizovaný projekt dostavby proluky mezi kavárnou Union a původní historickou zástavbou, 2005-2008. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty031.htm>.

[115] Návrh dostavby kavárny Union, 1987. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 196. Rekonstrukce kavárny Union. *Českolipský nástup* XXXVII, 1987, č. 45, 12. 11., nestr.

[116] Pavel Jiroudek, Regionprojekt s. r. o. Ústí nad Labem, Obytný dům, Komenského 2989, Česká Lípa 1993. Obrázek použit z www.fotocr.cz.

[117] Jan Dostál – Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný soubor Lada- situace, Česká Lípa 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[118] Filip Řepka – Jan Dostál, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu MK, Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[118a] Filip Řepka – Jan Dostál, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu MK-
půdorysné plány, Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[119] Jan Dostál – Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu SP, Česká
Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[119a] Jan Dostál – Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu SP-
půdorysné plány, Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[120] Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu VP, Česká Lípa Lada
2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[120a] Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu VP- půdorysné plány,
Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[121] Jan Dostál, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu VDH, Česká Lípa Lada
2000-2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[121a] Jan Dostál, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu VDH- půdorysné plány,
Česká Lípa Lada 2000-2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[122] Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu VDF, Česká Lípa Lada
2000-2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[122a] Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s. r. o., Obytný dům typu VDF- půdorysné plány,
Česká Lípa Lada 2000-2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[123] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Okresní pobočka České spořitelny
a. s.- půdorysný plán, Hrnčířská 2985, Česká Lípa 1992-1995. Obrázek použit
z přílohy Technické zprávy 8/1992, uložené v archivu Stavebního úřadu v České Lípě,
karton 2985.

[123a] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Okresní pobočka České spořitelny
a. s., Hrnčířská 2985, Česká Lípa 1992-1995. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[123b] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Okresní pobočka České spořitelny
a. s., Hrnčířská 2985, Česká Lípa 1992-1995. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[124] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Provozní budova České pojišťovny,
U synagogy 2983, Česká Lípa 1993-1995. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[124a] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Provozní budova České pojišťovny,
U synagogy 2983, Česká Lípa 1993-1995. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[124b] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Provozní budova České pojišťovny- interiér, U synagogy 2983, Česká Lípa 1993-1995. Obrázek použit z http://www.archprojekt.cz/realiz/poj_cl/002.jpg.

[125] Stavoprojekt Liberec, Gymnázium, Žitavská 2969, Česká Lípa 1990-1993. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[125a] Ateliér 4, Jablonec nad Nisou, Gymnázium- stravovna, Žitavská 2969, Česká Lípa 1993. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[126, 126a] Miroslav Pavljuk, Okresní správa sociálního zabezpečení- půdorysný plán prvního podlaží a příčný řez, roh Arbesovy a Bezručovy 3015, Česká Lípa 1995-1997. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 3015.

[126b] Miroslav Pavljuk, Okresní správa sociálního zabezpečení- pohled z Bezručovy ulice, roh Arbesovy a Bezručovy 3015, Česká Lípa 1995-1997. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 3015.

[126c] Miroslav Pavljuk, Okresní správa sociálního zabezpečení- pohled na nároží, roh Arbesovy a Bezručovy 3015, Česká Lípa 1995-1997. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 3015.

[126d] Miroslav Pavljuk, Okresní správa sociálního zabezpečení- pohled na nároží, roh Arbesovy a Bezručovy 3015, Česká Lípa 1995-1997. Foto Jitka Kubištová 22. 8. 2007.

[127] Jaromír Syrovátko, Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec, Centrální požární stanice, Česká Lípa 1999-2004. Obrázek použit z <http://www.abf.cz>.

[127a] Jaromír Syrovátko, Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec, Centrální požární stanice- model, Česká Lípa 1999-2004. Obrázek použit z Průvodní a souhrnné technické zprávy Centrální požární stanice Česká Lípa, 31. 8. 1999, uložené v archivu Stavebního úřadu, karton 3152.

[127b] Jaromír Syrovátko, Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec, Centrální požární stanice- půdorysný plán, Česká Lípa 1999-2004. Obrázek použit z Průvodní a souhrnné technické zprávy Centrální požární stanice Česká Lípa, 31. 8. 1999, uložené v archivu Stavebního úřadu, karton 3152.

[127c] Jaromír Syrovátko, Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec, Centrální požární stanice- sušící věž, Česká Lípa 1999-2004. Obrázek použit z Průvodní a souhrnné technické zprávy Centrální požární stanice Česká Lípa, 31. 8. 1999, uložené v archivu Stavebního úřadu, karton 3152.

[128] Jaromír Pizinger, ateliér MORIX s. r. o. Praha, Projekt budovy městského divadla v České Lípě, 2004. Obrázek použit z Cesta České Lípy za novou divadelní budovou, Městské noviny 2007, č. 6, 23. 3., s. 10.

[128a] Jaromír Pizinger, ateliér MORIX s. r. o. Praha, Projekt budovy městského divadla v České Lípě, 2004. Obrázek použit z <http://www.morix.cz/cs/reference/novostavby-soudoba-architektura>.

[128b] Jaromír Pizinger, ateliér MORIX s. r. o. Praha, Projekt budovy městského divadla v České Lípě, 2004. Obrázek použit z <http://www.morix.cz/cs/reference/novostavby-soudoba-architektura>.

Obrazová příloha

[1] Josef Goldbach, Nová synagoga, ulice U synagogy, Česká Lípa 1863 – 1864. Obrázek použit z Markéta Lhotová, „Křišťálová noc“ v oblasti Libereckého regionu, <http://www.holocaust.cz>, vyhledáno 15. 4. 2007.

[2] Josef Goldbach, Státní reálné gymnázium, náměstí Osvození 422, Česká Lípa 1869 – 1870. Obrázek použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007.

[3] Dívčí národní měšťanská škola, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1894 – 1895. Obrázek použit z pohlednice z roku 1900.

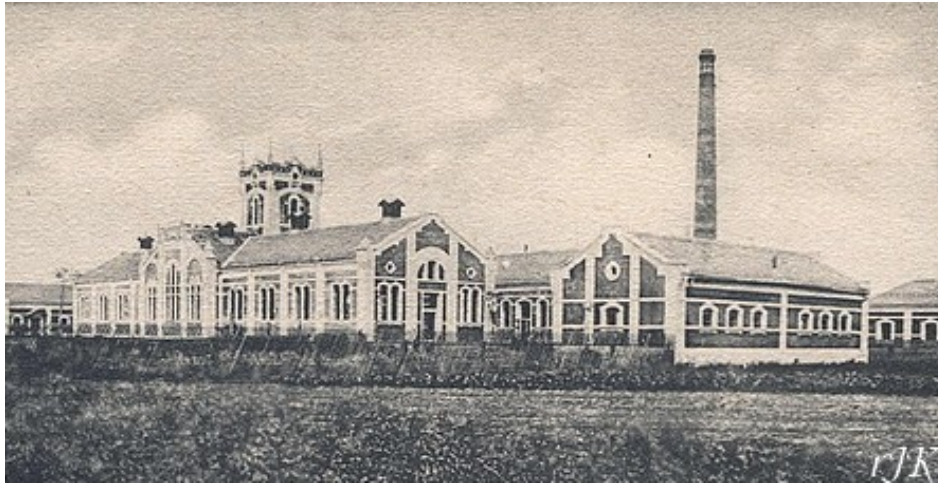
[4] Moritz a Karl Hinträgerovi, Krajský soud, Děčínská 389, Česká Lípa 1896 – 1898. Obrázek použit z pohlednice z roku 1898.

[5] Gottlob Alber, Radnice, náměstí T. G. Masaryka 1, Česká Lípa 1884. Obrázek použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007.

[6] Karl Roehrich, Chlapecká národní měšťanská škola, Pátova 406, Česká Lípa 1900 - 1901. Obrázek použit z pohlednice z roku 1903.

[7] Anton Möller, Městská jatka, Dubická ulice a U Jatek 957, Česká Lípa 1899 - 1901. Obrázek použit z Ladislav Smejkal, *Českou Lípu krok za krokem*, Česká Lípa 2005, s. 74.

[8] Emil F. Ruehr, Dům Wilhelma Schönfelda, náměstí T. G. Masaryka 133, Č. Lípa 1902. Foto Jitka Kubištová 7. 10. 2006.

[9] John & Jisba, Dům Carla Prokopa, náměstí T. G. M. 172, Česká Lípa 1905. Foto Jitka Kubištová 7. 10. 2006.

[10] Emil F. Ruehr, Dům Hermanna Röslera, náměstí T. G. Masaryka 198, Č. Lípa 1904. Foto Jitka Kubištová 7. 10. 2006

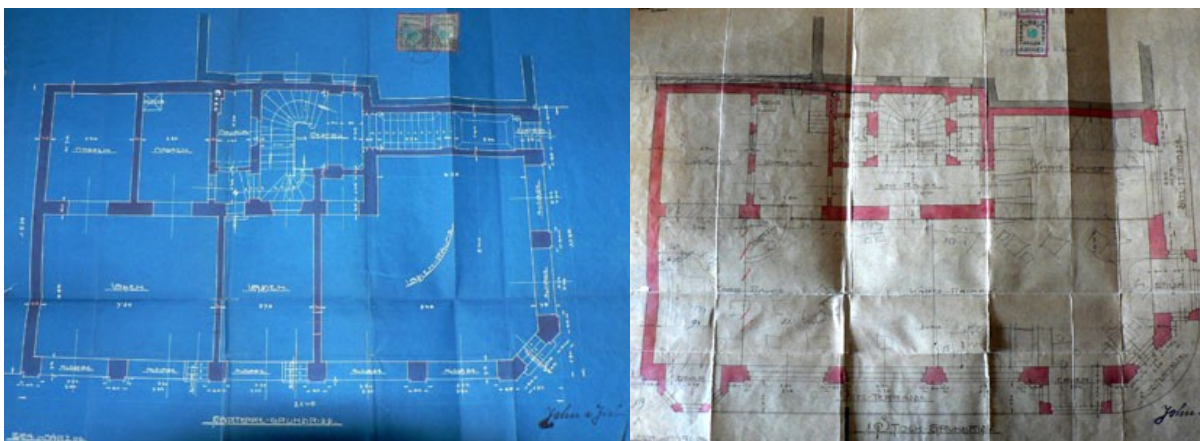

[11] Josef Schneider, Dům Adolfa Hertera, náměstí T. G. Masaryka 167, Česká Lípa 1908. Foto J. Kubištová 7.10. 2006.

[12, 12a] John & Jisba, Kavárna Union, roh ulic Jindřicha z Lipé a Sokolské 113, Česká Lípa 1906-1907. Obrázek 12 použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007, obrázek 12a použit ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 113.

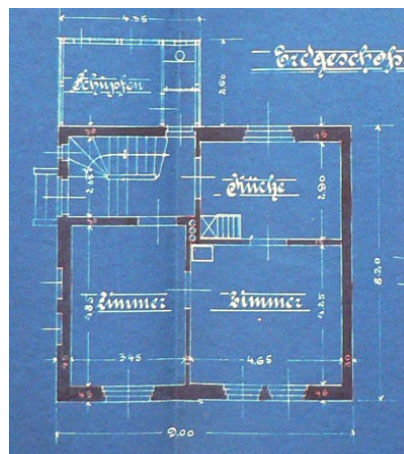

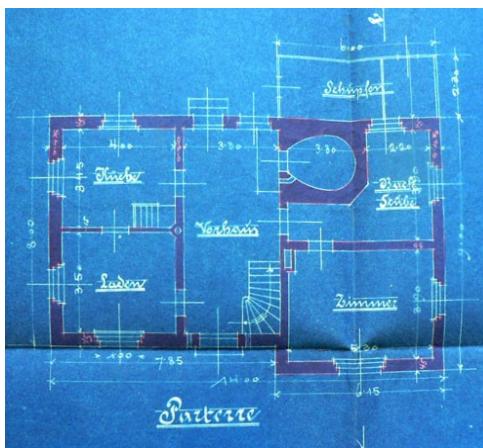
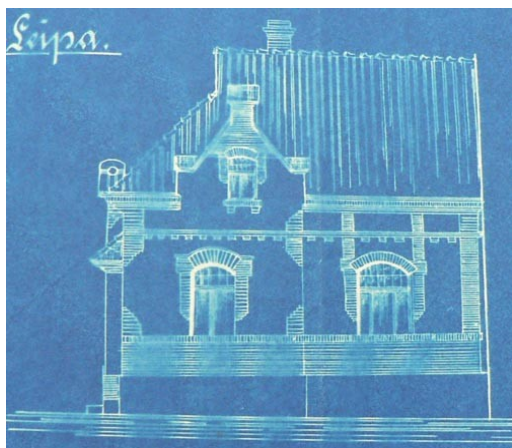
[12b, 12c] John & Jisba, Půdorysné plány Kavárny Union, roh ulic Jindřicha z Lipé a Sokolské 113, Česká Lípa 1906-1907. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 113.

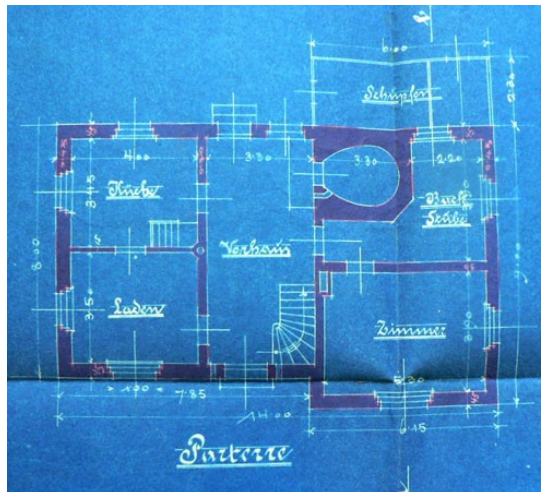
[13] John & Jisba, Dům Ferdinanda Taussiga, roh ulic Jindřicha z Lipé a Sokolské 108, Česká Lípa 1906. Foto J. Kubištová 7. 10. 2006.

[14, 14a] John & Jisba, Dvojdům Johna & Jisby a půdorysný plán jeho levé poloviny, ulice Pod Špičákem 71, 72, Česká Lípa 1904. Obrázek 14 foto J. Kubištová 6. 3. 2009, obrázek 14a použit ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 938.

[15, 15a] John & Jisba, Firemní dvojdům (levá část) a půdorysný plán jeho pravé poloviny, ulice Pod Špičákem, Česká Lípa 1904. Dnes již objekt neexistuje. Obrázky použity ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 938.

[16, 16a] John & Jisba, Dům Josefa Guttmanna a jeho půdorysný plán, Liberecká ulice, Česká Lípa 1905. Dnes již objekt neexistuje. Obrázky použity ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 938.

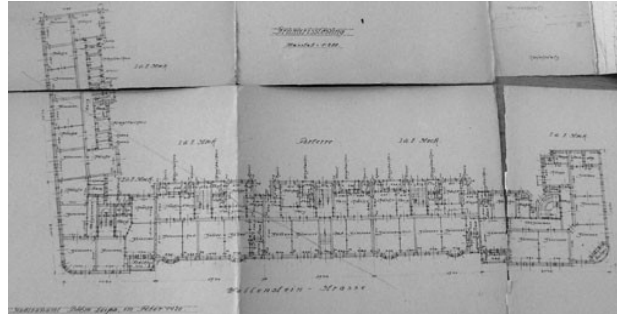
[17] John & Jisba, Dům Paula Perlicka, Sadová 584, Česká Lípa 1907. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[18] Emil F. Ruehr, Dům Josefa Plachta, Mariánská 571, Česká Lípa 1905. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[19, 19a] August Zwach, Činžovní dům, Československé armády 905, Česká Lípa 1922-1923. Obrázek 19 foto J. Kubištová 6. 3. 2010. Obrázek 19a použit ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 949.

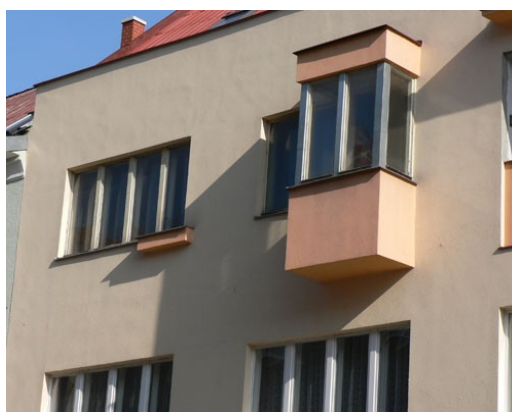
[20, 20a] August Zwach, Činžovní dům a jeho půdorysný plán, ulice Arbesova, Česká Lípa 1920. Nerealizováno. Obrázky použity ze stavebního plánu domu, uloženého ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 949

[21] Čtvrť rodinných domů na Slovance, ulice Slovanka, Česká Lípa od 1926. Obrázek použit z <http://www.bohmischleipa.cz>.

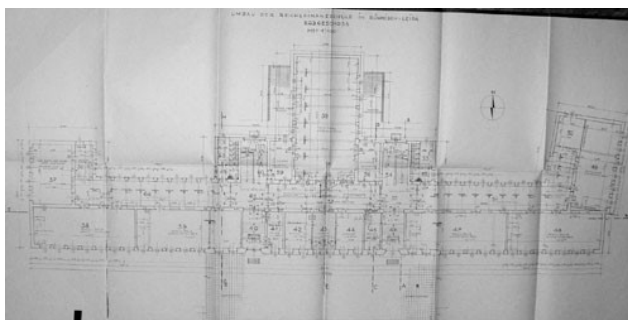
[22] Josef Čapek & František Chvojka, Činžovní dům, roh ulic Československé armády a Mánesovy 910, Česká Lípa 1921. Obrázek použit z J. Panáček – M. Vojtíšková – L. Smejkal, *Z dějin České Lípy*, Česká Lípa 1999, s. 144.

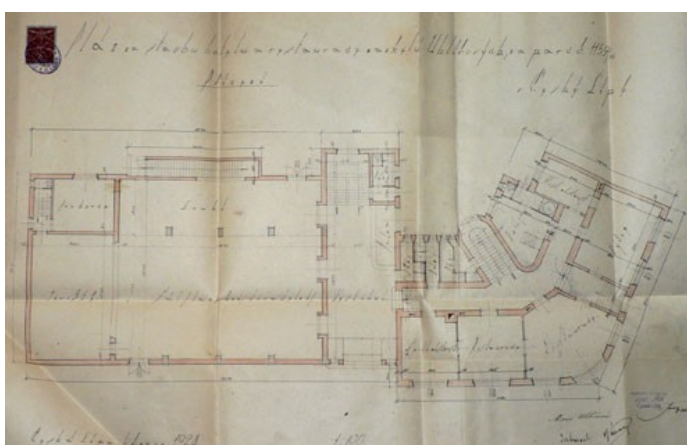
[23] František Barták, Činžovní dům, Československé armády 1578/12, Česká Lípa 1935. Foto J. Kubištová 27. 2. 2008.

[24, 24a] František Barták, Občanská záložna, Mánesova 1580, Česká Lípa 1935. Obrázek 24 foto J. Kubištová 27. 2. 2008, obrázek 24a použit z pohlednice z roku 1936.

[25, 25a] Petr Kropáček, Tyršovy školy a jejich půdorysný plán, Mánesova 1526, Česká Lípa 1931-1932. Obrázek 25 použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisch Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007, obrázek 25a použit ze stavebních plánů školy uložených v archivu Stavebního úřadu Česká Lípa, karton 1526.

[26, 26a] Josef a Marie Uhlířovi, Hotel Merkur a jeho půdorysný plán, Mánesova 1433, Česká Lípa 1928-1931. Obrázek 26 foto J. Kubištová 12. 5. 2007. Obrázek 26a použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1433.

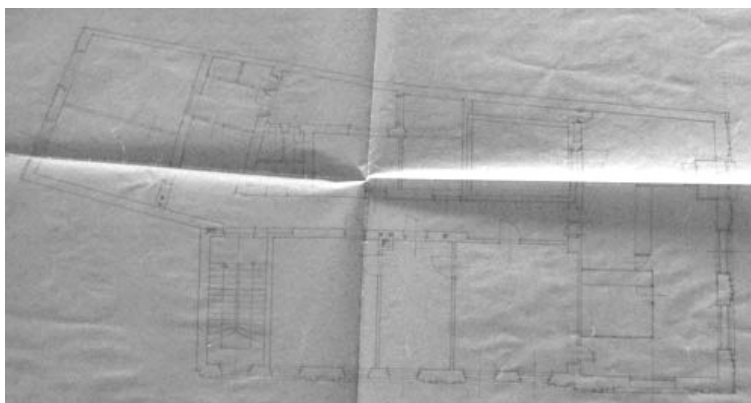
[27] J. Kaplan, Obytný dům, Kozákova 1568/15, Česká Lípa 1932. Foto J. Kubištová 27. 2. 2008.

[28] Václav Velvarský, Nájemní domy, Eliášova 1449, 1636/3,5, Česká Lípa 1937-1938. Foto J. Kubištová 27. 2. 2008.

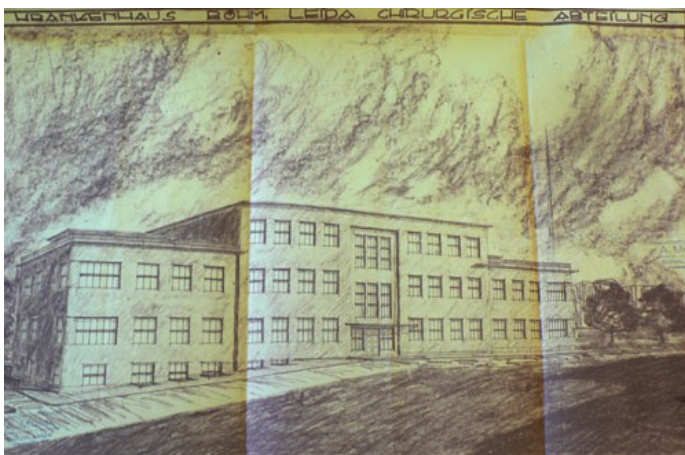
[29, 29a] Franz Josef Brandeis a Guillelmo-Wilhelm Zuppelli, Budova státních finančních úřadů, roh ulic Československé armády a Bulharské 2973, Česká Lípa 1934-1935. Obrázek 29 použit z Jiří Kratochvíl, *Böhmisches Leipa. Česká Lípa ze starých pohlednic*, <http://www.bohmischleipa.cz>, vyhledáno 15. 3. 2007, obrázek 29a foto J. Kubištová 27. 2. 2008.

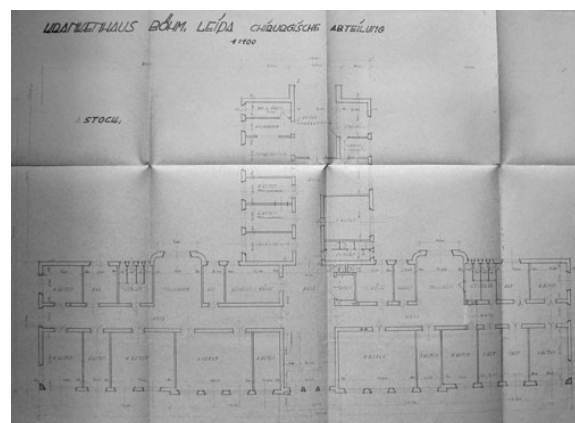
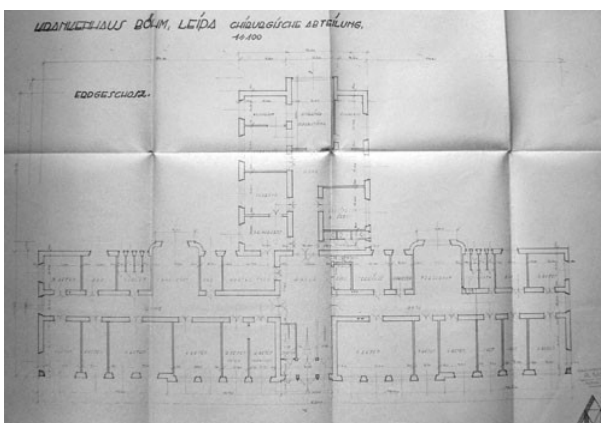
[30, 30a] Karl Jaray, Česká eskomptní banka a její půdorysný plán, náměstí T. G. Masaryka 127, Česká Lípa 1920-1921. Obrázek 30 použit z L. Smejkal, *Českou Lípou krok za krokem*, Česká Lípa 2005, s. 9. Obrázek 30a použit ze stavebního plánu adaptace domu z roku 1952, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 127.

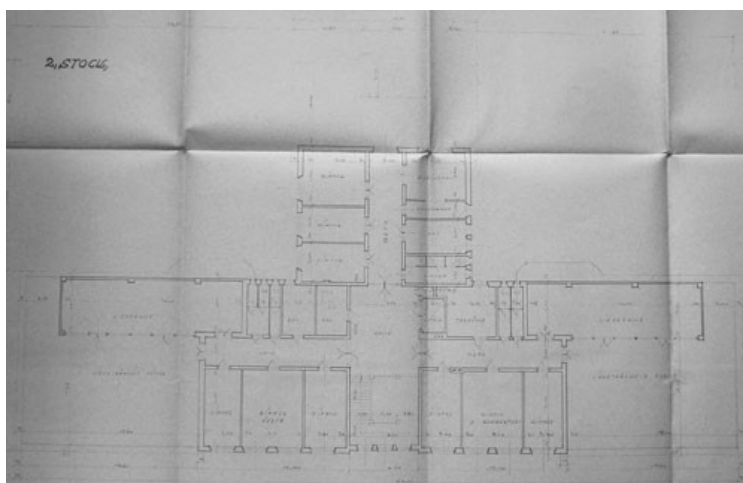
[31] Franz Josef Brandeis, Dům obuvi Baťa, Jindřicha z Lipé 107, Česká Lípa 1931-1932. Foto J. Kubištová 19. 4. 2007.

[32, 32a] A. Möse, Chirurgický pavilon při Všeobecné veřejné nemocnici, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1932-1933. Obrázky použity ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 952.

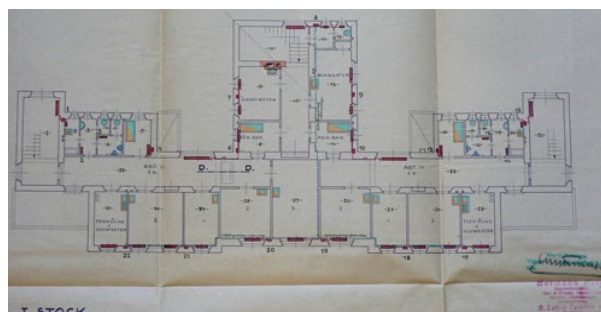
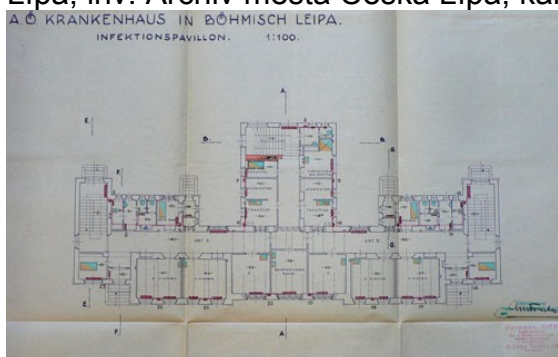
[32b, 32c] A. Möse, Půdorysné plány chirurgického pavilonu při Všeobecné veřejné nemocnici, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1932-1933. Obrázky použity ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 952.

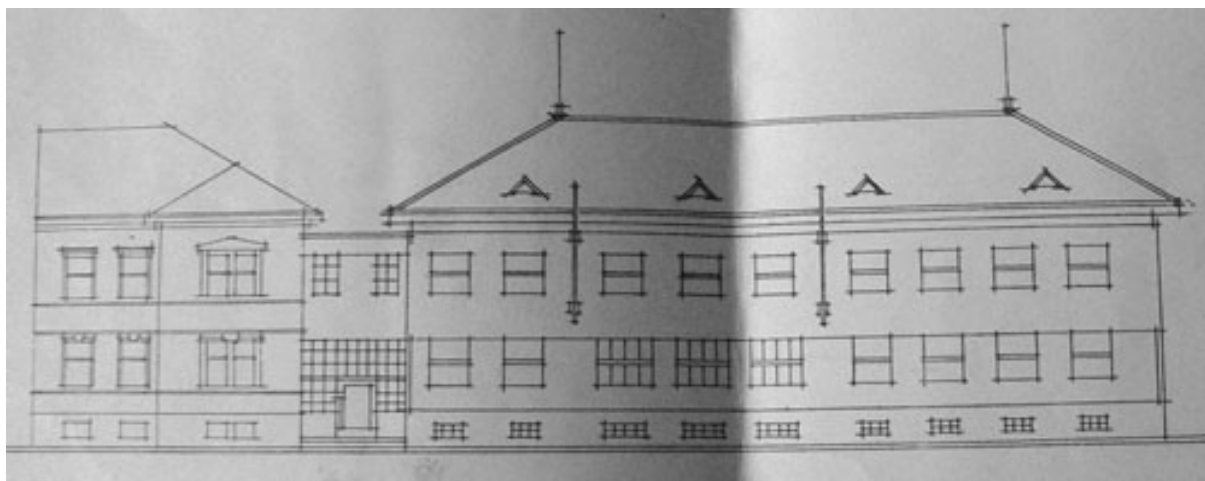
[32d] A. Möse, Půdorysný plán chirurgického pavilonu při Všeobecné veřejné nemocnici- druhé patro, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1932-1933. Obrázek použit ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 952.

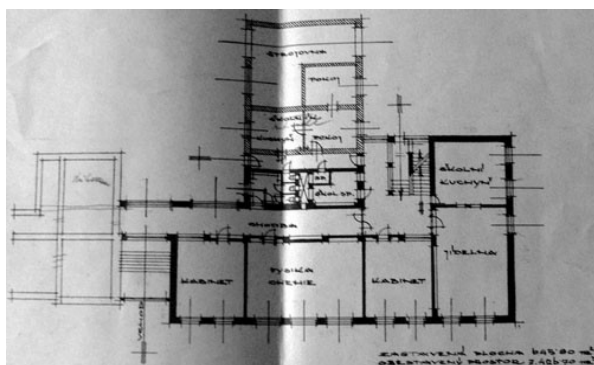
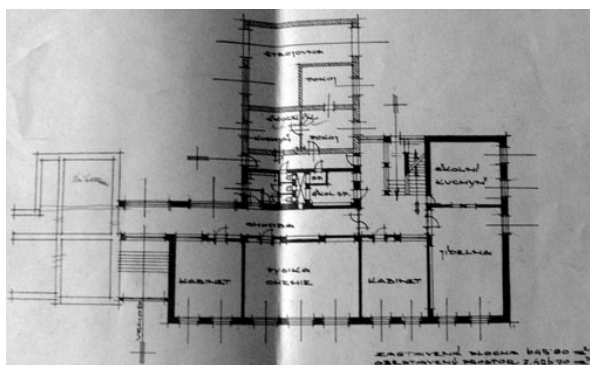
[33] Karl Tymich, Projekt infekčního pavilonu s půdorysnými plány pro areál Všeobecné veřejné nemocnice, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1935. Obrázek použit ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 953.

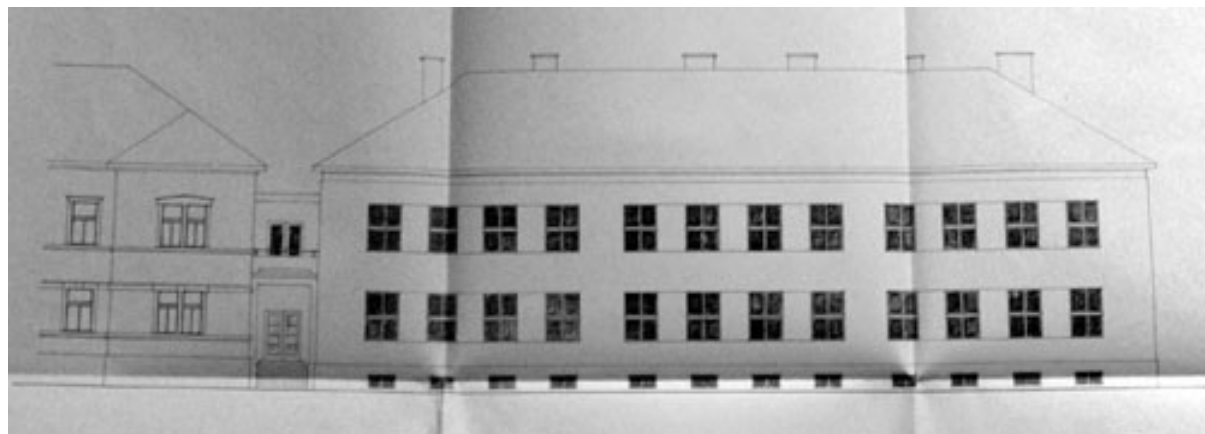
[33a, 33b] Karl Tymich, Projekt infekčního pavilonu s půdorysnými plány pro areál Všeobecné veřejné nemocnice, ulice Pod Holým vrchem, Česká Lípa 1935. Obrázky použity ze stavebních plánů pavilonu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. Archiv města Česká Lípa, karton 953.

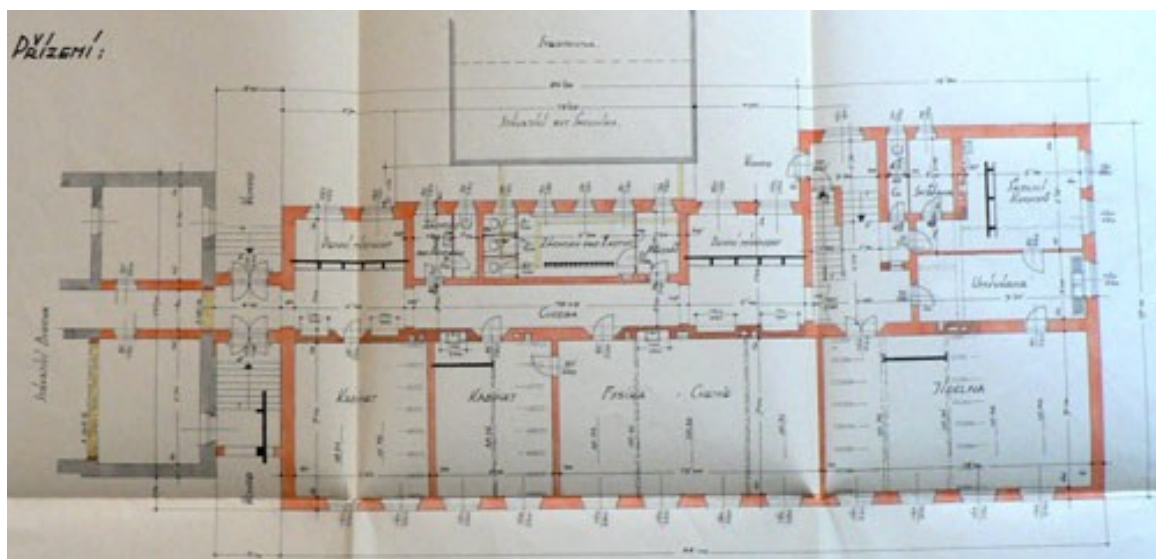
[34] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, První varianta přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázek použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

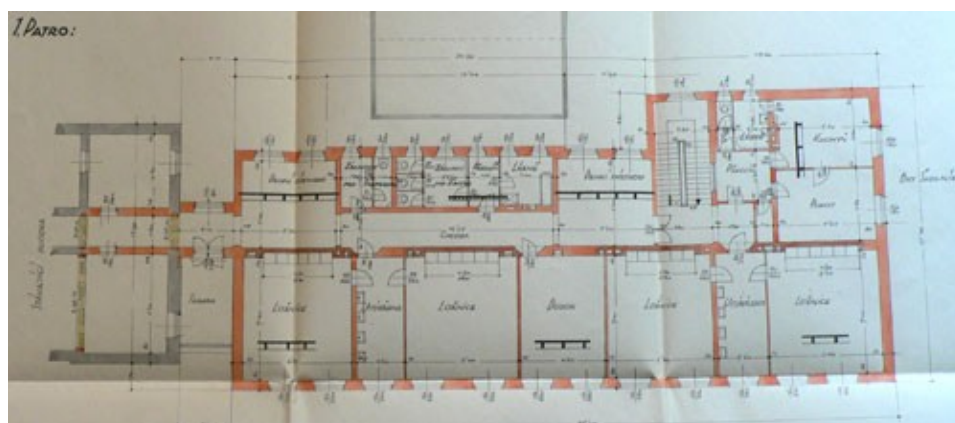
[34a, 34b] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, Půdorysné plány první varianty přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázky použity ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[35] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, Druhá varianta přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázek použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[35a] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, Půdorysné plány druhé varianty přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázek použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[35b] Otto Richter & Heinrich Zuppelli, Půdorysné plány druhé varianty přístavby Zemské rolnické školy, Lužická ulice, Česká Lípa 1938. Obrázek použit ze stavebního plánu domu, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 588.

[36] Neue Heimat, Behelfsheimy, Hálkova ulice, Česká Lípa 1943. Foto J. Kubištová 7. 3. 2010.

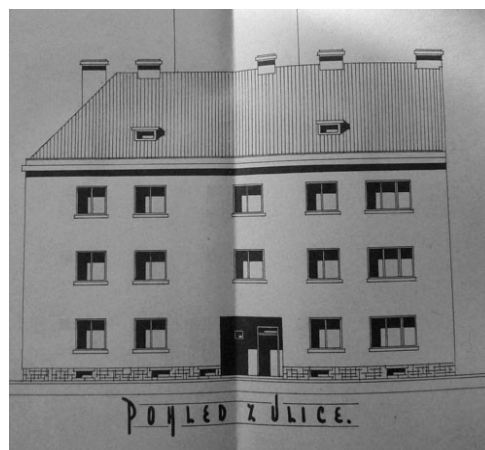
[37] Neue Heimat, Behelfsheimy, ulice U Katovny, Česká Lípa první půle čtyřicátých let 20. století. Foto J. Kubištová 7. 3. 2010.

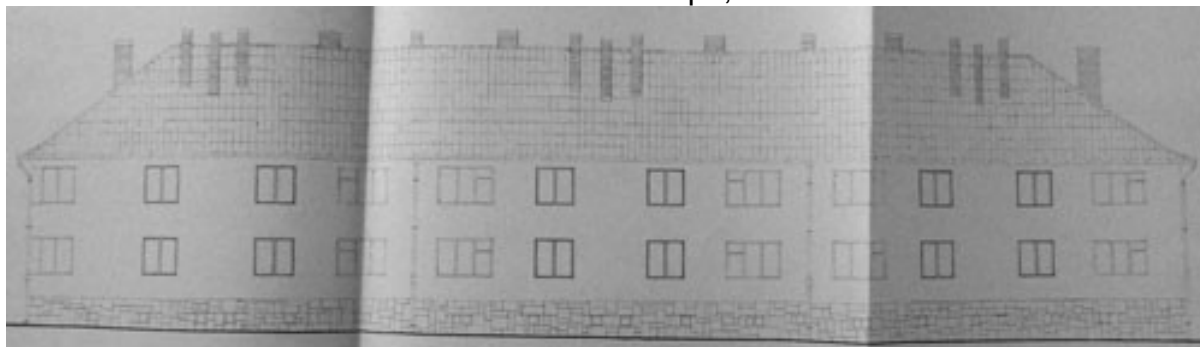
[38] Vojtěch Er. Brožek, Činžovní domy, Československé armády 1669, 1670, 1671, Česká Lípa 1948. Foto Jitka Kubištová 7. 3. 2010.

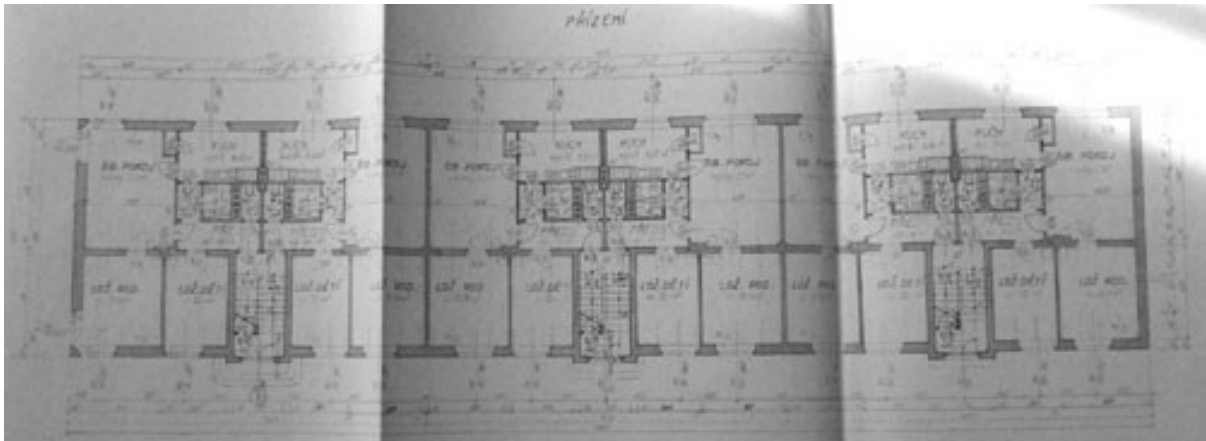
[39] Josef Uhlíř, Obytné domy č. p. 1488, 1454, 1891 a 1890, Bulharská ulice, Česká Lípa 1948.
Foto J. Kubištová 7. 3. 2010.

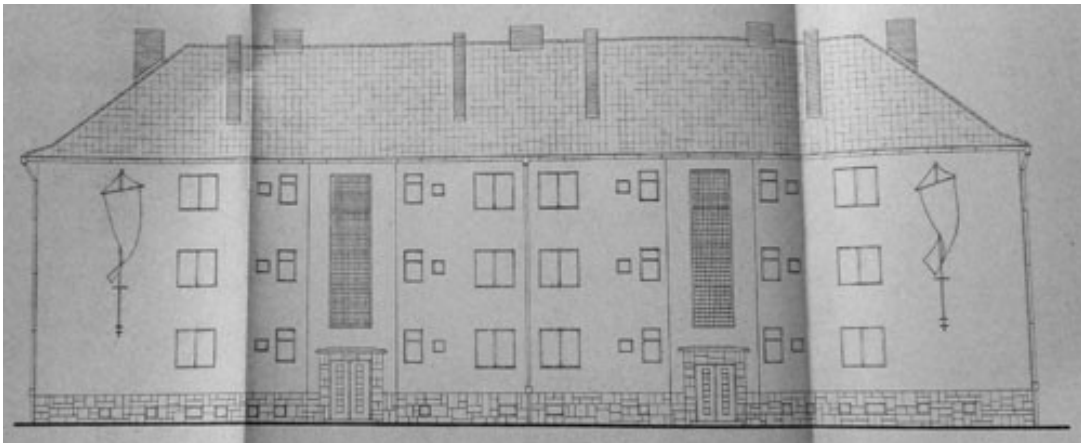
[40] Jos. Uhlíř, návrh činžovních domů, Vohradského ulice, Česká Lípa 1948. Obrázek použit ze stavebních plánů domů, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.

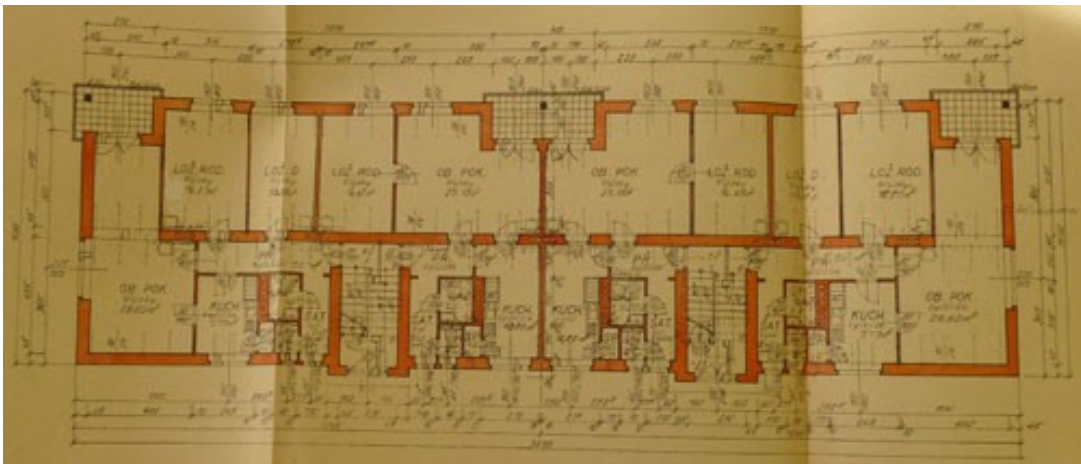
[41] Ludvík Stoličný, Trojdům typu Ia, Ib a Ic a půdorysný plán přízemí, Hálkova ulice, Česká Lípa 1947. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 228.

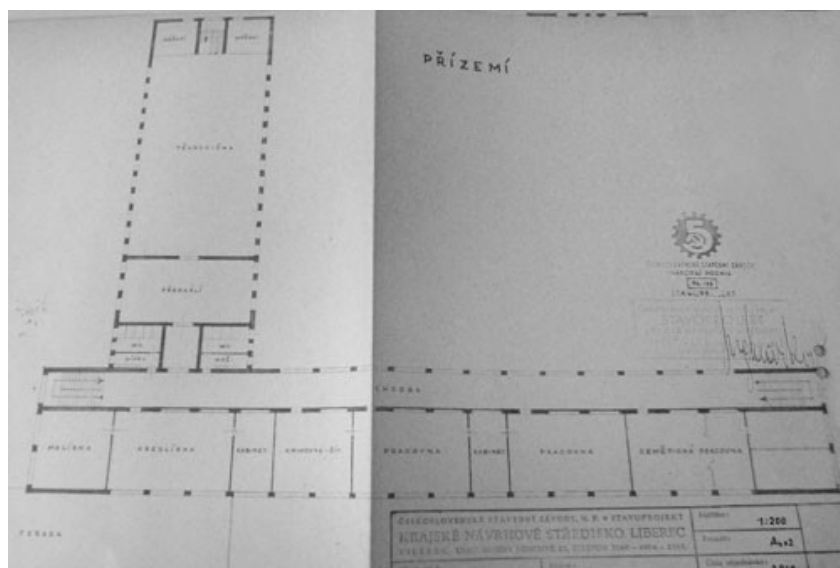
[41a] Ludvík Stoličný, Trojdům typu Ia, Ib a Ic a půdorysný plán přízemí, Hálkova ulice, Česká Lípa 1947. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 228.

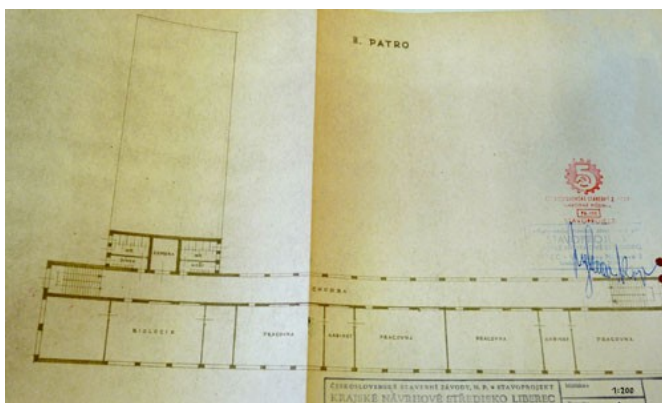
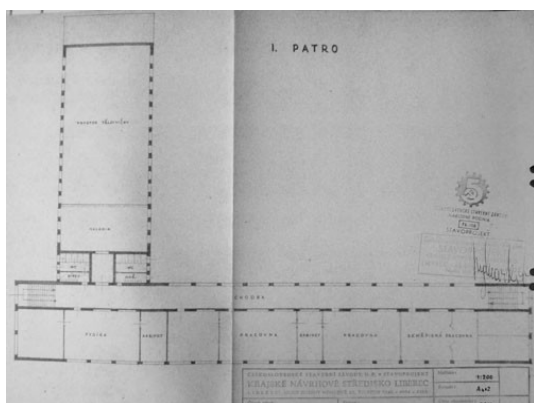
[42] Ludvík Stoličný, Dvojdům typu IIa a IIb a půdorysný plán přízemí, ulice Na Nivách, Česká Lípa 1947. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 228.

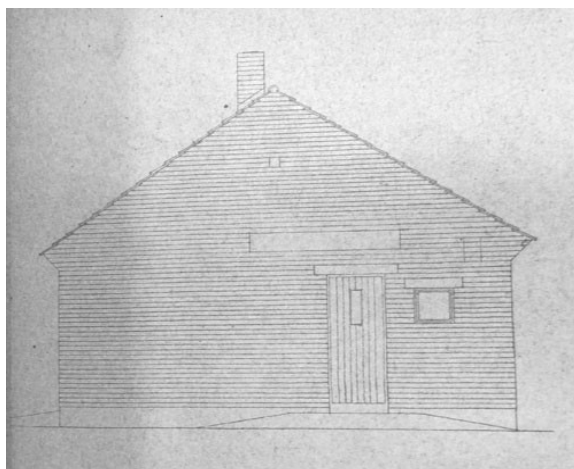
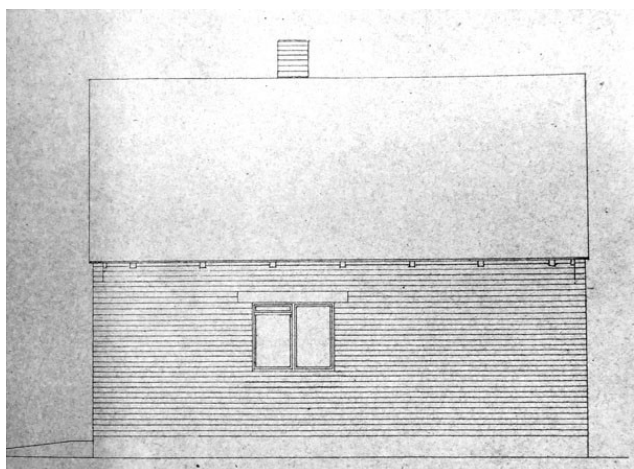
[42a] Ludvík Stoličný, Dvojdům typu IIa a IIb a půdorysný plán přízemí, ulice Na Nivách, Česká Lípa 1947. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 228.

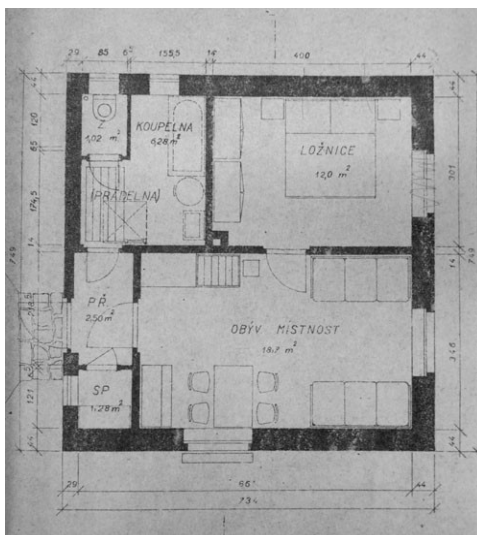
[43] Jiří Jaroš, půdorysné plány Újezdní měšťanské školy II. stupně na Slovance, Česká Lípa 1947. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 251.

[43a, 43b] Jiří Jaroš, půdorysné plány Újezdní měšťanské školy II. stupně na Slovance, Česká Lípa 1947. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 251.

[44, 44a] Stavebník Vagónka Tatra Česká Lípa, rodinný dům typu T40E/50, Husova ulice, Česká Lípa 1950-1951. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. ONV Česká Lípa, karton 460.

[44b] Stavebník Vagónka Tatra Česká Lípa, rodinný dům typu T40E/50, Husova ulice, Česká Lípa 1950-1951. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. ONV Česká Lípa, karton 460.

[45] Václav Bůžek, obytný dům typu T13/52, Československé armády 881, 888, Česká Lípa 1958-1959. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[46] Ludvík Stoličný, obytný dům typu T13/52, Hálkova 1683, 1684, Česká Lípa 1956. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[47] Jaromír Vacek, obytný dům typu T13/52, Hálkova 1688, 1689, Česká Lípa 1953.
Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

[48] Vlastimil Krofta, Obytný dům, Československé armády 1695, Česká Lípa 1954-1955. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

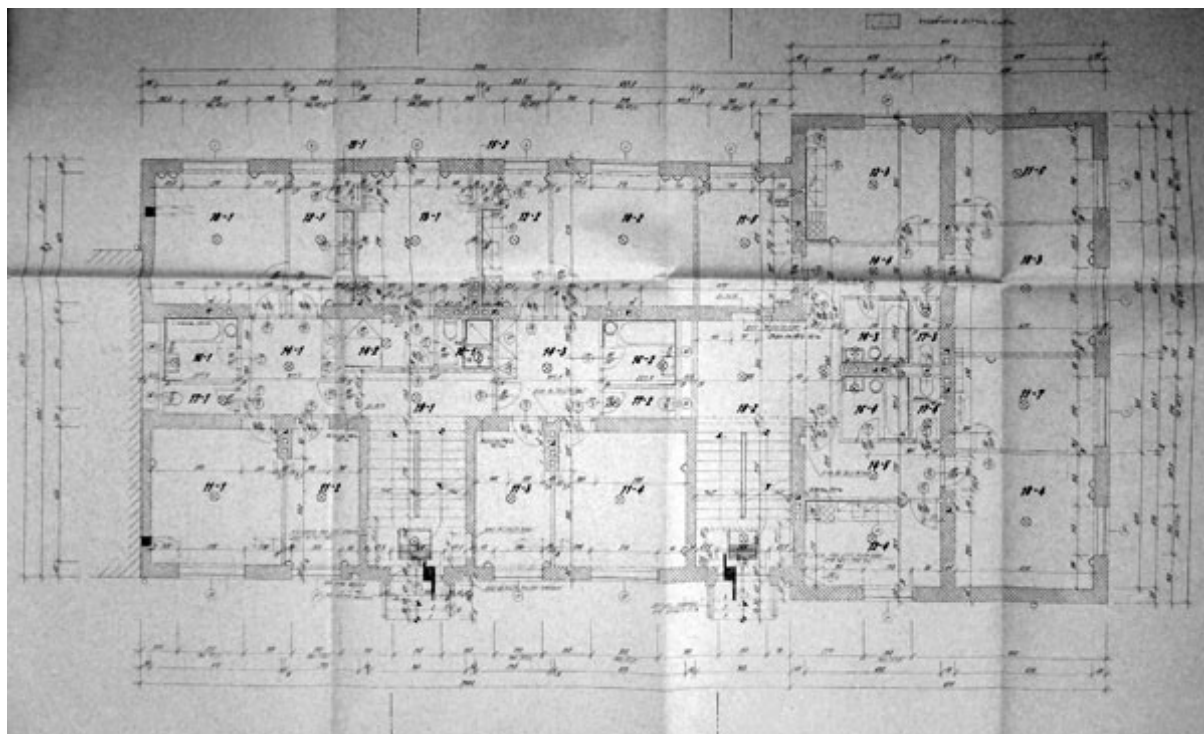
[49] Vlastimil Krofta, obytný dům T13/52
Československé armády 1696,
Česká Lípa 1955-1956.
Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

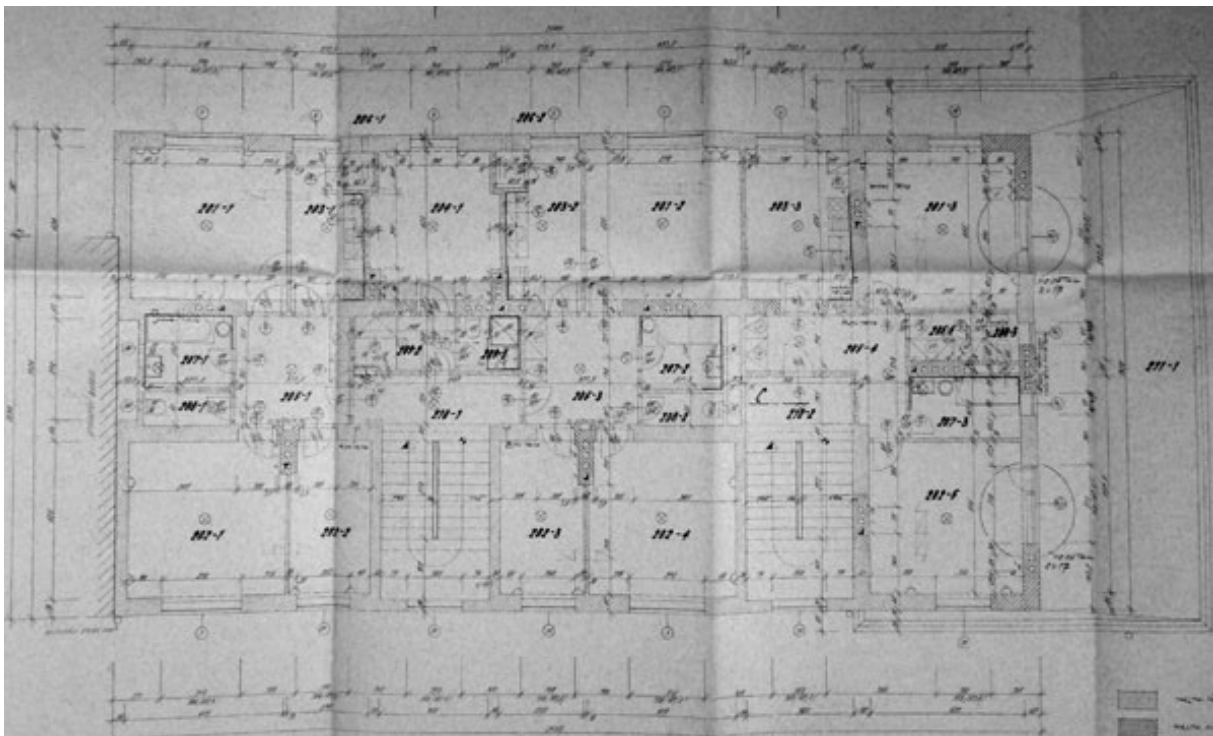
[50] Jaromír Vacek, obytný dům T13/52
Jiřího z Poděbrad 1697, Česká Lípa
1956-1957. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

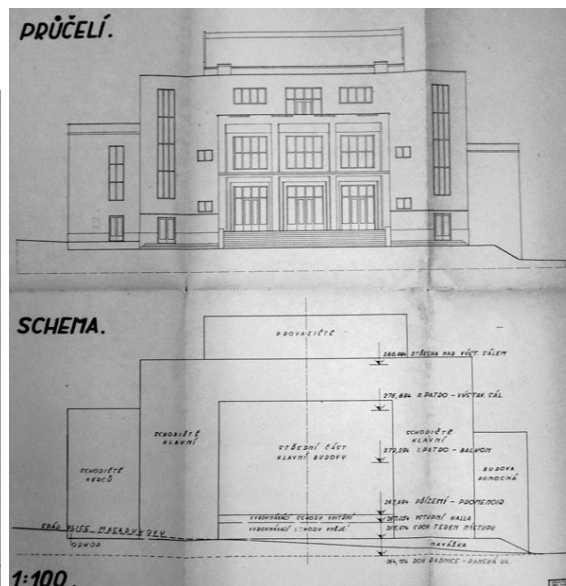
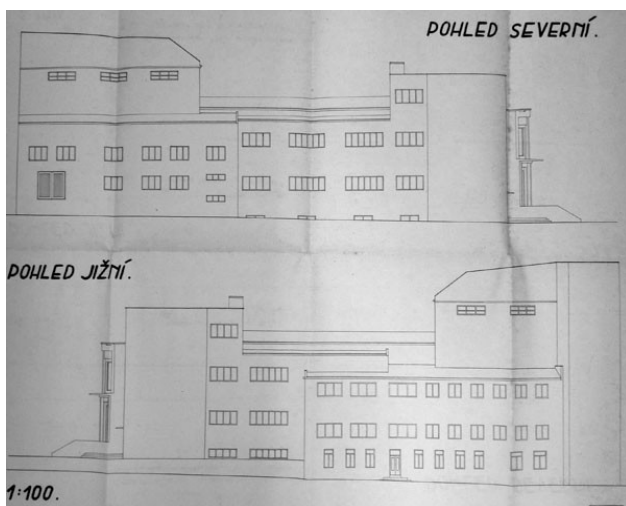
[51] Evžen Šebek, Obytný dům, roh ulic Děčínské a Nawkovy 505, 506, Česká Lípa 1956. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

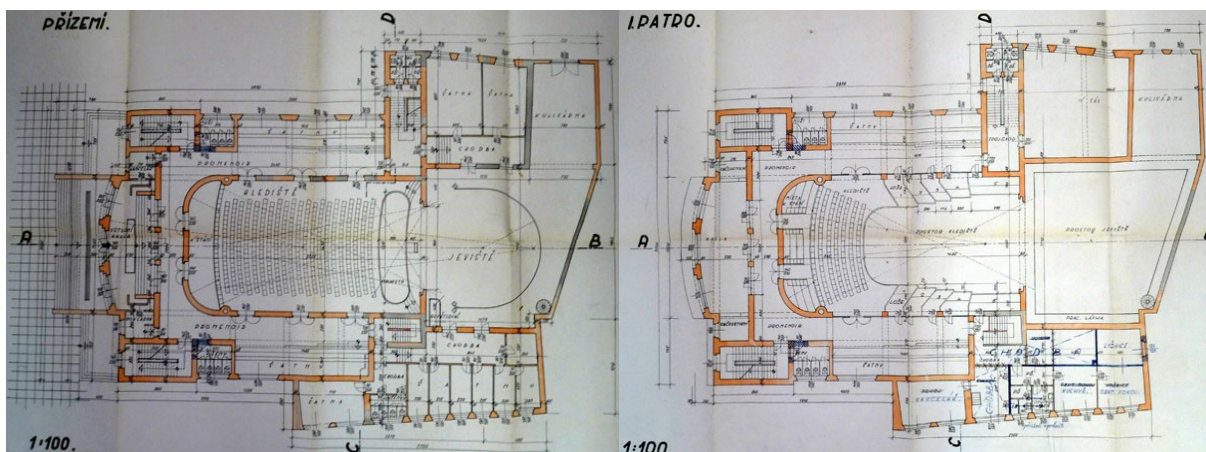
[51a] Evžen Šebek, půdorysný plán přízemí obytného domu, roh ulic Děčínské a Nawkovy 505, 506, Česká Lípa 1956. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.

[51b] Evžen Šebek, půdorysný plán druhého patra obytného domu, roh ulic Děčínské a Nawkovy 505, 506, Česká Lípa 1956. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.

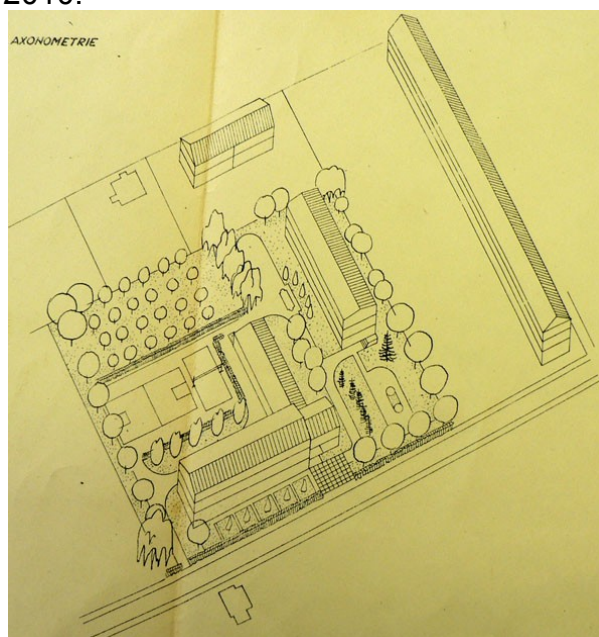
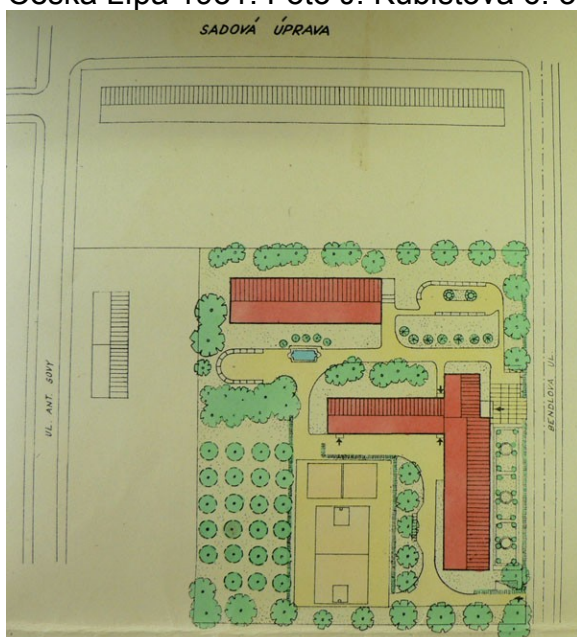
[52] František Jirka, projekt Jiráskova divadla, ulice Jiráskova, Česká Lípa 1949-1951. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 248.

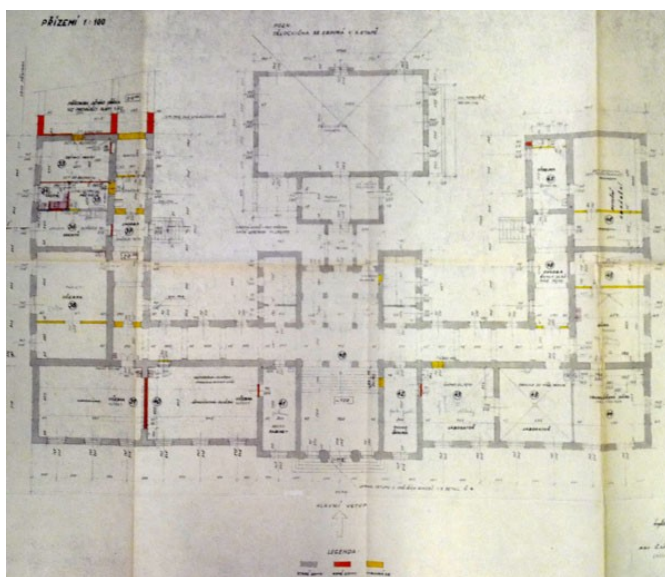
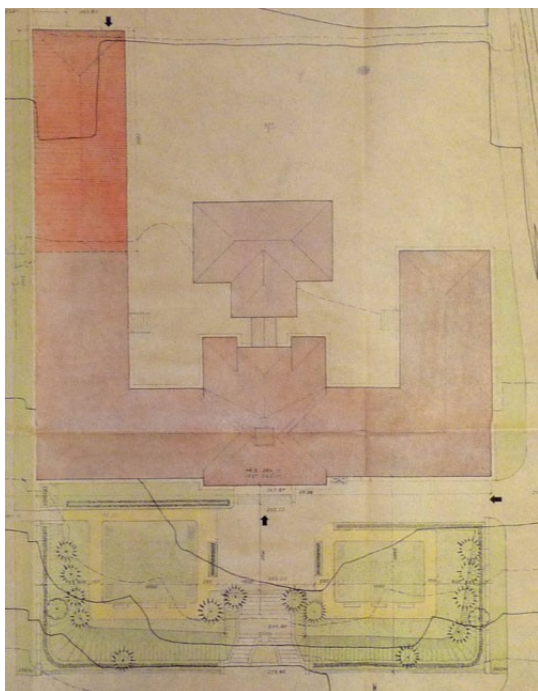
[52a] František Jirka, projekt Jiráskova divadla, půdorysné plány přízemí a prvního patra, ulice Jiráskova, Česká Lípa 1949-1951. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 248.

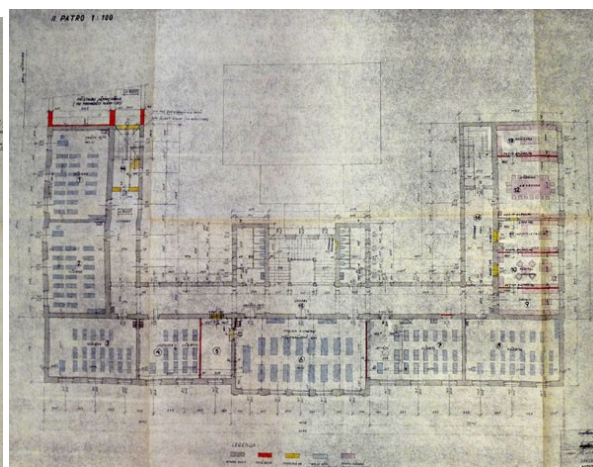
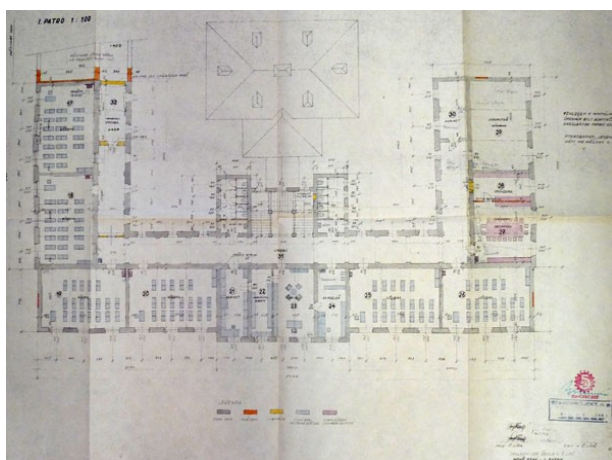
[53] Eduard Adamíra, Učňovský domov mládeže Vagónky Tatra, Bendlova 1687, Česká Lípa 1951. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

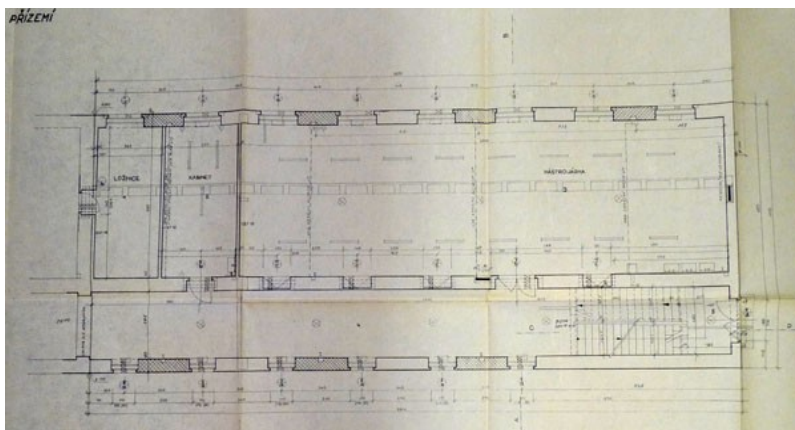
[54] Eduard Adamíra, Zastavovací plán pro Učňovský domov mládeže Vagónky Tatra, Česká Lípa 1951. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 246.

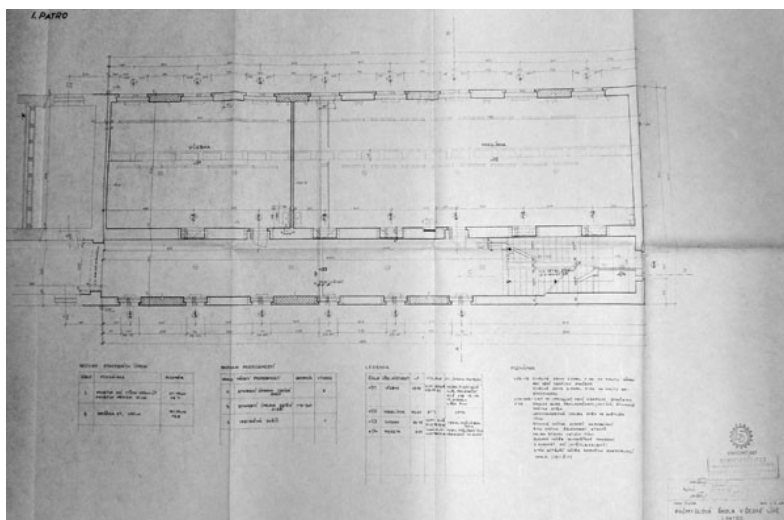
[55, 55a] Karel Hubáček, Jaromír Vacek, plán rekonstrukce průmyslové školy- sídelní plán a půdorys přízemí, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1953. Obrázky použity ze stavebních plánů školy, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 250.

[55b, 55c] Karel Hubáček, Jaromír Vacek, plány rekonstrukce průmyslové školy- půdorys prvního a druhého patra, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1953. Obrázky použity ze stavebních plánů školy, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 250.

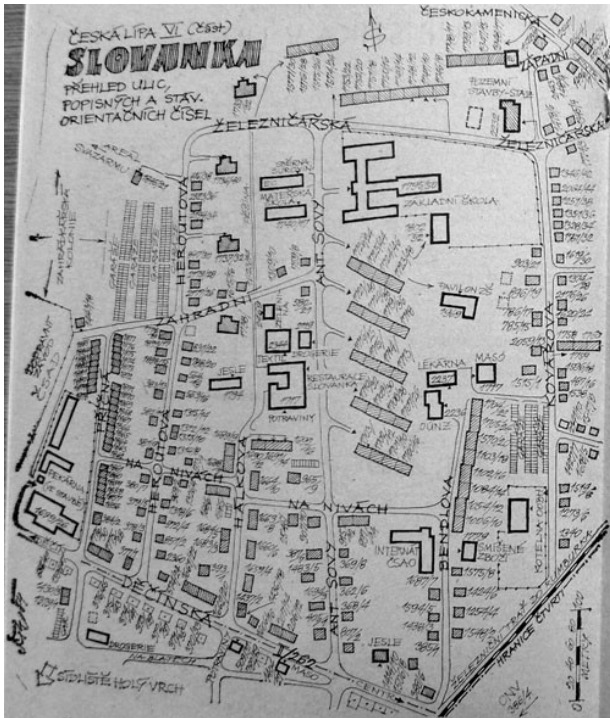
[55d] Karel Hubáček, Jaromír Vacek, Plány přístavby průmyslové školy- půdorys přízemí, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1953. Obrázek použit ze stavebních plánů školy, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 250.

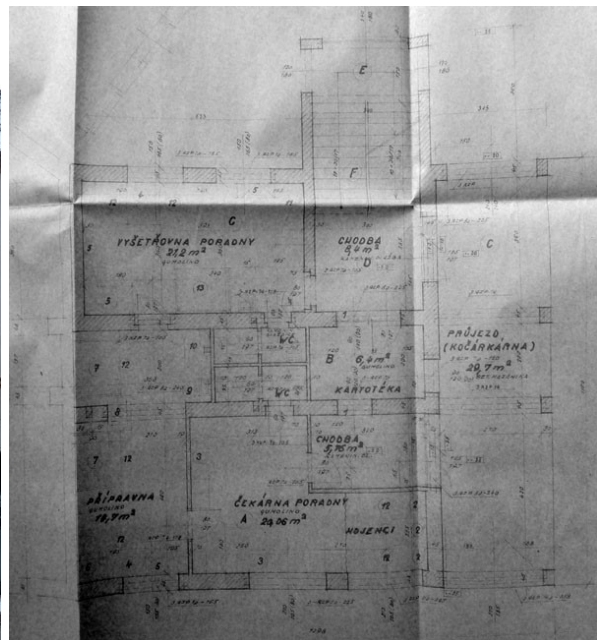
[55e] Karel Hubáček, Jaromír Vacek, Plány přístavby průmyslové školy- půdorys prvního patra, Havlíčkova 426, Česká Lípa 1953. Obrázek použit ze stavebních plánů školy, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 250.

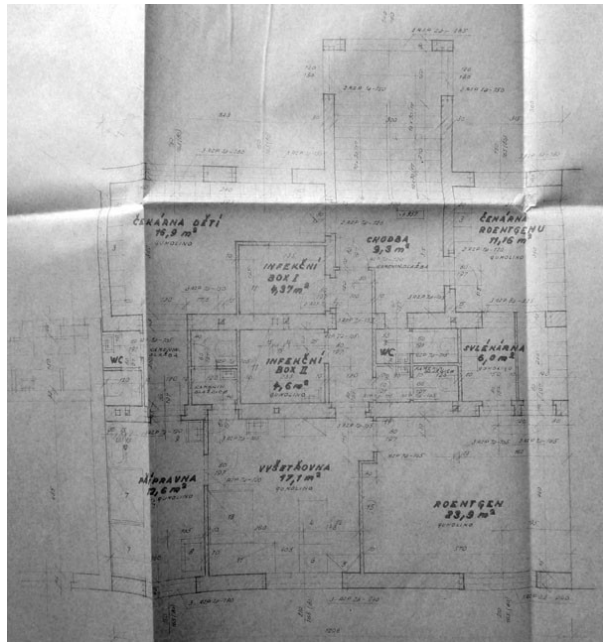
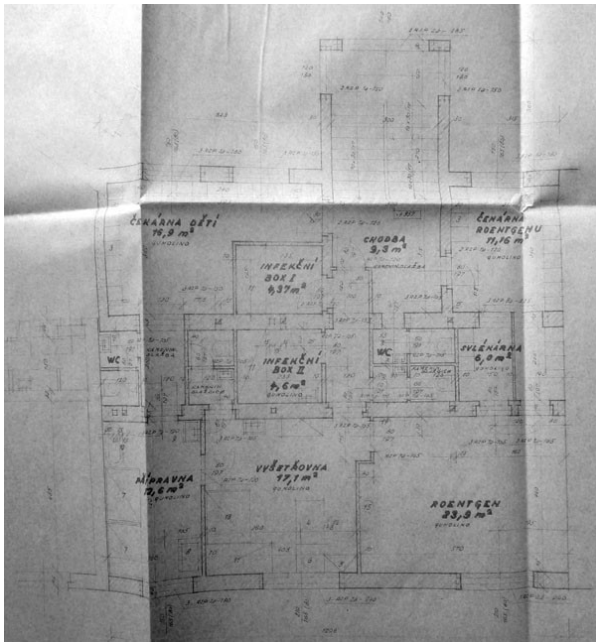
[56] Karl Winter, přístavba základní školy, Partyzánská 1053, Česká Lípa 1955-1958. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

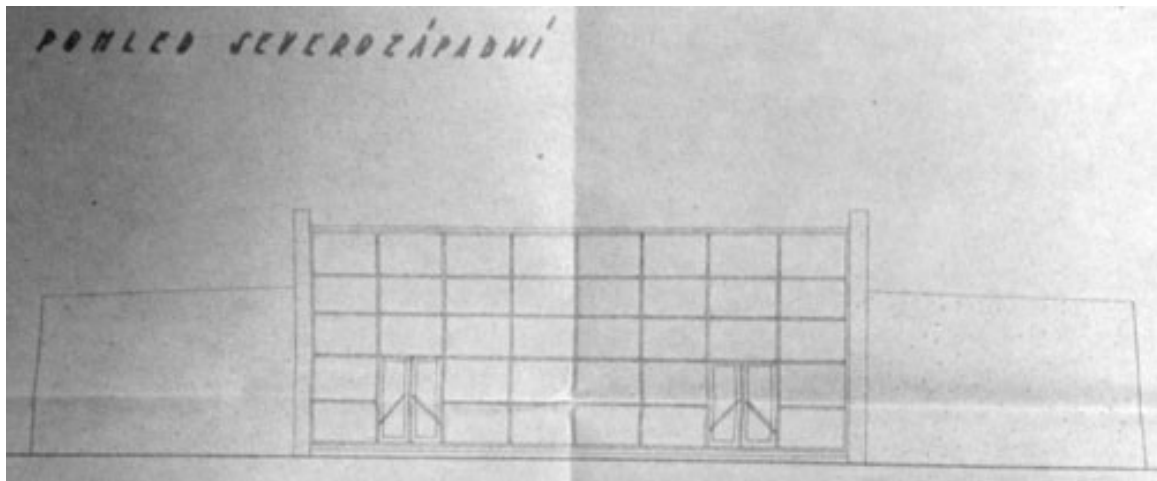
[57, 57a] Pavel Švancer, sídliště Slovanka, Česká Lípa 1965-1968. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

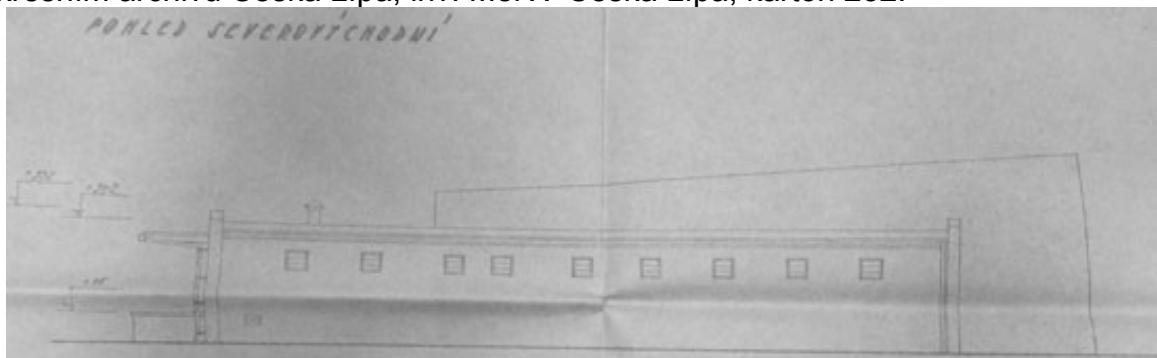
[58, 58a] K. Ptáček, Poliklinika a dětské oddělení- pohled z ulice a půdorys přízemí, Bulharská 821, Česká Lípa 1959. Obrázek 58 foto J. Kubištová 6. 3. 2010. Obrázek 58a použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 242.

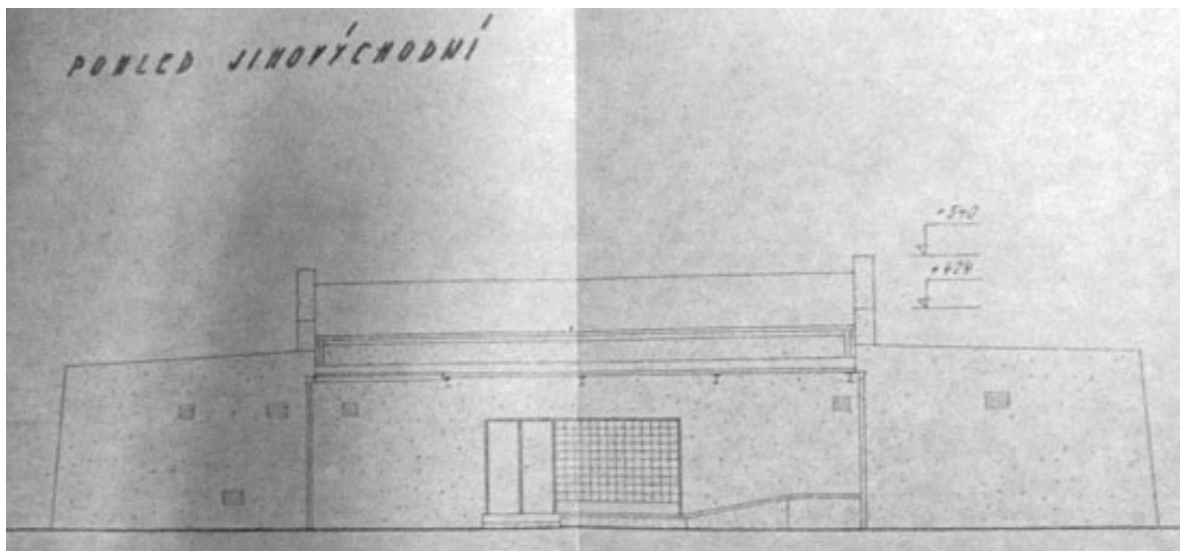
[58b, 58c] K. Ptáček, Poliklinika a dětské oddělení- půdorys prvního a druhého patra, Bulharská 821, Česká Lípa 1959. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 242.

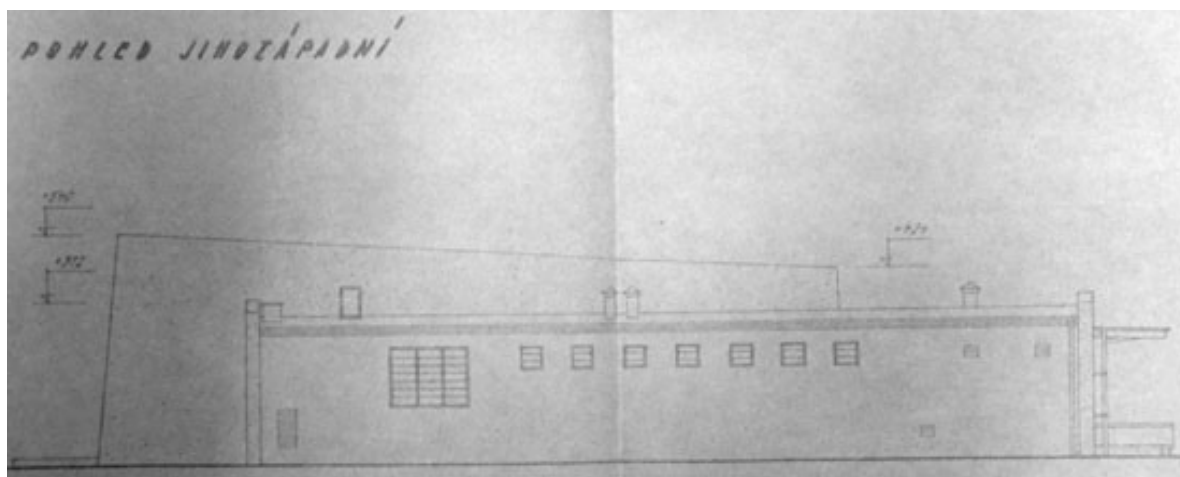
[59] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- pohled severozápadní, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

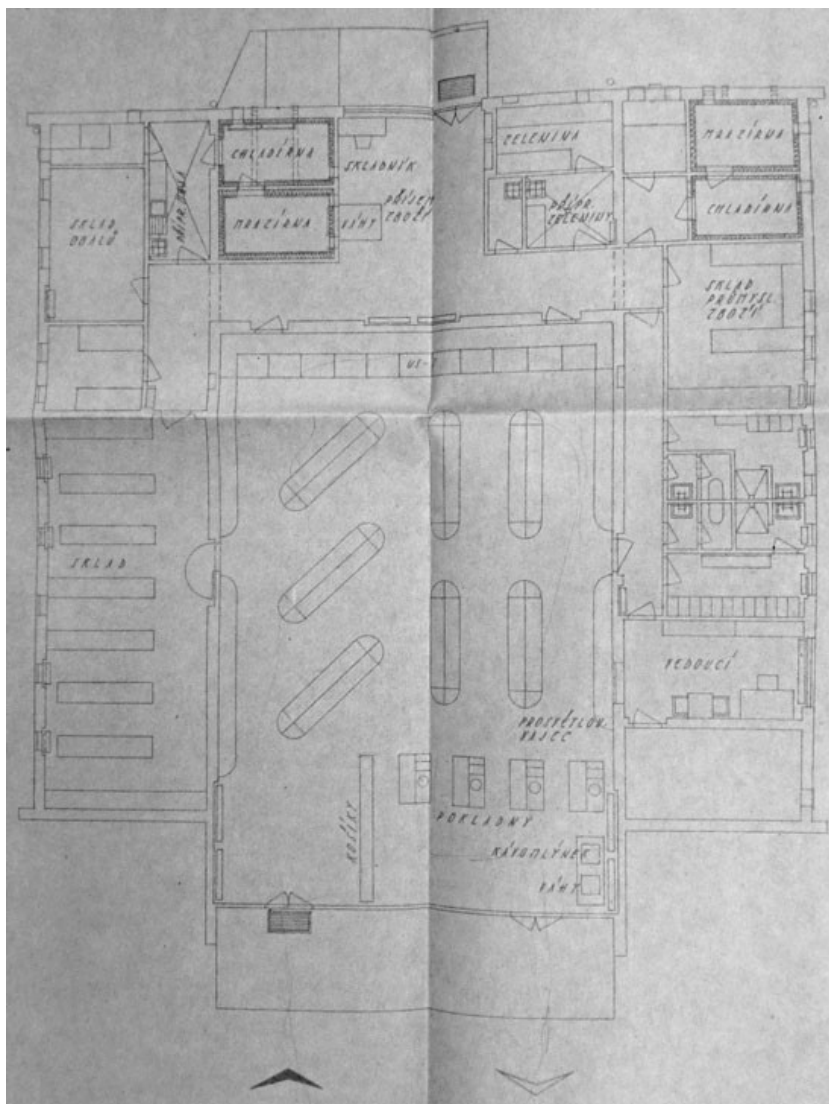
[59a] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- pohled severovýchodní, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

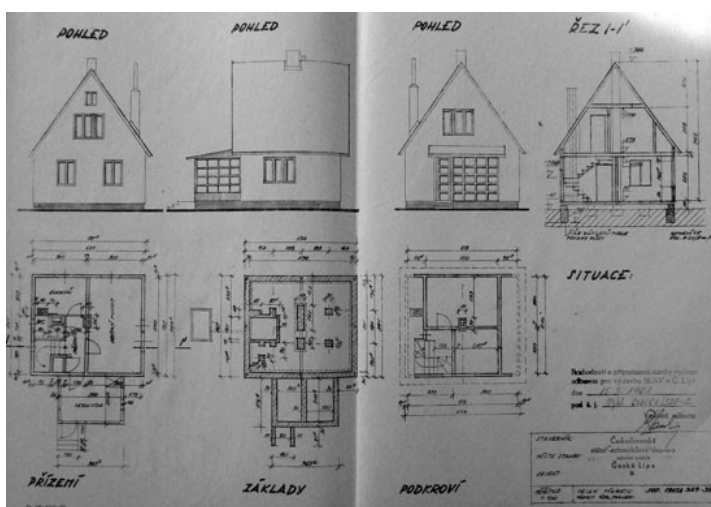
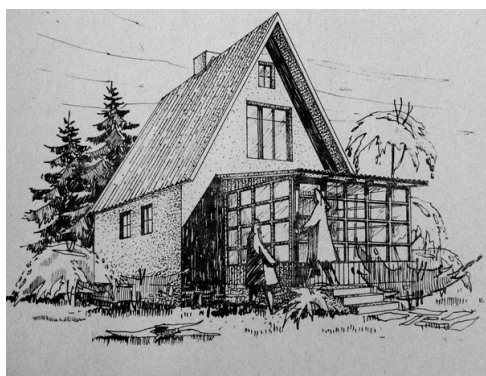
[59b] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- pohled jihovýchodní, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

[59c] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- pohled jihozápadní, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

[59d] Jiří Svoboda, projekt samoobsluhy- půdorys, Mánesova ulice, Česká Lípa 1960. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 252.

[60, 60a] Sovětská chata 3KM-35, Svárovská ulice, Česká Lípa 1961. Obrázky použity z Montážní příručky sovětské chaty 3KM-35.

[61] Rašovský z Dopravoprojektu Bratislava, Provozní budova ČSAD Česká Lípa, Děčínská 1762, Česká Lípa- druhá polovina šedesátých let 20. století. Foto J. Kubištová 6. 3. 2010.

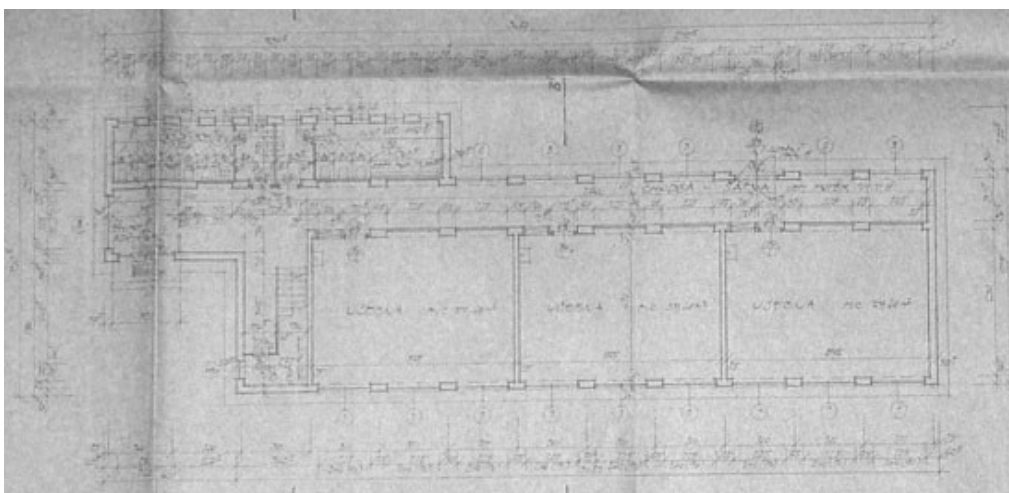
[62] Národní podnik Vagónka Tatra Česká Lípa- letecký pohled, jižní okraj města, Česká Lípa od roku 1960. Obrázek použit z <http://mapy.cz>.

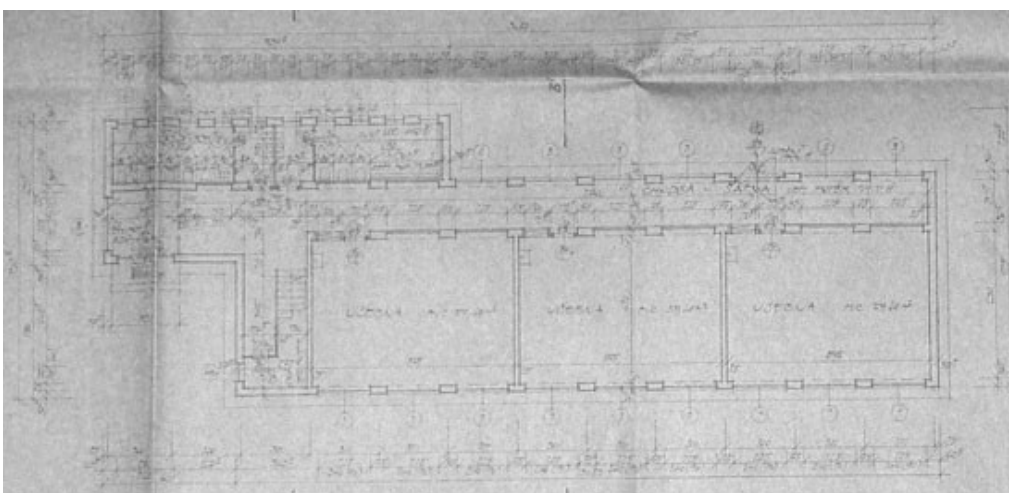
[63] Václav Bůžek, Základní devítiletá školy na sídlišti Slovanka, Antonína Sovy 1795, Česká Lípa 1966-1969. Foto J. Kubištová 19. 4. 2007.

[63a] Václav Bůžek, Základní devítiletá školy na sídlišti Slovanka, Antonína Sovy 1795, Česká Lípa 1966-1969. Foto J. Kubištová 19. 4. 2007.

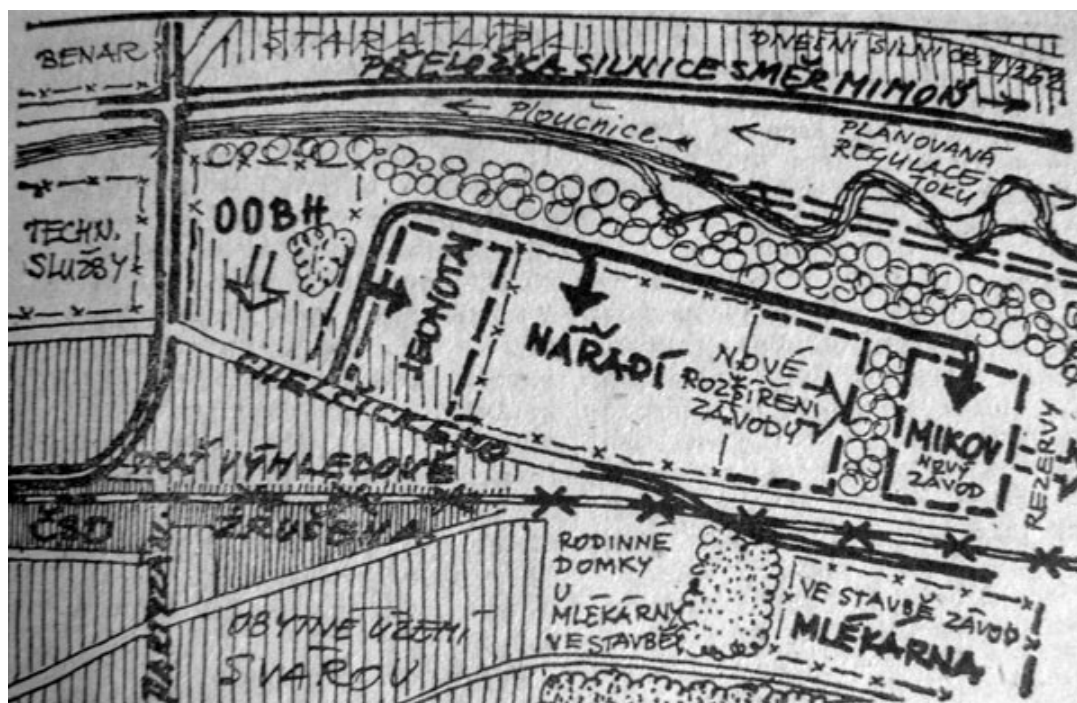
[63b] Václav Bůžek, Základní devítiletá školy na sídlišti Slovanka- půdorys přízemí pavilónu U2, Antonína Sovy 1795, Česká Lípa 1966-1969. Obrázek použit ze stavebních plánů školy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1795.

[63c] Václav Bůžek, Základní devítiletá školy na sídlišti Slovanka- půdorys prvního patra pavilónu M2, Antonína Sovy 1795, Česká Lípa 1966-1969. Obrázek použit ze stavebních plánů školy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1795.

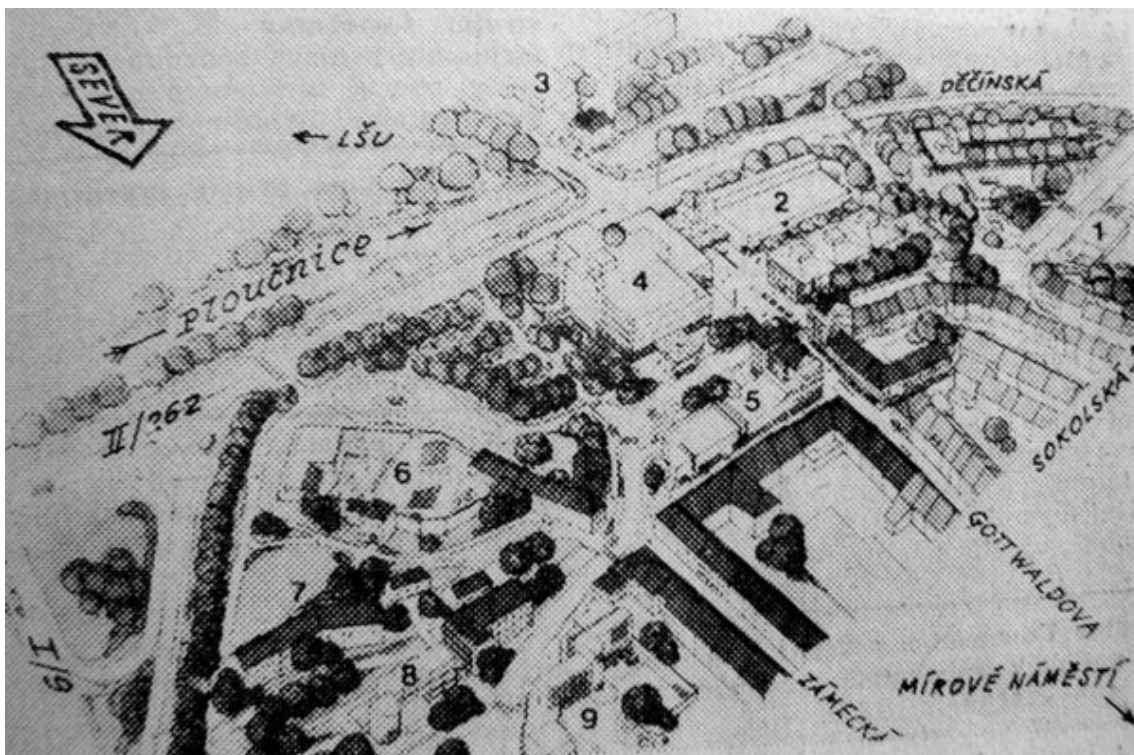
[64] Městský park, Česká Lípa. Foto J. Kubištová 19. 4. 2007.

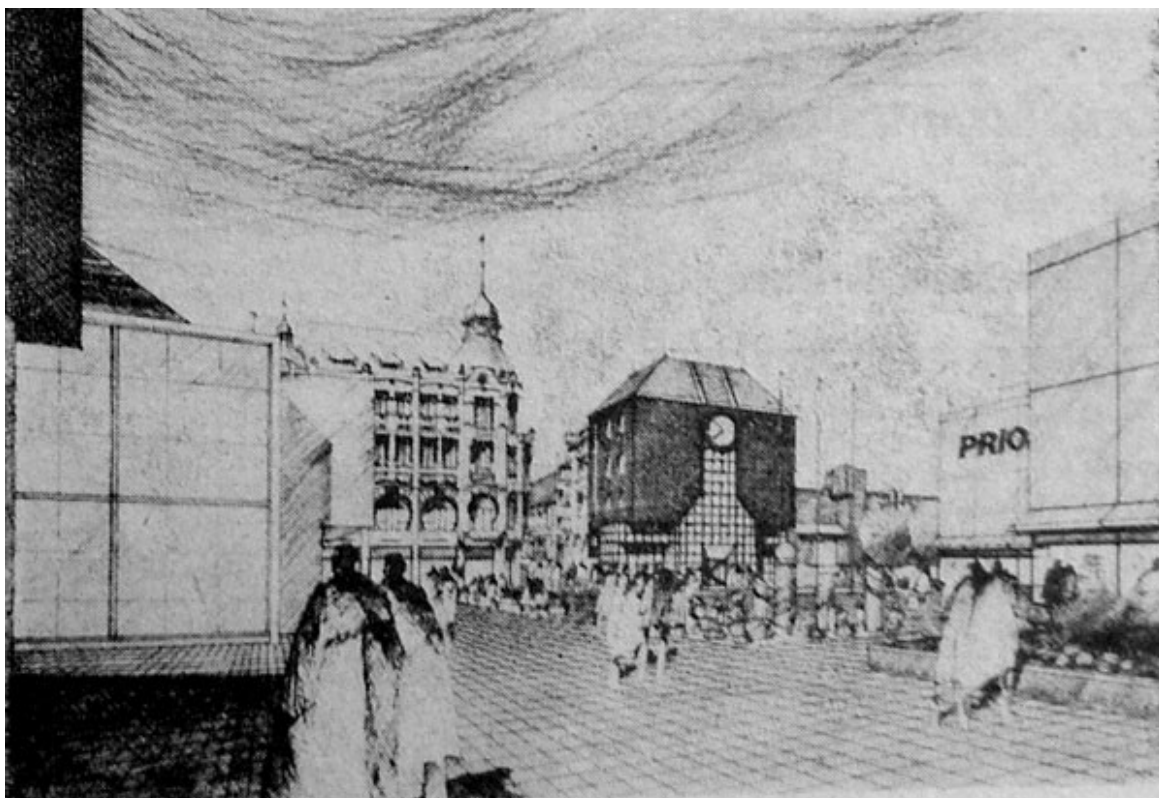
[65] Suda, studie východního průmyslového okrsku při n. p. Náradí. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 23. Východní průmyslový okrsek. Českolipský nástup XXX, 1980, č. 3, 17. 1., nestr.

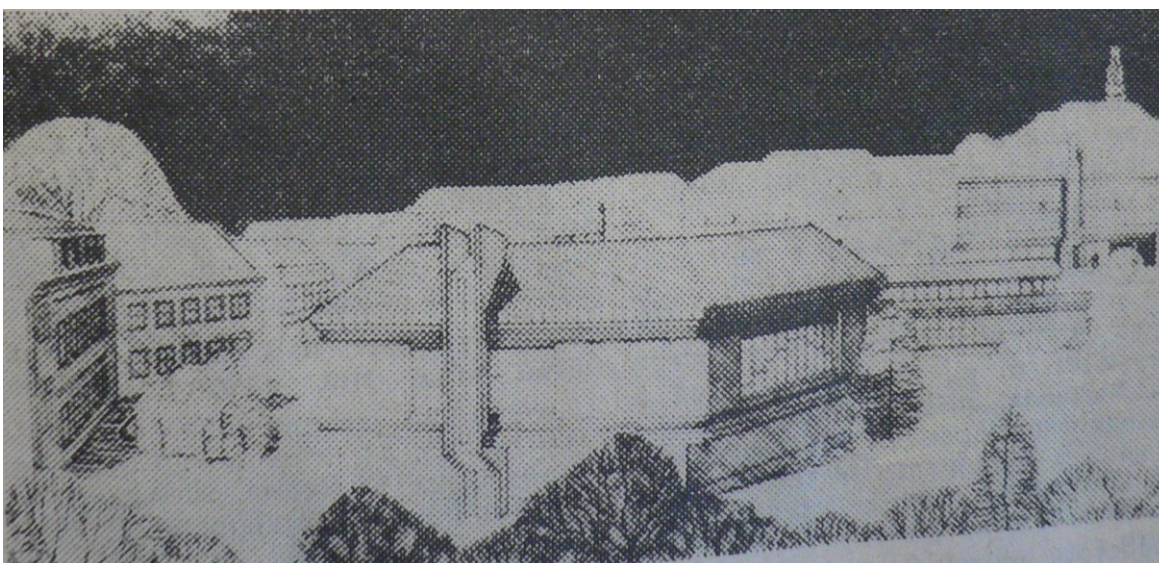
[66] Luboš Pata, studie území podél jihovýchodního úseku vnitřního městského okruhu. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 167. Studie mladých architektů. *Českolipský nástup* XXXVI, 1986, č. 25, 26. 6., nestr.

[67] Dagmar Rybářová a kolektiv Architektonické služby Praha, studie jižního okraje historického jádra. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 119. Jižní okraj historického jádra. *Českolipský nástup* XXXIV, 1984, č. 12, 22. 3., nestr.

[68] Dagmar Rybářová a kolektiv Architektonické služby Praha, studie jižního okraje historického jádra. Obrázek použit z Jiří Kňákal, Jižní okraj historického jádra města. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1984, č. 4, s. 3.

[69] Václav Krejčí – Jana Kallmünzerová, Projekt Pojišťovny, ulice U synagogy. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 177. Rekonstrukce ulice U synagogy. *Českolipský nástup XXXVI*, 1986, č. 47, 27. 11., nestr.

[70] Dagmar Rybářová – Ladislav Kalivoda, přístavba prodejny obuvi Baťa, Berkova 107, Česká Lípa 1986-1990. Foto Jitka Kubištová 19. 4. 2007.

[70a] Dagmar Rybářová – Ladislav Kalivoda, přístavba prodejny obuvi Baťa, Berkova 107, Česká Lípa 1986-1990. Foto Jitka Kubištová 19. 4. 2007.

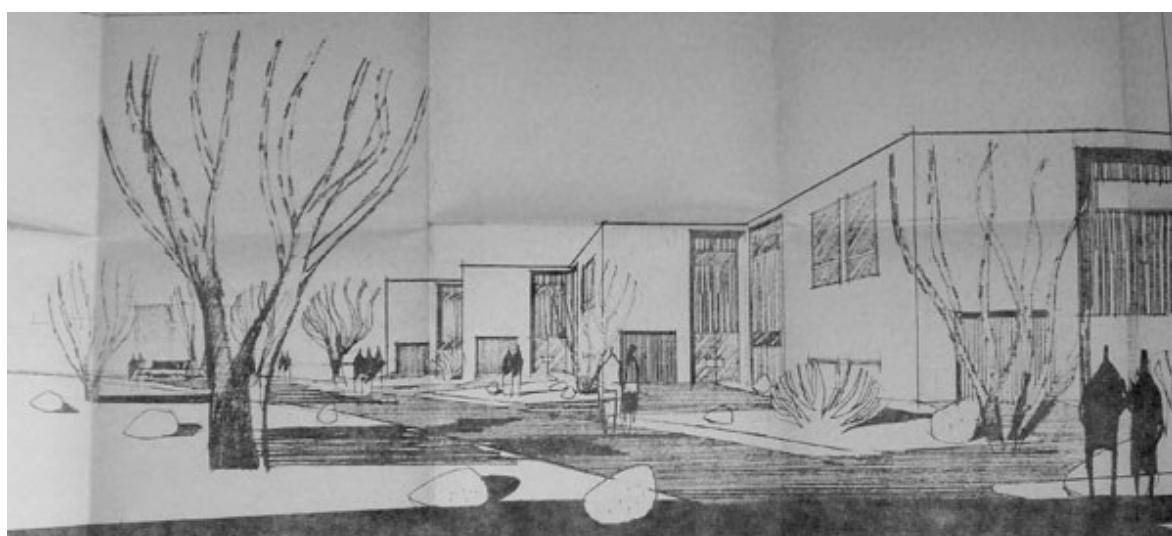
[71] Rodinné domy typu OKAL, Příčná ulice, Česká Lípa 1970-1971. Foto Jitka Kubištová 7. 3. 2010.

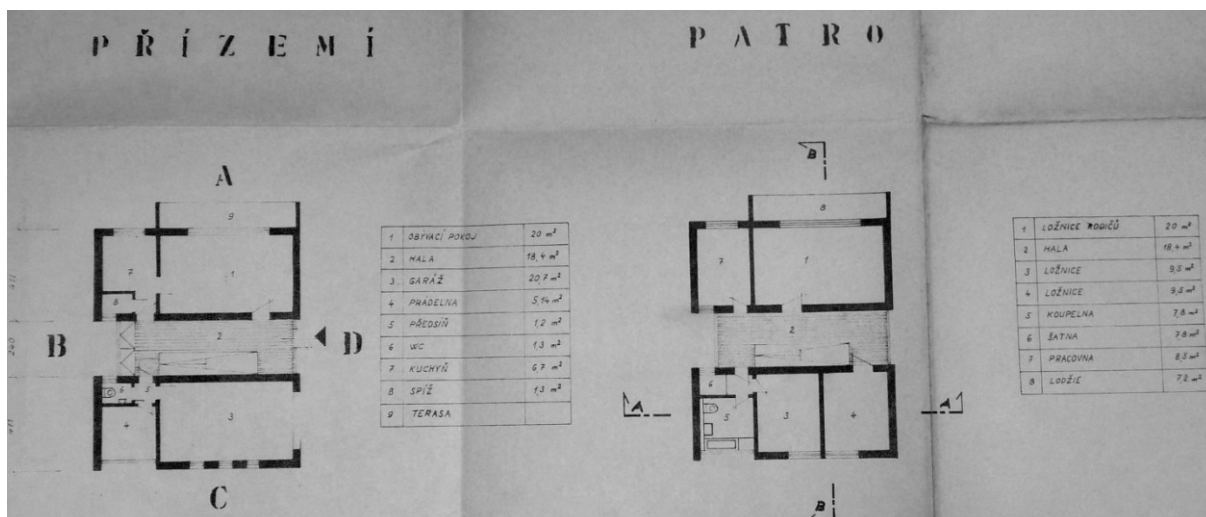
[72] Rodinné domy typu OKAL pod Hůrkou, Jasmínová ulice, Česká Lípa 1982-1988.
Foto Jitka Kubištová 7. 3. 2010.

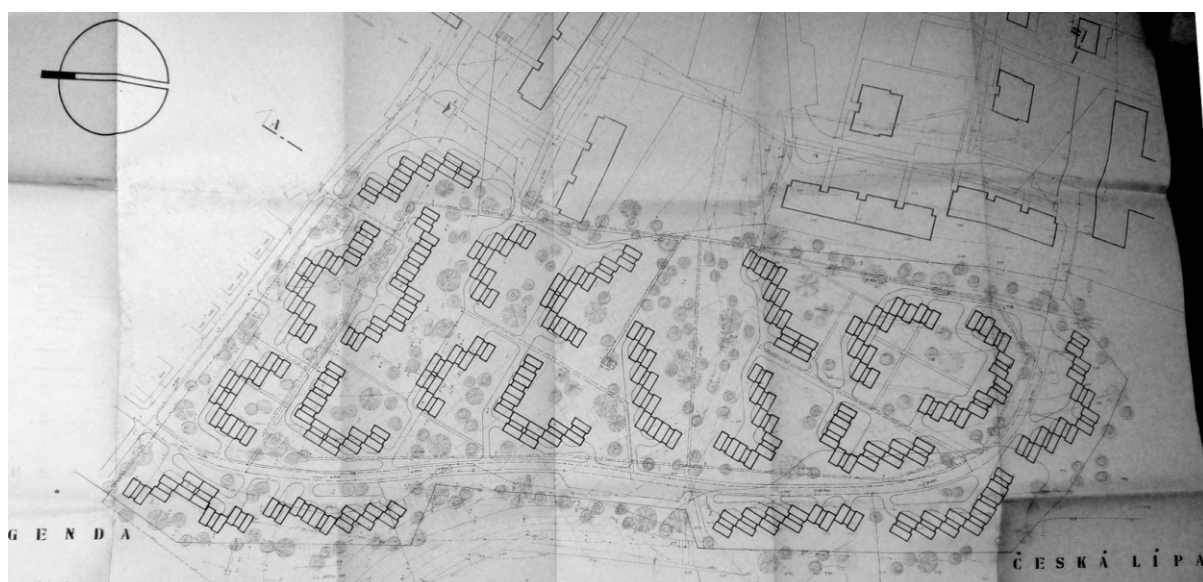
[73] Josef Vrana – Daniel Špička, projekt obytného souboru rodinných domů typu Monolit, 1969. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.

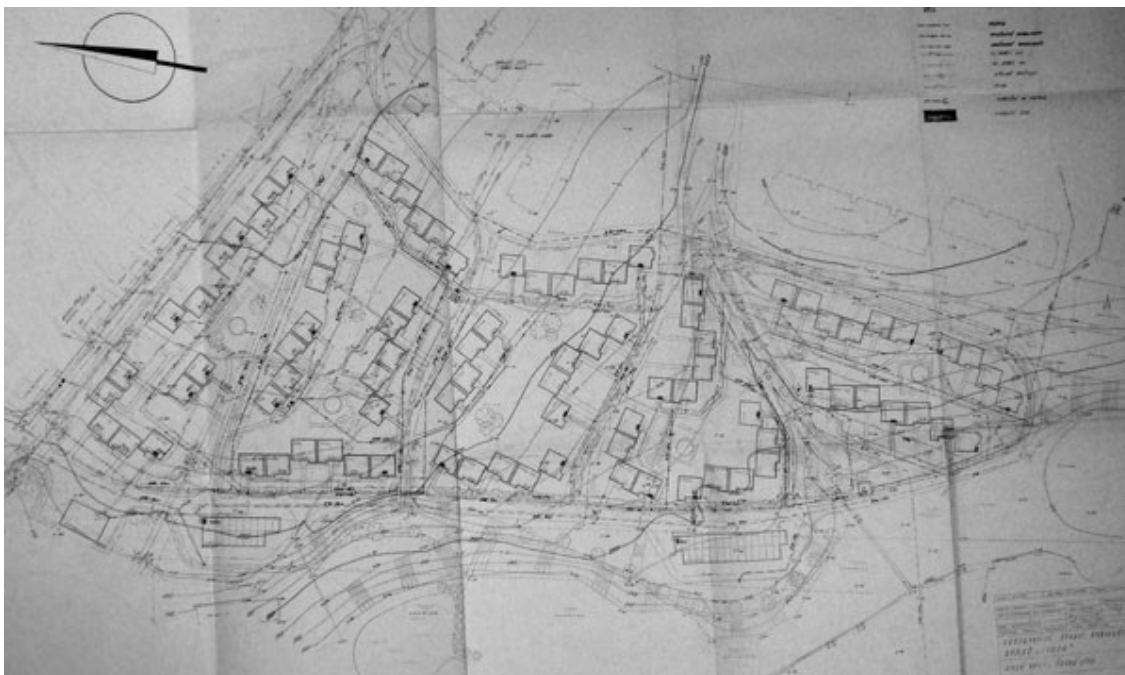
[73a] Josef Vrana – Daniel Špička, projekt obytného souboru rodinných domů typu Monolit, 1969. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.

[73b] Josef Vrana – Daniel Špička, projekt obytného souboru rodinných domů typu Monolit- půdorysné plány přízemí a patra, 1969. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.

[73c] Josef Vrana – Daniel Špička, projekt obytného souboru z rodinných domů typu Monolit, 1970. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.

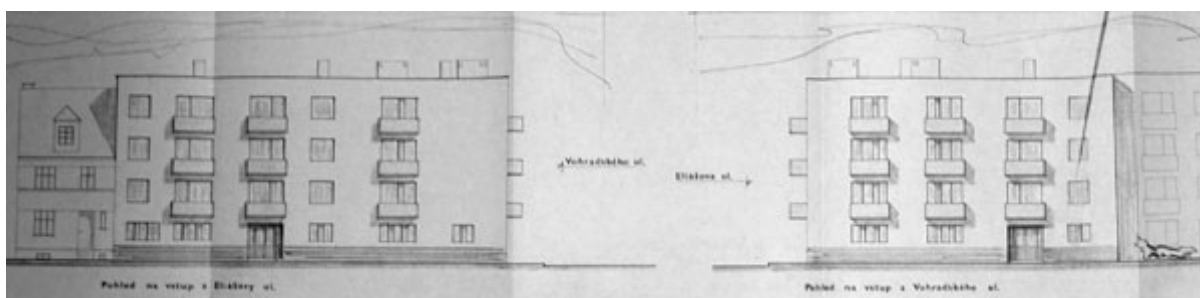
[74] František Dvořák – Martina Jeřábková, projekt obytného souboru z rodinných domů typu Minor, 1969. Obrázek použit ze zastavovací studie, uložené ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 266.

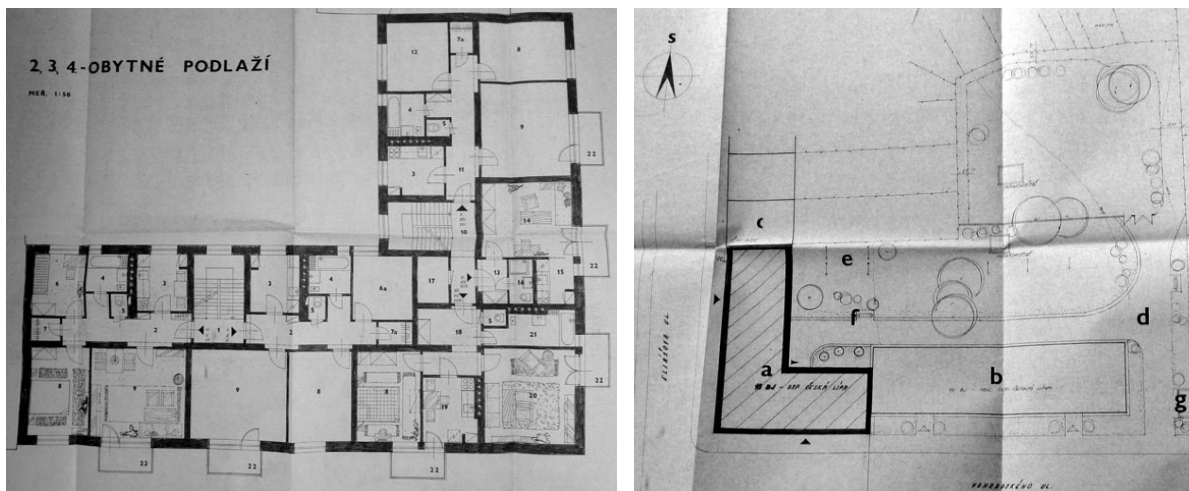
[75] Dřevařské závody Česká Lípa, model nového rodinného domu, 1970. Obrázek použit z *Českolipský nástup XX*, 1970, č. 45, 12. 11., nestr.

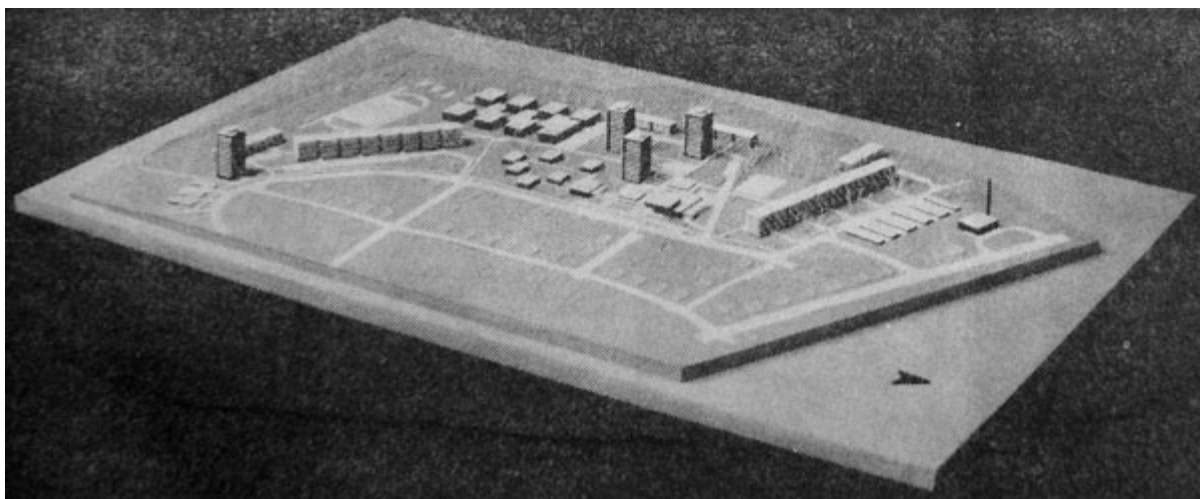
[76] Jiří Svoboda, Obytné domy typu SD 10, ulice Nebeského, Česká Lípa 1970-1974. Obrázek použit z <http://www.fotocr.cz>.

[77, 77a] Vladimír Kareš, Obytný dům- pohledy, roh ulic Vohradského a Eliášovy 2243, Česká Lípa 1975. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.

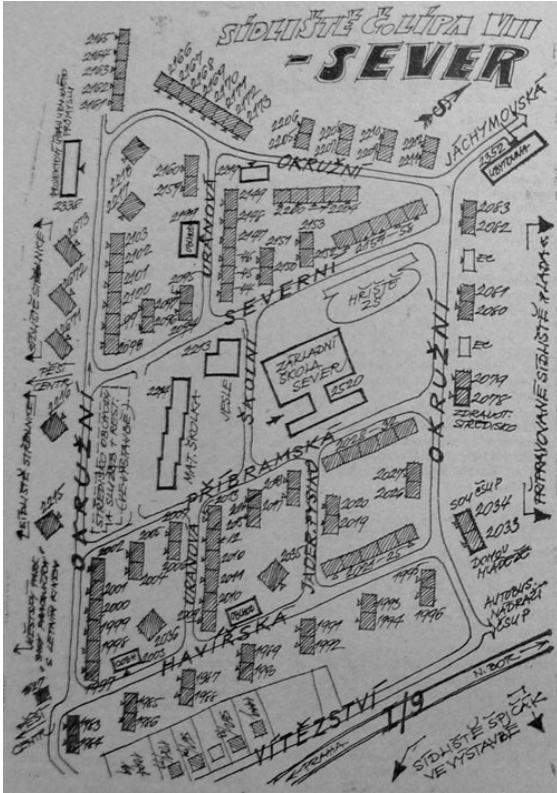
[77b, 77c] Vladimír Kareš, Obytný dům- půdorysný plán a situace, roh ulic Vohradského a Eliášovy 2243, Česká Lípa 1975. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených ve Státním okresním archivu Česká Lípa, inv. MěNV Česká Lípa, karton 227.

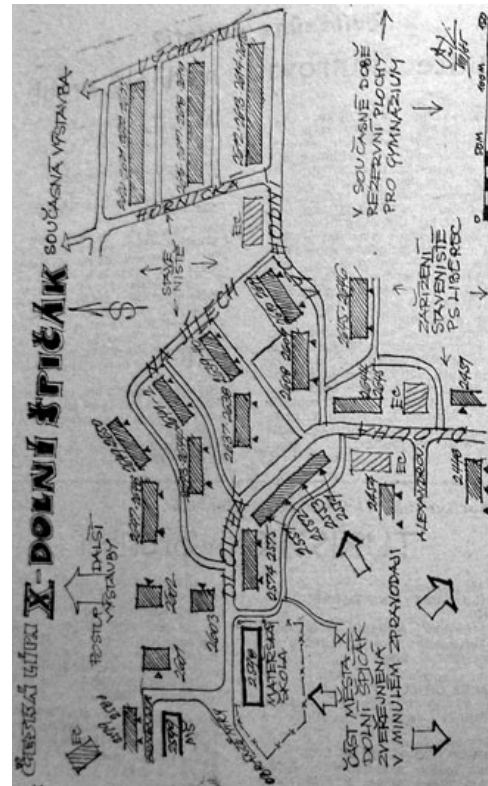
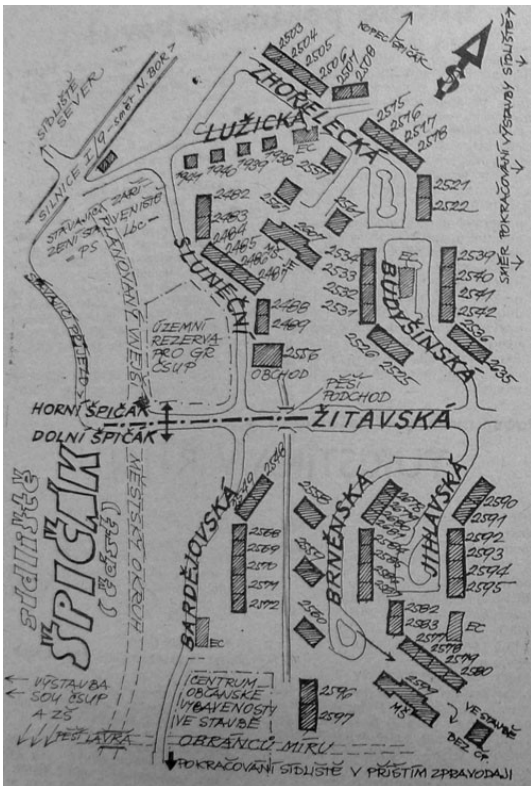
[78] Vladimír Syrovátko, Model sídliště Holý vrch, Česká Lípa 1970. Obrázek použit z K. Šašek, Holý vrch na obzoru. *Českolipský nástup XXI*, 1971, č. 3, 21. 1., nestr.

[79] Projektový ústav uranového průmyslu v Ostrově nad Ohří, Panelové sídliště Na Kopečku, Česká Lípa 1969-1973. Foto Jitka Kubištová 12. 5. 2007.

[80, 80a] Panelové sídliště Sever, Česká Lípa 1973-1984. Obrázek 80 použit z Václav Šuk, Znáte naše sídliště? Sídliště Sever. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1985, č. 4, s. 10. Obrázek 80a foto Jitka Kubištová 3. 5. 2007.

[81, 81a] Zdeněk Brynda, Panelové sídliště Špičák, Česká Lípa 1976-1987. Obrázek 81 použit z Václav Šuk, Znáte naše sídliště? Horní Špičák. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1985, č. 10, s. 10. Obrázek 81a použit z Václav Šuk, Znáte naše sídliště? Dolní Špičák. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1985, č. 12, s. 10.

[82] Zdeněk Brynda, Panelové sídliště Špičák, Česká Lípa 1976-1987. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[83] Stavoprojekt Liberec, Panelové sídliště Střed II. D, Česká Lípa 1977-1979. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[84] Stavoprojekt Liberec, Panelové sídliště Střed I., Česká Lípa 1977.
Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[85] Panelové sídliště Střelnice, Česká Lípa 1976-1980
Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

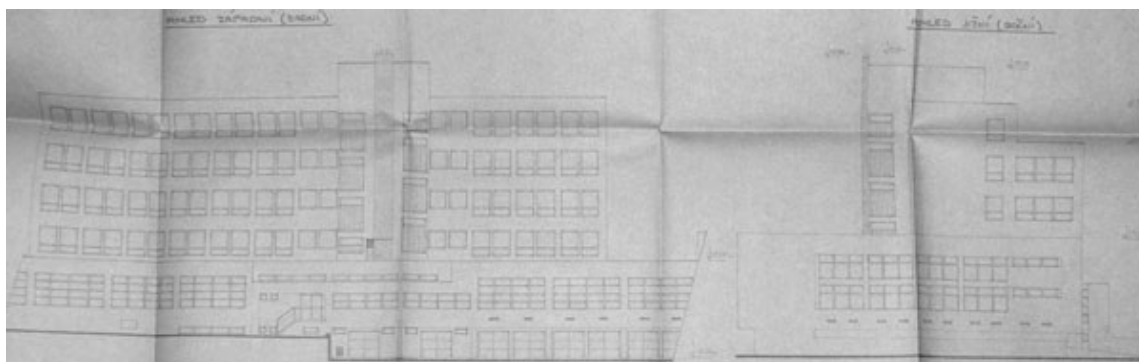
[86] Bohuslav Straka - Kamil Skřivan, Mateřská škola na Svárově, Svárovská 2063, Česká Lípa 1970-1976. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[87] Zdeněk Zavřel – Dalibor Vokáč, Základní škola Sever, Školní 2520, Česká Lípa 1970-1976. Foto Jitka Kubištová 3. 5. 2007.

[87a] Zdeněk Zavřel – Dalibor Vokáč, Základní škola Sever, Školní 2520, Česká Lípa 1970-1976. Foto Jitka Kubištová 3. 5. 2007.

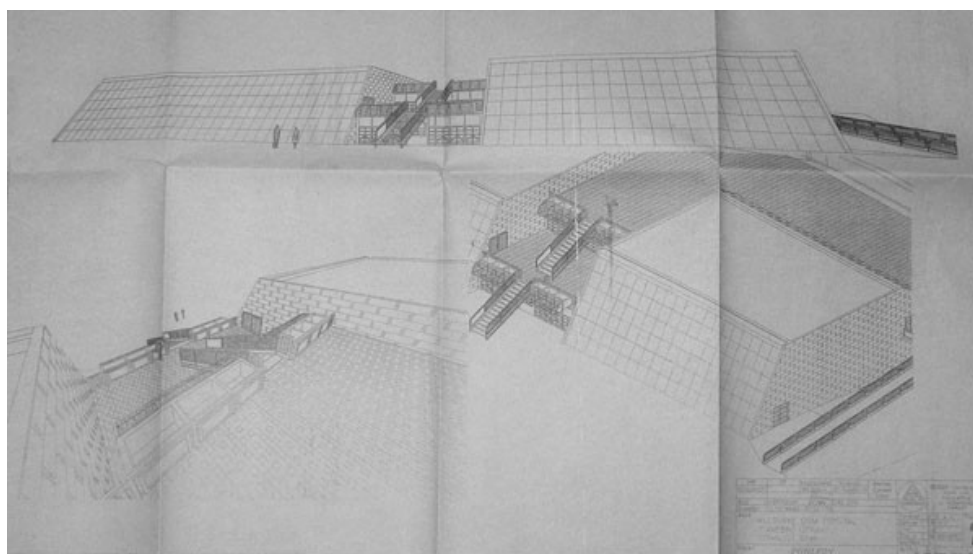
[88] Otakar Binar, Budova OV KSČ- pohledy, Arbesova 2077, Česká Lípa 1974-1981. Obrázek použit ze stavebního plánu budovy, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2077.

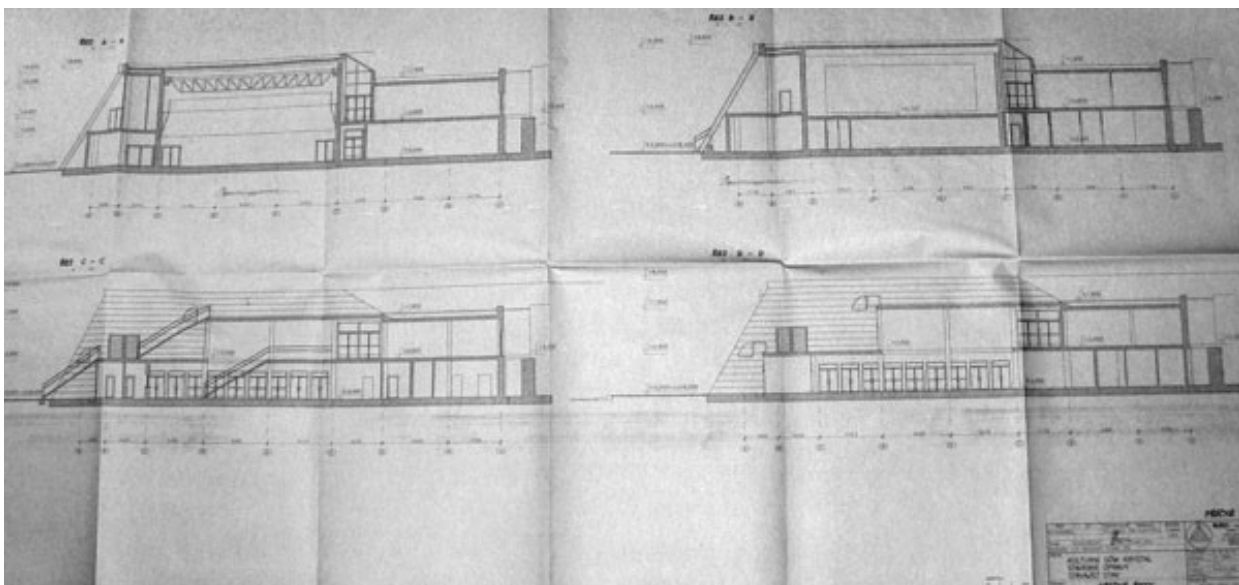
[88a] Otakar Binar, Budova OV KSČ, Arbesova 2077, Česká Lípa 1974-1981. Obrázek použit www.muzeumclnet.cz.

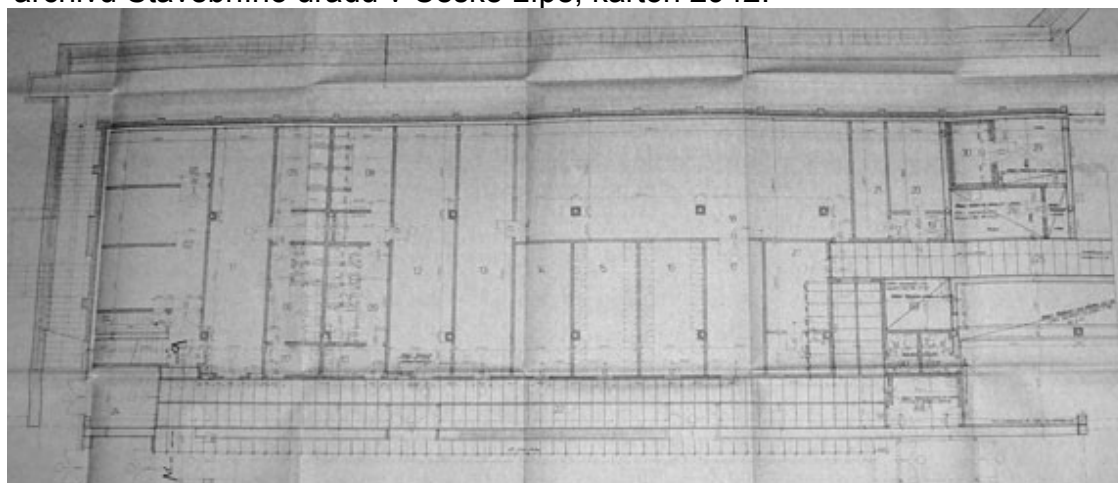
[89] Ludvík a Božena Kodymovi, socha V. I. Lenina před budovou OV KSČ, Arbesova ulice, Česká Lípa 1987. Obrázek použit z František Pokorný, Rozvoj další aktivity. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1987, č. 12, s. 4.

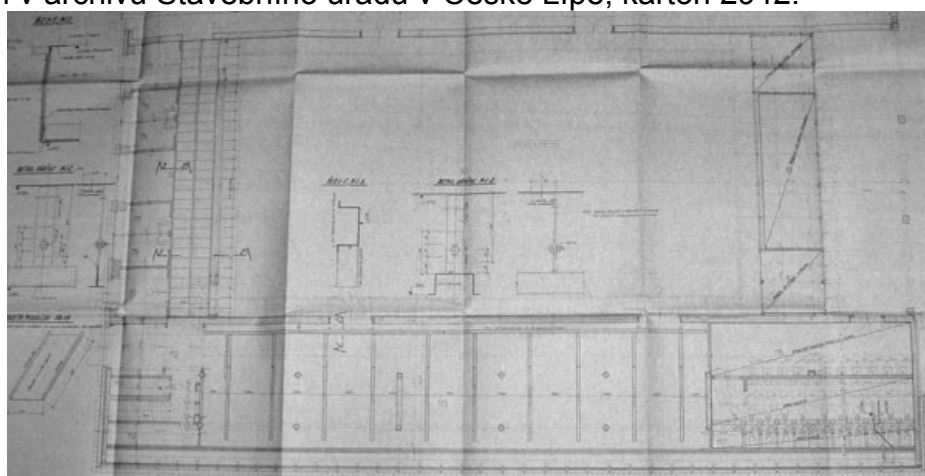
[90] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- pohledy, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

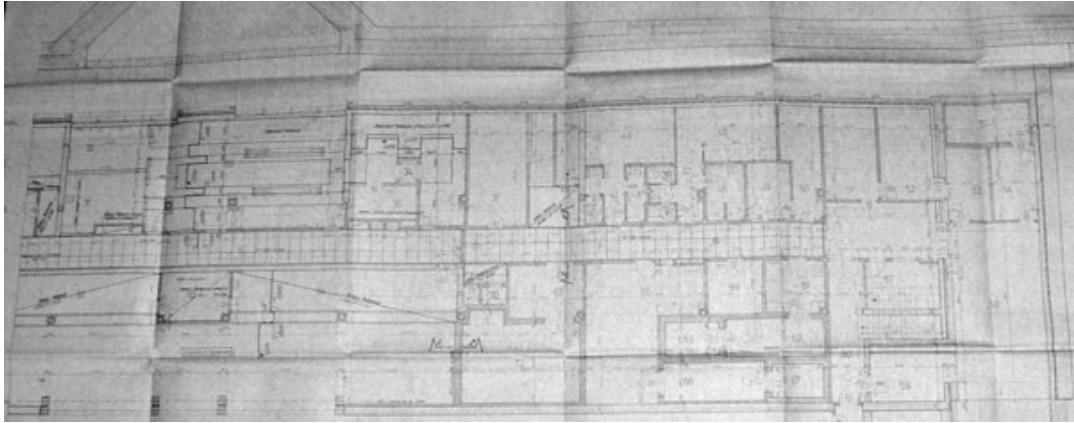
[90a] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- příčné řezy, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

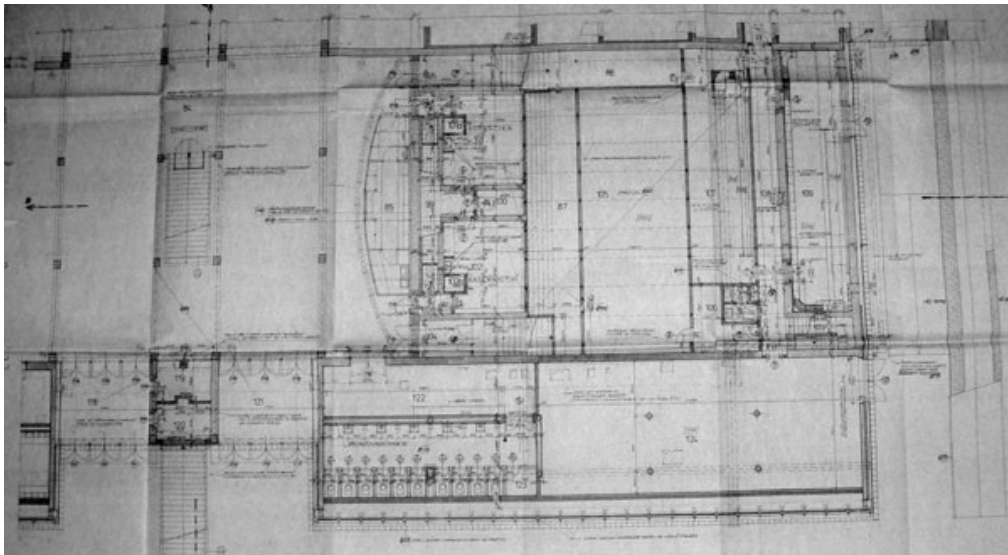
[90b] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- půdorysný plán přízemí části A2, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90c] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- půdorysný plán přízemí části B2, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90d] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- půdorysný plán přízemí části C2, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90e] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- půdorysný plán přízemí části D2, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2942.

[90f] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- amfiteátr, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[90g, 90h] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal- interiéry, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[90i] Jiří Suchomel, Kulturní dům Crystal, Boženy Němcové 2942, Česká Lípa 1974-1990. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

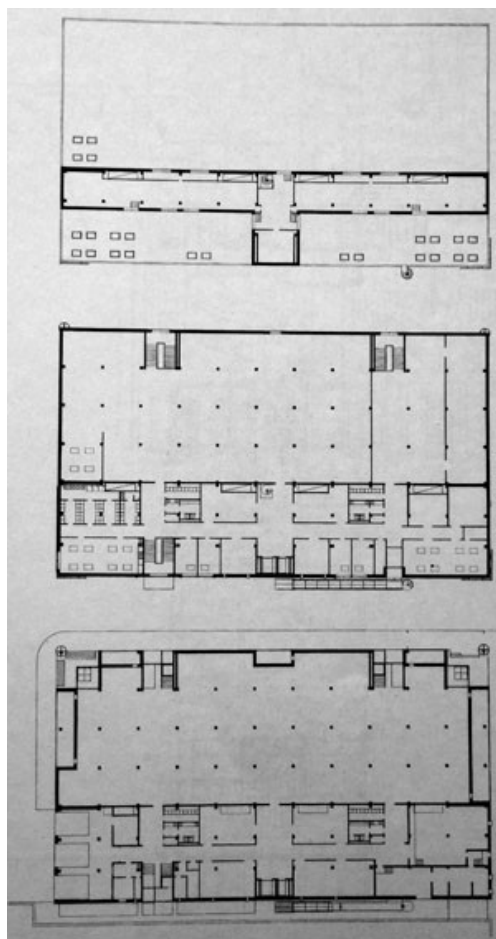
[91] Emil Přikryl, Nákupní středisko Uran, Dr. Edvarda Beneše 2662, Česká Lípa 1975-1983. Obrázek použit z Rostislav Švácha, Emil Přikryl. *Výtvarné umění* 1990, č. 5, s. 61.

[91a] Emil Přikryl, Nákupní středisko Uran, Dr. Edvarda Beneše 2662, Česká Lípa 1975-1983. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

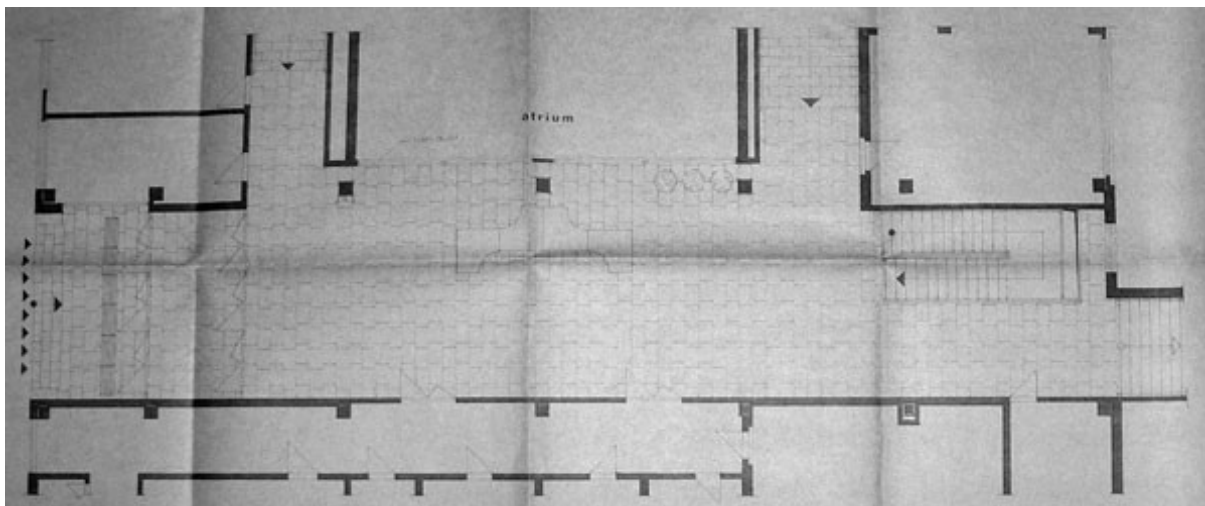
[91b] Emil Přikryl, Nákupní středisko Uran, Dr. Edvarda Beneše 2662, Česká Lípa 1975-1983. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

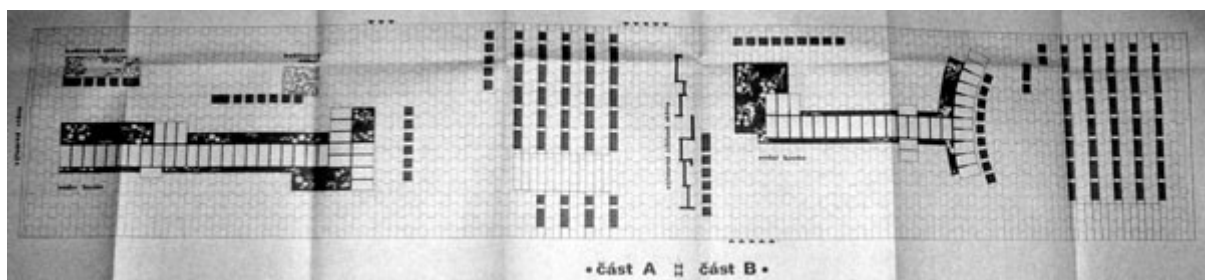
[91c] Emil Přikryl, Nákupní středisko Uran- půdorysné plány, Dr. Edvarda Beneše 2662, Česká Lípa 1975-1983. Obrázek použit z Rostislav Švácha-Soňa Ryndová (ed.), *Emil Přikryl a jeho škola* (kat. výst.), Galerie Jaroslava Fragnera, Praha 1995, s. 15.

[92] Vladimír Pavlů – Vladimír Syrovátko, Základní škola Jižní, Jižní 1903, Česká Lípa 1970-1975. Obrázek použit z <http://www.zsjizni.clnet.cz>.

[92a] Vladimír Pavlů – Vladimír Syrovátka, Základní škola Jižní- půdorysný plán vstupní haly, Jižní 1903, Česká Lípa 1970-1975. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1903.

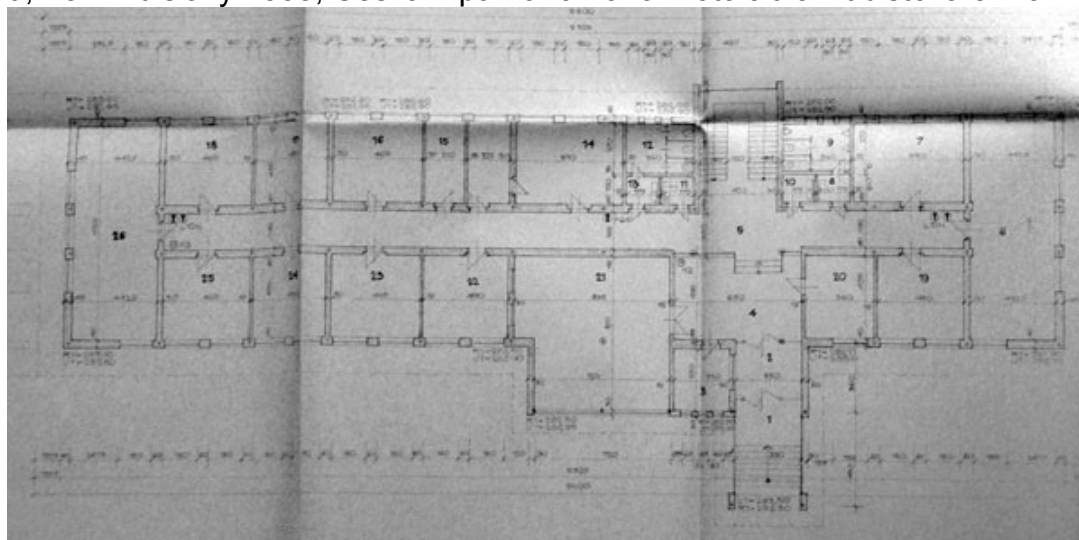
[92b] Vladimír Pavlů – Vladimír Syrovátka, Základní škola Jižní- půdorysný plán atria, Jižní 1903, Česká Lípa 1970-1975. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1903.

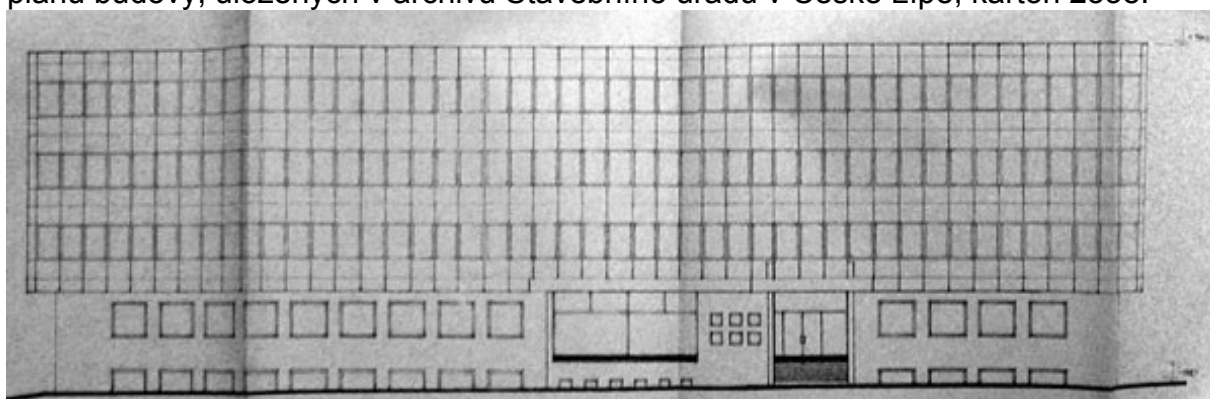
[93] Emanuel Losenický, Výrobna polotovarů a lahůdkářských výrobků, U Kapličky 2550, Česká Lípa 1976. Obrázek použit z <http://fotocr.cz>.

[94] Josef Frolík, Administrativní budova Okresního oddělení Českého statistického úřadu, Paní Zdislavy 2353, Česká Lípa 1976-1979. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

[95] Vilém Kastner, Pobočka Projektového ústavu uranového průmyslu- půdorysný plán přízemí, Okružní 2338, Česká Lípa 1977-1980. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2338.

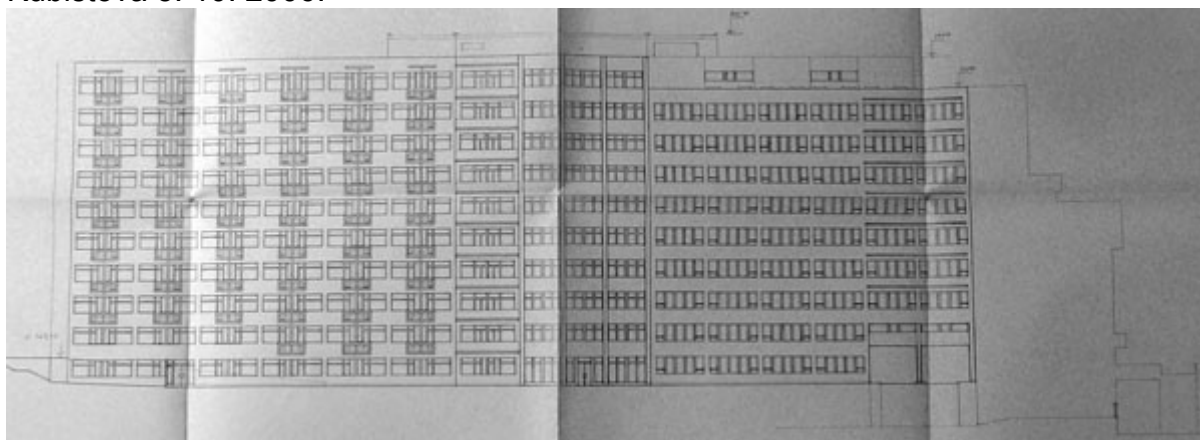
[95a] Vilém Kastner, Pobočka Projektového ústavu uranového průmyslu- severní pohled, Okružní 2338, Česká Lípa 1977-1980. Obrázek použit ze stavebních plánů budovy, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2338.

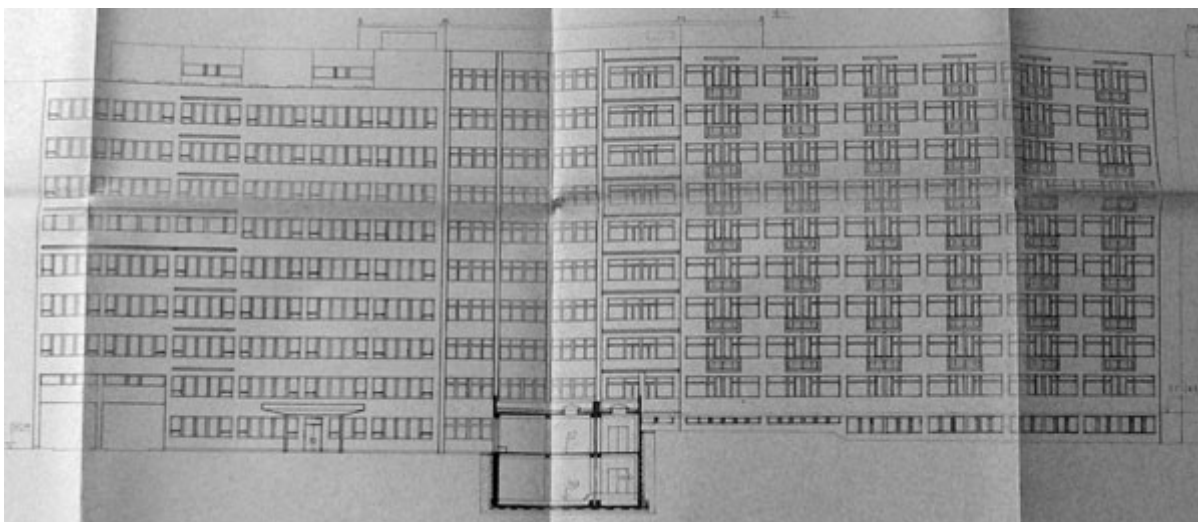
[95b] Vilém Kastner, Pobočka Projektového ústavu uranového průmyslu, Okružní 2338, Česká Lípa 1977-1980. Foto Jitka Kubištová 3. 5. 2007.

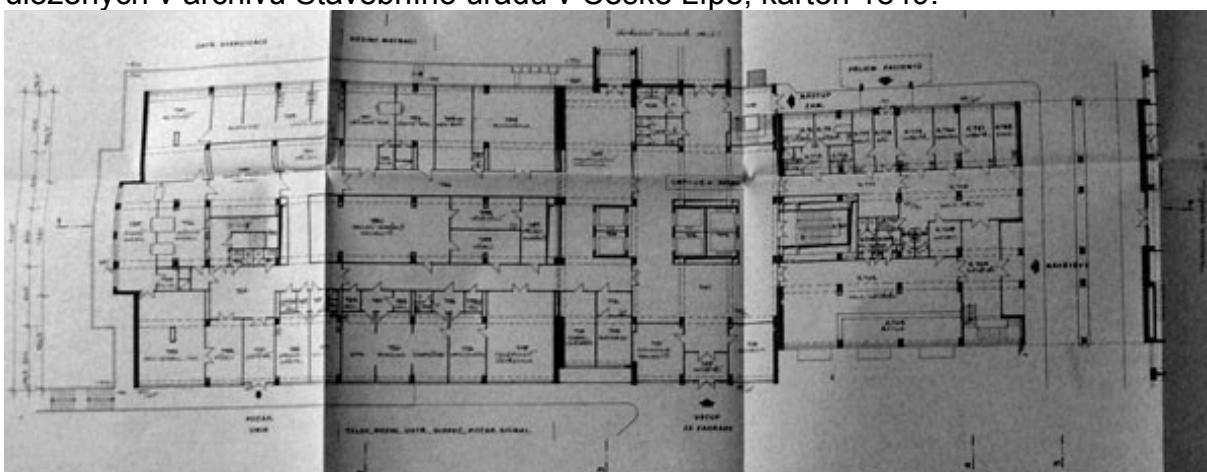
[96] Projektční středisko Uranových dolů Hamr, Okresní správa Sboru národní bezpečnosti, Pod Holým vrchem 1734/14, Česká Lípa 1977-1980. Foto Jitka Kubištová 5. 10. 2006.

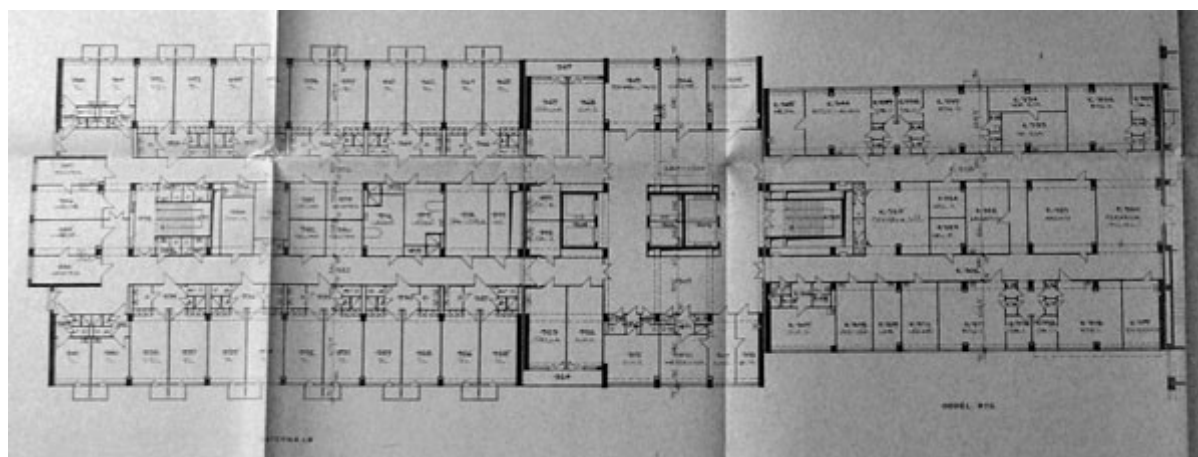
[97] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- monoblok, západní průčelí, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

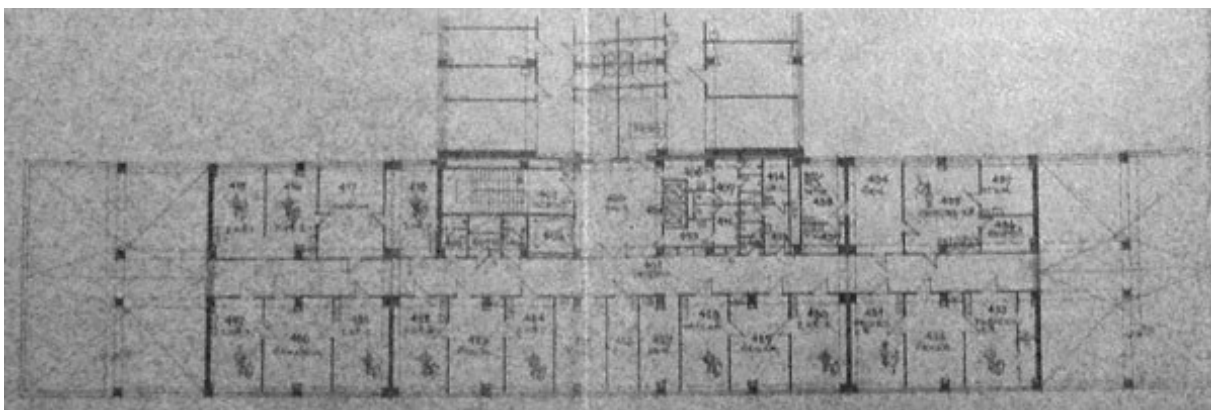
[97a] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- monoblok, východní průčelí, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

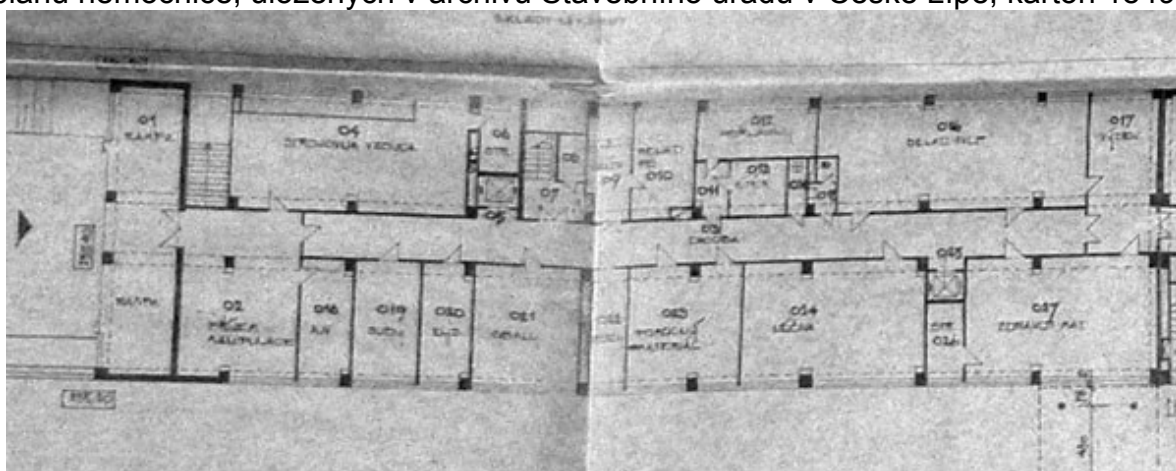
[97b] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- monoblok, půdorysný plán přízemí, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

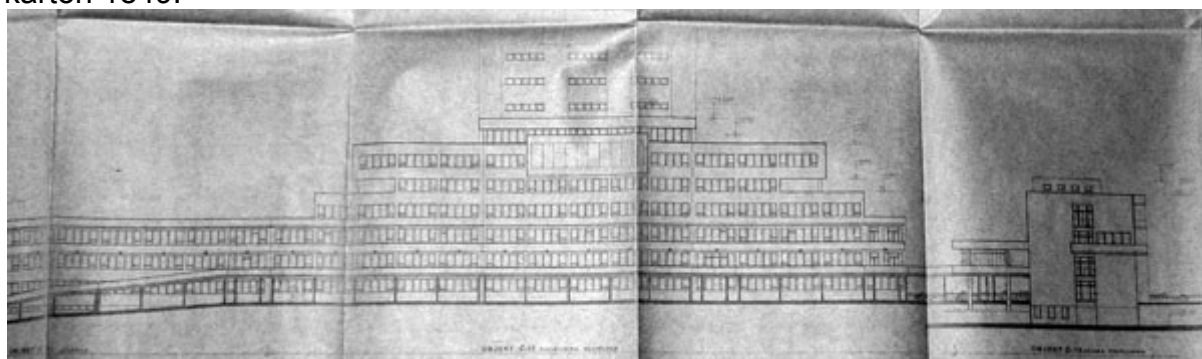
[97c] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- monoblok, půdorysný plán druhého podlaží, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

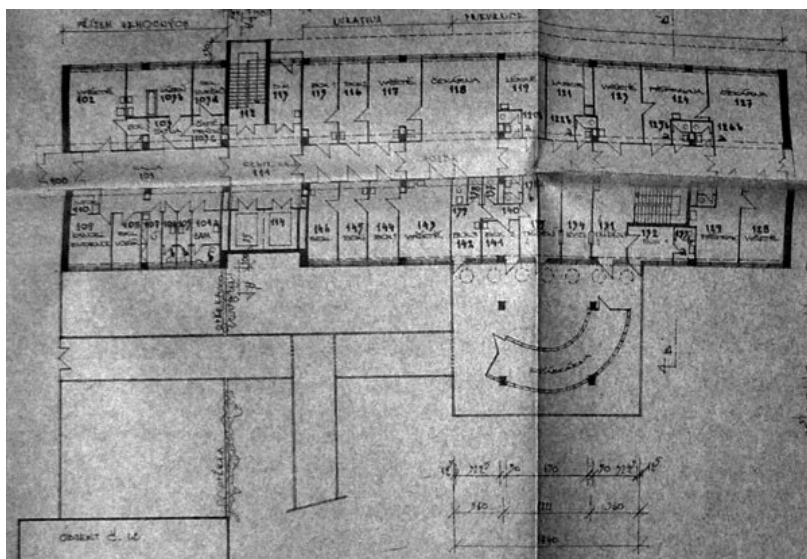
[97d] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- poliklinika, půdorysný plán čtvrtého podlaží, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

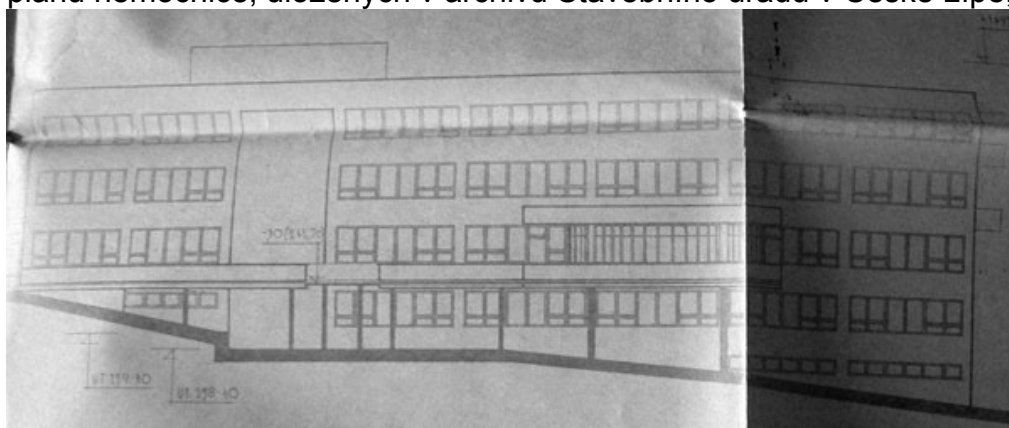
[97e] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- lékárna, půdorysný plán prvního podzemního podlaží, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

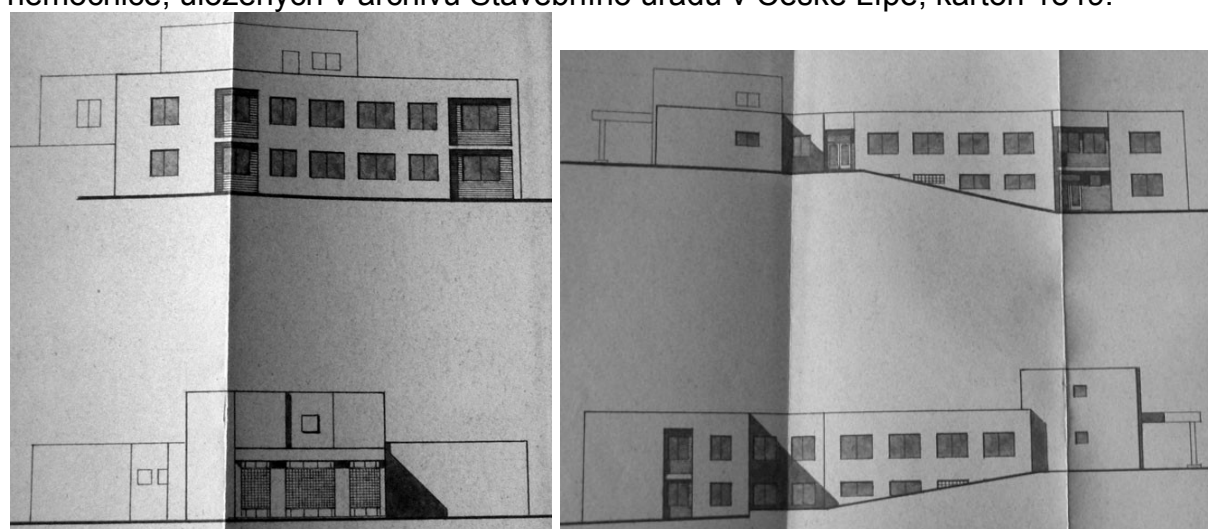
[97f] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- jižní pohled na dětskou polikliniku, polikliniku dospělých a lékárnu, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

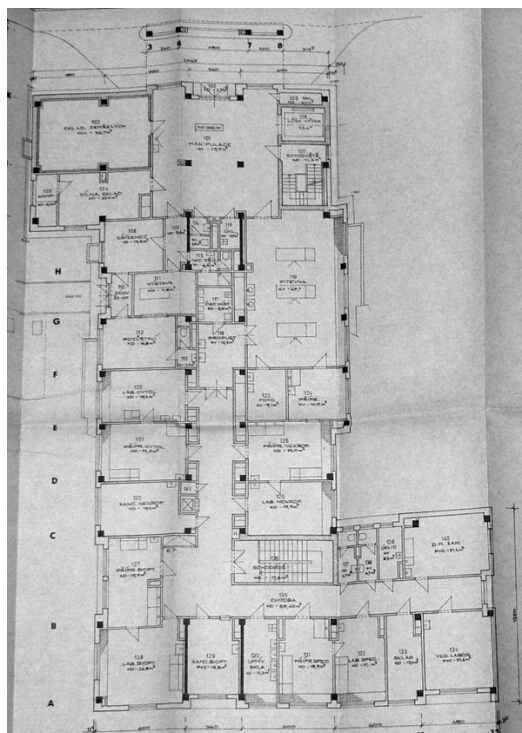
[97g] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- dětská poliklinika, půdorysný plán prvního podlaží, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

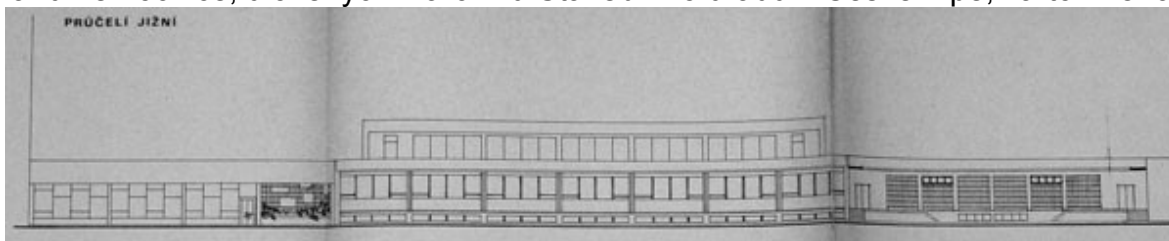
[97h] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- dětská poliklinika, západní průčelí, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

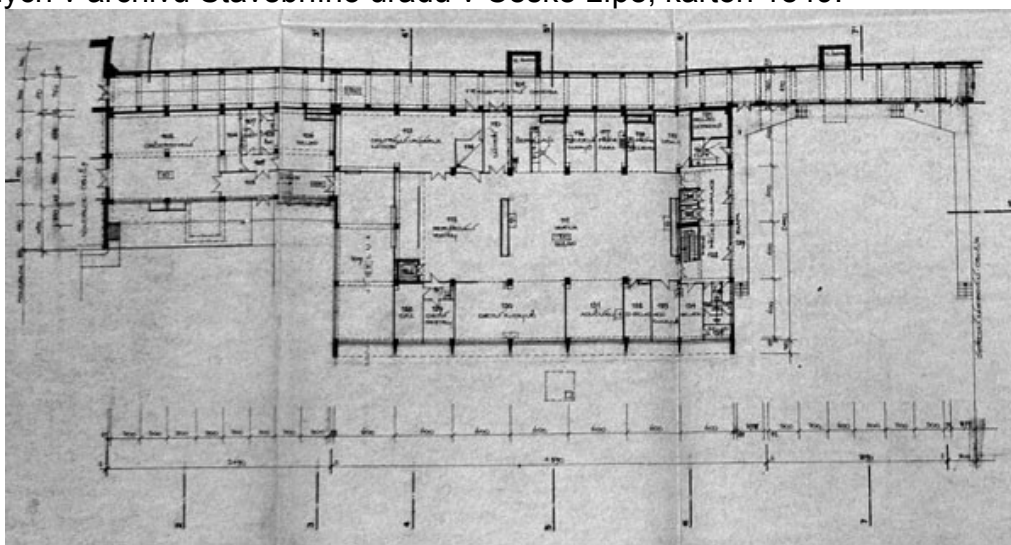
[97i] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- objekt patologie, pohledy, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97j] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- půdorysný plán prvního podlaží objektu patologie, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97k] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- jižní průčelí objektu kuchyně, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97l] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou- půdorysný plán prvního podlaží objektu kuchyně, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985. Obrázek použit ze stavebních plánů nemocnice, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 1849.

[97m] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985.
Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.

[97n] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985.
Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.

[97n] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985.
Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.

[97o] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985.
Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.

[97p] Vít Obrtel, Nemocnice s poliklinikou, Purkyňova 1849, Česká Lípa 1976-1985.
Foto Jitka Kubištová 31. 10. 2006.

[98] Stavoprojekt Liberec, ateliér v Jablonci nad Nisou, Ubytovna zdravotnického personálu, U Nemocnice 2696, Česká Lípa 1985. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

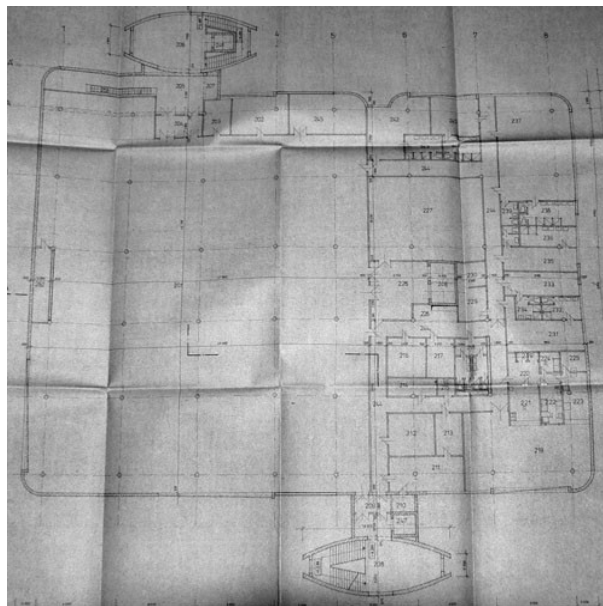
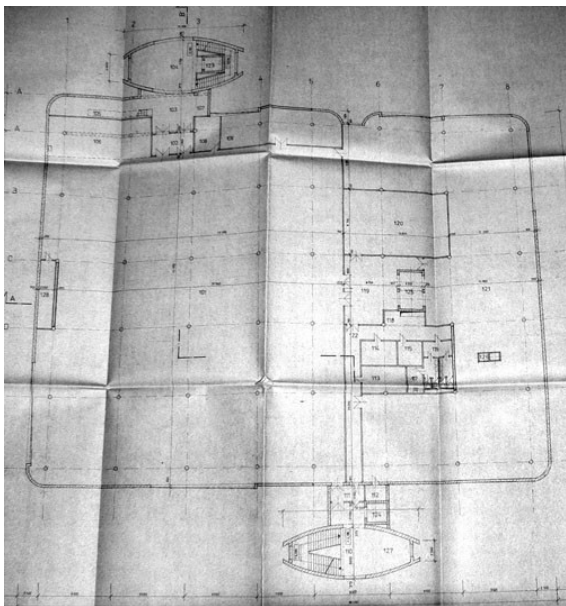
[99] Spojprojekt Praha, zodpovědná projektantka Lenka Vrbová, Telekomunikační budova, U Spojů 2675, Česká Lípa 1979-1984. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

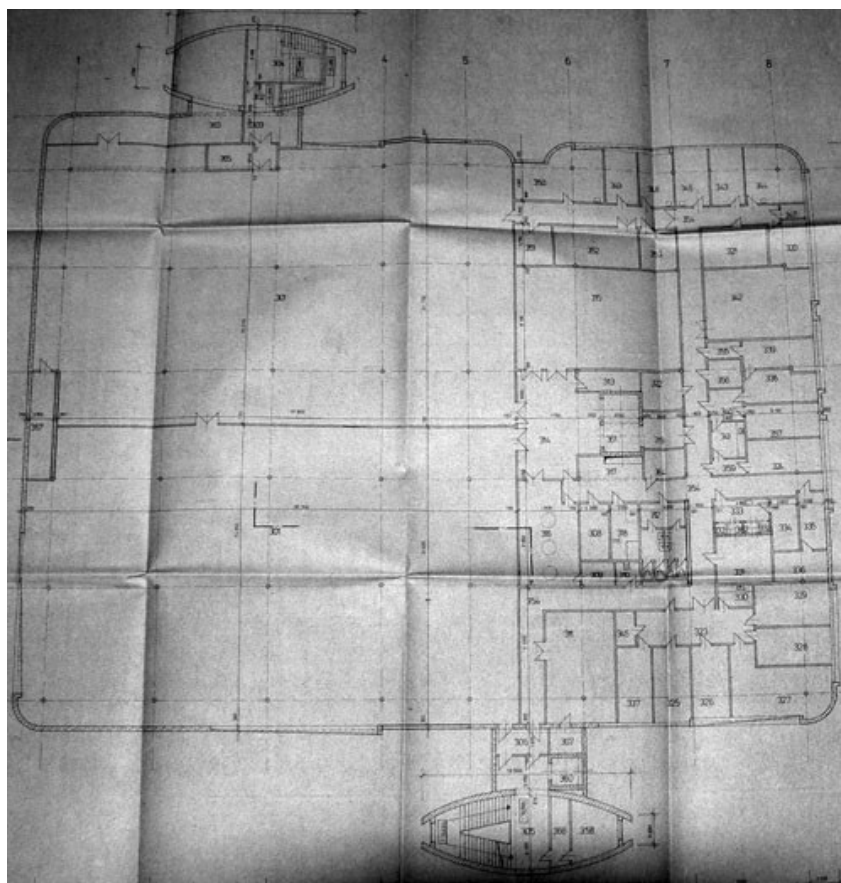
[100] Irena Šaumanová ČVUT Praha, Výpravní budova ČSAD, Konopeova 2723, Autobusové nádraží Česká Lípa 1983. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[101] Obchodní dům PRIOR, Děčín 1984. Obrázek použit z *Českolipský nástup* XXXIV, 1984, č. 16, 19. 1., nestr.

[102, 102a] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům PRIOR- půdorysné plány prvního a druhého podlaží, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2906.

[102b] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům PRIOR- půdorysný plán třetího podlaží, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2906.

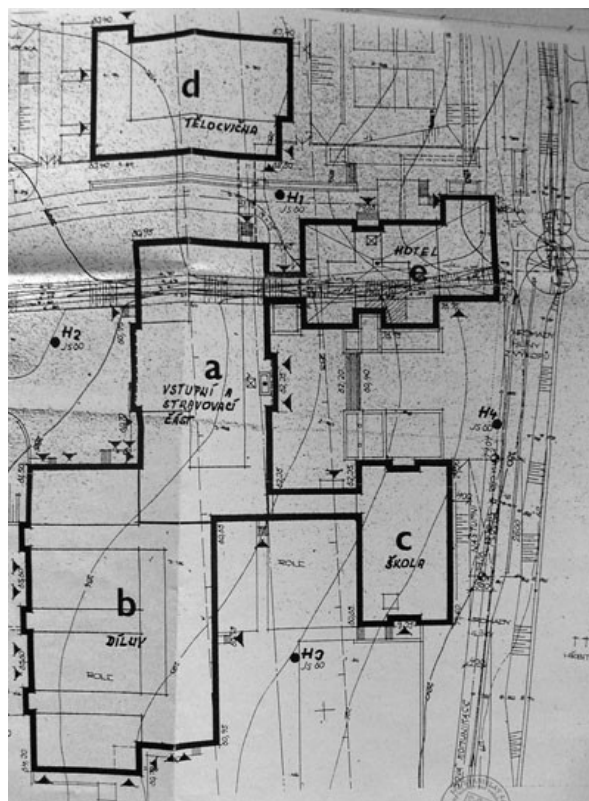
[102c] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům PRIOR, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

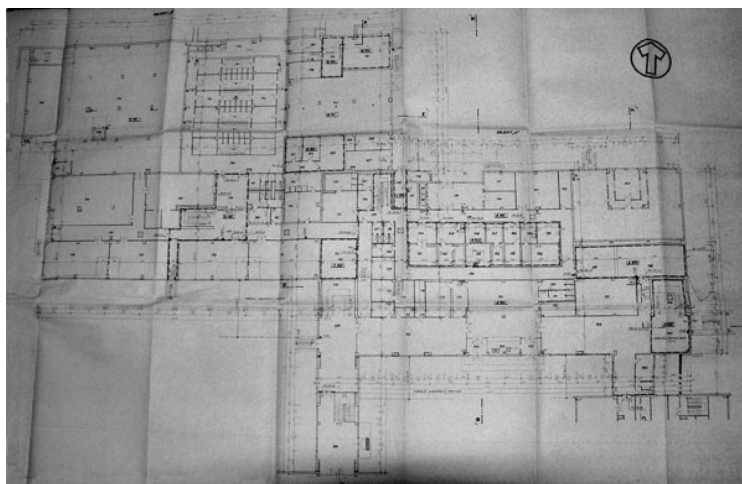
[102d, 102e] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům PRIOR- detail oken a schodišťového tubu, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

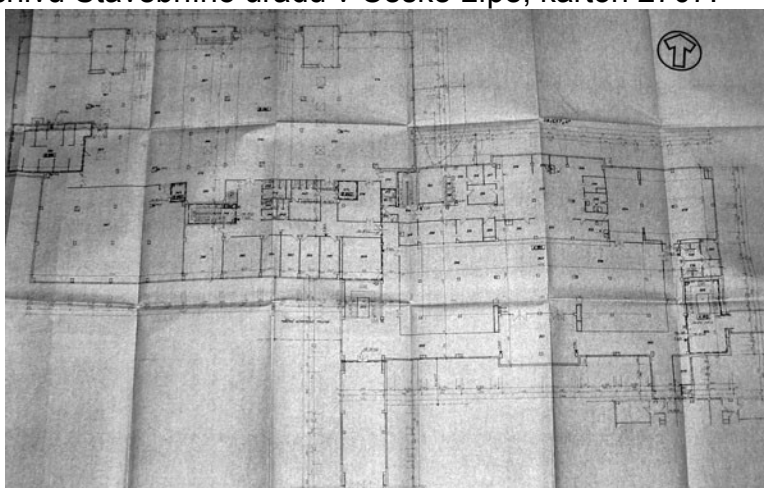
[102f, 102g] Zdeněk Řihák – Jana Emmerová a kolektiv Státního projektového ústavu obchodu v Brně, Obchodní dům PRIOR- hlavní vstup a interiér, Erbenova 2906, Česká Lípa 1984-1990. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[103] Projektový ústav v Ostrově nad Ohří, Střední odborné učiliště Československého uranového průmyslu, 28. října 2707, Česká Lípa 1979-1986. Obrázek použit z koordinační studie z roku 1999, uložené v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2707.

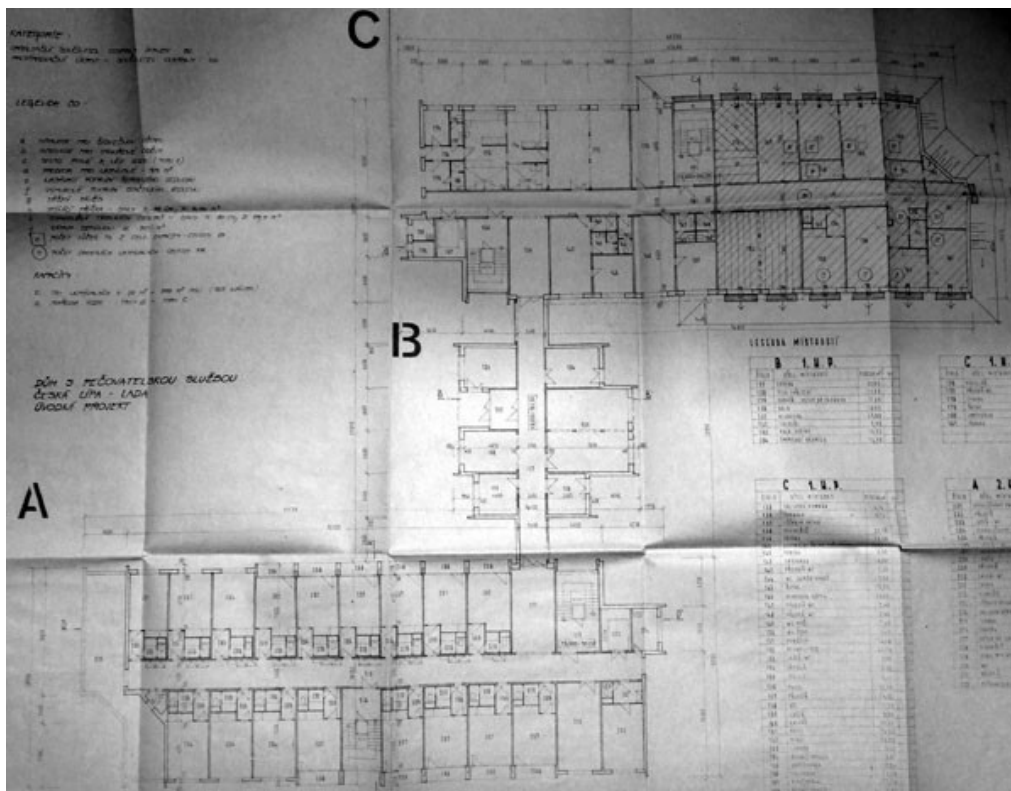
[103a] Projektový ústav v Ostrově nad Ohří, Střední odborné učiliště Československého uranového průmyslu- půdorysný plán přízemí objektů A a B, 28. října 2707, Česká Lípa 1979-1986. Obrázek použit z plánů požární ochrany, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2707.

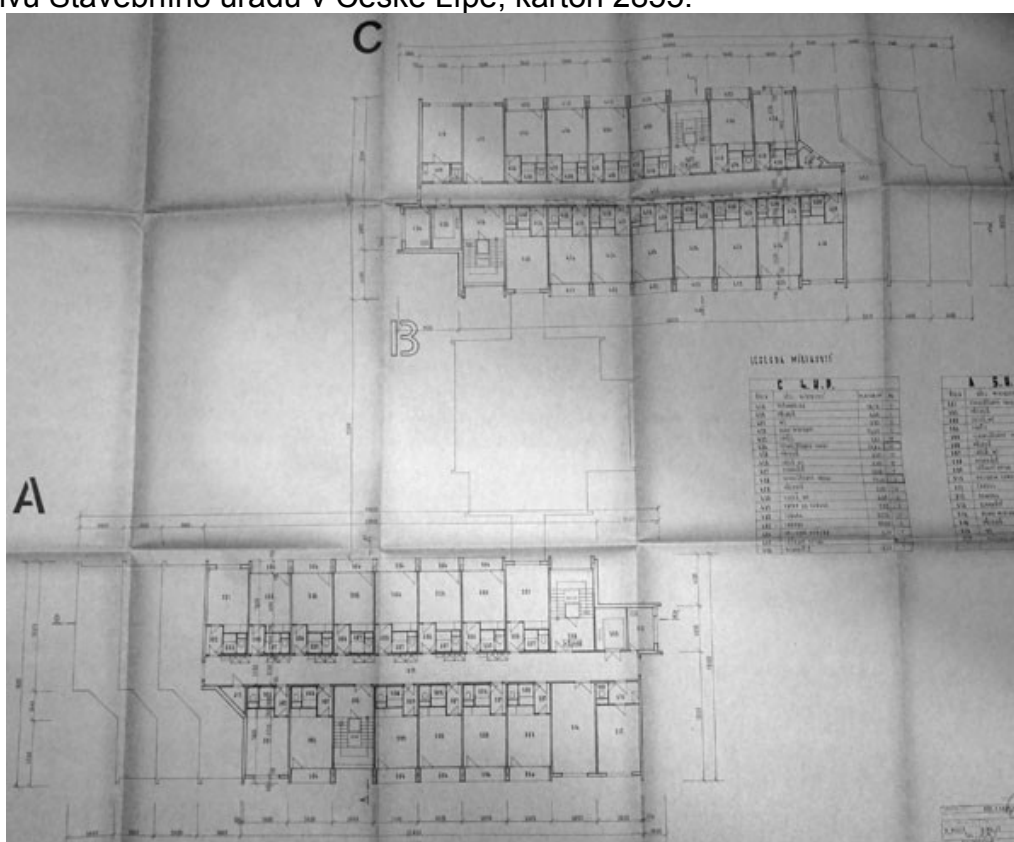
[103b] Projektový ústav v Ostrově nad Ohří, Střední odborné učiliště Československého uranového průmyslu- půdorysný plán prvního patra objektů A a B, 28. října 2707, Česká Lípa 1979-1986. Obrázek použit z plánů požární ochrany, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2707.

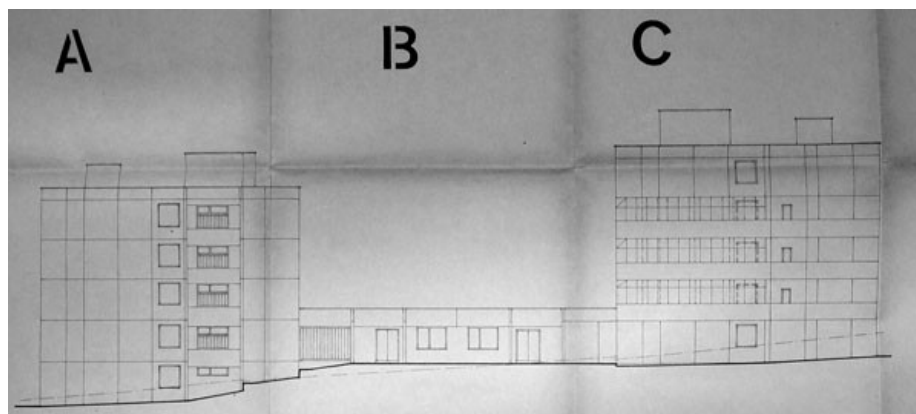
[103c] Projektový ústav v Ostrově nad Ohří, Střední odborné učiliště Československého uranového průmyslu, 28. října 2707, Česká Lípa 1979-1986. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

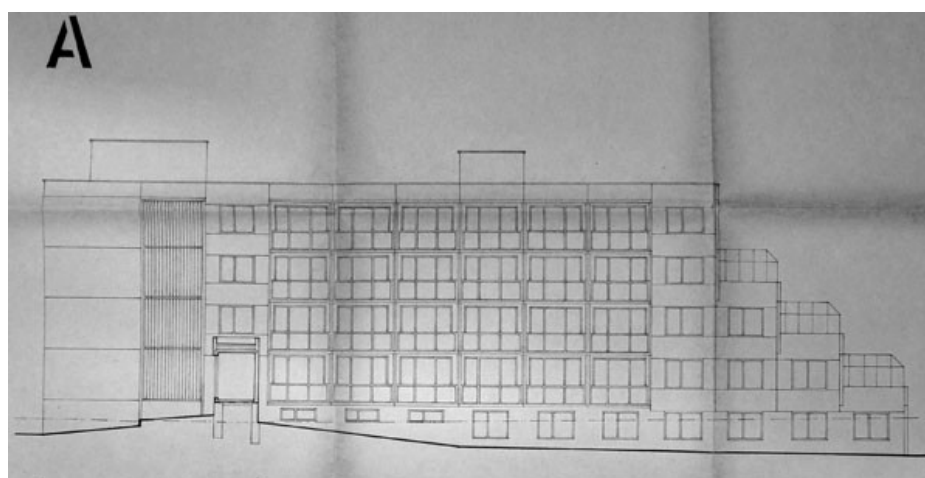
[104] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou- půdorysný plán přízemí, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2855.

[104a] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou- půdorysný plán čtvrtého patra, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2855.

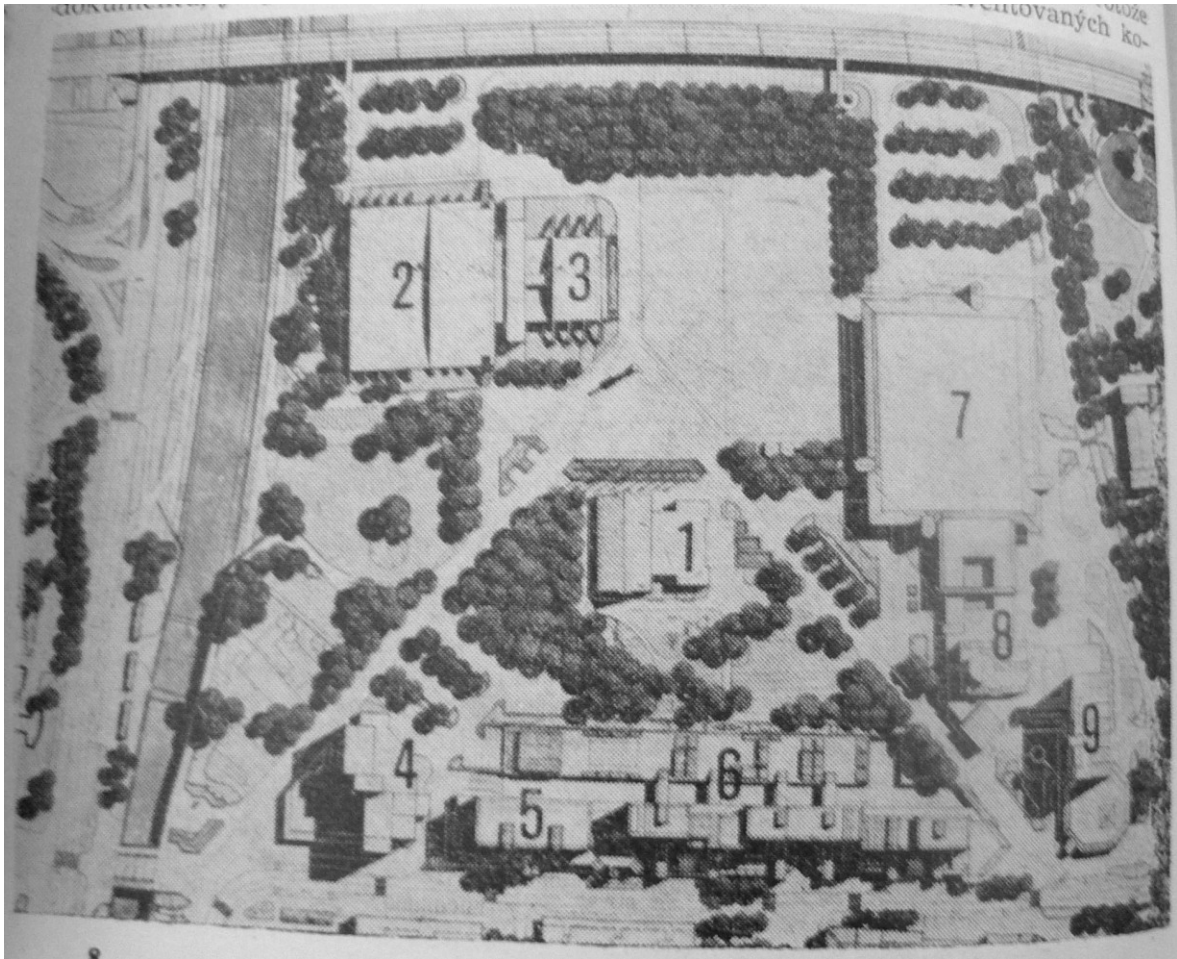
[104b] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou- jižní pohled, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2855.

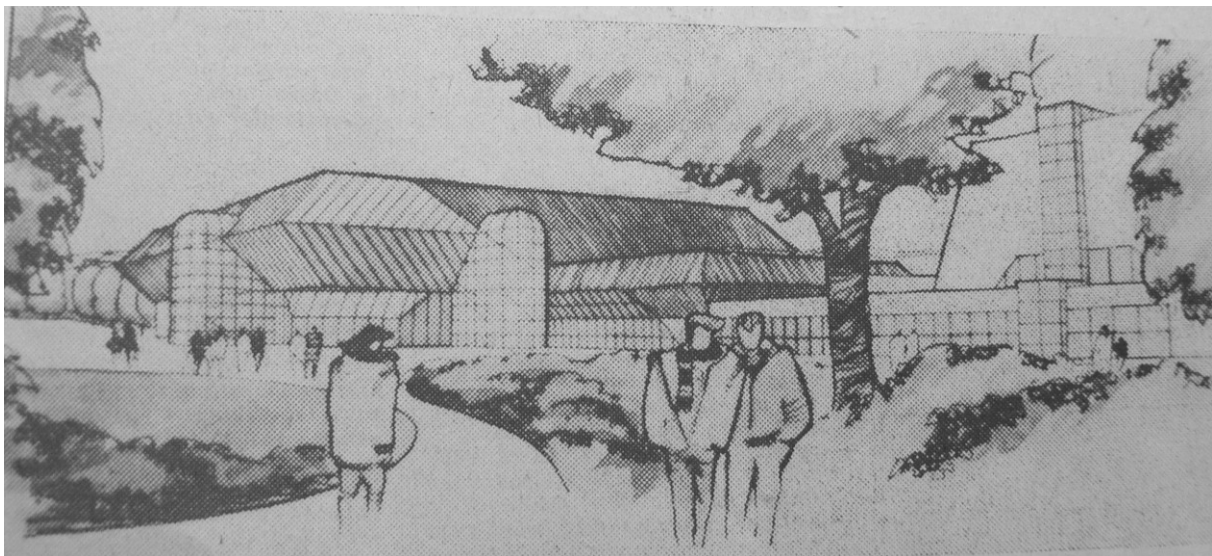
[104c] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou- východní pohled na část A, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2855.

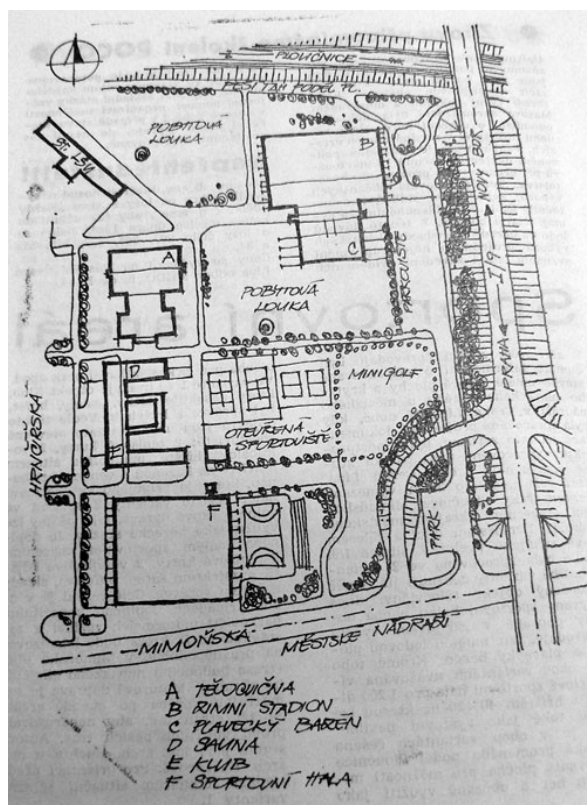
[104d] Jaroslav Nekola, Dům s pečovatelskou službou, Ústecká 2855, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z <http://www.ssmcl.cz>.

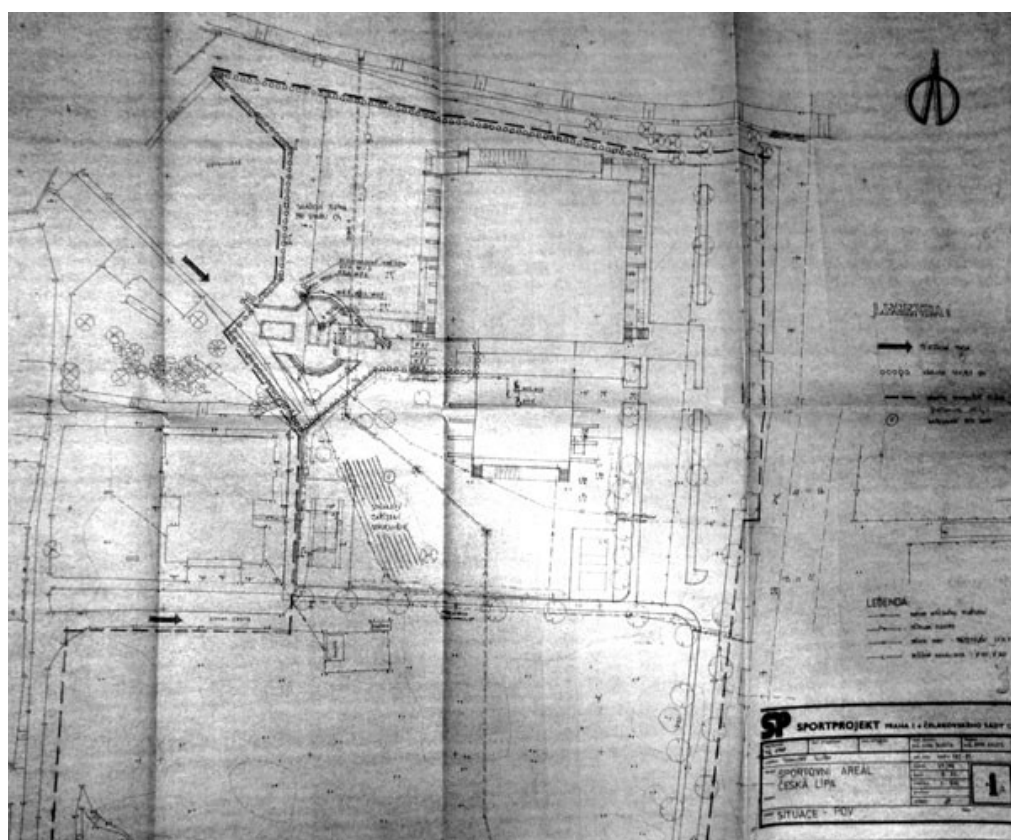
[105] Miroslav Pavljuk - Luboš Kotiš - Jiří Kňákal - Lenka Kotišová, Urbanistická studie území mezi řekou Ploučnicí a městským nádražím ČD, 1986. Obrázek použit z Václav Šuk, Budoucnost území na levém břehu Ploučnice. *Zpravodaj. Česká Lípa* 1986, č. 5, s. 8.

[106] Miroslav Pavljuk - Luboš Kotiš - Jiří Kňákal - Lenka Kotišová, Návrh víceúčelové sportovní haly, 1986. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 170. Územní rezervy. *Českolipský nástup*, XXXVI, 1986, č. 31, 7. 8., nestr.

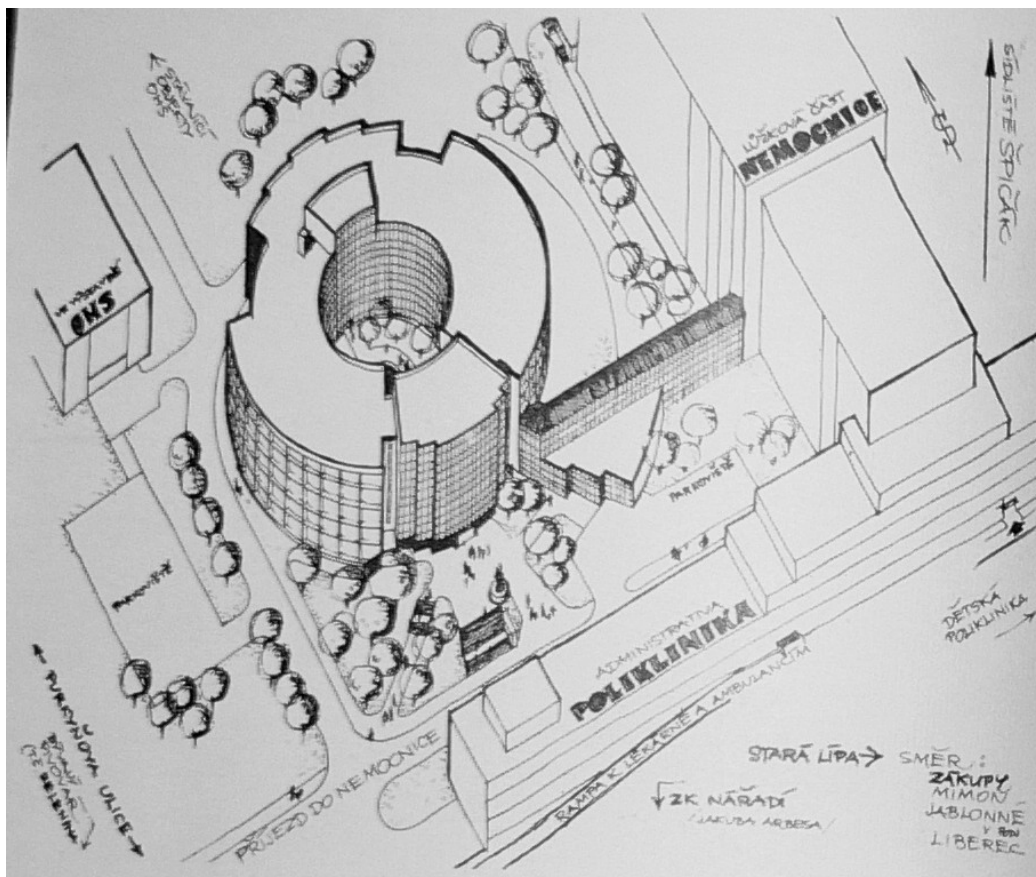
[107] Marie Kašparová – Antonín Buchta, Urbanistická studie sportovního areálu, 1983. Obrázek použit ze Sportovní areál. Zpravodaj. Česká Lípa 1984, č. 2, s. 12.

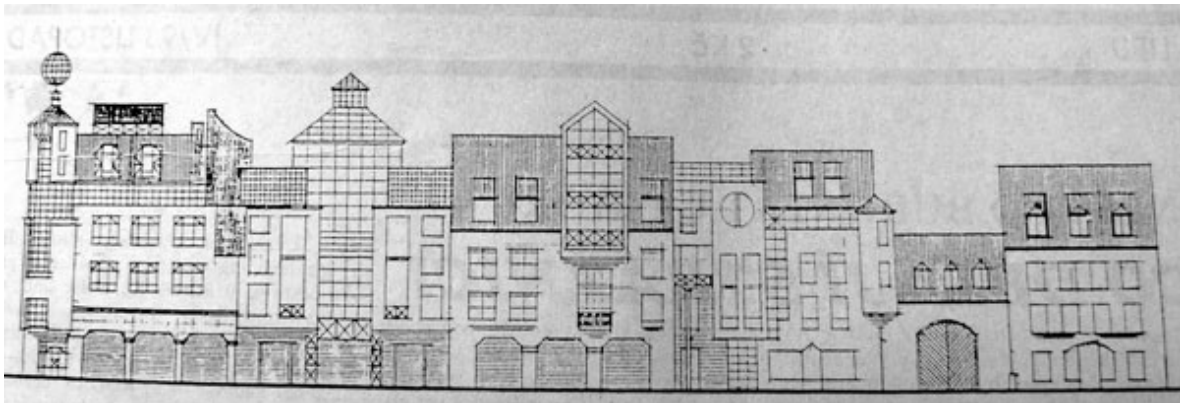
[108] Antonín Buchta, Sportovní areál v České Lípě- situace, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z plánu sportoviště, uloženého v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2690.

[108a] Antonín Buzda, Sportovní areál v České Lípě, Česká Lípa 1984-1988. Obrázek použit z http://www.zivefirmy.cz/media/fotos/9375/syner_max12500.jpg.

[109] Zdravoprojekt Praha, Návrh na dostavbu nemocnice, 1990. Obrázek použit z Václav Šuk, Perspektivy České Lípy, 22. Dostavba nemocnice. Zpravodaj. Česká Lípa 1990, č. 9.

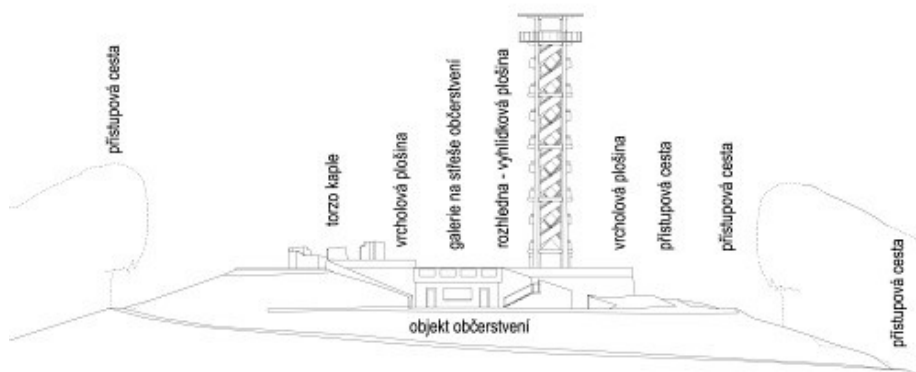
[110] Návrh na dostavbu Erbenovy ulice, 1993. Obrázek použit ze Stavební ruch u Pioru. Budeme mít v České Lípě pasáž? *Názor 17*, 1993, s. 2.

[111] S.P.A.D. spol. s r. o., Úprava parteru, pěší zóna mezi obchodními domy Banco a Lípa, 2003. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty019.htm>.

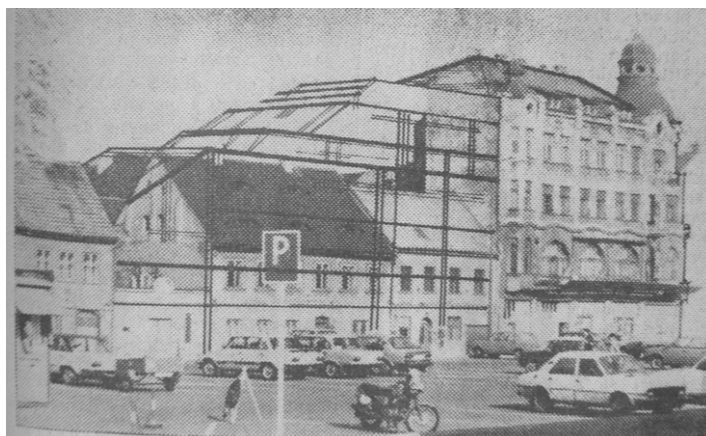
[112] S.P.A.D. spol. s. r. o., Rekonstrukce Škroupova náměstí, 2006. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty029.htm>.

[113] S.P.A.D. spol. s. r. o., Nerealizovaný projekt regenerace Holého vrchu, 2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty022.htm>.

[114] S.P.A.D. spol. s. r. o., Nerealizovaný projekt dostavby proluky mezi kavárnou Union a původní historickou zástavbou, 2005-2008. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty031.htm>.

[115] Návrh dostavby kavárny Union, 1987. Obrázek použit z Václav Šuk, Česká Lípa v plánech architektů 196. Rekonstrukce kavárny Union. *Českolipský nástup* XXXVII, 1987, č. 45, 12. 11., nestr.

[116] Pavel Jiroudek, Regionprojekt s. r. o. Ústí nad Labem, Obytný dům, Komenského 2989, Česká Lípa 1993. Obrázek použit z <http://www.fotocr.cz>.

[117] Jan Dostál – Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný soubor Lada- situace, Česká Lípa 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[118] Filip Řepka – Jan Dostál, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu MK, Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[118a] Filip Řepka – Jan Dostál, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu MK-
půdorysné plány, Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

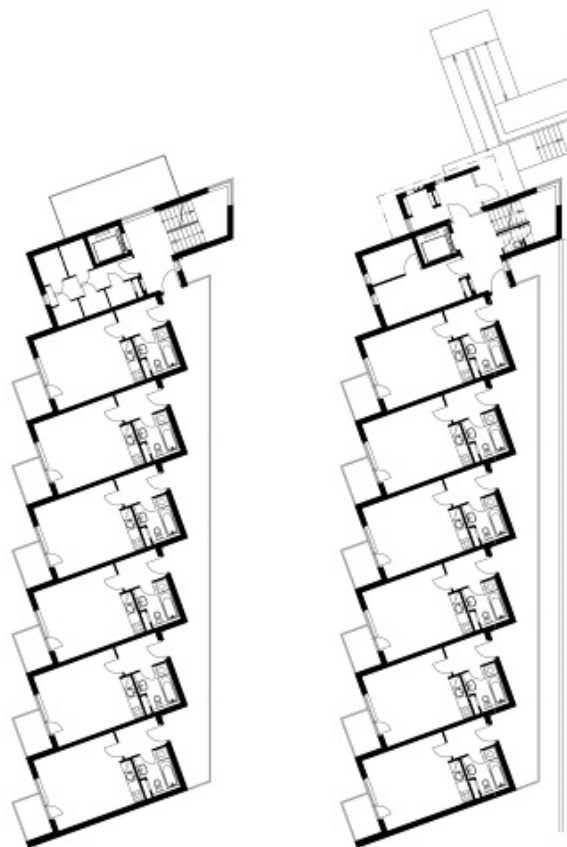
[119] Jan Dostál – Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu SP, Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[119a] Jan Dostál – Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu SP-
půdorysné plány, Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[120] Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu VP, Česká Lípa Lada
2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[120a] Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu VP- půdorysné plány, Česká Lípa Lada 2000-2007. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[121] Jan Dostál, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu VDH, Česká Lípa Lada 2000-2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

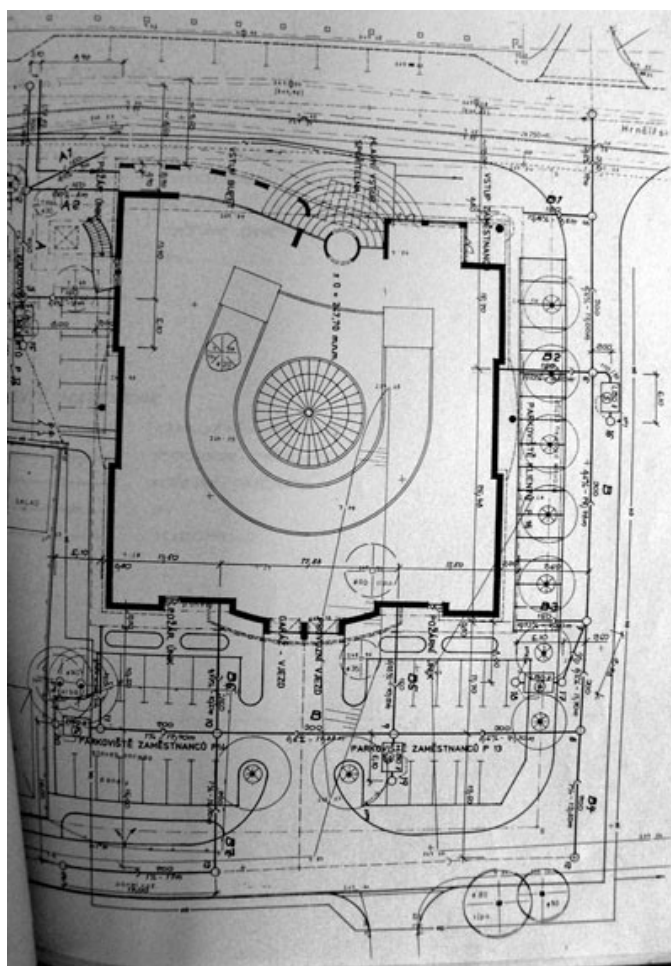
[121a] Jan Dostál, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu VDH- půdorysné plány, Česká Lípa Lada 2000-2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[122] Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu VDF, Česká Lípa Lada 2000-2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[122a] Filip Řepka, S.P.A.D. spol. s r. o., Obytný dům typu VDF- půdorysné plány, Česká Lípa Lada 2000-2004. Obrázek použit z <http://www.spad-architekti.cz/projekty017.htm>.

[123] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Okresní pobočka České spořitelny a. s.- půdorysný plán, Hrnčířská 2985, Česká Lípa 1992-1995. Obrázek použit z přílohy Technické zprávy 8/1992, uložené v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 2985.

[123a] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Okresní pobočka České spořitelny a. s., Hrnčířská 2985, Česká Lípa 1992-1995. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[123b] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Okresní pobočka České spořitelny a. s., Hrnčířská 2985, Česká Lípa 1992-1995. Foto Jitka Kubištová 30. 9. 2006.

[123c] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Okresní pobočka České spořitelny a. s. - interiér, Hrnčířská 2985, Česká Lípa 1992-1995. Obrázek použit z Jan Konicar, *Architektura a stavebnictví ČR. Období 1989 – 1995. Současné trendy*, Jihlava 1995, s. 45.

[124] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Provozní budova České pojišťovny, U synagogy 2983, Česká Lípa 1993-1995. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[124a] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Provozní budova České pojišťovny, U synagogy 2983, Česká Lípa 1993-1995. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

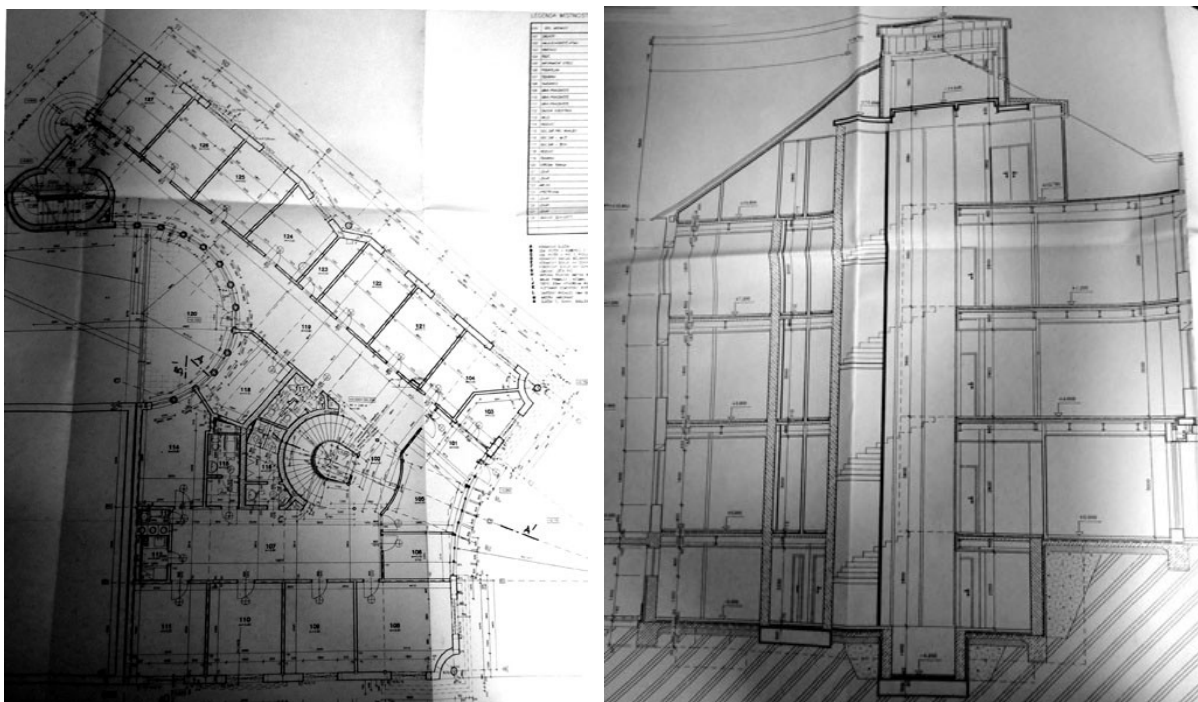
[124b] Jiří Kňákal - Luboš Kotiš - Zdeněk Šťastný, Provozní budova České pojišťovny- interiér, U synagogy 2983, Česká Lípa 1993-1995. Obrázek použit z http://www.archprojekt.cz/realiz/poj_cl/002.jpg.

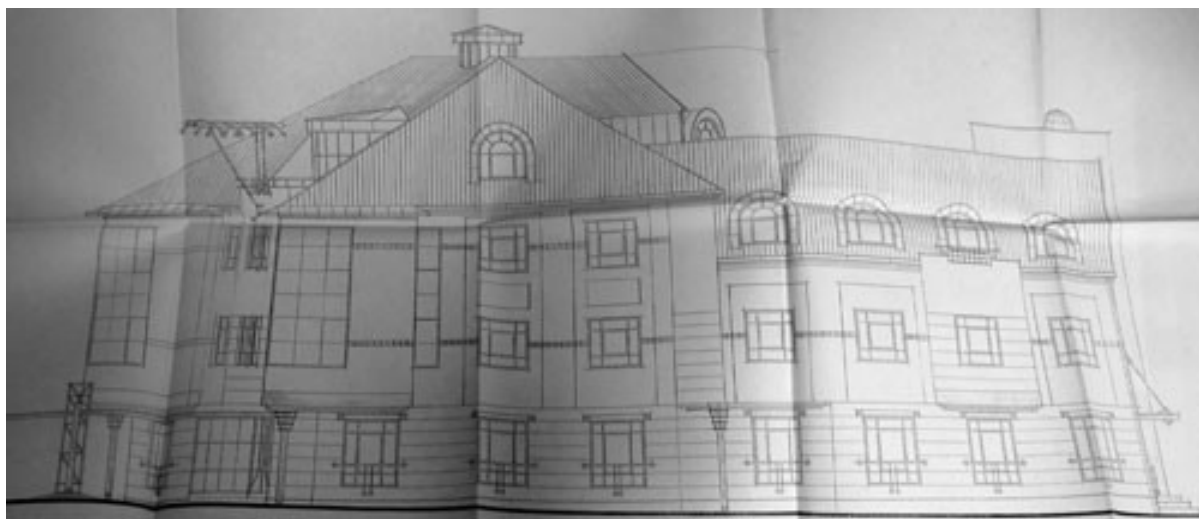
[125] Stavoprojekt Liberec, Gymnázium, Žitavská 2969, Česká Lípa 1990-1993. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[125a] Ateliér 4, Jablonec nad Nisou, Gymnázium- stravovna, Žitavská 2969, Česká Lípa 1993. Foto Jitka Kubištová 28. 10. 2006.

[126, 126a] Miroslav Pavljuk, Okresní správa sociálního zabezpečení- půdorysný plán prvního podlaží a příčný řez, roh Arbesovy a Bezručovy 3015, Česká Lípa 1995-1997. Obrázky použity ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 3015.

[126b] Miroslav Pavljuk, Okresní správa sociálního zabezpečení- pohled z Bezručovy ulice, roh Arbesovy a Bezručovy 3015, Česká Lípa 1995-1997. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 3015.

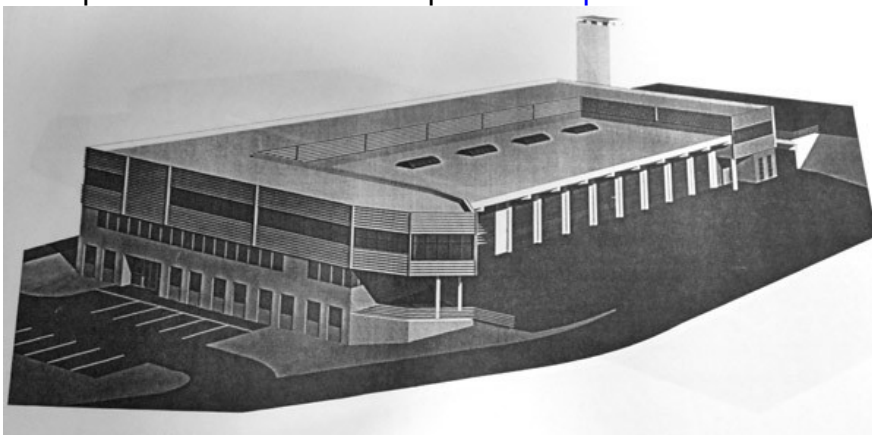
[126c] Miroslav Pavljuk, Okresní správa sociálního zabezpečení- pohled na nároží, roh Arbesovy a Bezručovy 3015, Česká Lípa 1995-1997. Obrázek použit ze stavebních plánů domu, uložených v archivu Stavebního úřadu v České Lípě, karton 3015.

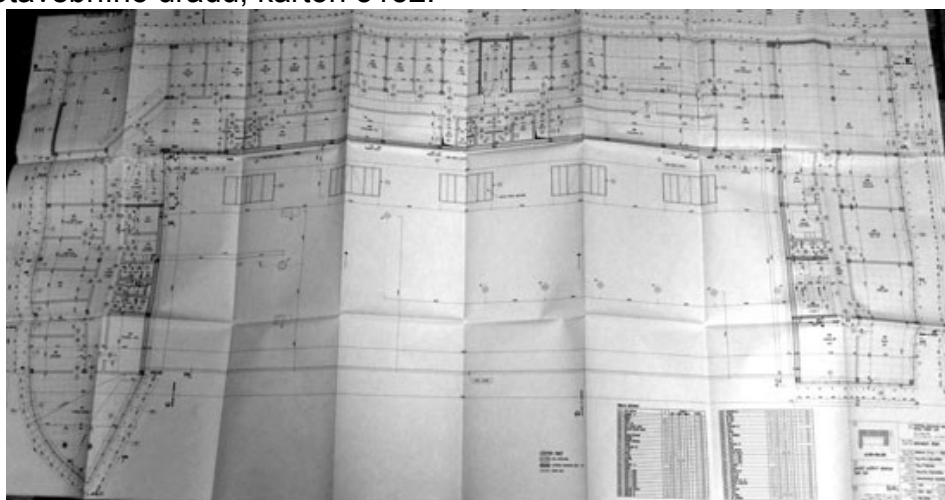
[126d] Miroslav Pavljuk, Okresní správa sociálního zabezpečení- pohled na nároží, roh Arbesovy a Bezručovy 3015, Česká Lípa 1995-1997. Foto Jitka Kubištová 22. 8. 2007.

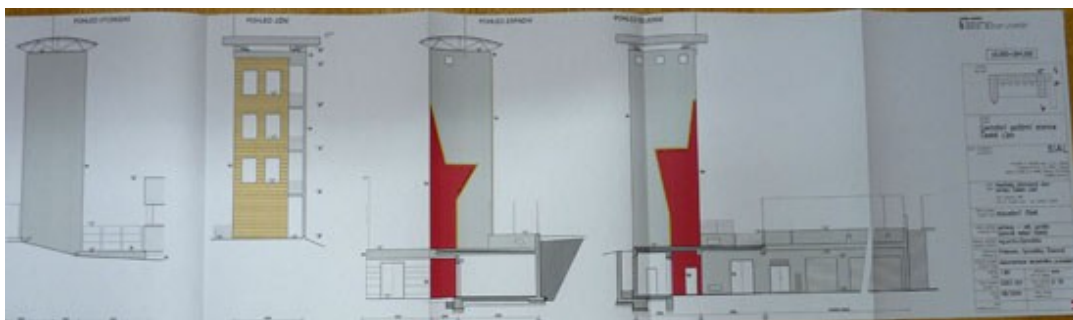
[127] Jaromír Syrovátko, Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec, Centrální požární stanice, Česká Lípa 1999-2004. Obrázek použit z <http://www.abf.cz>.

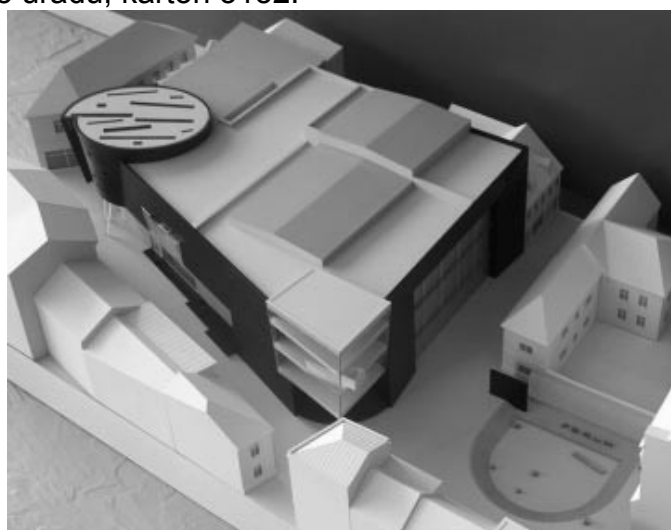
[127a] Jaromír Syrovátko, Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec, Centrální požární stanice- model, Česká Lípa 1999-2004. Obrázek použit z Průvodní a souhrnné technické zprávy Centrální požární stanice Česká Lípa, 31. 8. 1999, uložené v archivu Stavebního úřadu, karton 3152.

[127b] Jaromír Syrovátko, Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec, Centrální požární stanice- půdorysný plán, Česká Lípa 1999-2004. Obrázek použit z Průvodní a souhrnné technické zprávy Centrální požární stanice Česká Lípa, 31. 8. 1999, uložené v archivu Stavebního úřadu, karton 3152.

[127c] Jaromír Syrovátko, Sial architekti a inženýři s. r. o. Liberec, Centrální požární stanice- sušící věž, Česká Lípa 1999-2004. Obrázek použit z Průvodní a souhrnné technické zprávy Centrální požární stanice Česká Lípa, 31. 8. 1999, uložené v archivu Stavebního úřadu, karton 3152.

[128] Jaromír Pizinger, ateliér MORIX s. r. o. Praha, Projekt budovy městského divadla v České Lípě, 2004. Obrázek použit z Cesta České Lípy za novou divadelní budovou, Městské noviny 2007, č. 6, 23. 3., s. 10.

[128a] Jaromír Pizinger, ateliér MORIX s. r. o. Praha, Projekt budovy městského divadla v České Lípě, 2004. Obrázek použit z <http://www.morix.cz/cs/reference/novostavby-soudoba-architektura>.

[128b] Jaromír Pizinger, ateliér MORIX s. r. o. Praha, Projekt budovy městského divadla v České Lípě, 2004. Obrázek použit z <http://www.morix.cz/cs/reference/novostavby-soudoba-architektura>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jitka Kubištová
Katedra:	dějin umění
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Architektura 20. století v České Lípě
Název v angličtině:	20th Century Architecture in Česká Lípa
Anotace práce:	Práce se zakládá na sledování problematiky vývoje a výstavby města České Lípy od počátku 20. století po současnost. Práce je zaměřena na komplexní zmapování důležitých staveb České Lípy nejen z pozice uměleckých kvalit, ale též z hlediska politických a sociálních vztahů. Největší důraz je kladen na periodu sedmdesátých a osmdesátých let.
Klíčová slova:	Česká Lípa, architektura, urbanismus, historismus, secese, funkcionalismus, socialistický realismus, Sial, panelová výstavba, uran, postmodernismus, obytné budovy, veřejné budovy
Anotace v angličtině:	The thesis is based on monitoring questionable development and construction of northern Czech town Česká Lípa from the beginning of twentieth century till nowadays. The thesis is focused on complex chart of important buildings at this town not only from position of artistic quality, but also from political and social point of view. The main accent is put on seventies and eighties.
Klíčová slova v angličtině:	Ceska Lipa, architecture, urbanism, historicism, secession, functionalism, socialist realism, Sial, slab block, uranium, postmodernism, residential buildings, public buildings
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha, CD s rozšířenou obrazovou přílohou.
Rozsah práce:	279 stran
Jazyk práce:	čeština